DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

„én Alsórácegresből vagyok …”

ÍRÓI NÉVADÁS LÁZÁR ERVIN MŰVEIBEN

GECSEY SÁNDORNÉ PAPP KATALIN

2009

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

GECSEY SÁNDORNÉ PAPP KATALIN

„én Alsórácegresből vagyok …”

ÍRÓI NÉVADÁS LÁZÁR ERVIN MŰVEIBEN

Nyelvtudományi Doktori Iskola,
Doktori Iskola vezetője: Dr. Bańczerowski Janusz DSc.,
tanszékvezető egyetemi tanár
Magyar nyelvészet program
A program vezetője: Prof. Dr. Kiss Jenő egyetemi tanár

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:
A bizottság elnöke: Dr. Szathmári István DSc., professor emeritus
Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Hajdú Mihály DSc., professor emeritus
Dr. Heltainé Nagy Erzséber CSs.
A bizottság titkára: Dr. Farkas Tamás PhD.
A bizottság további tagjai: Dr. Komáromi Gabriella Csc.,
habilitált főiskolai tanár
Dr. Szoboszlay Ágnes, Dr. Sipos Lajos (póttagok)
Témavezető: Dr. Korompay Klára CSs., egyetemi docens

Budapest, 2009

Rendhagyó előhang

Talán megbocsátható számomra, hogy egy tudományos dolgozat elé személyes hangvételű előszót merészelek írni. Bátorságot ehhez az ad, hogy Lázár Ervin főleg életrajzi ihletésű műveinek világa felszínre hozta a bennem szunnyadó gyermekkor történeteit, illatokat, színeket, érzéseket. Jó olvasója voltam és vagyok ennek az életműnek. Ismerem a meleg, nyári záporok után a porszagú utak levegőjét, talpamban őrzöm a dűlőutak göröngyeit, a szülői tilalom ellenére megtapasztalt kötélteregetéseket aratás idején, vagy az apám készítette szánkón a csontig didergető hideget. De megtapasztaltam a hazatérés bódító illatát is, amikor a vonatkerekek azt zakatolják a fülembe, hogy „sok idő kell, sok idő kell”; az erős vágyat, beletartozni abba a közösségbe, amelybe apám a szüleivel, némi bolyongás után, Csáktornyáról érkezett, és ide hozta magával a zalai dombok és völgyek mögül gyönyörű ifjú feleségét, anyámat.

Tudom, hogy személyes közösséget vállalni a lázári prózával csak akkor szabad, ha a „szavak röpte” ugyanazt az ívet futja be Rácpácegresen, mint gyermekkorom falujában, Kiskomáromban.

GYÖKEREK

Állok a hinta tövében
hátamat vetve a fának,
gerincem érzi a hajdani lengések
repedéseit.
Távol, a dombokon innen,
látom az egykori álmok
pillanatába kövesült gyermekkorom
gyötrődéseit.
Tétova mozdulat ébred,
elfog az illanó bánat,
és döbbenten veszem észre, milyen mélyre
ivódott belém a táj.

A szerző

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

„A szülőföld nemcsak az a táj, ahol születtél, hanem a közösség is, amely fölnevelt. S ha ezt pontosan érted, akkor meg tudsz érteni mindenki mást, akit egy más táj és más közösség nevelt.”

(Lázár Ervin: Hazafelé)

Nagy tisztelettel mondok köszönetet mindazoknak, akik segítették munkámat.

Elsőként dr. Korompay Klára témavezetőmnek, aki hitt bennem és kitartott mellettem.
Dr. Komáromi Gabriellának az értékes adatokért, amelyeket önzetlenül a rendelkezésemre bocsátott.
Lázár Ervin családjából köszönöm a támogatást feleségének, Vathy Zsuzsának, a húgának, Lázár Zsuzsannának és az író gyermekének, Lázár Fruzsinának.
Sárszentlőrincen Demény Károly polgármesternek és Tóth Márta nyugalmazott tanítónőnek tartozom hálával.
Munkámat segítették Kropfné Knipp Mária tanárnő és Pőcze Nóra tanítónő, volt tanítványom.
Végezetül köszönöm a családomnak, legfőképpen férjemnek, Gecsey Sándornak a támogatást. Józan ítéleteivel, következetességével és türelmével tartotta egyensúlyban a folyamatos munkát.

TARTALOM

1. Bevezetés **6**

1.1. A téma 6–8

1.2. Az anyaggyűjtés 8

1.3. Az adatok feldolgozása 9

2. Az írói és irodalmi eredetű névadás kutatása **10–23**

2.1. A kezdetek 10–12

2.2. A mester 12–15

2.3. A folytatás 15–22

2.4. Napjaink eredményei 22–23

3. A lázári szövegkorpusz mint a névkutatás alapja **24–29**

4. Lázár Ervin névvilága **30–127**

4.1. Az író és neve 30–33

4.2. Lázár Ervin neveinek típusai 34–127

4.2.1. Csillagmajor ege alatt. Helynevek Lázár Ervin műveiben 34–59

4.2.2. Szűcs Lajostól Dömdödömig. Személynevek Lázár Ervin műveiben 60–114

4.2.3. Burek és társai. Állatnevek Lázár Ervin műveiben 115–119

4.2.4. Berzolitól a Masoko Köztársaságig. Egyéb névtípusok Lázár Ervin műveiben 120–127

5. „Mikkamakka vagyok. Hallottál már rólam?"A személynevek szövegbe ágyazódása **128–139**

6. „A nevek igyekeznek hasonlítani ahhoz, amit megneveznek." Név és stílus összefüggései **140–163**

7. Befejezés **164–167**

Hivatkozott irodalom **168–182**

Források és rövidítéseik **183**

Összegzés angol és német nyelven **184–186**

Adattár **187–222**

Mellékletek

BEVEZETÉS

A magyar névtudomány történetében az írói és irodalmi eredetű nevek kutatása – hosszabb-rövidebb kihagyásokkal – mintegy 75 évre vezethető vissza. Az onomasztikának ez a területe mégis bőven tartogat feltárnivalókat. Vizsgálatához nemcsak nyelvészeti, névtani ismeretek szükségesek, hanem az irodalomban, az irodalomtudományban való eligazodás és némi affinitás is a választott szerző irányában. A név kitüntetett szerepe egy-egy író szövegvilágának akár központi kérdése lehet.

1. A téma

1.1. Választott témánk Lázár Ervin névadási gyakorlatának bemutatása, az írásaiban előforduló nevek számbavétele, és ez alapján egy olyan onomasztikai rendszer felállítása, amely megpróbálja nem külön-külön tárgyalni az egyes művekben előforduló névanyagot, hanem az életmű egységében értelmezi a lázári nevek világát. A névrendszerben gondolkodást támogatja, hogy az író meséi, meseregényei, mesenovellái, elbeszélései, hangjátékai és kisregénye gyökerei a gyermekkor erős élményanyagához mind-mind visszacsatolhatók. Mintha az egész alkotói világa belesűrűsödne Alsó-Rácegrespusztába, Rácpácegresbe. Még amikor térben kilép ebből a közegből, akkor is fel-felbukkannak olyan nevek és alakok, amelyek és akik hidat képeznek visszafelé, az emlékezés szűrőjén hol élesen, hol elmosódva megidézett múlthoz. A rendszer mellett szól az is, hogy nem egy olyan szereplője akad Lázár Ervinnek, amely mint a népmesék vándorló hőse, többször és különböző művekben bukkan fel (vö. *Illés Ézsaiás*, *Simf*, *Mikkamakka*, *Tupakka*). Szövegeit olyan gazdag névháló szövi át, amelynek rácsai közt helyezkednek el a csak említés szintjén létező nevek, és találkozási pontjai pedig a főbb szereplők alakjaiban és neveiben összpontosulnak.

Konkrét író konkrét névtárának rendszerezése természetesen egyedi megoldáshoz vezet. Kitalálása mégsem hiábavaló, hiszen az adatok egységben kezelése mintát is adhat más szerzők névanyagának későbbi feldolgozásához, hibáinak megtalálása pedig előbbre viheti az írói nevek rendszerezésének kísérleteit.

A személynevek egységes rendszerbe illesztése jelenti a legnagyobb feladatot számunkra. A fikció ténye, az irodalmi mese műfajának névadási sajátosságai, az író mágikus realista szemlélete nyomán kipattanó nevek sokszor elmossák a határokat az egyes névtípusok

között. Valószínűleg ezt még fel is erősíti a lázári próza átpoétizáltsága. Feloldására olyan terminusokat kellett bevezetni, mint a STEWART-től származó, kvázi személynév terminus technikus vagy az eddig még nem használt, de az írói névadás különleges eseteire mégis jól alkalmazható költött név kategóriát.

Ahhoz, hogy a Lázár-onomasztikont felállíthassuk, először számba kell venni az írói nevekről szóló szakirodalmat. Az írói és irodalmi eredetű névadás kutatása című fejezet ezt szolgálja. Mindezen túl fontos jól ismerni nemcsak az író műveit, hanem a róla és opuszairól szóló kritikákat, elemzéseket is (vö. A lázári szövegkorpusz mint a névkutatás alapja című fejezet).

1.2. A téma különösségét növeli, hogy Lázár Ervin nemcsak a felnőttek, hanem a gyermekek írója is volt. Életművének fontos részei azok a mesék, meseregények, gyerektörténetek, amelyeket nekik szánt, de olvasói nem csak a gyerekek. Névadásának vizsgálata lehetőséget teremt a gyermekirodalmi szakismeretek integrálására és beépítésére a névről való gondolkodás folyamatába.

Lázár Ervin szövegeivel mostohán bánt az irodalomkritika. Gyerekkönyvek írójaként jobban ismerik, mint novellistaként. Megítélése valószínűleg összefügg a gyermekirodalom státusának magyarországi alacsony presztízsével. Az ő életműve alkalmas a közelítésre, az azonos esztétikai értékű alkotások azonos szintű értékelésére, függetlenül a választott műfajtól és a rá fogékony befogadói körtől. Egyik, kivételnek számító, értő elemzője írja, hogy „a gyermeket is egyenrangú olvasóként kezelő felfogás bírhatja rá a gyermekirodalomtól ódzkodó kritikusokat, hogy ezeket a műveket a szerzők korábbi szövegeivel párhuzamosan olvasva, életművük egyenrangú részeként kezeljék, elemezzék” (POMPOR 2008: 13). Jelen értekezés igyekszik tudatosan ezt a szempontot folyamatosan érvényesíteni.

1.3 . A nevekhez különbözőképpen viszonyulnak az írók. Vannak, akik meghatározónak tartják, mint például Kosztolányi Dezső, Stendhal vagy a 2006-os irodalmi Nobel-díjas Orhan Pamuk, vannak, akik nem vagy kevésbé.

Lázár Ervin a névérzékeny írók közé tartozik. Tudatos névadásának jeleit névvilága rendszerezésének különböző fejezeteiben mutatjuk meg. Legalaposabban A személynevek szövegbe ágyazódása címűben tárgyaljuk, de az egyes névtípusokkal összefüggésben is utalunk rá. Az író sajátos viszonya a nevekhez műveinek élményköréből fakad. A névhez ragaszkodás nem pusztán a modell után alkotás következménye nála, hanem az emlékállítás és értékőrzés szándéka is. Olyan erős karaktereket idéz meg, amelyek esetében a név megváltoztatása képtelenségnek tűnik számára. Bizonyos műfajok

tekintetében, mint a mese vagy a meseregény, a gyermeki gondolkodás logikájára és a gyereknyelvi szóhasználatra hangolódva alkotó fantáziája bravúros neveket eredményezett (*Ipiapacs*, *Dömdödöm*, *Nagyhajú Kopasz Tillárom*, *Hétfejű Tündér* vagy *Százarcú Boszorka*). Ezekkel – miután nagyon erős a stílushatásuk – a név és stílus összefüggéseit boncolgató fejezetben – mint stílusának a névadásban is megragadható jellemző vonásával – részletesen foglalkozunk.

1.4. Lázár Ervin névanyaga vizsgálatakor a név és a valóság kapcsolatának feltárását nem lehet elkerülni. Családjának és környezetének e tekintetben inspiráló hatása volt. A valóságos vagy a valóságoshoz közeli nevek hátterének feltárása egyben kirajzolja az ábrázolt kor politikai, művelődéstörténeti vonásait is. Leginkább csak az említés szintjén előforduló nevek miliőteremtők, kormegidézők. A történetmondás hitelességét erősítik. A rendszerezés egyik alapvető szempontja lesz a név és a valóság szorosabb vagy lazább összefüggése.

2. Az anyaggyűjtés

Amikor egy-egy író életművében fellelhető neveket választunk kutatási tárgyul, akkor a legfontosabb alap maga az írásmű. Lázár Ervin alkotói pályája 2006 decemberében befejeződött (1936–2006). Így tehát irodalmi műveinek zárt rendszerét és benne a neveket egységes egészként vizsgálhatjuk. Kiinduló anyagnak a meséiben, meseregényeiben, mesenovelláiban, elbeszéléseiben, hangjátékaiban és egyetlen kisregényében szereplő neveket tekintettük. Ezekből építettük föl az adattárat.

Nagyon fontos forrásnak számít a halála után, 2007-ben megjelent Naplója. A Naplóban szereplő nevek az adattárnak nem részei, de a nevek magyarázatához és az író nevekhez való viszonyulásának megértéséhez komoly segítséget jelentett.

Az adatgyűjtést 2006 őszén kezdtük meg, amikor Lázár Ervin már nagyon beteg volt. Felkeresni gyógyulása után szerettük volna. Sajnos erre már nem kerülhetett sor.

Interjút készítettünk ugyanakkor feleségével, Vathy Zsuzsával, húgával Szabó Frigyesné Lázár Zsuzsannával, Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónővel, aki rövid ideig Lázár Ervin iskolatársa volt. Az író gyermekei közül Lázár Zsófiával levelezés útján értekeztünk a nevekről. Segítette munkánkat Demény Károly Sárszentlőrinc polgármestere is. Komáromi Gabriella, aki az író hagyatékát kutatja, és jelenleg Lázár Ervin monográfiáján dolgozik, néhány névre vonatkozó adatot megosztott velünk.

3. Az adatok feldolgozása

3.1. Az írói és írói eredetű neveket adattárba rendeztük névtípusuk alapján. Külön foglalkoztunk Lázár Ervin saját nevéhez való viszonyulásával, nevének vagy alakmásai nevének megjelenésével a műveiben (vö. Az író és neve című fejezet).

Neveit kezdetben három, majd később mégis négy fő csoportba soroltuk. Elsőként a helyneveket rendszereztük, mivelhogy be kellett mutatni azt a kultikus helyet (Rácpácegres közepén a Nagyszederfával), amely origó pontként értelmezhető az egész életmű szempontjából: innen indulnak és ide térnek vissza az író világát benépesítő szereplők. Nem gondoltuk, hogy a valóságos helyneveknek olyan erős lesz a jelenléte, mint ahogy azt tapasztaltuk. Szerepük szerteágazó: a környezet hitelesítésén túl stílusformáló funkciójuk is van.

A legnagyobb számú csoportot a személy- és kvázi személynevek alkotják. Vizsgálatuk alapvető szempontja a névnek a valósághoz való viszonya volt. Ezt a megközelítést a lázári próza szoros valóságreferenciája követelte meg. Lázár Ervin novelláiban és meséiben viszonylag sok szereplőt mozgat, kisregényében és hosszabb elbeszéléseiben kevesebbet. Nyilvánvalóan a műfaj befolyásolja nemcsak a nevek minőségét, hanem mennyiségét is. A személynevek tarka szőttese a stílus élénkítésében is szerepet játszik.

Az állatneveket kezdetben az egyéb névtípusok kategóriáján belül kezeltük. Kiemelésüket a viszonylag magas számuk és helyenként fontosabb szerepkörbe jutásuk indokolta. Az egyéb névtípusok között intézménynevek, emberi alkotások elnevezései, valamint a tárgy- és eseménynevek szerepelnek.

3.2. Mind a hely- és személynevek, mind az egyéb nevek feltárása és elemzése elvezetett az intertextualitásnak nevekben megragadható jelenségéhez. A Név és stílus összefüggései című fejezetben érintjük a kérdést, de minden más esetben is rámutatunk, amikor felbukkan. Átfogó gondolatként megvizsgáljuk a nevek szövegbeli viselkedését és stiláris értékét (vö. még A nevek szövegbe ágyazódása című fejezetet).

3.3. Nem foglalkoztunk (mellékletben sem) Lázár Ervin életrajzával, mivel Komáromi Gabriella jóvoltából készül a róla szóló monográfia. Újságírói munkásságának szövegei, publicisztikai írásai pedig névtani szempontból nem relevánsak az írói és írói eredetű nevek világában. Az a néhány, amely mégis belekerült, csak azért szerepel, mert Lázár Ervin maga válogatta bele szépirodalmi kötetei anyagába. A kutatás alapjául szolgáló írói korpusz kijelölését és sajátosságainak bemutatását külön fejezetben tárgyaljuk (vö. A lázári szövegkorpusz mint a névkutatás alapja).

AZ ÍRÓI ÉS IRODALMI EREDETŰ NEVEK KUTATÁSA

„A névtudomány ma már nem csupán nyelvészeti diszciplína, […], – jegyzi meg MÁTÉ JAKAB az 1990-es évek elején – mivel olyan „holdudvara" alakult ki, oly sok tudományterülettel érintkezik, hogy integráló ereje már-már közelít a lendületesen fejlődő szövegtanéhoz" (1993: 229). Az említett „holdudvarnak" egyik fényköre az onomasztikának az irodalommal való kapcsolata. Ennek az összefonódásnak a kutatását szeretnénk felvázolni.

A fejezet célja kettős: bemutatni az írói és irodalmi eredetű nevek kutatásának folyamatát, valamint számba venni azokat a szakirodalmi munkákat, amelyek a későbbiekben fontosak lehetnek témánk szempontjából. Az áttekintés során speciális szempontként igyekszünk felfigyelni és előzetesen rámutatni a vizsgálati tárgyunkkal való érintkezési pontokra is.

1. A kezdetek

Az írói és irodalmi eredetű nevekkel való foglalkozás – főleg etimológiai – nyomai már az alteritásban fellelhetők (vö. a görög-római, az ógermán vagy a finn hősénekekben szereplő nevek magyarázatai). Rendszerezett, az onomatológián mint tudományon alapuló vizsgálódások azonban sokkal későbbiek. Mindenekelőtt meg kellett ehhez születnie a névtannak mint önelvű tudománynak. Nemcsak a kutatása tárgyát kellett definiálnia, hanem rá kellett ismernie azokra a módszerekre is, amelyekkel egzakt módon el lehet végezni a név természetére irányuló vizsgálatokat. A névtan önállósodási folyamata világszerte a 19. században indult el, majd a 20. század első harmadában, az első névtani konferenciával (Párizs, 1938) erősödött meg. A fenti megállapítások HAJDÚ MIHÁLY tudománytörténeti áttekintéséből valók (2002: 7–45). A tanulmány az ókortól egészen a közelmúltig mutatja be a névtudomány történetét.

Ahhoz, hogy a kutatók az írók névadási gyakorlatát is elkezdjék feldolgozni, az irodalmi művek recepciójának kellett olyan szintre emelkednie, hogy a karakterábrázolás névvel összefüggő vonásaira is felfigyeljenek részben a stílus- és névkutató nyelvészek, részben az irodalomtudomány képviselői. Megjegyezzük, az írók névadási gyakorlata és tudatossága sokáig nem volt fontos kérdés.

A lipcsei XV. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus (1984) volt az az első fórum, amelyen a Tulajdonnevek irodalmi művekben című témakört már önálló munkabizottság tárgyalta. Nagyon fontos kérdéseket vetettek fel. Ilyenek voltak az irodalom és a névkutatás kapcsolata; a tulajdonnevek és a szövegszerkezet közötti lehetséges összefüggések természete; a tulajdonnév és a stílus egymásra hatásának kérdése; a személynév mint művészi alkotóeszköz vagy a tulajdonnév mint jellemábrázoló tényező sajátosságai (vö. Vincze 1984: 117). Feltették tehát a legalapvetőbb elméleti kérdések jó részét. Magyarországot ezen a kongresszuson tíz kutató képviselte, közöttük Kornyáné Szoboszlay Ágnes az írói névadás tárgyában adta elő Irodalmi névadás Németh Lászlónál című értekezését. A cím is mutatja azt a terminológiai bizonytalanságot és útkeresést, amely az írói és irodalmi eredetű névadás fogalmának tisztázatlanságából fakadt. A fogalom összetettségét Mikesy Sándor már 1959-ben megvilágította, rámutatva arra a lényegi különbségre, amely a név és irodalom kettős kapcsolatából származik. Véleménye szerint el kell választani az irodalomban való névadást az irodalomból valótól. Az elsőre az „írói névadást", a másodikra pedig az „irodalmi névadást" javasolta. Az irodalmi névadáshoz választott szemléletes példái közül néhány témánkhoz – amely a gyermekirodalmat is képviseli – jól kapcsolódik, ezért fontosnak tartjuk szó szerinti idézésüket.

„Egy gyermeklap „A szerkesztő bácsi postája" című rovatában olvassuk: […] Az Én Újságom nekem nagyon tetszik. Szeretem a Maczkó urat, az én aranyos névrokonomat. Testvérkéim közül én vagyok a legnagyobb, azaz a **Maczkó úr**, Pista öcsém, aki öt éves, a **Horkantó sógor**. Erzsike hugocskám, aki két és fél éves, a **Morgó néni**. Tíz hónapos Ilonkánk pedig a **Bocs kisasszony**. Így hívjuk egymást tréfából" (110). A levél 1901. december 15-én kelt.

Másik példája saját korából, a Népszabadság 1958. november 8-i számából való: „Ölemben pöttöm, négyesztendős kislány, felolvasok neki. Nagyon érdekli a könyv, s ahogy nem a „hősnőről" van szó, lankad a figyelme. „Mikor jön megint az édes **Pöttyös *Panni***?" – ezt tudakolja… Az ölemben ülő kis hölgy reggelenként felkacag, s tréfásan megjegyzi: „Juhász *Panni* vagyok" – holott nem is ez a neve, csak jól megjegyezte a „regényhősnő"-ét" (110).

Mikesy ugyanebben az írásában J. Soltész Katalinnak is a szemére veti, hogy Az irodalmi helynévadás című, számunkra egyébként nagyon fontos tanulmányában (1958) bizony írói helynévadással foglalkozik.

Visszatérve a fogalomra, érthetetlen, hogy miért nem nyert teret magának ez a világos és egyértelmű, az eltérés lényegét jól megvilágító definíció. Ma terjedőben van az irodalmi eredetű nevek terminus technikus is. Többek között KOROMPAY KLÁRA (1978, 2008) is ezt képviseli, és az irodalomból eredő nevekre vonatkoztatja.

Kutatott szerzőnknek, Lázár Ervinnek sikerült olyan személyneveket alkotnia (*Árnika*, *Berzsián*), amelyek ma már hivatalosan is adhatók. Több esetben beemelt más szövegekből vett tulajdonneveket, főleg személyneveket és címeket írásaiba: tehát nem csak megteremtette, de élt is az irodalmi eredetű nevek felhasználásának lehetőségével. Mindezekből következően dolgozatunkban használni fogjuk mind az írói, mind az irodalmi eredetű nevek szakkifejezéseket.

2. A mester

Az írói nevek kutatásának alappilléreit Magyarországon KOVALOVSZKY MIKLÓS (1910–1997) rakta le. Az 1934-ben megjelentetett fontos, több kiadást megérő tanulmányának hatása máig ívelő. Mondhatni, alig találkozunk olyan, írói nevekkel foglalkozó munkával, amely ne hivatkozna rá. Fontosnak tartjuk bemutatását; esetünkben is kiindulási pont.

„Az írói névadás vizsgálata anyagot és szempontokat adhat a nyelvlélektannak s a nyelvesztétikának, új fejezetét képezheti az írói alkotás lélektanának; a névadás típusainak és történetének, a nevek divatjának megfigyelése pedig sok érdekes és értékes irodalom- és művelődéstörténeti adatot vethet felszínre” – írta dolgozatának első fejezetében KOVALOVSZKY MIKLÓS (2). Témánkhoz a III. és IV. fejezet tartalma kapcsolható szorosabban. A III. fejezetben kifejti az „irodalmi névadás” természetét a jellemzés eszközeként. Nemcsak azt mutatja be, hogy a névvel való ábrázolásnak milyen területei és esetei vannak, hanem valósággal receptet ad a „jó” névadáshoz. Nézete szerint, például a regény- és drámaíró munkájának legnehezebb része a jellemzés: ugyanis „alakjait úgy kell elénk állítania, hogy bennük élő, hús-vér embereket lássunk, ne egysíkú papirosfigurákat” (31). Majd arra figyelmeztet, hogy „az irodalmi névadásnak arra kell törekednie, hogy az a képzethangulat, amelyet az alak neve, mint szimbólum, bennünk kelt, ne változzék meg, hanem megegyezzék azzal a benyomással, amelyet a hős egyénisége tesz ránk, mikor már megismertük és egész jelleme előttünk áll” (32–33.). A IV. fejezet Az irodalmi névadás típusai címet viseli. Erre hivatkoznak a leggyakrabban. A tipizálás szempontja nála az, hogy „mennyire tudatos és világos a név képzethangulatának forrása” (36). Öt típust

különít el: 1. a hősnek nincs neve; 2. beszélő név; 3. jelentéshangulatra épülő név; 4. külső asszociáció eredménye a név; 5. szuggesztív ráhatás következtében keletkezett név. A továbbiakban nézzük meg egyenként, egy kicsit előre tekintve a típusok jellemzőit!

1. Az író nem ad nevet hőseinek. – Oka többféle lehet: nem tartja fontosnak vagy az elbeszélés menete nem ad alkalmat rá. (Lázár Ervin esetében is foglalkoznunk kell a kérdéssel.) Ezen belül említi KOVALOVSZKY a fabulák szereplőit, akiknek nincs szükségük külön névre, merthogy szerepkörükben az állatfajok és bizonyos emberi tulajdonságok összekapcsolódtak az ember naiv szemlélete nyomán. A róka ravasz, a farkas buta, a holló hiú, a kígyó alattomos – egyszóval sztereotípiumok. Természetesen kivételek vannak. KOVALOVSZKY a *Roman de Renard* állathőseinek neveit említi a kivételek között, például: a medve neve *Bruno*, a szamáré *Bernard*. A népmesék állatmesetípusának szereplői hasonlóképpen sztereotípiumok, de a szerzői mesékben, meseregényekben ma is, Lázár Ervinnél pedig még a novelláiban is előfordul mindkét féle névadási eset, például: *a fába szorult hernyó*, *Kecske*, *Nyúl* (HT.), *Bruckner Szigfrid és Szilvia*, kiérdemesült cirkuszi oroszlánpár (Ko.), *Sir Arthur MacKinley*, képzeletbeli skót juhászkutya, *Szerdahelyi Lajos*, bolha és *Gerzson*, a pók (Ka.). Ebben a gondolatkörben utal KOVALOVSZKY a „titkolózó névadási" módra is. Gyakorlását az igénytelenebb, szórakoztató irodalomhoz köti. Megjegyezzük, hogy a modern, fajsúlyosabb irodalomban is megtalálható ez a névadási szokás. Gondoljunk például Franz Kafka *Josef K.*- jára (A per – Der Prozess, 1925), majd *K.*-jára (A kastély – Das Schloss, 1926) vagy a későbbi időkből Déry Tibor G. A. úr X.-ben (1964) című regényparabolájára[1] vagy *B.*-re, a Szerelem (1956) című elbeszélés hősére. Lázár Ervinnél például ragadványnév (*Veréb, Ibrahim*) fedi el alakja igazi nevét, amelyet feszültségfenntartó célból nem árul el a történet (Hsz.: Veréb a Jézus Szívében és Ka.: Az anyajegy). A kezdőbetűkre rövidítést csak ritkán használja: *L. L.* (BB.: *Lapázi Lopez*), *V. A.* (Hk.: *Vérengző Alfréd*), *G. pedagógus házaspár* (Csm.: 145).

2. A beszélő vagy leíró nevek. – A legalaposabban kifejtett gondolatkör a tanulmányban. Olvashatunk történetéről, lényegi vonásairól, előfordulási helyeiről. KOVALOVSZKY a névadás kevésbé igényes és bizonyos műfajokhoz társuló (például bohózat, vígjáték, „vígregény", novella) módjaként említi. A története az ókorig visszavezethető, és bizonyos időkben újra és újra előtérbe kerül. Ma is szokásban van. Lázár Ervin szintén él ezzel a névalkotási móddal, de nála nemcsak a tipikust (*Áttentő Redáz, Bőbeszédű Anasztáz*, *Burbura bácsi – Murnura néni*, *Hapci király, Lembozó Lengubózó, Szeplő Szepi, Vérengző*

[1] G. A. úr tulajdonképpen nem ismeretlen, az író barátja, Grósz Andor. A regény azonban a barát fiktív emlékirataira épül, és nevét csak titkolózva említi. X= titokzatos, térképen kívüli város.

Alfréd, Dr, Zirzurr), hanem az egyedit is megtestesíti (*Vinkóci Lőrénc, Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon*). A beszélő név funkciója napjainkban bővülni látszik (vö. Tolcsvai Nagy Gábor (1996, 1997), Slíz Mariann (2006) írásai). A későbbiekben a beszélő név helyett inkább a leíró név szakkifejezés került előtérbe, amelynek tartalmát Hajdú Mihály összefoglalta és leírta Általános és magyar névtanában (2003: 350–351). Dolgozatunkban szintén a leíró név terminus technikust részesítjük előnyben, de esetenként a beszélő név szakkifejezést is használjuk.

Kovalovszky Miklós ugyanezen a gondolatkörön belül említette meg még a kontrasztnevet, amelyről azt állítja, hogy „csak akkor helyénvaló, ha az író komikus hatást akar elérni" (39). A mondat napjainkban is érvényes, de nem kizárólagosan. A mese műfajában például, komoly tartalmak hordozója lehet (vö. Lázár Ervin *Szörnyeteg Lajos*, *Lapázi Lopez*). „A beszélő nevek etimológiája általában átlátszó, világos; néha zenei kifejező erejük is van, vagy hangutánzó jellegűek" (38) – foglalja össze Kovalovszky a lényeget. A Lázár Ervin szövegeiben nagy számban található leíró nevekről később még szólnunk kell.

3. A névalkotásban a jelentéshangulat dominál. – A név jellemző ereje magában a névben rejlik, „a jelentés csak közvetve, a tárgyképzet hangulatával játszik szerepet" (41). Ez a névtípus még közel áll a leíró nevekhez, és éppen ezért nehéz őket megkülönböztetni egymástól. Reprezentálja Kosztolányi *Pacsirtá*-ja vagy Krúdy Gyula *Rezeda Kázmér*-ja. Hatása lehet komikus is. Lázár Ervin meséiben, meseregényeiben találhatunk ilyen példákat: *Ajahtan Kutarbani király* (BB.), *Aromo* (NKE.), *Baramburác Bumburác*, *Duzma Dözmő* (Mgy.).

4. Külső asszociációból fakadó nevek. – Lényege a jelentéstartalomtól való távolodás és elszakadás. Kovalovszky két csoportot különböztet meg: 1. kollektív asszociációk adják a jelentéshangulatot; 2. egyéni asszociációk eredménye a név. A miliőneveket a kollektív asszociációk hozzák létre. A név jellemzi a hős társadalmi helyzetét, a kort, nemzetiségét, környezetét. Leginkább társadalmi csoportok, foglalkozások névbe kódolt hangulatának kifejezésére alkalmas. Az egyéni asszociációk pedig az író szereplője választott nevéhez való viszonyulásának a kivetítődései. Legkifejezőbb példái Kosztolányi Dezső vallomásai hőseinek neveiről. Számos esetet szolgáltat mindkét félére a lázári névanyag is: *Pámer Konrád* és *Hoffman Lizi* (Csm.) – *Lenttipenti Kauszkó*, *Passzerpuht Limadogon* (Ka.).

5. A szuggesztív ráhatás eredményeként keletkezett nevek. – Ebben az esetben az író a tudatalatti érzésekre és hangulatokra épít. Szinte láthatatlanul befolyásolja olvasóját a név által. Olyan belső asszociációkat hívhat felszínre a név, amelyek a befogadóban kellemes vagy kellemetlen érzéseket keltenek, s ezt átsugározzák a szereplőkre is. Nem a jelentésre

koncentrál a névadás, hanem a hangok keltette élményre vagy a névtest formájára. Az irodalmi mesék, meseregények szereplői gyakran kapnak szuggesztív neveket, például: *Maminti* (NKE.)*, Rilla*, *Rutoldó*, *Tupakka* (Mgy.). Lázár Ervin novelláinak alakjai között – az említetteken túl – sok hasonlóra bukkanunk, például: *Simf*, *Hiripi* és *Hiripa* (Ka.) vagy *Lahertiolainen Dzsongobalszurjan* (Hsz.).

A bemutatottak alapján felvetődik néhány kérdés: A vázolt névtípusok stilisztikai fogalmakat is érintenek (például jóhangzás–rosszhangzás, stílusértékbeli fokozatok). Vajon a jelentéshangulattal és a jelentéstartalomtól elszakadás fokával magyarázott típusok valóban elkülönülő típusok-e? Vagy inkább a név és jelentése viszonyát tükröző fokozati alternatívák? Kovalovszky Miklós elgondolása főleg személynevekre épül. Az írói és irodalmi eredetű nevek között azonban a tulajdonnévnek szinte valamennyi fajtája megtalálható. Mi a helyzet a többi esetében? Az irodalmi alkotások természetéből eredően a nevek vizsgálata szükségszerűen szubjektív, az ismerhető motivációkon túl befolyásolhatja a kutató olvasottsága, meglévő nyelvi-irodalmi ismeretei s talán még befogadói habitusa is. Nem kerülhető meg tehát az a kérdés, hogy mennyire lehet egzakt módon feltárni ezt a névvilágot. Írói nevek vizsgálatakor valószínűleg nem lehet teljesen kiküszöbölni a szubjektivitást. Mindenesetre, törekedni kell erre.

Összegzésül elmondható, hogy Kovalovszky Miklós értekezése jó kiindulási alap az írói személynevek vizsgálatához.

3. A folytatás

3.1 . Magyarországon a rendszeres névtani kutatások 1958-tól, az első névtudományi konferenciától (Budapest) datálódnak, amelynek ötlete Kniezsa Istvántól származik, és megszervezését Mikesy Sándor is szorgalmazta; jóllehet névtani kérdésekkel korábban is foglalkoztak. A nagyvilágban ekkor már a VI. Névkutató Tudományok Nemzetközi Kongresszusa zajlott Münchenben. Mind a magyar, mind az európai kutatások irányai elsősorban a helynevek és a személynevek vizsgálatai felé mutattak. De – mint Bárczi Géza megjegyezte a müncheni kongresszusról tartott összefoglaló beszámolójában – az irodalmi névadás kérdéseit nálunk sem, külföldön sem hanyagolták el egészen (Bárczi 1960: 15). Bárczi elsősorban J. A. Huisman Unerforschte Gebiete der Namenkunde című előadására utalva az úgynevezett beszédes fiktív nevek kutatására gondolt, s feltehetőleg a hazai Kovalovszky Miklós hasonló tárgyú vizsgálataira. Ebben az időben fogalmazta meg Kovalovszky Miklós (1960), hogy a névkutatás némileg adós maradt jelentéstani,

esztétikai, lélektani, művelődéstörténeti és irodalmi, stilisztikai tanulmányokkal. Mindjárt meg is nevezett hat olyan témakört, amellyel érdemes lenne foglalkozni. Közülük hármat említünk tárgyunkkal és a későbbi kutatásokkal való összefüggése okán:

1. Az irodalmi névadás egyes korszakainak, nagy íróinknak és a népmesék névadó eljárásának gyakorlata, kiterjesztve a költött személy- és helynevekre.

Azóta a felsorolt klasszikusokkal (Vörösmarty, Arany, Jókai, Mikszáth, Tolnai Lajos, Gárdonyi, Herczeg, Bródy, Ambrus, Krúdy, Móricz, Kosztolányi stb.) többnyire foglalkoztak névtani szempontból. Például Arany János, Krúdy Gyula névvilágáról J. Soltész Katalin írt kiváló tanulmányokat (1982, 1989). Krúdy névadásával még Kovalovszky Miklós (1956) és Pethő József (2000) is foglalkozott, Arany János neveit pedig Vancsisin Márta (1991) is vizsgálta. Vörösmarty névadási gyakorlatát Terestyéni Ferenc (1959) és Alföldy Jenő (2002) érintette. *Gárdonyi és a nevek* címmel Bakos József (1974) értekezett. Balázs Géza (1984), Kaposi József (1985), Kutasi Zsuzsanna (1991), Kéfer Piros (2001) és Nagy Miklós (1999, 2001a,b.) Jókai neveit vizsgálta. Nagy Miklós (1987–1988) és Vörös Ferenc (1998) Mikszáth névanyagát faggatta. Móricz névadását Simon Márta (1991) kutatta. Kosztolányival többen is foglalkoztak: például Horváth Mária (1959), Kovalovszky Miklós (1970, 1981), Magyarlaki Józsefné (1989), Aradi Gabriella (1991), Ádám Anikó (1992). Herczeg Ferenc helyneveiről Kálmán Béla (1966) írt tanulmányt. A népmesék kis onomasztikáját pedig Voigt Vilmos etnográfus készítette el először (1985), majd nyomdokaiba nyelvészek léptek: Marosi Teréz (1983), Balázs Géza (1983, 1987, 1989), Várkonyi Ildikó (1987), Barati Antónia, (1989) és Robert Wolosz (1989, 1993). Az írói helynevek vizsgálatában J. Soltész Katalin (1958) tanulmánya hozott fordulatot. A felsoroltakon kívül, természetesen, más szerzőkkel is foglalkoztak már a névkutatók. Róluk és az említettek közül néhányukra visszatérve még szólunk. Egész életművet feltáró névtani munkák azonban nem nagyon születtek.

2. Az írói és művészi álnevek vizsgálata. – Bár 1956-ban már megjelent Gulyás Pál Magyar Írói Álnév Lexikon című munkája, tudomásunk szerint ezzel csak érintőlegesen foglalkoztak névtani szempontból. Kovalovszky Miklós 1977-ben Adynak nevéhez való viszonyát boncolgatta egy tanulmányában. Feltételezte, hogy Ady névérzékenységét a saját neve keltette fel benne, és az újságírásban használt álneveit is nevének játékos álcázásával hozta létre: például *Ida* vagy *Yda*, *Adieu*, *Diósadi* (< *Diósad* helynév). Címadásának a hármas számra épülő bűvölete is összefügg nevével. J. Soltész Katalin (1979: 63–65) a helyettesítő nevek között tárgyalta az írói álnevek kérdését. Közéleti szereplés során használt helyettesítő névként határozta meg, amelyet maga az érintett választ magának. Az

álnevek motivációja gyakran mutat kapcsolatot családnévvel vagy ragadványnévvel, és legjellegzetesebb típusai a játékos fantázianevek, illetve a metonomáziával alkotott nevek – mutatott rá J. Soltész. Gérard Genette ([1987], 1992) A szerzői név című írásában a szerző nevének történetét vázolja fel a névtelenségtől az álnévig. Témánk szempontjából a későbbiekben érdekesek lehetnek az álnévről és az álnév-effektusról megfogalmazott gondolatai. Lázár Ervin rejtőzködésének is egyik, tudatosan választott formája az álnév (vö. *Világhódító Felületes Ervin*). Tanulmányunkban egy rövid gondolat erejéig érintjük a kérdést, mivel Lázár Ervin maga is foglalkozott a nevével, illetve különbözőkkel el is nevezte magát, például *Kálvintéri Lajos*. Értelmezői sokszor azonosították egy-egy szereplője nevével (*Simf* vagy *Berzsián*).

3. Az irodalmi vonatkozású névhangulati, névesztétikai megfigyelések gyűjtése és feldolgozása. – Később Benkő Loránd, amikor áttekintette névtudományunk helyzetét és szólt a feladatokról a II. Névtudományi Konferencián (Budapest, 1969), a névtudomány fontos és érdekes részterületének nevezte a mesterséges névadás[2] kutatását. Véleménye szerint az „irodalmi nevek" feltárása színes és változatos problematikájú. Megállapította, hogy Kovalovszky Miklós nyomán fellendülni látszott a mesterséges nevek vizsgálata, „de azóta eléggé elhalt". Megjegyezte még azt is, hogy „a közelmúlt és a jelenkor magyar irodalma nagyon alkalmas, érdemes terep volna a vizsgálódásra; az elnevezések társadalmi-lélektani hátterére vonatkozóan is számos elvi tanulsággal járhatna, sőt az irodalomtörténet számára is érdekes adalékokat nyújthatna" (1970: 14).

A kérdések, amelyeket még Kovalovszky vetett föl, tehát ebben az időszakban is aktuálisak. A hazai irodalomtudomány ugyanis nem nagyon érdeklődött a téma iránt, pedig nemzetközi ilyen irányú kutatások már folytak. Az említett konferencián írói névadással kapcsolatos előadások nem is hangzottak el.

Az írói és irodalmi eredetű névadás kutatásának háttérbe szorulása Magyarországon – úgy hisszük – összefügghet azzal a ténnyel, hogy az 1960-as évektől olyan nagyarányú helynév- és személynévgyűjtés indult meg leletmentés és a megbízható és minél teljesebb adattárak összeállítása céljából, s ebbe olyan sokan kapcsolódtak be, hogy az egyéb tulajdonnevek kutatásai mintegy háttérbe szorultak.

Tárgyunkhoz még egy fontos kiegészítés kívánkozik: Már az első magyar névtudományi konferencián mint gazdára váró témát említette meg Kovalovszky Miklós a „tréfás, kedélyes vagy gúnyos elnevezések" keletkezését, különösen a gyermek- és ifjúsági irodalom körében, az argóban és a csoportnyelvekben" (Kovalovszky 1960). Az azóta eltelt

[2] Ma inkább alkalmazott névtannak vagy egyszerűen írói névadásnak nevezzük.

időben csak szórványosan foglalkoztak a gyermek- és ifjúsági írók névadási jellemzőivel (vö. Bayer 1980), s nem is elsősorban névtani, inkább pedagógiai megközelítésben. Lázár Ervin befogadói szempontból kettős életművének vizsgálata erre is ad lehetőséget.

3.2 . A konferenciák, kongresszusok alkalmasak az összegzésre és a visszatekintésre. Az írói és irodalmi eredetű nevek magyarországi vizsgálata szempontjából a IV. a következő említésre méltó (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.). A konferencia anyaga Balogh Lajos és Ördög Ferenc szerkesztésében 1989-ben jelent meg. A névtudomány egyéb kérdései között kapott helyet az írói névadás; ugyanakkor sem J. Soltész Katalin, sem Kiss Lajos visszatekintő, plenáris előadása nem érintette a témát. A hat, írói névadást tárgyaló előadás mellett meg kell említeni Tverdota György (1989) József Attila névvarázs-elméletével foglalkozó értekezését, amely mintegy folytonosságot biztosított a témának (vö. Solymossy 1927 és Zlinszky 1927) . Tverdota irodalmár: szempontjai és megállapításai hasznos adalékok a nyelvész számára is. A névvarázs a névtanban is elfogadott terminus technikus lett.

A továbbiakban néhány gondolatot – amelyek fontosak vagy újszerűek – kiemelünk a szekció-előadások anyagából.

Büky László (1989) három szerzőtől választotta stilisztikai megközelítésű vizsgálata tárgyát (Füst Milán, Weöres Sándor és Nagy László). Számunkra különösen fontos Weöres ütemgyakorlatoknak indult, majd gyermekversekké lett Magyar etüdök című ciklusának névanyaga. A nevek nem csak fölidézik a magyar népi és gyermeki világot, de rámutatnak a költő névérzékenységére (74 név: 57 különböző személynév) és a gyermekmondókák, egyszerű, puszta keresztnévvel kifejezett névformáira (például: *Borcsa*, *Ferkó*, *Kitikati*, *Mari*, *Márton*, *Pál*) . Büky következtetése szerint újabb líránkban mintha gyakrabban mutatkoznának „a személynevekkel kapcsolatos stílusalakítási lehetőségeket kiaknázó eljárások” (296). Megjegyezzük, hogy a gyermeklíra – amely névtani szempontból feldolgozatlan még –, nagyon gazdag példatárát adhatja ennek. Íme néhány ízelítőül: Tamkó Sirató Károly: *Bőrönd Ödön*, *Tengerecki Pál*, *Ágnes*, *Borika*, *Csilla*, *Dénes*, *Emese*, *Hugó*, *Mária*, *Orsolya*, *Palika*, *Péter*, *Szilárd*; Orbán Ottó: *Eszter*, *Eszmeralda*, *Iván*, *Kati*; Kormos István: *Anna*, *Bence*, *Dávid*, *Eszter*, *Gyöngyi*, *Jutka*, *Kati*, *Matyi*, *Marci*, *Panni*, *Pista*, *Vicu* (többnyire valóságos személyek nevei); Nemes Nagy Ágnes: *Andrea*, *András*, *Barna*, *Bence*, *Deske*, *Évi*, *Jutka*, *Magdi*, *Olga*, *Orsolya*, *Ottó*, *Péter* és *Izabella*[3].

[3] Nemes Nagy Ágnes az *Izabella* nevet a „citadella – Izabella” rím kedvéért választotta, sőt az egész vers (*Ki lakik az utcában?*) ezért a nevezetes rímpárért született.

Kovács Éva (1989) Csáth Géza első novelláskötetének személyneveit vizsgálta. J. Soltész Katalinra támaszkodva egészen egyéni elméleti rendszert alakított ki. Érdekessége egy egzakt kutatási módszer kipróbálása. Eredményei bár számszerűsítettek, mégis – nyilvánvalóan terjedelmi korlátok miatt – kifejtetlenek. Nagy mennyiségű adatok szinkron feldolgozásakor hasznosnak bizonyulhat a bemutatott eljárás.

Kosztolányi Dezső névválasztásaival foglalkozott Magyarlaki Józsefné (1989). Megfigyelése szerint Kosztolányi a fantasztikumban jobban törekedett a lehetséges valóság bizonyítására névalkotással, mint valósabb témájú novelláiban. Ezt a szempontot más író neveinek vizsgálatakor is érdemes figyelembe venni. Lázár Ervinnél, például megfigyelhető ez a jelenség. Sokkal több nevet használ meséiben, meseregényeiben, mint novelláiban.

Az irodalmi névadás Szabó Magda műveiben címmel végzett névelemzést Szilágyi Ferenc (1989). Nemcsak névtani, hanem irodalomtörténeti szempontból is fontos tanulmánynak gondoljuk. Szilágyi ugyanis Szabó Magda művészetében a gyermek- és ifjúsági irodalminak számító meséket, gyerekregényeket, ifjúsági regényeket az életmű egységében, a gyermekkor névvilága látószögéből vizsgálja (Abigél, Álarcosbál, Mondják meg Zsófikának!; Freskó, Ókút, Régimódi történet). Ezzel tetten érhetjük a gyermekirodalmat kutatók számára vágyott pillanatot, hogy az irodalomtörténet és -kritika ne mellőzze az életművek értékelésekor a gyermekirodalminak tartott írásokat. Lázár Ervin szövegkorpusza is ilyen! Könyveinek jelentős része „duplafedelű”[4].

Vitányi Borbála (1989) Juhász Gyula névadási motívumai vizsgálatakor arra a következtetésre jutott, hogy „arányeltolódás figyelhető meg, ha a lírikus és publicista Juhász Gyula névanyagát összehasonlítjuk. A lírikus szinte kizárólag valóságos neveket használ a prózaíróval ellentétben” (316). A líra a legintenzívebb formaelemeket sűríti magába, s ebből inkább következne erős emocionális hatású, „jól kigondolt” név használata. Vitányi megfigyelése tehát rámutat az írói névadás sokféleségére, egyéni megoldásaira. Ezért is nehéz az írói neveket tipizálni.

[4] A „duplafedelű” azt jelenti, hogy felnőtt és gyermek olvasója egyaránt van az adott műnek.

3.3. Az 1990-es évektől –az írói nevek kutatása – nem nagy számban, de folyamatosan jelen van. A Magyar Névtani Dolgozatok sorozatban (93.) Hajdú Mihály összefoglaló kötetet szerkesztett tanítványai munkáiból: Dolgozatok az írói névadásról I. A cím folytatást ígér. Vajon lesz II. kötet? A legfontosabb mégis ebben az időszakban az, hogy Hajdú (1992) elkészíti Az írói névadás magyar bibliográfiája című segédanyagot a kutatók számára. Összeállítása nyelvtudományi megközelítésű elsősorban, és 135 tételt tartalmaz. Első adata 1925-ből az utolsó pedig 1991-ből való. Feltételezzük, hogy ez a bibliográfia nagymértékben hozzájárult a kutatás folytonosságához. 1992-ben jelenik meg a *Helikon Irodalomtudományi Szemle* tematikus száma A név hatalma címmel (nevezett szakirodalom-jegyzék is ebben jelent meg). Az írói nevek kutatása szempontjából magyar és külföldi szerzők fontos tanulmányait tartalmazza. Ebből két írást emelünk ki, amelyek az irodalom és az onomasztika kapcsolatával foglalkoznak. Karafiáth Judit (1992) és Tverdota György (1992) mint az 1960-as évektől önállóságra törő új kutatási irányt nevezi meg az „irodalmi onomasztikát". François Rigolot Poétika és onomasztika (*Poétique et onomastique*, 1977; 1992) című tanulmányában[5] számunkra is fontos kérdéseket boncolgat, mint például a tulajdonnevek poétikai funkcióját; a „kölcsönzött" („already existing proper names") vagy „kitalált" („those which the author freely invents") tulajdonnév szemiotikai értékét; a névnek a szövegen belüli újramotiváltságát. Az onomasztika és a költészet történetéből is kapunk ízelítőt.

Az 1990-es évekre tehető Kornyáné Szoboszlai Ágnes Németh László-kutatása, az író névvilágának feltárása (vö. 1992, 1995, 1997, 1999). Követői, tanítványai (Bardi Erzsébet, Barnáczné Csanádi Mária, Csapó Mónika, Gergely Krisztina, Havasi Judit, Hézser Judit, Miklósvölgyi Miklós és Tóth Erika) eredményeit „Megvolt a keresztelő is" Dolgozatok Németh László irodalmi névadásáról címmel 2000-ben közzé is tette.

A megújuló *Névtani Értesítő* Szemle és Figyelő című rovataiból folyamatosan tájékozódni lehet a névtan nemzetközi eredményeiről, fórumainak témáiról és a periodikumokról. Ezek közül kiemeljük a 18. Nemzetközi Névtudományi Kongresszust (Trier, 1993), amelyről Vincze László készített összefoglalót (1994). Az írói és irodalmi eredetű névadás kutatásának állásáról a 7. szekcióban hangzottak el előadások az újabb fikcióelméletekről, a névjátékról és névrejtvényről, az irodalmi nevek osztályozásának és értelmezésének kérdéseiről, valamint korszakokra és szerzőkre jellemző névadási jegyekről.

[5] Magyarra fordította Sári Andrea (1992).

3.4. 1995-ben rendezték meg az V. Magyar Névtudományi Konferenciát (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.). Anyaga két évvel később jelent meg (MNyTK. 209.). Az írói névadással kapcsolatos témákat a IV. szekcióban tárgyalták. A vizsgálódások sokfélék voltak. Két előadás szólt Németh László neveiről (Kornyáné Szoboszlay Ágnes és Kovács Erika) . Szathmári István Szenczi Molnár Albert és a nevek kapcsolatával foglalkozott, Heltainé Nagy Erzsébet pedig Sinka-versek személyneveit mutatta be. Ez utóbbi előadásból néhány gondolatot kiemelünk témánkhoz illeszkedése okán. Heltainé Nagy Erzsébet megállapítja, hogy „minden költőnek, írónak megvan […] a maga névvarázselmélete" (1997: 552). Tehát egy-egy alkotó szövegvilága – benne a nevek is – kerek, egész és lezárt univerzumként értelmezhető. Sinka István verseire éppúgy jellemző, mint Lázár Ervin életrajzi ihletésű novelláira, hogy „a nevek […] mindig egyediek, mindig egy bizonyos embernek állítanak emléket" (552). Az érintettek, akiket megidéznek, magukra ismernek. J. Soltész Katalin már az 1980-as évek elején felhívta a figyelmet arra, hogy az „irodalmi névadást inkább regény- és novellaírók műveiben, a valóságos tulajdonnevek felhasználását inkább lírai költőkében érdemes vizsgálni" (1982: 281). A gyakorlat azonban nem mindig igazolja ezt a feltevést. Lázár Ervin prózája viszonylag sok valóságos személytől eredő valódi nevet tartalmaz.

S. Sárdy Margit magyar sci-fi írók műveiben faggatta a neveket. Gondolatainak összegzéseként elmondható, hogy nem csak a téma, illetve a műfaj igényli a nagy fantáziát, a nevek megválasztásához vagy kitalálásához is szükséges. A műfajnak ez esetben meghatározó szerepe van épp úgy, mint például a mese vagy meseregény szereplőinek névadásában.

Kiss Antal, V. Raisz Rózsa, Boda I. Károly és Porkoláb Judit előadásaikban a nevek szövegbeli funkciójával, a név gyakoriságával foglalkoztak. Megállapításaikra a későbbiekben még szükségünk lesz.

A bemutatott példák kirajzolják az írói és irodalmi eredetű névadás kutatásának sokféle ösvényét.

3.5. A 20. század végi társadalmi változások, az Európai Unió létrejötte és nyitottsága könnyebbé tette az egyes kutatócsoportok eredményeinek megismerését. Például: 1994-ben pisai székhellyel, az irodalmi névtudomány művelése és népszerűsítése céljából megalakult az Associazione di Onomastica e Letteratura című olasz névtani társaság. Négy évvel később pedig megindult az *il Nome nel testo* (*A Név a szövegben*) című periodikum (vö. Fábián 1998, 2000), amelynek első száma 1999 végén jelent meg. A

nyitó szám az Onomasztika és intertextualitás című konferencia anyagát tartalmazza. Az intertextualitás kérdése Lázár Ervin névadási gyakorlatával összefüggésben is felmerül.
A lipcsei egyetemen gondozzák a *Namenkundliche Informationen* című, nagy múltú folyóiratot, amelyben már nagyon sok értekezés jelent meg az írói névadásról is. Témánkhoz kapcsolódik például Dietlind Krüger (1997), Wolfgang F. Schwarz (1997) vagy Adelheid Latchinian (1997) egy-egy tanulmány, amelyek ebben a folyóiratban jelentek meg.
Számunkra fontos a Magyarországon élő Beckett-kutató, Jeremy Parrott Change all the names. A Samuel Beckett Onomasticon (2004) című munkájának megismerése. Parrott Beckett 650-nél is több nevével foglalkozik. A feldolgozás átfogó, és több szempontból közelíti meg az író névválasztását.

4. Napjaink eredményei

2005 nevezetes év volt az onomatológia magyarországi történetében. Ebben az esztendőben alakulhatott meg a Magyar Nyelvtudományi Társaságon belül a Névtani Tagozat (vö.: Farkas 2005). A névkutatás megújulását remélhettük tőle.

2007-ben fontos konferenciára került sor. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke és a Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtani Tagozata vállalta magára a VI. Magyar Névtudományi Konferencia (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) megszervezését. Juhász Dezső zárszavában megjegyezte, hogy számára megnyugtató „a szép hagyományokkal rendelkező irodalminév-kutatás" folyamatossága (Juhász 2008). Soha nem tapasztalt mennyiségű (12) előadás hangzott el az írói vagy írói eredetű nevek kutatásáról. A megközelítés szempontjai is változatosak voltak: szóltak elméleti kérdésekről (Horváth Katalin 2008), a kultúra és az irodalmi eredetű nevek összefüggéseiről (Korompay Klára 2008) a tulajdonnevek fordítási sajátosságairól (Bakonyi Dóra 2008), az antonomázia eseteiről (Kornyáné Szoboszlay Ágnes 2008), a nevek szerepéről a szövegben (G. Papp Katalin 2008), a metaforikus térformálásban (Bence Erika 2008) vagy az irónia eszközeként (Pethő József 2008), a nevek költői szövegművekben betöltött szerepéről (Büky László 2008, Heltainé Nagy Erzsébet 2008), a névfunkciókról (Vácziné Takács Edit 2008) és a beszélő nevekről (Zsilák Mária 2008). Boda I. Károly és Porkoláb Judit (2008) pedig a személynevek hipertextuális szerveződését vizsgálták költői szövegekben.

Az írók névadási gyakorlatának kutatása felfelé ívelő ágba került: egyre többen foglalkoznak vele külföldön és itthon egyaránt. Áttekintve az elmúlt 75 évet bizton állíthatjuk, hogy össze lehetne állítani egy önálló tanulmánygyűjteményt az írói nevek magyarországi kutatásának eredményeiről.

A LÁZÁRI SZÖVEGKORPUSZ MINT A NÉVKUTATÁS ALAPJA

„íróember hősének nem lehet akármi a neve…”

(Lázár – Keöves: 80)

1 . Lázár Ervin (1936–2006) életműve meséket, meseregényeket, elbeszéléseket, novellákat, mesenovellákat, hangjátékokat és egy kisregényt tartalmaz (nem számítva az újságírói és közéleti tevékenysége nyomán született írásokat). Névadási gyakorlatának feltérképezéséhez a felsorolt műfajokban realizálódott köteteit vesszük számba. Az első, önálló megjelenés időrendjében ezek a következők:

1964: A kisfiú meg az oroszlánok. (Meseregény.) Budapest: Móra Kiadó.

1966: Csonkacsütörtök. (Elbeszélések.) Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

1969: Egy lapát szén Nellikének. (Elbeszélések.) Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

A nagyravágyó feketerigó. (Képes mesekönyv.) Budapest: Móra Kiadó.

1971: A fehér tigris. (Regény.) Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

1973: A Hétfejű Tündér. (Mesék.) Budapest: Móra Kiadó.

Buddha szomorú. (Elbeszélések.) Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

1974: Öregapó madarai. (Ismeretterjesztő képeskönyv.) Budapest: Móra Kiadó.

1976: Bikfi-bukfenc-bukferenc. (Mesék.) Budapest: Móra Kiadó.

1979: Berzsián és Dideki. (Meseregény.) Budapest: Móra Kiadó.

1980: Gyere haza, Mikkamakka! (Meseregény.) Budapest: Móra Kiadó.

1981: A Masoko Köztársaság. (Elbeszélések.) Budapest: Kozmosz Könyvek.

Szegény Dzsoni és Árnika. (Meseregény.) Budapest: Móra Kiadó – Novotrade – Colorplast.

1985: A Négyszögletű Kerek Erdő. (Mesék.[6]) Budapest: Móra Kiadó.

1987: Tuvudsz ivígy? (Elbeszélések, karcolatok.) Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

1988: December tábornok. (Mesék.) Budapest: Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat.

1989: Bab Berci kalandjai. (Meseregény.) Budapest: Móra Kiadó.

1990: A Franka cirkusz. (Hangjátékok.) Budapest: Szépirodalmi Kiadó.

Lovak, kutyák, madarak. (Történetek állatokról.) Budapest: Vario Kiadó.

1993: A manógyár. (Mesék.) Budapest: Osiris Kiadó.

1994: Hét szeretőm. (Válogatott novellák.) Budapest: Osiris Kiadó.

[6] A kiadó műfajmegjelölésével szemben inkább meseregénynek, de legalább mesefüzérnek véljük. Az egyes mesék kerek történetet rajzolnak ki.

1996: Csillagmajor. (Elbeszélések.) Budapest: Osiris Kiadó.
1998: Hapci király. (Mesék.) Budapest: Osiris Kiadó.
2000: Eredeti üzenet. (Magyar mondák.) Pécs: Művészetek Háza.
2001: Az aranyifjítószóló madár. Ámi Lajos meséi. Budapest: Osiris Kiadó.
2003: Tüskés varabin. (Mesék, történetek.) Budapest: Osiris Kiadó.
2005: Kisangyal. (Elbeszélések.) Budapest: Osiris Kiadó.
Magyar mondák. (Mondák.) Budapest: Osiris Kiadó.
Csillagmajor. (Függelékkel kiegészített, 2. kiadás.), (Elbeszélések.) Budapest: Osiris Kiadó
2006: Bogármese. (Társszerző: Lázár Zsófia.), (Mesefüzér.) Budapest: Nők Lapja Műhely[7]
2008: A kalapba zárt lány. (Mese.)[8] Budapest: Osiris Kiadó.

Az itt megnevezett és a konkrétan vizsgált kötetek nem mindig felelnek meg egymásnak, ugyanis a lázári életmű általunk is használt későbbi kiadásaiban bizonyos, korábban megjelent kötetek anyaga is megtalálható.[9] (Az Osiris Kiadó vállalta fel Lázár Ervin életművének közlését.) Például A Masoko Köztársaság elbeszélései a később kiadott Hét szeretőm és a Kisangyal című kötetekben is fellelhetők. Az Egy lapát szén Nellikének írásai pedig – egy kivételével (Ördögűző) – átkerültek a Hét szeretőm, a Kisangyal és A Hétfejű Tündér című válogatásba, némelyik más címmel: a Bukfenc és törökülés címűből például A maikai trombitás lett. Az Öregapó madarai és a Lovak, kutyák, madarak című könyvek tartalmát foglalja össze a Tüskés varabin. Az Osiris által kiadott A manógyár című kötetnek pedig a második, új mesékkel bővített kiadását szükségszerű használni. A Hétfejű Tündér mesekötetből két kiadást is feldolgoztunk, ugyanis a negyedik kiadástól két új mese került a Dömdö-dömdö-dömdödöm és A bárányfelhő-bodorító helyére.[10] Lázár Ervin átdolgozta Ámi Lajos (1886–1963), a cigány mesemondó néhány tündérmeséjét (58, 59, 60, 74, 76, 78, 82, 88 és 89. számúak a gyűjteményben – 1968) Az aranyifjítószóló madárban. Névadás szempontjából a mesekötet nem releváns, ugyanis az eredeti mesékkel való összehasonlítás nyomán kiderült, hogy Lázár a neveket nem változtatta meg, csak a

[7] A *Bogármese* neveivel nem foglalkozunk, miután Lázár Zsófiával való levélváltásból kiderült, hogy a neveket ő találta ki: „… nem lehet Apu névadásai közé sorolni, hiszen nem tőle származnak. A Csillagszemű mondjuk egy elég egyszerű névadás, nem túl fantáziadús a részemről, arra gondoltam, álmodozó, a csillagokban jár, ezért, a Szivárványos, mert színes egyéniség, és nincs meghatározott színe, mert nem tudja, hová tartozik igazán, az emberi aura hét színből áll, stb. Sakti-Bakti pedig: a buddhizmusban Sakti ősenergiát, Bhakti pedig védőisten + szeretet, úgyhogy arra gondoltam, ez éppen jó név egy varázslónak, ráadásul hasonlóan hangzik kicsit mint Maminti, (apu kicsi zöld tündére, akinek mellesleg nem tudom, tényleg, miért nem tudom, honnan vette a nevét) így akartam tisztelegni Apu előtt.” (Levélváltás: 2009. június 18–19.)
[8] Az író halála után jelent meg.
[9] Ezeket lásd a Források és rövidítésük című részben.
[10] Konkrétan az ötödik, bővített kiadást használjuk.

mesélés nyelvét és stílusát feszesítette. Ugyanakkor, például *Tündér Tercia* a lázári névvilágba is beleillik. Ámi Lajos hatása egyértelműen kimutatható. Nyilvánvaló, hogy a Bab Berci kalandjai *Bedebunk Sáriá*-ja kapcsolatban áll Ámi *Bedebunk*-jával[11]. Itt jegyezzük meg, hogy a MIKESY SÁNDOR (1964) által legrégibb népmesehősnek tartott *Királyfia Kis Miklós* Ámi Lajosnál is megtalálható *Király Kis Miklós* névalakban. A Hapci király egyik, Ámi Lajosnak ajánlott meséjében (A legkisebb boszorkány) Lázár Ervin is szerepelteti. Nem foglalkoztunk a Magyar mondák című kötet névanyagával sem. A történelmi tárgy miatt a nevek többnyire adottak.

2 . Lázár Ervinről és művészetéről eddig mindössze három könyv terjedelmű kiadvány született, valamennyi a halála után. MARTON MÁRIA (2007) interjúkötetet jelentetett meg róla, amelynek erősen szubjektív a nézőpontja. A Lázár Ervin Baráti Kör A Nagyszederfa új hajtása címmel tette közzé a Lázár Ervin-füzetek 1. darabját (2009), amely 2008-ban, a Lázár Ervin-emléknapon elhangzott előadásokat, az erre elküldött írásokat, fotókat tartalmazza. Pillanatnyilag POMPOR ZOLTÁN munkája, A hétfejű szeretet (2008) tekinthető tudományos igényűnek, amely Lázár Ervin elbeszélő művészetét mutatja be. A gyermekirodalom kutatásának nemzetközi hírű mestere, KOMÁROMI GABRIELLA az Osiris Kiadó megbízásából jelenleg Lázár Ervin monográfiáján dolgozik, amelynek kéziratát 2010-ben kell leadnia.[12]

Mindezeken kívül interjúk, portrévázlatok, esszék, tanulmányok és az egyes művekről kritikák és recenziók sora látott napvilágot, amelyekre sok esetben, a későbbiekben vagy egy-egy név magyarázatánál hivatkoznunk is kell. Látható tehát, hogy még túl közel esik az életmű lezárulásának ideje. A letisztult, az egészre rálátó, átfogó értékelések most vagy ezután születnek meg.

3 . Lázár Ervin írásainak karakteres részei a gyermekirodalomba is tartozó mesék, meseregények. Másokkal együtt valljuk, hogy a gyermekvers és a gyermekpróza jogos része egy-egy életműnek. Lázár Ervin írásait is egységes egészként tudjuk csak kezelni, mivel valamennyi kísérletünk a szétválasztásra helytelennek bizonyult. ALFÖLDY JENŐ nagy ívű, Lázár Ervin írói világáról szóló tanulmányában is arról számol be, hogy bár „Lázár Ervin írásművészete lényegében két pólus körül rendezhető el" – gyermekmesék és felnőtteknek szóló elbeszélések –, „a határvonal nem éles, sőt, nagyon is elmosódott a

[11]Vö.: Ámi Lajos: Ennek a királynak a kapujába van egy körtefa, akinek mindég ellopják a gyümölcsét. Aki megóvgya, fele királyságom, meg a jányom neki adom.
[12] A kutató személyes közlése.

művek e két osztálya között" (Alföldi 2007: 99). Az életmű egészére vonatkozóan, a nevek világán belül, a befogadó és a választott műfajok felől közelítve a névanyaghoz, ugyancsak meg lehet fogalmazni eltéréseket, különbségeket. A másság abban nyilvánul meg, hogy a mesék, meseregények szereplőinek nevei részint népmesei mintákra vezethetők vissza (például *Bazsarózsa Mária* – Mgy.), részint a fikciónak az író stílusára jellemző hapax legomenonjai (például *Lembozó Lengubózó* – BB.), amelyeket gyakran gyermekek ihlettek, s bennük az alkotó nyelvben kiteljesített humora jut érvényre. A valóságos névminták tehát kevésbé érvényesülnek ezekben az esetekben. Vathy Zsuzsa, az író felesége megjegyzése szerint is Lázár Ervin a mesékben jobban eltávolodott a valódi nevektől, mint az elbeszéléseiben, novelláiban.[13] Ez utóbbi írásainak nagy része azokhoz az életrajzi történésekhez és tájakhoz kapcsolódik, amelyek a szerző teljes világát átszövik, de ott fénylenek a mesék, meseregények hátterében is. „A valódi és a képzelet segítségével létrehozott fiktív világ az emlékezés aktusában békül meg egymással, ez pedig ahhoz vezet, hogy Alsó-Rácegrespuszta a szerző emlékezetében Rácpácegressé válik, melynek különlegességét a hozzá kapcsolódó történetek adják, hogy aztán ezekből a történetekből elbeszélések, mesék sarjadjanak." – mutatott rá Pompor Zoltán a szövegkorpusz egységére (2008: 212). Lázár Ervin Naplójában is olvasható hasonló gondolat, miszerint „kellene […] egy olyan válogatást készítenem, amiben, függetlenül a besorolástól (mese, novella), minden számomra kedves vagy jelentősnek vélt írásom szerepelne" (301). Életének utolsó évében egy interjúban nyilatkozta: „egyszerre kezdtem el ún. felnőtt prózát írni, és gyerek prózát is" (Keöves 2006). Komáromi Gabriella szintén érvel az életmű egységessége mellett, amikor készülő monográfiája Tájélmény családfával című fejezetében megjegyzi, hogy „annak ellenére, hogy kronologikus életrajz nem olvasható ki műveiből, az élete nagyon is láthatóan jelen van novelláiban és meséiben" (2008: 36). Tehát ő sem húz választóvonalat a mesék és az elbeszélések, novellák közé. Alföldy Jenő arra is figyelmeztet bennünket, hogy „Lázár Ervin láthatóan szerette novelláit a mese műfajához hajlítani" (2007: 102). Hozzátesszük, ez nemcsak a történetmondásban nyilvánul meg, hanem sokszor a nevekben is. Gondolunk olyan megoldásokra, mint amikor valamelyik szereplő meseinek tűnő, helyettesítő nevet használ, mint például *Illés Ézsaiás* játékos, titkolózó szándékkal kölcsönveszi az örökké bohóckodó *Kis*-től a *Parmerozpazepan Pozmerozpozipul* nevet (Hsz.: 145), vagy a *Világhódító Felületes Ervin* énnév is ilyen a Csillagmajor Függelékében közölt Zárványok című elbeszélésből.

[13] Vathy Zsuza szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

4. A lázári írásművészetnek nagyon erős az életrajzi konnotációja. Az író a Csillagmajor című, a gyermekkori élményeit feldolgozó novellagyűjteményével kapcsolatban fogalmazta meg a következőket: „… nem egyszer előfordult, hogy egy-egy ott [Rácegrespusztán] élt személy az eredeti nevén szerepelt abban a novellában, ami úgy, ahogy ott leírtam, nem történt meg. És annak ellenére, hogy ez a novellaszereplő nagyon pozitív szerepet játszott a történetben, mégis valaki megsértődött, és én ettől félek. Igaz, hogy ezek már mind meghaltak. De hát gondolom, a rácegresi történeteimben az biztosan nagyon mélyen benne van, hogy én szeretem azokat, akikről írok, nincs oka senkinek megsértődni" (Keöves 2006). A nyilatkozat és a nevek ismeretében azt mondhatjuk, hogy Lázár Ervinnek a környezetéből választott és nagyon sokszor az eredeti vagy népnyelvi változatában megtartott nevei hitelesítik a történeteit.

5. Kicsit máshogy, alapjaiban azonban hasonlóképpen, bánt gyermekeknek szánt műveiben a szereplők neveivel. Ezekben az alapot a gyermeki gondolkodás sajátossága és a gyermeknyelv mintái adták. „A meseírás mindig attól függ, hogy hány gyerek van körülöttem" – válaszolta egy kérdésre az Írók a teraszon[14] című internetes fórumon. A nevek ihletői elsősorban a saját, a rokonok és környezetének gyermekei voltak (pl. *Sírós Frukk* – Lázár Fruzsina, a lánya; *Babó Titti* – Szabó Kristóf, húgának gyermeke; *Szeplő Szepi* – Kézdy György fia, Márk). Nyelvi leleményeinek állandó forrása Fruzsina lánya és Zsiga fia volt. Erről a Naplóban több bejegyzést is találunk (vö. 24, 37, 80, 233–235, 240–242, 247, 249–250, 253, 261. oldalak). Egy olyan nyelvet hozott létre Lázár Ervin, amelyben a tulajdonnevek már-már önmagukon is túlmutató kulcsszerephez jutottak. Fontosságuk nem csak különösségükben és karakteres jelentésükben rejlik (*Bőbezsédű Anasztáz, Hétfejű Tündér, Maminti, Nagyhajú Kopasz Tillárom*, *Rév Zoli, Rimapénteki Rimai Péntekh*), a szövegkohézióban is szinte már mérték felett vesznek részt. Legkifejezőbb példái ennek a Bikfi-bukfi-bukferenc, A Négyszögletű Kerek Erdő vagy a Gyere haza, Mikkamakka!. Ezzel azt állítjuk, hogy a Lázár Ervin meséiben, meseregényeiben szereplő nevek terheltsége magasabb az átlagosnál. Előzetesen ehhez álljon itt egy kis statisztika!

A Gyere haza, Mikkamakka! című meseregény nevei és előfordulásuk gyakorisága a következő:

[14] A letöltés adatai: http//onagy.zoltan.terasz.hu/index.php?id=1320 (2008. október 17.)

Aromo: 75, *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon:* 69, *Vacskamati:* 69, *Bruckner Szigfrid:* 61, *Szörnyeteg Lajos:* 60, *Ló Szerafin:* 58, *Dömdödöm:* 51, *Mikkamakka:* 22, *Négyszögletű Kerek Erdő:* 1. Megjegyezzük, hogy a szöveg terjedelme legfeljebb egy elbeszélésnyi.
Két lehetséges magyarázatot adhatunk a jelenségre. Az egyik szerint a gyermek mondatalkotását képezi le az erősen dialogikus szöveg, amely a nevekkel mintegy segíti a párbeszédek váltásában való eligazodást. A másik értelmezés szerint a nevek túlzottan megterhelik a szöveget. De ha erről van szó, akkor a névgyakoriság egyben stílusjellemző is. A felnőtteknek szánt művekre ugyanakkor ilyen mértékű névterhelés nem jellemző.
A lázári névadásban tehát beszédmódjának, a műfajnak és a lehetséges befogadónak egyaránt meghatározó szerepe van.

A névtípusok szempontjából pásztázva a lázári szövegvilágot előzetesen megállapíthatjuk, hogy a valóságos és fiktív neveket helynevek, személynevek, és kisebb mértékben állatnevek és egyéb névtípusok képviselik. A létező személyekre, helyekre utaló nevek elsősorban az életrajzi gyökerű írásaiban, a fantázia alkotta nevek pedig inkább a gyermekirodalmi alkotásaiban jelennek meg.

LÁZÁR ERVIN NÉVVILÁGA

LÁZÁR E. JÁNOS VAGY KÁLVINTÉRI LAJOS?

Az író és neve

KOMÁROMI GABRIELLA (2008) készülő monográfiája publikált részletében már foglalkozott az író és nevének történetével. Megállapította, hogy az Ervin név anyai örökség. „Lehet, hogy nem is Pentz Etelka[15] találta ki, hanem a barátnője, Hauser Lídia operaénekesnő, aki Médi néniként Lázár Ervin keresztanyja volt" (10). A hagyományokat követve Jakabnak kellett volna lennie, de ez a név már a családon belül sem tetszett. KOMÁROMI szerint az Ervin illik is, meg nem is viselőjére. A germán eredetű név egyik jelentése 'hadsereg', 'becsület', 'örökség', esetleg 'vadkan', a másik jelentése 'barát' (vö. FERCSIK–RAÁTZ 2009). Talán az az Ágh István-vers, amelyet a kéziratos hagyaték őriz, segít eldönteni, hogy az író melyik jelentést érezhette magához közelinek: „… kinek **örökségelnyerő** neve vala **Ervin**".[16] Az anyakönyvi kivonatában és az érettségi bizonyítványában három név is szerepel: Ervin, Antal, Emil. Lázár Zsuzsanna visszaemlékezése szerint egy alkalommal bátyja úgy írta alá szüleinek küldött üdvözlő táviratát, hogy **Lázár Antal**. Az Ervin egyébként jól beleillett volna a városi miliőbe, ahonnan édesanyja származott, pusztai gyereknek különleges név volt. Maga is érezte nevének idegenségét, s hogy ne tűnjön ki társai közül, kisiskolás korában Jánosnak nevezte magát: **Lázár E. János**.[17] A név mintha akadálya lett volna az elvegyülésnek iskolatársai között. Tüskés Tibor, egykori szerkesztőtársa Pécsett a felnőtt embert robosztus alkata miatt balzaci jelenségnek tartotta, s a tény, hogy felesége **Ervinké**nek, húga pedig **Ervinkém**nek – külön hangsúlyozva a birtokos személyjelezést – szólította, arra enged következtetni, hogy szeretnivaló ember lehetett.

Nagy átváltozó művész volt Lázár Ervin a neveit illetően. Mint egy modern kori Próteusz, sokféle név mögé bújt. Leghitelesebbek a Naplójából (2007) származó vallomások.

[15] Az író édesanyja.
[16] KOMÁROMI GABRIELLA idézi Ágh István *Barátok nevenapja* című versét (10).
[17] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő személyes közlése.

„Tegnap Zs. számítógépprogramja azt kérte […], írjam be a nevem. Gondolkodás nélkül beírtam, **Duzma Dözmő**” (1999. 292).

„Álmomat egy öreg **nő** sétálgatta végig. Úgy hívták, **Lázár Ervin**. Ajaj! Bár az utónévkönyvben az áll, hogy az első magyarországi Ervin nő volt” (2001. 314).

„Tegnap megint sokat gondoltam **Kálvintéri Lajos**ra. Azért vállalja helyettem az írást, mert én hajlandó vagyok lelkemre venni a múltját. Nahát!” (2002. 326–327).

„Ezt a könyvet írhatná **Kálvintéri Lajos**” (2004. 270).

„Aztán én mint **Bőbeszédű Anasztáz**, belemerítettem őket a szótengerbe. Talán maximálni kellene a napi pofázásmennyiséget. […] Vigyázni kellene, hátha adódik valami lényeges dolog, és arra tartalékolni kellene néhány mondatot” (2004. 339).

Naplójában elmeséli azt is, hogy milyen nehézségei támadtak nevének írásával kapcsolatban. Miután több (7) helyre és többféle felekezeti iskolába járt – akárcsak Petőfi Sándor –, a sárszentlőrinci evangélikus iskolában a hagyományos, az ercsi katolikusban pedig a zsinórírást tanulta meg. A problémát a nevében kétszer is előforduló r betű jelentette. „Most tartok ott – vallotta 1997-ben –, hogy azt írjam, amelyik kézre áll, és ne érezzek lelkifurdalást” (121).

Műveiben hol nyíltan, hol burkoltan nevezi meg magát. Mindig érezni egy kis önirónia, amikor a saját személyéről nyilatkozik meg.

„S én, a fellengzős kamasz, **Világhódító Felületes Ervin**, alig-alig értettem, miben van részem” (Csm.: Zárványok. 127).

„Én, **Ervin bácsi**, a múzeumi tárgy, ott tornyosultam fölöttük, na éppen a legjobbkor jöttetek” (Csm.: Hazafelé. 181).

„Egy **öreg manó** ballagott az egykori csikókarám porcsinnal és papsajttal benőtt árvaságán” (Csm.: Isten veled, Rácpácegres. 183).

„Kedves gyerekek, akár hiszitek, akár nem, **én** vagyok **a meseíró**” (Mgy.: Csacsarkamese. 41).

Mezey Katalin meséli el a Kortárs lapjain azt az esetet, amikor Lázár Ervin »az alsórácegresi cigányvajda fiának« nevezi magát: „Olyan cigányvajda nincs, aki Ervinnek kereszteltetné a fiát" – ellenkezett a visszaemlékező. Mire Lázár Ervin azt felelte: „Apám is Ervin.[18] Ez kifejezetten a cigányvajdák neve mifelénk" (2006).

Elemzői, barátai a következő, általa teremtett nevekkel illették:

„Elment Lázár Ervin, elment **Berzsián** és elment **Tupakka**" (Komáromi 2006: 4).

„A Nagy László által **Tündér**nek s **Angyal**nak, a Nagy Gáspár által pedig **Bolond Kútás**ónak nevezett Lázár Ervin önmagát **Kálvintéri Lajos**nak hívta" (Ködöböcz 2008: 67).

Alföldy Jenő szerint Lázár Ervin önmaga hasonmásaként **Simf**et több művében is szerepelteti (vö. Alföldy 2007b: 96).

„Az író alteregója a novellák **Illés Ézsaiás**a" (Tüskés 2000: 615).

„Egy kritikusa egyik mesehőséhez, **Szörnyeteg Lajos**hoz, „a legjobb szívű behemóthoz" hasonlította Lázár Ervint." (Pál 2000)

„Lázár, e vidám **Cortez** ezeken a tájakon vezeti betűhadseregeit új meg új csatákra" (Vámos Miklós 1974: 111).

Lávin Erzár – Nagy Gabriella szójátéka Lázár Ervin nevével. (Nagy 1999).

Alföldy Jenő az író halála után így emlékezett vissza találkozásukra és Lázár Ervin alakjára: „Az egyik fotelban termetes, bajuszos, vállig érő fekete hajú férfiú ült, olyan harmincnégy-harmincöt éves forma; emlékeztetett a Lengyelországból hazatérő II. Rákóczi Ferencre. Ő volt Lázár Ervin. Később, amikor rövidebbre nyíratta haját, fölszedett néhány kilót, és még jobbakat írt, Mikszáth Kálmánra, majd még később, szakállt eresztvén és mítoszi távlatú, nagy műveket alkotván, immár teljesen önmagára hasonlított" (2007a.). Alakja közeli íróbarátait is megihlette. Alföldy szerint például róla mintázta Császár István Utazás Jakabbal című pikareszk novellájának főszereplőjét (lásd uo.).

[18] Lázár Ervin édesapját Lázár Istvánnak hívták.

Álnevet is kitalált magának:

„**Plajbász Karcsi** néven írta heti leveleit égbekiáltó helyesírási hibákkal, szófacsarásokkal, nyelvi ficamokkal. Ezekkel álcázta a szóvá tett kisebb-nagyobb városi disznóságokat, hivatali visszaéléseket, csak az utcai szóbeszédben emlegetett panamákat" (TÜSKÉS 2000: 614).

Kevesen tudják róla, hogy kamasz korában verseket írt. Nem lett belőle költő, prózája itatódott át líraisággal. S ez, a Naplójában található, az író érett korában született, gyermekverset mintázó szövege inkább csak jókedvű tréfálkozás:

„Semmi, semmi, a nagy semmi
tudományom éppen ennyi,
ejnye **Ervi**, ejnye **Ervi**
ruszin, gót és kárpátukrán
selyemkendő lóg a bokrán
Azt a bokrot ki kell vágni
lárifári, lárifári" (1993: 84)

Ha a fejezet címében feltett kérdésre válaszolni szeretnénk, akkor azt mondhatjuk, hogy Lázár E. János, Kálvintéri Lajos és az összes többi név egyszerre utal Lázár Ervin vallomására, miszerint egy kicsit minden hősében benne van ő maga is.

LÁZÁR ERVIN NEVEINEK TÍPUSAI

CSILLAGMAJOR EGE ALATT
Helynevek Lázár Ervin műveiben

1. Az írói helynevek értékére és vizsgálatuk fontosságára J. Soltész Katalin már 1958-ban felhívta a névtanosok figyelmét. Megjegyezte, hogy „az irodalmi helynévadás eddig […] kívül maradt a kutatás körén” (50). Kovalovszky nyomdokain haladva, a személynevek mintájára megvizsgálta és példákkal igazolta, hogy milyen módon használják az írók, illetve hozzák létre helyneveiket. Tanulmánya végén összegzésként megállapította, hogy „az irodalmi helynévadásban az író nyelvalkotó képzelete, hangulatkeltő és jellemző készsége mutatkozik meg. Helynevek alkotására felhasználják az országban valóságosan meglevő helynevek elemeit, vagy pedig teljesen saját fantáziájukból merítenek. A költött helyneveket közszói jelentésüknél vagy hanghatásuknál fogva jellemzésre használhatják. Az író által önkényesen alkotott új nyelvelemeket a szövegösszefüggés ruházza fel a helynév funkcióval” (61). A témához Kálmán Béla (1960) is hozzászólt: a valódi és költött helynevek közötti átmenetnek nevezte az egykori, ma már nem létező helynevek használatát az irodalmi alkotásokban. Hiányolta a népmesék helyneveinek tárgyalását. Ezt a későbbi időkben részben pótolták (lásd Az írói és irodalmi eredetű nevek kutatása című fejezetet).

J. Soltész Katalin A tulajdonnév funkciója és jelentése (1979) című munkájában a tulajdonnév stilisztikai funkcióinak tárgyalásakor tért vissza a kérdéshez. Az írói helyneveket stílusjelenségnek fogta föl, s a következő funkciókat nevezte meg velük kapcsolatban: 1. couleur locale érzékeltetése, 2. utazási élmények hitelesítése. A fiktív helynevek – véleménye szerint – lehetnek önkényes hangsorok, tulajdonnévi szereppel rendelkező köznevek, meglévő névelemekkel való kombinációk és névkölcsönzések. Megállapította, hogy ezek jelentős része hapax legomenon. Fontos észrevétele, hogy „a költött helynévvel az író többnyire nem magát a helységet, hanem az ott élő embert, ill. közösséget akarja jellemezni” (169). A beszélő helynevet J. Soltész a helynévadás igen magasrendű művészi eszközének tartotta.

2. Lázár Ervin írásainak helynevei sokféle esetét képviselik az említetteknek. Alapvetően két térbeli dimenzió körvonalazódik a műveiben szereplő helynevek nyomán: 1. valóságos helyek: *Alsó-Rácegrespuszta* és környéke, *Pécs, Pécel, Budapest* (a kis világ) – a Föld bármely konkrét pontja (az ellentétező nagyvilág); 2. valós helyek költött névvel (*Ferenctornya* ← Simontornya) és mesei terek (*Négyszögletű Kerek Erdő*). Sajátos vonása mindkettőnek, hogy a megfogható terek is valamiféle végtelen időben lebegnek. Gyakori az áttűnés – egy művön belül – a valódi térből a fiktívbe, s ez a regiszterváltásnak sajátosan lázáros megoldása. Lázár Ervin írásművészetére is érvényes Nemes Nagy Ágnes önéletrajzi esszéjéből származó gondolat, hogy az idő egyszerre és együtt van jelen (vö. 1987: 13). Ebben a határok nélküli időben a terek is világméretűvé tágulnak. Hogy ezt milyen módon éri el a szerző? Megkíséreljük tetten érni.

2.1. Mindenekelőtt azonban számba kell vennünk a helyneveket. A tipizálást alapvetően Hoffmann István (2007: 46–48) Helynevek nyelvi elemzése című munkája segítségével, némi kiegészítés és módosítás után végeztük el. (Hoffmann a helynév és földrajzi név kategóriát szinonimaként használja, s ezt mi is elfogadjuk.)

Beemeltük a helynevek közé a Föld mint bolygó és J. Soltész Katalin (1979) alapján a Földön kívüli helynevek kategóriáját: a csillagok, csillagképek, bolygók és galaxisok neveit soroljuk ide. A tanyanevek esetünkben más tartalmat kapnak. Illyés Gyula A puszták népében világított rá az alföldi és a dunántúli tanyák közötti különbségre: nem a végtelen pusztaságban, hanem a nagybirtok közepén épült; nemcsak egy-két család lakja, hanem akár száz-kétszáz is; van kastélya, iskolája, temploma, de legalább kápolnája; a gazdatisztnek, az ispánnak és a főgépésznek külön ház jár, és hosszú, földszintes épületekben, egy tető alatt laknak a cselédek. (A leírás Felső-Rácegrepusztára vonatkozik.) Alsó-Rácegrespusztán 16–18 család lakott a közös konyhás cselédházakban, egy istállója és két magtára volt, valamint a „kastély”, azaz az intézőlak, amely Lázár Ervin szerint még udvarháznak sem volt mondható. Körülbelül 500 holdnyi földterület tartozott hozzá. A Rozmaring című elbeszélésében pontosan le is írja a puszta látványát dombtetői perspektívából: „Először a magtár piros teteje, aztán a disznóhízlaldáé, s nemsokára látszik a három hosszú cselédház párhuzamos sávja, az intézőlakás barna teteje, az óriási kert, a két fehércseresznyefa vaskos kupolája, a juhar a kiskonyha mellett, a csikókarám, a gerendákkal rótt kétvödrös kút, […] a tehénistálló, a két góré és a kisebbik szederfa a Kissaroknál” (Hsz.: 163–164).

Mindezek alapján a pusztákat, majorokat és birtokokat a helységnevekhez soroljuk, és minőségüket a névadat mellett jelöljük. A lakott területek nevei típusban külön említjük a

kontinensneveket. Megkülönböztetésüket az indokolja, hogy a tértágításnak fontos eszközei a lázári prózában. Egyébként is túl kell lépni a Magyarországra jellemző települési és domborzati viszonyokon, ugyanis a Föld legkülönbözőbb pontjait említi a vizsgált szövegkorpusz. A határneveken belül nem lehetséges a minőségi megkülönböztetés. Szerepük sem az, hogy pontosan meg lehessen mondani, milyen művelési területekről van szó: szántóról, rétről, szőlőről, gyümölcsöskertről vagy hasonlókról. Sokkal inkább a helyek hitelesítésére szolgálnak; erősebb a valóságra vonatkoztatás, a hihetővel való azonosítási szándék.

Fiktív helynévnek vettünk minden olyan adatot, amelyet nem sikerült azonosítani, létező helynév analógiájára vagy hatására keletkezett, valamint a kitalált neveket. Abban az esetben azonban, amikor a szövegkörnyezet más helynevei valószínűsítették a lokalizálást, és valódi adat is igazolta (például „a Rákóczi út túlsó oldalán a Rókus kápolna előtt”[19]), a valóságos nevek közé soroltuk. Megtehettük ezt azért is, mert Lázár Ervin világának egy része, a nagyobbik, földrajzi paraméterekkel jól körülhatárolható. Az olvasónak szinte kényszere támad azonosítani a novellák, elbeszélések említett vagy színtérül választott helyeit. Az azonosításban a kötetek tartalma is segít, például a Csillagmajor elbeszélései Alsó-Rácegrespuszta és környékéhez, A fehér tigris című regény vagy A kisfiú meg az oroszlánok című meseregény – amely egyébként Tüskéspusztán íródott – Pécshez kötődik, a Tüskés varabin Pécelhez. Ne felejtsük el azonban, hogy fikción belüli lehetséges valóságról van szó. Umberto Eco (1995) írta le a fikciónak azt az esetét, amikor létező és lehetséges egymást kiegészítve hozza létre a teret. Példának Dumas A három testőr című regényét hozta föl, amelyben az egyik helyszín Párizs, és a történetmondás szempontjából korabeli, valamint csak később létrejövő utcák és házak keverve valószínűsítik a várost (142–150). Lázár Ervinre is jellemző, hogy elbeszéléseinek mikrovilágában egymástól leginkább térben távol eső helyeket ránt össze. Ilyen például, amikor az Egy úr, zöld köcsögkalapban című elbeszélésének kitalált, mindössze öt centiméter magas hősét a budapesti *Óhegy utca* éjszakai környezetébe helyezi, és a következőképpen írja le:

„A nadrágja bal zsebében egy akkora tarka zsebkendő, mint a **Takla-Makán sivatag**, a jobban egy toronyóra, a farzsebében egy galagonyabokor, az órazsebében kulcsok, szögek és vándormadarak. A zakója bal zsebében a **Nepáli Királyság** a fővárossal, **Katmandu**val és összes hegyével, a jobban egy réges-régi, fából készült cérnaguriga. […] A nyakában gemkapocsláncon, mint egy medalion, lóg **Madagaszkár szigete**. **Tananarivo** a

[19] Ka.: *Ha okos vagy, mint a kígyó*: 51. A szövegkörnyezet Budapesthez kapcsolja, bár Pécsett is van Rókus-domb nevű belterület.

mellcsontja fölött. […] A zakója jobb zsebe kicsit kidudorodik. Nem csoda, benne van a fél **Himalája**.” ↔ „Most már el kellett hagynia a **Márga utcá**t…” (Csm.: 212).
A bemutatás feszültségét a helynevek által előidézett hatalmas kontraszt teremti meg. A nevek tehát nemcsak helyet jelölnek, hanem a jellemzésnek is fontos eszközei.

Néhány olyan adat is bekerült a helynevek közé, amely a közszó és a helynév közötti átmeneti állapotot tükrözi: *kisteleki magasles*, *lőrinci torony* (tudniillik Sárszentlőrinc templomának tornya), *mohácsi kikötő* és *ráadási lejáró* (a Ráadáshoz vezető út Alsó-Rácegrespuszta határában). Minden esetben valóságos és földrajzilag meghatározható helyeket jelölnek. A tulajdonnévvé válást közvetlenül megelőző nyelvi adatok, amelyeknek közszói eredetük nyílvánvaló.

Visszatérve a helynevek tipizálásának kérdéséhez a névadat után zárójelben a névvariánsokat és a különböző művekben ismétlődő helynevek előfordulási számát jelezzük. Tehát a kettőspont után, illetve zárójelben az a számadat következik, amely a névnek más-más műben való előfordulására utal.
Az anyagból látható, hogy *Alsórácegres* és környéke kerül fókuszba. Várakozásaink a fikció erősebb jelenlétét vetítették előre. A vizsgálat – ahogy azt látni fogjuk – más eredményre vezetett.

2.2. A helynevek típusai

1. Valóságos helynevek: 273 : 438

1.1. lakott területek nevei: 188 : 302

1.1.1. kontinensek és részeinek nevei: (8 : 13)

Afrika (2), *Amerika*, *Dél-Amerika* (2), *Ausztrália*, *Déli-sark* (*Délisark* – 2), *Európa* (3), *Közép-Európa*, *Északi-sark* (Nem földrész, hanem a Föld legészakibb pontjának jelölési helye a Jeges-tengerben – logikailag ide kívánkozik.)

1.1.2. közigazgatási nevek (országnevek, megyék nevei): 22 : 33

1.1.2.1. országnevek: (20 : 29)
Amerika (*USA*, *Egyesült Államok* – 4), *Anglia*, *Belgium*, *India*, *Jamaica* (*Jamaika*, *Maika* – 2), *Laosz*, *Lengyelország* (2), *Magyarország* (5), *Mauritánia*, *Mongólia*, *Németország*, *Nepál*, *Norvégia*, *Ohájó* (USA tagállam), *Peru*, *Svájc*, *Svédország*, *Szovjetunió*, *Tanganyika*, *Venezuela*

1.1.2.2. megyenevek: (2 : 4)
Baranya (2), *Tolna* (2)

1.1.3. helységnevek (városok, falvak, puszták, majorok, birtokok): 107 : 159

1.1.3.1/a. magyar városok nevei: (22 : 30)
Baktalórántháza (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.), *Budapest* (Pest m. – 3), *Debrecen* (Hajdú-Bihar m.), *Dorog* (Komárom-Esztergom m.), *Dunaföldvár* (Tolna m.), *Fehérvár* (← Székesfehérvár, Fejér m. – 3), *Fonyód* (Somogy m.), *Győr* (Győr-Moson-Sopron m.), *Komló* (Baranya m.), *Lelle* (← Balatonlelle, Somogy m.), *Magyaróvár* (← Mosonmagyaróvár, Győr-Moson-Sopron m.), *Miskolc* (Borsod-Abaúj-Zemplén m.), *Mohács* (Baranya m. – 3), *Nagykanizsa* (Zala m.), *Orosháza* (Békés m.), *Pécel* (Pest m.), *Pécs* (Baranya m. – 2), *Simontornya* (Tolna m. – 2), *Szekszárd* (Tolna m.), *Sztálinváros* (ma Dunaújváros, Fejér m.), *Tamási* (Tolna m.), *Vác* (Pest m.)

1.1.3.1/b. nem magyar városok nevei: (52 : 61)
Antwerpen (Belgium), *Apatin* (Horvátország), *Baltimore* (USA), *Barranquilla* (Kolumbia), *Bécs* (Ausztria), *Berlin* (Németország – 3), *Bujumbura* (Burundi), *Bogota* (Kolumbia), *Brüsszel* (Belgium), *Bucuresti* (Románia), *Cannes* (Franciaország), *Cape Town* (Dél-afrikai Köztársaság), *Chicago*, *Cincinnati* (*Cincin*, USA), *Ciudad Bolivar* (Venezuella), *Cucuta* (Kolumbia), *Delhi* (India), *Delphi* (Görögország), *Gent* (Belgium), *Helsinki* (Finnország), *Hobart* (Tasmania – 2), *Honolulu* (USA: Hawaii-szigetek), *Isztambul* (Törökország), *Ivry* (Franciaország), *Katmandu* (Nepál), *Kuala*

Lumpur (*Lumpur*, Malajzia), *London* (Anglia), *Marseille*, *Menton* (Franciaország), *Milánó* (Olaszország), *Mohendzsodáro* (Mohenjodaro, Pakisztán), *Monte-Carlo* (Monaco), *Montreal* (Kanada), *Moszkva* (Oroszország), *New York* (USA – 2), *Nizza* (*Nice,* Franciaország – 2), *Osaka* (Japán), *Otaniemi* (Finnország), *Párizs* (Franciaország – 3), *Praha* (Csehország), *Singapore* (Szingapúr), *Stockholm* (Svédország), *Sztambul* (← Isztambul, Törökország), *Tananarivo* (Tananarive, Madagaszkár), *Tokio* (Japán – 3), *Újbuda* (USA), *Valparaiso* (Chile), *Ventimilia* (Olaszország), *Warsava* (Lengyelország), *Yaounde* (Kamerun), *Zaragoza* (Spanyolország), *Zürich* (Svájc)

1.1.3.2. falvak nevei: (24 : 40)

Bikács (Tolna m. – 2), *Zala* (Somogy m.), *Cece* (Fejér m.), *Eperjes* (Csongrád m.), *Gyönk* (Tolna m. – 2), *Györköny* (Tolna m.), *Hodász* (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.), *Igar* (Fejér m.), *Isaszeg* (Pest m.), *Kisszékely* (Tolna m.), *Sárszentlőrinc* (*Lőrinc* –12), *Mezőszentgyörgy* (Fejér m.), *Miszla* (Tolna m.), *Nagyszékely* (Tolna m.), *Németkér* (Tolna m.), *Nyírparasznya* (*Parasznya*, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.), *Pálfa* (Tolna m, -2), *Pataj* (< Dunapataj, Bács-Kiskun m.), *Petneháza* (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.), *Polgárdi* (Fejér m.), *Szabaton* (Tolna m. – 3), *Szentbalázs* (Somogy m.), *Vaja* (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.), *Vezseny* (Szolnok m.)

1.1.3.3. puszták, majorok, tanyák, birtokok nevei: (9 : 28)

Alsópél (puszta, Tolna m.), *Alsó-Rácegrespuszta* (*Alsórácegres, Alsó*, *Egerespuszta*, *Egeres*, Tolna m. – 16), *Felsőrácegres* (*Főső*, *Felső,* Felső-Rácegrespuszta, Tolna m. – 3), *Tüskés* (puszta, Tolna m.)

Káposztástanya, *Ökörállási tanya*, *Vitéz-tanya*, *Vódli tanya* (2)

Apponyi birtok (2)

1.1.4. településrésznevek (falu- és városrészek, puszták, majorok részei): 17 : 53

1.1.4.1. Budapest részei: (11 : 22)

Buda (2), *Csepel*, *Gellérthegy*, *Kamaraerdő*, *Kelenföld*, *Kőbánya*, *Margitsziget* (*Sziget* – 2), *Pest* (10), *Soroksár*, *Vérmező*, *Zugló*

1.1.4.2. Pécs részei: (1 :1)

Budai-külváros

1.1.4.3. Sárszentlőrinc részei: (5 : 30)

Alsó-Rácegrespuszta: *Kissarok* (11), *Nagysarok* (10), *Nagyszederfa* (6), *Rohadtsarok* (2)

Uzd – régen önálló község volt. A török hódoltság idején elnéptelenedett. Később Uzdborjád néven 1939-ig önálló község. Petőfi többször is megfordult itt. Ma már Sárszentlőrinc része (Ördög–Végh 1981: 205).

1.1.5. utcanevek (belterületi utak, utcák, terek stb.): 34:44

1.1.5.1. Budapest utcanevei: (21 : 31)

Budai út, *Bajza utca*, *Czuczor utca*, *Csarnok tér*, *Erkel utca*, *Gáz utca* (2), *Hősök tere*, *Kálvin tér*, *Kodály körönd*, *Körút* (Nagykörút – 4), *Lónyay utca* (18/a. sz. házban lakott Lázár Ervin), *Lövölde utca* (Módos Péter (1943), Lázár Ervin főszerkesztő ismerőse lakott itt – 2), *Mátyás utca*, *Ménesi út*, *Népköztársaság útja* (ma Andrássy út), *Óhegy utca* (5), *Rákóczi út* (2), *Selyem utca*, *Széna tér*, *Váci utca*, *Vámház körút*

1.1.5.2. Pécs utcanevei: (10 : 10)

Attila utca, *Balokány-liget*, *Bárány utca*, *Felsőhavi út*, *Gergely utca*, *Levendula utca*, *Magaslati út*, *Márga utca*, *Orgona utca*, *Templom tér*

1.1.5.3. Egyéb utcanevek: (3 : 3)

Levente tér, *Öreg utca* (Sárszentlőrinc), *Hegyhát utca* (Kisszékely: „Elmentem az erdőbe (a hegyháti úton)” Napló: 88)

1.2. építménynevek: 28 : 38

1.2.1. lakóháznevek (házak, kastélyok, várak, paloták): (8 :12)

Alsóház (2), *Fölsőház* (2), *Középsőház* (Alsó-Rácegrespuszta –2), *Eger vára* (Heves m.), *Mányoki porta* (Pálfa), *Ráday-kastély* (2),
Elysée-palota (Franciaország: Párizs), *Kreml* (Oroszország: Moszkva)

1.2.2. középületek (templomok, kápolnák és ezek részei, múzeumok, mozik, boltok): (7 : 7)

Havi-kápolna (Pécs), *lőrinci torony*, *Mátyás templom*, *Parlament*, *Rókus kápolna, Uránia mozi* (Budapest)
Tussaudné panoptikuma (Anglia: London)

1.2.3. gazdasági célú építmények (gyárak, üzemek, bányák, géptelepek, kikötők): (2 : 2)

BELSPED-telep (Pécs), *mohácsi kikötő*

1.2.4. állomásnevek (pályaudvarok, vasútállomások): (3 : 3)

Kelenföldi pályaudvar, *Keleti*, *Nyugati* (Budapest)

1.2.5. utak, dűlőutak, vasútvonalak nevei: (3 : 7)

1.2.5.1. közutak: (1 : 1)
lőrinci út (Sárszentlőrinc)
1.2.5.2. dűlőutak: (1 : 5)
ráadási lejáró (*bejáró*, *út* – 5),
1.2.5.3. vasútvonal neve: (1 : 1)
Párizs–Lyon

A *lőrinci út* és a *ráadási lejáró* átmenetek a köznév és a tulajdonnév között. Konkrét helyre utalnak, tulajdonnévi finkciót töltenek be.

1.2.6. hídnevek: (2 : 4)

Sárvíz-híd (2), *Sió-híd* (2)

1.2.7. kisebb építmények nevei (vadászlesek, kutak, köztéri szobrok, keresztek, emlékhelyek): (3 : 3)

*Csordakút (*Alsó-Rácegrespuszta), *kisteleki magasles*, *Petőfi-ház* (Sárszentlőrinc)

1.3. tájnevek: 6 : 7

Bakony (2), *Dunántúl*, *Nyírség*, *Völgység*
Provence, *Szibéria*

1.4. határnevek (szántók, dűlők, rétek, legelők, erdők, kertek, gyümölcsösök, szőlők): 11 : 16

Csetény-domb; *Csőtönyi-dűlő, Iharos*, *Kiserdő*, *Ökörállás*, *Sziget* (Sárszentlőrinc); *Körösztfa-dűlő* (*Körösztfa*), *Kútvölgy*, *Paphegy* (6) (Pálfa); *Sió-parti legelő*, *Sióra dűlő* (Alsó-Rácegrespuszta)

1.5. domborzati nevek: 14 : 22

1.5.1. hegyek, dombok, halmok nevei: (8 : 11)

Gellérthegy (2);
Bucsecs (Európa: Románia), *Csomolungma* (Mount Everest), *Himalája* (Ázsia), *Keleti-Alpok* (Európa), *Kilimandzsáró* (Afrika: Tanzánia – 3), *Popocatépetl* (Mexikó), *Sziklás-hegység* (Kanada)

1.5.2. hegyek és völgyek részeinek nevei (emelkedők, magaslatok, dombhátak, domb- és hegyoldalak, hegycsúcsok, barlangok, sziklák): (5 : 10)

Csúnya (bokros, mély vízmosásokkal szabdalt terület Péceltől északkeletre), *Erzsébet-domb* (domb Alsó-Rácegrespuszta és Sárszentlőrinc között, ma már Sárszentlőrinc része – 3), *Hamarászó* (Alsó-Rácegrespuszta és Pálfa között az Öreghegy után – 4), *Kiserzsébet* (az *Erzsébet-domb* előtti emelkedő Alsó-Rácegrespuszta irányából – Lázár Ervin nevezte így), *Öreghegy* (Alsó-Rácegrespuszta és Pálfa között)

1.5.3. sík felszínű területek nevei (fennsíkok, sivatagok): (1 : 1)

Takla-Makán sivatag (Kína)

1.6. víznevek: 10 : 33

1.6.1. folyóvizek: (8 : 26)

Dráva (2), *Duna* (10), *Rákos-patak*, *Sárvíz*, *Séd*, *Sió* (9).

Don (Oroszország), *Jangce folyó* (Kína)

1.6.2. állóvizek: (2 : 7)

Balaton (6),

Fekete-tenger (Oroszország)

1.7 vízparti helyek nevei (vízpartok, szigetek, mocsarak, árterek): 7 : 7

Duna-part, *Sió ártere*, *Sió-part* (Tolna m.), *Szugla* (Sárszentlőrinc: ma Sió utca – egykor csapadékvíz-levezető árkok közötti terület).

Madagaszkár szigete (Indiai-óceán), *Ördög-sziget* (Dél-Amerika), *Zanzibar* (Tanzániához tartozó, két szigetből álló szigetcsoport)

1.8. A Föld és a Földön kívüli helynevek (csillagok, csillagképek, bolygók nevei): 9 : 13

Föld (bolygó – 3);

Dél Keresztje, *Fiastyúk*, *Göncölszekér* (*Göncöl* – 2) (csillagképek), *Jupiter*, *Mars* (bolygók), *Rák-köd* (csillagmaradvány), *Tejút* (galaxis – 2)

2. Fiktív helynevek: 78 : 110

Ebbe a csoportba beletartoznak azok a nevek is, amelyek fikciójának háttere sejthető (például *Szárd* ← Szekszárd).

2.1. lakott területek nevei: 38 : 61

2.1.1. közigazgatási nevek (országnevek): (7: 9)

Atubia, *Csodaország* (3) , *Haragország*, *Kaszaország*, *Melódia*, *Sárkányország*, *Tündérország*

2.1.2. helységnevek (városok, falvak, puszták, tanyák, majorok, birtokok): (23 : 43)

2.1.2.1. városok és falvak nevei: (12 : 13)
Alsóküsmöd (← Küsmöd nevű falu Romániában, amely ma már Etéhez tartozik), *Bátorszék* (← Bátaszék, Tolna m.), *Berciháza* (*Babháza*) *Csarnikot*, *Ferenctornya* (← Simontornya, Tolna m.), *Ivren*, *Nagyvelim* (← Nagyvenyim, Fejér m.,), *Quintuquicca*, *Rimapéntek*, *Szárd* (← Szekszárd), *Szekeresbogáncs* (2), *VILÁGVÉGI FALU*

2.1.2.2. puszták, tanyák, majorok, birtokok nevei: (11 : 30)
Adalbert (major), *Elek*-major, *Garaspuszta*, *Garmospuszta* (*Garmos*), *Génia* (← Ifigénia, major), *Kszénia*, *Szabarpuszta*, *Szlamkapuszta*, *Ödön-puszta*, *Rácpácegres* (20), *Verebély-puszta*

2.1.3. településrésznevek (falu- és városrészek, puszták, majorok részei): (1 : 1)

Kakofónia (egy tv-adás helyszíne)

2.1.4. utcanevek (belterületi utak, utcák, terek stb.): (7 : 8)

Árusok utcája, *Kis utca*, *Kisgerőcz sor* (Sok Kisgerőcz lakott itt), *Széljárta Fák tere*, *Szitás utca*, *Varjas út*, *Vásártér* (*Bátorszék*-en – 2).

2.2. építménynevek: 17 : 19

2.2.1. lakóháznevek (házak, kastélyok, várak): (1 : 1)
Borzási-kastély

2.2.2. középületek (templomok, várak és ezek részei, múzeumok, boltok): (3 : 3)
Jézus Szíve (templom), *Laci bolt*, *Tűzmúzeum* („A hatalmas, düledező épület homlokzatát vasbeton oszlopok tartották.” Hsz.: 16)

2.2.3. kocsmák, csárdák, mulatók, presszók nevei: (9 : 11)
Arany Kerék (kocsma), *Hangulat* (presszó), *Hörpentő* (szörpentő), *Kutyakaparó* (*Kutyakaparó csárda* – 2), *Makk Bika* (kocsma - 2), *Orfeum* (mulató), *Pipacs* (presszó), *Sárkány Szálloda* (← Nádor Szálloda és Étterem, Pécs), *Vendégfogadó a Nagy Madárhoz* (kocsma)

2.2.4. gazdasági célú építmények (gyárak, üzemek): (2 : 2)
Erőmű, *Gázgyár*

2.2.5. kisebb építmények nevei (kutak, emlékhelyek): (2 : 2)
Ókút, *Szeretet-kút*

2.3. határnevek (szántók, rétek, legelők, erdők, kertek, gyümölcsösök, szőlők és részeik): 10 : 14

Boszorkánydomb, *Káplányos*, *Nagy Nyugalmas Erdő*, *Nagy-rét*, *Négyszögletű Kerek Erdő* (5)
Alsó, *Felső*, *Középső*, *Fent* és *Lent* = egy erdő részei

2.4. domborzati nevek: 7 : 9

2.4.1. hegyek, dombok, halmok nevei: (4 : 6)
Északi-hegység (< Északi-középhegység), *Tömpe hegység*, *Üveghegy* (3), *Vashegy*

2.4.2. hegyek és völgyek részeinek nevei (emelkedők, magaslatok, dombhátak, domb- és hegyoldalak, hegycsúcsok, barlangok, sziklák): (2 : 2)
Holdfényes Barlang, *Sarkantyús*

2.4.3. sík felszínű területek nevei (fennsíkok, sivatagok): (1 : 1)
Rongy-fennsík

2.5. víznevek: 5 : 5

2.5.1. folyóvizek: (1 : 1)
Sligovica

2.5.2. állóvizek: (3 : 3)
Fekete Tó, *Óperenciás-tenger*, *Plélavrador-tenger*.

2.5.3. források, árkok: (1 : 1)
Barátság-forrás.

2.6 vízparti helyek nevei (vízpartok, szigetek, mocsarak, árterek): 1 : 2

Dorogi-sziget (Lázár Ervin Rácpácegres környékére teszi, talán Nagydorog külterületéhez tartozik, de pontosan nem lehet azonosítani. – 2)

3. Az előforduló, különböző helynevek száma 351. Ha meggondoljuk, hogy Lázár Ervin művei körülbelül félpolcnyi kötetet tesznek ki, magas ez a szám. Az előfordulás gyakorisága (548) arra utal, hogy nagyon sok helynév csak egyetlen írásban szerepel. A terheltségi mutató: 1,5. A valóságos és a fiktív helynevek aránya: 78% : 22%. Mindezekből arra következtethetnénk, hogy műveinek nagyon erős a realitása és az életrajzi kötődése. Kétségkívül vannak valóságreferenciái. Legerősebb emlék a gyermekkor. Bárhol is járt, bárkivel is találkozott az író, mindig viszonyítási alap volt Rácegrespuszta és az ott élt emberek. Még Budapestet is Alsórácegreshez csatolta – ahogy mondani szokta (vö. Keöves: 81). A nem magyar helynevek magas száma azonban inkább arra a látás- és ábrázolási módra enged következtetni, amelyet a szakirodalom mágikus realizmusként értelmez (vö. Bényei 1997). Alsó-Rácegrespusztáról és az emlékekből fogást véve rugaszkodik el az írói fantázia, és berepüli az egész világot. Stílusosan azt is mondhatnánk, hogy mint unokatestvére, Földessy Ödön távolugró, ugyanúgy dobbant el messzire ugorva Alsó-Rácegrespusztáról a világ bármely tájára. A dobbantódeszka mindig Rácegres.

Az adatok elemzését két lépésben végezzük el. Először a valódi helyneveket értelmezzük, majd a fiktív névadás jellegzetességeit foglaljuk össze.

3.1. Az önéletrajzi ihletésű műveinek egy része olyan helyekhez kapcsolható, amelyek a valóságban is léteznek vagy léteztek. Ahogy Günter Grass szinte térképi pontossággal bemutatja regényeiben szülővárosát, Gdańskot[20], vagy Joyce Dublint az Ulyssesben, ugyanúgy behatárolható topográfiailag Lázár Ervin *Rácegrespusztá*-ja (*Rácpácegres)* és környéke (*Sárszentlőrinc*, *Pálfa*, *Simontornya*, *Bikács*, *Nagydorog*, *Cece*, *Györköny*, *Gyönk*, *Miszla*, *Kisszékely* és *Nagyszékely*), (vö. 1. számú melléklet). Olyan mélyen beleivódott az íróba a gyermekkori Tolna megyei táj, középpontjában *Alsó-Rácegrespusztá*-val, hogy legfontosabb témaként és ihletforrásként tarthatjuk számon. Ahogy az író fogalmazott: „Alsórácegrespuszta a szülőhelyem,[21] gyermekkorom színtere. Tolna megyében, Sárszentlőrinctől négy-öt kilométerre. Ha hozzá való meghatározhatatlan viszonyomat mégis megpróbálnám meghatározni, valami olyasfélét kellene mondanom, hogy én **Alsórácegresből vagyok**" (Csm.: 177).

A család 1938-tól 1951-ig lakott *Alsó-Rácegrespusztá*-n[22]. Ezután költöztek el, mivel lakásukat át kellett adni az állami gazdaságnak. „A házból üzemi konyha lett és átmeneti szállás" (Csm.: 138). „10 km sugarú körben meghatározhatóak elkövetkezendő lakóhelyeink: **Sárszentlőrinc**, **Pálfa**, **Tüskéspuszta**, a végén újra Pálfa. Apám ott született" – vallotta az író (KEÖVES: 80).

Felső-Rácegrespuszta – Illyés Gyula szülőhelye – még szerepel a térképeken, *Alsó* már nem létezik. Lázár Ervin írásai azonban megőrizték ezt az egykor volt világot. Amikor a családja történetének egy-egy hiteles szeletét mutatja be, vagy emlékeket idéz, akkor *Rácegres*-ről, *Alsó*-ról, *Alsórácegres*-ről vagy *Alsórácegrespusztá*-ról és néha *Egeres*-ről vagy *Egerespusztá*-ról beszél. *Rácpácegres* akkor válik belőle, amikor a történetmondás finom regisztervváltással átvezet a fantázia világába, vagy az emlékezet homályosul el. A valós helyszínek a sokszor valódi személynevekkel együtt a valószínűtlenbe áttűnő elbeszéléseknek lesznek az alapjai, hitelesítő eszközei. VÁMOS MIKLÓS mutatott rá, hogy Lázár Ervin hitte, a valóság olyan, amilyennek látni merjük (1974).

3.2. *Alsó-Rácegrespuszta*, ez a gyermekkori helyszín teljes valójában kirajzolódik az író műveiből. Utcája ugyan nincs, de vannak benne tájékozódási pontok, amelyeket természetes módon neveztek el az ott lakók. Ilyenek: *Nagysarok*, *Kissarok*, *Ráadás* (partba épített lakás, új telepítésű erdő[23]) és tőle nem messze a *ráadási lejáró, Rohadtsarok*, ahonnan az eső szokott jönni, *Fölsőház*, *Középsőház*, *Alsóház*, házuk közelében a

[20] J. SOLTÉSZ KATALIN példája (1979: 157).
[21] De nem itt, hanem Budapesten született 1936. május 5-én.
[22] Lázár Ervin születésekor a család Dőrypatlanpusztán élt.
[23] *Ráadás,* új telepítésű erdő (vö. ÖRDÖG–VÉGH 1981: 206).

Nagyszederfa, majd a *Csordakút*, onnan már csak egy ugrásnyira következik a határban egy, az író által *Kiserzsébet*-nek nevezett emelkedő *Sárszentlőrinc* felé, utána pedig az *Erzsébet-domb*, *Vitéz-tanya*, *Vódli tanya, Csetény-domb*, távolabb a *Hamarászó* és a *Paphegy*. Ez a kisvilág az író nagyvilága éppen úgy, mint Mikszáth Kálmán palóc- és tótnovelláiban a felvidéki falvak egyszerre védő és kiszolgáltató világa. Belefér minden „igaz" történet. Múltja van, hiszen a helyet már 1321-ben mint rév, később mint vámhely Simontornyához tartozóként jelölték, tőle délre a Sár folyó mellett húzódott: *Egres*, *Hegres*. Első adatolása 1324-ből való: Poss. *Egrus* simulcum portu suo (vö. CSÁNKI III.: 423). Jövője az olvasó ember és a Lázár Ervin emlékét ápoló közösségek kezében van. Történetére így emlékezik az író: „**Alsórácegrespuszta** valamikor a múlt század második felében épülhetett – az 1851-ben kiadott Fényes Elek-féle helységnévtár még nem említi. **Apponyi-birtok** volt, a gróf 1920 táján adta el egy cecei nagygazdának, aki 1938-ban – tehát amikor én még jószerivel karonülő voltam – apámat fogadta meg gazdatisztnek. Akkor költöztünk a vastagfalú, uradalmi-sárga intézőlakásba, amelyet szülőházamnak tekintek" (Ka.: 213).

Illyés Gyulától megtudhatjuk, hogy milyen volt a valódi puszta felépítése, szerkezete, Lázár Ervintől pedig azt, hogy gyerekként jó volt itt élni, és hogy szeretni is lehetett a pusztát. Illyés így ír a puszta, véleménye szerint „szokásos, mindenütt egyforma képé"-ről: „jobbra a kulcsár, a béresgazda, a bognár lakása, egy épülettömbben a kovács- és bognárműhellyel; balra három-négy oszlopban a hosszú cselédházak, évszázados fák közt a kastély és a tiszti lak, szemben egy empire stílusú nagy szekérszín, majd egy kis emelkedésen magtár és az ökröistálló. És körben a végtelen határ távoli falvak csöppentett mészfoltjaival" (Puszták népe: 22).

Lázárnál a leírásban mindig benne van az ember is, a táj a szereplők érzelmein, cselekedetein keresztül mutatkozik meg. A természet és az ember ismerete, születéstől gyűjtögetett tapasztalása fonódik egybe azzal a mély kötődéssel, amely táj és ember között élő, lüktető valóságként van jelen. Lázár Ervin sosem értette Illyés szigorú ítéletét a puszták népéről, mert ő – igaz majd egy emberöltővel később – mást tapasztalt meg. Néhány kifejező példa Csillagmajor című novellakötetből:

„Az **Erzsébet-domb**ig futottam, s ott, mint egy villámcsapás, te jó ég, eltévedtem! Innen már látni lehetett máskor a **Vódli tanyá**t, a nagy **juharfát Bíró Drinócziék földje** végében, de most a megszokott szelíd táj helyén egy égigérő hegy tornyosult" (5).

„A **Fölsőház** felől, a **földtetejű pincék** és a **szotyolaszárral bekerített tyúkólak** takarásából ekkor óvakodott elő Katunci” (15).

„A **Kissarok**nál balra fordult, a **Nagysarok** után rákanyarodott a **ráadási út**ra. Félúton a **Sió** felé mintha megmozdult volna egy útmenti bokor. Megállt, megmarkolta a bicskáját. „Most gyere ide, te leselkedő disznó” – mondta magában, és egy darabig merően figyelte a bokrot. De nem mozdult semmi. Azért egy darabig még menet közben is szorongatta a bicskáját, csak a Sión túl, a **Sziget**ben vágta újra zsebre.

Átment a **Sárvíz** fahídján, kísértetiesen döngtek léptei” (74).

A *Rozmaring* című elbeszélésben *Illés Ézsaiás*-ra – akinek ön- és helykeresése akár az íróé is lehetne –, olvassák rá: „ minden vereséged után **a pusztádba kapaszkodsz**. Hogy mentetek a **Sió**ra fürdeni, és a meztelen talpatokat égette a forró homok. Hogy apáddal kézen fogva jártatok a **kukoricaföldek** között, …” (Hsz.: 160).

Alsó-Rácegrespuszta Lázár írásaiban a világ közepévé vált. Olyan origó pont lett, ahonnan az *Északi-sark*-tól a *Déli-sark*-ig, a Mount Everesttől a *Popocatépetl*-ig, vagy a *Sió*-tól a *Jangce folyó*-ig ellátni. Itt csattogott a gyermek Lázár Ervin mezítlábas talpa *Sárszentlőrinc*-re menvén az iskolába, és innen vittek tisztelői néhány hantot a sírjára.[24]
Szakonyi Károly írta az íróról: „ az egész világmindenségnek érezte Alsórácegrest, az éles sarokkal, a lórédombbal, az istállókkal, meg a környező tájat, benne a majori emberekkel, Kobrák bácsival, a kanásszal, Tibivel, a Hoffer-körmös mindentudó traktorosával és a többieket” (Szunyogh – Gyutai 2006: 14).

A Csillagmajor[25] Alsó-Rácegrespuszta égi mása. *Rácpácegres* fölé boruló tükörkép. Összefoglaló hely és cím egyszerre. A környéken lakók konkrét helyként azonosították: *Sárszentlőrinc* és *Nagyszékely* között létező, egykor urasági major volt, s a tényt tudományos vizsgálat is alátámasztotta (vö. Ördög–Végh 1981: 99). Esetünkben mégis másról van szó. Az író képzeletében megszépítve megőrzött, mégsem idilli tájról. Csak valamiféle hihető reális világról, amelynek emléke ott kísért Lázár Ervin minden írásában: *Rácpácegres* az égi major, a gyermekkor metaforája. Beleillik a mesevilágba is, hiszen hol máshol lenne a *Négyszögletű Kerek Erdő* vagy a *Széljárta Fák tere*, mint *Rácpácegres* közelében, *Csillagmajor* ege alatt. Az írónak A csodapatika című novellája korai változatában *Rácpácegres* olyan helyként szerepel, ahol *Rimapénteki Rimai Péntekh* megnyitja fényes patikáját a sugárúton. Így mutatja be a helyszínt: „Rácpácegresnek nemcsak hogy sugárútja nincs több, de utcája, útja, tere, köze, közléje, szuglája se. A formája felől

[24] Demény Károlynak, Sárszentlőrinc polgármesterének személyes közlése.
[25] Az adattárba nem került be, mert a kötetcímeket jelen dolgozatban nem vizsgáljuk.

nevezhették volna ezt a sugárutat térnek, útnak, utcának, sőt esetleg köznek is, de ha lúd, legyen kövér, a rácpácegresi főtanács úgy határozott, hogy […] sugárút legyen. Csak a nevét illetően nem tudtak megegyezni. […] Végül aztán hosszú dér-durr és haddelhadd után abban egyeztek meg, hogy a sugárút északról délre Pácegresi, délről északra viszont a Rácegresi nevet viseli. […] mi, odavalósiak azonnal értettük, miről van szó. A sugárutat mindössze öt ház szegélyezte, de csak az egyik oldalán" (vö. *Napló* 1984: 7). A novella tartalma bekerült a Bab Berci kalandjai című gyerekregénybe, de az idézett *Rácpácegres* sugárutastul elveszett belőle. *Rimapénteki Rimai Péntekh Rimapéntek* főterén nyitja meg patikáját, *Bab Berci* lakhelyéül pedig – némi bizonytalankodás után (*Babháza*) – *Berciházá*-t nevezik meg, a *Széljárta Fák tere 1*-et. De az is lehet, hogy *Rimapéntek* is *Rácpácegres* mása.

Alsó-Rácegrespuszta láthatatlanul is jelen van: A szökés (Csm.) című novella hőse, *Ferkó* nemcsak a nevére ismer rá ösztönösen, hanem a tanyára is, ahol intézetbe kerülése előtt apjával, anyjával, lánytestvérével és *Tücsök* nevű kutyájával élt.

A *Kissarok* és a *Nagysarok* a *ráadási lejáró*-val együtt ennek a mikrovilágnak sokszor emlegetett, a valóságban is meghatározható helyei voltak. Olyan pontok Lázár írásaiban, amelyek mögül ki lehetett lépni, el lehetett tűnni fizikai és metafizikai értelemben is (vö. Cs.: Az asszony, A porcelánbaba, A keserűfű). A *Kissarok*-ig kísérték a távozó vendéget, és a *Nagysarok*-ig elébe mentek annak, akit vártak. „A Nagysaroknál szalad az országútra a gyalogösvény" (Hsz.: 20). A kisebbik szederfa pedig a *Kissarok*-nál áll. Még néhány példa a sokszor együtt említett három helynévre:

„Elmaradt mögöttem a **ráadási lejáró**, a **Nagysarok**, a **Kissarok**, és ott álltam apám előtt" (Csm.: Az óriás).

„Honnan, honnan nem, elterjedt a híre, hogy jön a grófnő. […] Állítólag már a **ráadási lejáró**t is elhagyta, mindjárt befordul a **Nagysarok**nál" (Csm: A grófnő).

„Az autó elhúzott a **ráadási lejáró** mellett. […] Az autó befordult a **Nagysarok**nál. […] A **Kissarok**nál az öregasszony megérezte, hogy a fia mondani akar valamit, gyorsan megelőzte hát" (Cm.: A kút).

3.3. Lázár Ervin a Naplójában lerajzolta emlékezetből a rácegresi intézőházat (135) és a kisszékelyi „nyaralót" (82). Mindkettő fontos helyszíne volt az író életének. Az intézőház a már említettek miatt, a kisszékelyi paraszthá̀z pedig a visszavonulás helyeként, ahol meg lehetett idézni az emlékeket, álmodni lehetett történeteket, vagy el lehetett felejteni a mindennapok bosszúságait, és be lehetett szerezni egy kis reumát. Műveiben csak áttételesen említi meg ezeket a helyeket:

„a **kisszékelyi szőlőhegy**ről délre tekintve, egy völgy v-betűjében fölfehérlik a sárszentlőrinci templomtorony" (Csm.: Hazafelé).

„**Kisszékely** felé vezető horgos (horgosnak hívják errefelé a magas löszfalak közt vezető mélyutat)" (Csm.: Zárványok).

A Naplóba maga másol be Dr. Kiss István Simontornya története című könyvéből *Kisszékely*-ről néhány adatot: „A mai **Kisszékely** még 1563-ban a régi 200 évvel előbbi **Parasztszékely** névvel szerepel, másutt **Parragszékely**, míg 1571-ben »Betaten szigel« (**Barátszékely**). Erre utal a még most is használt Barátok tava helynév, melynek eredete Buzlay Mózesig vezethető vissza, ki itt két ma is létező halastavat ajándékozott a prédikáló szerzeteseknek" (134). Lázár Ervin magánéletében szerette használni a település tájnyelvi névváltozatát, a Kisszékőt.

Alsóház-zal és *Fölsőház*-zal Illyés Gyulánál is találkozunk, de *Középsőház*-ról csak Lázár Ervin beszél. Ismervén a hosszan elnyúló cselédházak szerkezetét, hihető ez az elnevezés is:

„átmentették őket az **Alsóház** családjaihoz, aztán a **Fölsőház**ba került, majd vissza a **középső**be, …" (Csm.: Az asszony).

„Az emberek karéjban álltak Csurmándi körül a „házvégiben", a **Középsőház** déli homlokánál, …" (Csm.: A porcelánbaba)

3.4. A hol volt, hol nem volt puszta bemutatásához hozzátartozik a *Nagyszederfa*, amely mára emblematikus és kultikus tartalommal telítődött (lásd 2. számú melléklet). Elnyűtte az idő, félig elszáradt ágai mégis legendák születésének helyeként jelölik meg (vö. Csm.: A remete és Napló: 205). Egyszerre jelent irodalmi hőst és helyet is (vö. Csm.: Az asszony, A cirkusz; Hsz.: Rozmaring, Mgy.: Az élet titka). Lázár Ervin Naplójában úgy emlegeti, mint „a lerombolt Rácpácegres egyetlen megmaradt instrumentuma / máig létező tárgya (?), kapocs a múlthoz, kapocs a műveimhez is" (199). Komáromi Gabriella (2009) a mesék égig érő fájához, a paradicsombeli tudás fájához, a mitológiák világfáihoz, Merlin tölgyfájához és Csontváry magányos cédrusához hasonlította Lázár Ervin *Nagyszederfá*-ját. Vándormotívuma a lázári prózának. Tanúságtevőként áll méltóságos magányában, de nem elfeledve. Az elbeszélések, novellák és mesék világában mindössze hat különböző műben fordul elő (vö. Csm. és Mgy.), mégis nagyon erős a konnotációja. 2003. november 26-án Lázár Ervin a következőket írta Naplójában a *Nagyszederfá*-ról:

„A **Nagyszederfa** mindenképpen kiemelkedett Alsórácegres hétköznapi valóságából. No, nem a magasságával, mert nála magasabb fa nem egy akadt a pusztán, de vaskosabb semmiképp, három-négy gyerek is kellett hozzá, hogy vastag, göcsörtös törzsét körülölelje. Ámde ez még belefért volna [a] hétköznapi valóságba, a kora azonban nem. Mert ki tudja megmondani, hány éves volt ez az öreg fa? Senki. Eredete az időtlen múltba veszett, legendák, ősi árnyak versengtek körülötte, elmenvén mellette az embert megérintette a láthatatlan mélységű idő. S ráadásul hivatalosság tekintetében sem volt akárki, Kobrák Mihály uradalmi kanász azt állította, hogy a Nagyszederfa rajta van a katonai térképeken, és ezért kivágni szigorúan tilos" (178).

A fa általában is sok évszázados szimbóluma a művészeteknek. Lázár Ervinnél a *Nagyszederfá*-n kívül szerepel még *Bíró Drinócziék* juharfája, vagy más juharfák, hol a *Kissarok*-nál, hol a *Nagysarok*-nál, a *Sió* felé vezető út mellett egy jegenyefa, diófa az intézőház udvarában, cseresznyefa *A manógyár* egyik meséjében. Önmagán túlmutató jelentéssel azonban csak a *Nagyszederfa* telítődik.[26] A Csillagmajor szövegvilága nem olyan faként idézi meg, mint amelyikre felmásznak a gyerekek, bár bizonyára ez is megtörtént nem egyszer. Sokkal inkább olyan helyszínként, amely viszonyítási pont földrajzi és átvitt értelemben is. Találgatások helye például, hogy a légtornász az istállógerendára vagy a *Nagyszederfá*-ra köti-e fel a kötelet (Csm.: A cirkusz). Fontos döntések helyszíne: „Hujber Gyula a **Nagyszederfá**nál látta aznap délben [tudniillik Jósvai Jancsit], úgy járkált a fa alatt, kicsit előrehajolva, mintha keresne valamit a fű között" (Csm.: A remete: 97). Menedék a lánctalpasok és a fegyverek elől: „hátráltunk, összetorlódtunk, mint egy delelő nyáj, szorongtunk a **Nagyszederfa** alatt" (Csm.: Az asszony: 39). Máskor az önismeret mércéje: „Eszébe jutott a magtár előtt álló **öreg szederfa** – gyermekkora fáinak métervastag törzsű királya –, a szederfa gúnyosan nevetett indulatain, mozdulatlan és bölcs volt a szederfa" (Hsz.: Rozmaring: 163). De a legendás történet a páncélba öltözött vitézről és a lányról – akik a *Nagyszederfa* alatt adtak egymásnak találkozót, és a fa alatt nyugszanak – a végtelen időbe helyezi ezt az ezer ága-bogával a földbe kapaszkodó, göcsörtös eperfát[27] (vö. Csm.: A remete).

3.5. Tolna megye földrajzi nevei között ma *Sárszentlőrinc* részeként tapogathatók ki az eltűnt puszta nyomai. Lázár Ervinnél is szereplő helynevek a következők: *Paphegy* – többek között Fábián Imre evangélikus lelkész 40 kh földje volt itt. *Hamarászó* – érdekes népi magyarázattal a név keletkezéséről: a tolvajokra itt a csősz „hamar rászól". Lázár Ervin vagy nem ismerte ezt a népi magyarázatot, vagy nem figyelt fel a névalak teremtette nyelvi lehetőségre. Mindenesetre nem játszadozott el vele úgy, mint tette például több személynév esetében is: *Zsebenci Klopédia* vagy *Ríz Tejbeg*.

A *Vitéz-tanyá*-t és a *Vódli-tanyá*-t valamint a *Csőtönyi-dűlő*-t egykori tulajdonosaikról nevezték el. A *Csetény-domb* – a honfoglalás korában keletkezett valamikori besenyő falu. A török hódoltság idején rácok települtek be, s a falut a kurucok pusztították el 1705–1706-ban. *Ráadás* – új telepítésű erdő (vö. Ördög–Végh 1981: 206–207).

3.6. *Sárszentlőrinc* az iskolás évek egy részét jelenti az író életrajza szerint. A közösségbe való tartozás vágyát a mezítláb gyaloglásokkal, életre szóló barátságokat, a

[26] Természetesen a kvázi személynévnek számító *Nagy Zoárd* kivétel. Lásd a személynevek tárgyalásánál!
[27] Az eperfát mondták a Dunántúlon szederfának.

gyermekkor haláláig ható élményeit. Az 1942–43-as tanévben volt első osztályos *Sárszentlőrinc*-en, az evangélikus iskolában. Még kétszer tanult itt: az 1944–45-ös csonka tanévben, valamint a nyolcadik osztály második félévét végezte el itt. (Megjegyezzük, hogy magántanulóként is Sárszentlőrincen készítette fel a kiváló matematika-fizika szakos tanár, Győri János a 7. osztály anyagából. Vizsgát Bonyhádon tett.) A hely Petőfit is jelenti az írónak. Elbeszélése szerint 1952 nyarán rá bízták egy kis időre a *Petőfi-ház* felügyeletét. Három tér sűrítődik ebbe a rövid írásba (Csm. Függelék: Petőfi-ház – 1952 nyara). A kerettér *Sárszentlőrinc* és a *Petőfi-ház*, az egykori evangélikus algimnázium épülete, ahol 1831-től két évig tanult „a kis Petrovics Sándor". Két újabb hely szövődik az elbeszélés valóságába: az egyik *Otaniemi*, az emlegetett finn olimpiai falu, a másik az emlékként megidézett szekszárdi gimnázium – ahol az író érettségizett – osztályterme. Mindehhez vendégszövegként csatlakozik Illyés Gyula Petőfi című könyvéből származó leírás az épületről: „Az L alakú épület hosszabb szára gyümölcsfák és virágágyak mentén húzódik a kert felé. Az oszlopos tornácról szőlőhegyekre látni, a tolnai táj, a Völgység feledhetetlen édességgel hullámzó, a Provence legszebb tájait idéző halmaira és lankáira. A kisdiák az épületnek a gyönyörű, széles főutcára eső rövidebb szárában, padlós, tágas, háromablakos szobában lakik…" (144). Ötven különböző típusú tulajdonnév feszegeti ezt a háznyi világot. Így lesz a kisvilágból nagyvilág. A *Petőfi-ház* műemlék jellegű épület. Az 1800-as évek elején építették. 1876-ig községi jegyzői iroda és jegyzőlakás volt. Itt lakott Petőfi Sándor Hittig Lajos jegyzőnél kosztos diákként 1831. szeptember 28-tól 1832. áprilisig. Ma múzeum (vö. Ördög–Végh 1981: 206–207).

Sárszentlőrinc-hez kapcsolhatók még a *Szugla* (a hely, ahonnan a csapadékvíz lefolyt a Sióba), az uzdi határrészből az *Iharos*, a Sió és a Sárvíz közötti *Sziget*-nek nevezett területet, a *Sió-dűlő* és az *Ökörállás* (régen az ökrök delelőhelye volt), (vö. Ördög–Végh 1981: 207–210).

3.7. *Pálfa* az író édesapjának szülőfaluja. Lázár Ervin A Csillagmajorban említi a pálfai *Öreghegy*-et (*Öreg-hegy*). A Nők parasztudvaron című hangjátékában pedig az *Öreg utcá*-t (ma Kossuth Lajos utca), (vö. Ördög–Végh 1981: 172, 175). *Öreg utca* persze akármelyik településen lehetett. A szövegkörnyezet segített a döntésben. Az asszony című novella hősére „sötétedés után a **pálfai Öreghegy** alatt várnak" (Csm.). A vérfolyam „fittyet hányva a természet törvényeinek fölfelé folyt a domboknak, […] ment **Pálfá**nak, Felsőrácegresnek, széles vastag sugárban ömlött a Sióba, vöröslött a Sió vize" (Csm.: A kujtorgó). Másutt: „Igar felől jövet meglátom a simontornyai szőlőhegyet, **Pálfa** felé autózva átmegyek előbb a Sárvíz, azután a Sió hídján" (Csm.: Hazafelé).

1966. december 21-én[28] *Felső-Rácegrespusztá*-t is Pálfához csatolták. KOMÁROMI GABRIELLA (2008) szerint a Lázár család gyökerei már a 18. század vége óta kimutathatók Pálfán.

3.8. *Tüskéspuszta*: *Tüske*, *Tüskepuszta* – Dombóvár része, ma már beépült. Régi cserepeket, csontokat találtak a területen (ÖRDÖG–VÉGH 1981: 277). Az író egyetemista évei alatt lakott itt a család. A kisfiú meg az oroszlánok című meseregényét itt írta. Bevallása szerint szakdolgozat helyett. Később a diplomamunka is elkészült.

3.9. *Pécs* első munkahelyének és első házasságának helyszíne, de legfőképpen A fehér tigris című regényének városa. TÜSKÉS TIBOR írja Lázár Ervinről: „Első – és eddig egyetlen – regénye, A fehér tigris (1971) át meg át van szőve pécsi motívumokkal. A regénybeli tér – mintha a Széchenyi tér lenne… A Sárkány szálloda és a kávéház pedig – a Nádor" (SZUNYOGH – GYUTAI 2006: 18). Maga az író így nyilatkozott a városról: „nagyon szerettem Pécset, ahol akkor pezsgő irodalmi élet folyt. Mi, bohém természetű írófélék a Nádor Kávéházba jártunk" (PÁL 2000).

„Első kötetem, *A kisfiú meg az oroszlánok* Pécsett jelent meg, megannyi olyan jelzéssel, mondattal, amit a pécsiek bizonnyal ma is kihallanak, kiértenek belőle.

A Havi-hegy és környéke. Ám a minap arra járva a sok átépítés miatt már nemigen tudtam megállapítani, hogy melyik ház is az a régi. […] akkoriban volt a szerkesztőségnek egy szolgálati legénylakása. Elvittem a feleségemet oda, ám sajnálatomra megváltozott az utca neve. Találhattak volna Majorossynak másikat. Hiszen annakidején rengeteget és keményen harcoltunk azért, hogy Dolores Ibarruriról változtassák vissza, a régi, patinás Sörház utcára" (Dunántúli Napló Online). A beszélgető megjegyzése, hogy maradt a Sörházból egy darab.

Pécsre elsősorban az utcanevek utalnak: *Attila utca*, *Balokány-liget*, *Bárány utca*, *Felsőhavi út*, *Gergely utca*, *Levendula utca*, *Magaslati út*, *Márga utca*, *Orgona utca*, *Templom tér*. A kisfiú meg az oroszlánok című meseregény legendás pajtáját valahol az *Orgona* és a *Levendula utca* környékére álmodta az író: „A kert hátsó végében egy régi-régi pajta állt. Faláról nagy foltokban lehullott a vakolat, és fazsindelyes tetejét is jól megtépázta az idő. Nagy, kétszárnyú deszkaajtaja is kopott volt és töredezett, széles rések tátongtak rajta. Az egyik szárnya kissé előredőlt, mintha el akarna hasalni" (8).

A fehér tigris főhőse, *Makos Gábor* az *Attila utcá*-ban lakik albérletben. *Illés Ézsaiás* is ennek a városnak az utcáit rótta: „amikor a városba ért, nem kanyarodott a **Magaslati út** aszfaltjára, hanem nekivágott a **Havi-kápolna** felé vezető hepehupás útnak." […] „A

[28] *Tolna megye földrajzi nevei*ben a csatlakozást 1967-re tették a kutatók. Valószínűleg 1966. december 21. a pontos dátum (vö. KOMÁROMI 2008).

Felsőhavi útnál visszakanyarodott, még egyszer végigjárta a bosnyák városrész földhöz lapult házai között költői szabálytalanságban húzódó apró, kis utcákat,…" […] „elindult a **Budai-külváros** felé, megkerülte a porcelángyárat, ácsorgott kicsit a **Balokány-liget**ben, …" (Ka.: Játék álarcban). A történet alapintonációjához a *Sárkány Szálloda* kávézója adja a hátteret. A minta a pécsi Nádor Szálloda és Kávéház, amelyet TÜSKÉS TIBOR (2000) tüzetesen bemutatott a Lázár Ervinről is szóló írásában. A belső berendezés részletei – a nádkeretbe csíptetett, fogason lógó újságok, Haranghy Jenő Kávészüret című gobelinképe vagy Gábor Emil pécsi tárgyú akvarelljei – nem kerülnek bele a regénybe. Helyette a fehér bóbitás kávéfőzőlány, a szálloda főportása és az üzletvezető semleges alakja idézi fel a hangulatot. A kávéház helyét pedig mindössze egy fél mondat jelöli meg, a valóságnak megfelelő pontossággal: „ a kávéház előtt lejtett a tér" (Ft: 6).

Pécs lehetne Lázár Ervin Csomorkánya azzal a megkötéssel, hogy hőse, Makos Gábor elveszejti magát benne.

3.10. *Pécel* néven nevezve a Tüskés varabinban szerepel a *Csúnyá*-nak nevezett külterületével együtt:

„Nagypapa faluja fölött van egy erdős, bokros, mély vízmosásokkal szabdalt terület, a helybeliek *Csúnyá*nak hívják. Ők tudják (ha tudják?), miért nevezik így, mert ez a Csúnya nagyon szép. (Vagy talán ugyanazért, amiért Rácpácegresen Rohadtsaroknak hívják a pusztától északkeletre eső részt? Mert hogy onnan jött a rossz idő, s arrafelé kaptak lábra a hideg szelek? Könnyen lehet, hiszen ez a Csúnya is északkeletre esik Péceltől.)" (76).

3.11. *Budapest*: A *Lónyay utca*-i ház (18/a), ahol Lázár Ervin utoljára lakott, valaha Benedek Marcellé volt, a szemben lévőben Mikszáth Kálmán élt egy ideig, s a szomszéd házban (18/b) 1912-től 1916-ig a Nyugat szerkesztősége működött.[29] Összesen 21 utcanév és még más közterület és építmény képviseli Budapest világát elsősorban a *Kisangyal* és a *Hét szeretőm* című kötetekben. Néhány jellemző példa:

„Bartusek [tudniillik egy kutya] a **Ménesi út**on jött felfelé, …" […] „Kivittük a **Gellérthegy**re." (Ka.: Batrusek Géza, a kutya).

„a **Rókus kórház**nál kilépett a **Rákóczi út**ra, …" (Ka.: A doktor víkendje).

„A **Vérmezőn** várlak." […] „Mária az **Óhegy** utcában mindig fölényesen néz rám." (Ka.: Utazás)

„az **Erkel utcá**ban sereglik a nép, a **Csarnok tér** felől egy rendőrkocsi, nénótitú, a **Vámház körút** sarkán egy tűzoltó kocsi, …" […] „A **Mátyás utca** aszfaltjából előtüremkedik egy orgonabokor, …" (Ka.: Egy kis lalala)

[29] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

„Sápadtarc a nagynénjénél lakott a **Budai út**on, a **Gáz utca** és a **Lövölde utca** betorkollásánál.” (Hsz.: Veréb a Jézus Szívében) Ugyanitt fogalmazza meg az idegenbe szakadás elbizonytalanító érzését: „az **utcá**t még mindig nem tudta megszokni, rengeteg kő, idegen szagok, volt ebben valami nagyon jó is meg valami rossz is, elkedvetlenítő” (40).

A *Kutyakaparó*, illetve *Kutyakaparó csárda* Petőfi allúzió.

3.12. Komáromi Gabriella (2007) tette közzé Lázár Ervin vándorlásainak idejét és helyszíneit. Tíz évig tartott a gyaloglás (1966. május – 1976. július), s ez átlagosan öt napot jelentett évente. A gyaloglásban K. Péter[30] volt a társa. Várostól városig haladtak. „Pécstől Veszprémig így festett a nyolcnapos út: Pécs – Orfű – Mecsekrákos – Magyarhertelend (1) – Bodolyabér – Bácskapuszta – Godisa – Palé – Baranyajenő – Kercseliget – Csoma (2) – Gölle – Inámpuszta – Nak (3) – Borjádpuszta – Szakcs – Nagykónyi (4) – Újireg – Tengőd (5) – Tab – Zala – Bálványos (6) – Szántód – Tihany – Balatonszőlős (7) – Hidegkút – Veszprémfajsz – Veszprém (8)” (?). Átgyalogolták az országot Pécstől Fehérgyarmatig. A magyar városnevek burjánzása (Tolna megyétől Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéig) valószínűleg ennek a Csokonait és Petőfit követő gyaloglásnak is a következménye. Lázár Ervin sokféle helyen járt a nagyvilágban is, például bejárta Közép-Európát, Nyugat-Európában Portugália, Spanyolország, Norvégia és Skócia kivételével mindenütt megfordult. Volt az egykori Szovjetunióban és egy delegációval Koreában.[31] Tájékozottsága mellett valószínűleg utazási élményei is befolyásolták névadási gyakorlatát (a személynevekben egyértelműen kimutatható például a finn hatás).

4. Számunkra érdekes felfedezés, hogy a helynevek között lényegesen kevesebb az író fantáziájával megalkotott. Még a mesei terek is vagy népmesei mintákat követnek, vagy valóságos helynevek környezetéből emelkednek ki.

Lázár Ervin úgy tudta elrejteni a valóságos helynevek közé a fiktíveket, hogy a kevésbé figyelmes olvasóban fel sem merülhetett a kérdés, hogy nem valamennyi említett név a valóságban is létezőre vonatkozik. Bravúros példája a *Bab Berci kalandjai*ban *Lapázi Lopez* rokonainak felsorolása: „Egy nagybácsijáról például biztosan tudom, hogy **Cucutá**ban lakik. És akikről meg nem egészen biztosan tudok, azok meg **Ivry**ben, **Barranquillá**ban , **Yaoundé**ban , **Hobart**ban , **Rácpácegres**en , **Quintuquiccá**ban, a

[30] Karikás Péter (1937–2003), külügyminisztériumi tisztviselő, Karikás Frigyes fia.
[31] Vathy Zsuzsa személyes közlése (2009. 09. 20.).

Magadléna meg a **Jangce folyó** jobb és bal oldalán…" (88). Az idézett részlet nemcsak azt mutatja, hogyan rejtette el Lázár Ervin a kitalált *Quintuquicca* helynevet[32] a valóságosak közé, hanem a tér tágításának sajátos módját is: *Rácpácegres* a nagyvilág közepén.

A mesei tereket sokszor valóságosak hitelesítik. Ilyenek például, hogy *Zsiga föstő* az *Isaszeg* felé eső faluvégen lakott (a valóságban *Pécel*-nek *Isaszeg* felé eső részéről van szó), vagy hogy *Ríz Tejbeg*-nek, *a norgol óriás*-nak akkora a mutatóujja, mint a *Mátyás-templom* tornya, vagy hogy egyik lába *Norvégiá*-ban, a másik *Mongóliá*-ban van (Mgy.).
Lázár Ervin felhasználta a népmesékből ismeretes helyneveket is, mint a *Csodaország*, *Sárkányország*, *Tündérország*, az *Óperenciás-tenger* vagy az *Üveghegy.* Az Óperenciáról Naplójában is találunk bejegyzést: „Ober Enns. Österreich ob der Enns tartománynévből, „az Enns folyón túl". Az osztrák hadseregben szolgáló magyar katonák legtávolabbi állomáshelye itt volt" (89). Ugyanakkor – rá oly jellemző módon – *Ófirencia kisasszony*-t is varázsol belőle (Ka.: Egy kis lalala, Hiripa). A *Haragország* inkább Andersen vagy a szecessziós mesék hatását tükrözi (vö. Krúdy Gyula: Gyémántmesék; G. Papp 2003). A *Fekete Tó* pedig egyértelműen a Kis kacsa fürdik… kezdetű gyerekdalra reflektál.
Néhány esetben találkoztunk azzal a megoldással, amikor az írásműből pontosan értesülünk a helynév keletkezéséről és motivációjáról:
„– Kisgerőcz. Kisgerőcz András.
– Faramuci neved van – nevetett.
– A falumban sokan vagyunk, azt az utcát, ahol lakom, úgy is hívják, **Kisgerőcz sor**. Minden második házban Kisgerőcz lakik." (Ka.: 32)
Hasonló az *Adalbert*, *Elek-major*, *Ifigénia* (*Génia*), *Kszénia* és *Ödön-puszta* elnevezések születése. A névadást a Furcsa kövek Géniánál című elbeszélésből ismerjük meg:
„kereste a szemhatáron meghúzódó majorokat, pusztákat, magában mormogta a nevüket: **Ödön-puszta**, **Elek-major**, **Kszénia**, **Adalbert**… a gróf a gyerekeiről nevezte el a majorokat, […] És **Ifigénia**. Éppen Ifigénia, azaz ahogy a környéken nevezték **Génia**…" (Hsz.: 171).
A fiktív névanyagból kiemelkedik néhány: *Bátorszék* (FC.), *Ferenctornya (Hsz.)* és *Szárd* (Lsz.)

Bátorszék a *Krimi* című hangjáték cselekményének helyszíne. Feltehetően a Tolna megyei Bátaszék a minta. A név finoman utal a valóság és a képzelet egységét, egymásra játszását bemutató történetre. Fiktív és valóságos helynevek övezik: *Nagyvelim* és *Vezseny*: Valahol *Pest* és *Pécs* között találhatók a hangjáték szövege szerint.

[32] A név olyannyira megtévesztő, hogy két hétnyi kutakodás után merjük csak kijelenteni, hogy fiktív név.

Ferenctornya súlyosabb. *Simontornya* analóg változata a Rozmaring című elbeszélésben. Eddig utazik busszal *Illés Ézsaiás* mielőtt hazaérne a pusztájába. Képviseli a szülőföldhöz kötődés érzelmi reflexióit:

„Ferenctornya. A név megbillentette – magában még egyszer elismételte, mint egy varázsigét, ámulattal figyelte a szót, olyanképpen, mintha már évek óta áhítozna egy tökéletes, valami kifejezhetetlent kifejező hangsorra, amiről már-már ezerszer azt hitte, csak egy pillanat, egy röpke kis erőfeszítés, s máris kimondhatóvá válik, de a kuszaságból mégsem zengett fel soha ez a hangsor, elérhetetlenül lebegett előtte – vagy a koponyája belsejében –, emlékfoszlányok, hínárként sodródó töredékek, füstszerű semmi között, és sohasem sikerült megkaparintania, birtokba venni, megnyugodva kimondani, hogy kitisztuljanak a homályos foltok, emléktéglák szabályos, szépen konstruált rendbe álljanak, hogy nagy fényesség, kristálytiszta levegő vegye körül őt.

Most itt van.

Ferenctornya." (Hsz.: 162–163).

Az Ördögűző című írásban maga a narrátor mint történetet a történetben beszéli el két szereplő megismerkedését *Szárd*-on. A szöveg egyértelműen felfedi a Szekszárddal való azonosságot: „A megye székvárosában ismerkedtek meg – talán Ön is ismeri **Szárd**ot, ezt az aluszékony, poros városkát" (Lsz.: 125). Mintha Kosztolányi Aranysárkányának levegője elevenedne meg ezzel az egyetlen mondattal, még akkor is, ha tudjuk, hogy Kosztolányi kisvárosképének ihletője Szabadka volt.

A valóságos helynevek túlsúlya a fiktív helynevekkel szemben arra a jelenségre is rávilágít, hogy bár az életműnek kisebbik része a gyermekirodalomhoz is tartozó, a szélesebb olvasó közönség mégis ez utóbbi szövegeket ismeri jobban. Mi más indokolná, hogy Budapesten utcát akartak elnevezni a *Négyszögletű Kerek Erdő*-ről, s csak a névalak hosszúsága miatt vetették el.[33] Sárszentlőrincen mesepark létesítéséről álmodoznak, s ha egyszer létrejön, nyilvánvalóan a neve is valami ilyesfajta lesz, mint *Duzma Dözmő* parkja vagy a *Hétfejű Tündér* kertje, netán *Rácpácegres* mesepark.

5 . Lázár Ervin helyneveinek világáról megállapíthatjuk, hogy meghatározó helyszíne a gyermekkori emlékeket megtartó *Alsó-Rácegrespuszta* és környéke. Az író műveiben ez a ma már nem létező hely *Rácpácegres*-sé változik. Olyan szimbolikus tartalmakat testesít meg, amelyek a lázári próza lényegi mondandóját hordozzák: azaz egy hely a nagyvilág közepén, ahol emberhez méltó módon lehet élni. Írásaiban nincsenek

[33] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

olyan zárt terek, amelyek kizárólagos helyszínei lennének történeteinek. Még akkor is, amikor egy konkrét városhoz – mint A fehér tigris című regénye Pécshez – kapcsolható a cselekmény, előbb-utóbb kiviszi hőseit a környező vidékre, az említett esetben egy erdészházba. Az írói fantázia a helynevek említésével kötöttségek nélkül kalandozik a nagyvilágban országokon és kontinenseken át. Így növeli tágassá a sokszor egészen kicsi világot.

SZŰCS LAJOSTÓL DÖMDÖDÖMIG

Személynevek Lázár Ervin műveiben

1. Név és valóság

A helynevek vizsgálata megmutatta a lázári próza szoros kötődését a valósághoz. Személyneveinek egy része is azonosítható részben olyan létező személyekkel, akiknek még a nevét sem változtatta meg az író, részben olyan személyekkel, akik esetében a kapcsolat feltárható. Megtartani az írásműhöz modellként szolgáló ember nevét azonban kockázatos lépés: sértődéshez vagy akár perhez is vezethet. Ilyen alapon Lázár Ervint beperelhette volna egész Alsó-Rácegrespuszta.

„Most, amikor a könyvet írtam [Csillagmajor], egy kis félelem volt bennem, mert bizonyos embereknek a nevét nem tudtam megváltoztatni. Akármikor leírtam, hogy legyen a neve Kovács, akkor meghalt az egész. Muszáj volt az eredeti nevét leírni az embernek és imádkoztam, hogy Istenem, csak nehogy elolvassa" – ismerte be szorongását (Akadémiai beszélgetések: 2006. február 11.).

A név gyakran erősebb az írónál. Sokan és sokszor idézték a szakirodalomban Kosztolányi nevekhez való ragaszkodását. Kovalovszky Miklós (1934) Gustave Flaubert-ről és Gustav Freytagról írott klasszikus példáit vagy a J. Soltész Katalin (1979) által említett, főleg a líra területéről válogatott eseteket is széles szakmai körben ismerik. Takács Edit (1999) Karinthy Frigyes Tanár úr kérem című művéből mutatta ki a valóságban is létező tanárok, diáktársak neveinek felhasználását. Ez esetben a valós és kitalált nevek aránya a realitás felé billent: 32 bizonyítottan létezővel csak 18 fiktív személynév áll szemben.

Lázár Ervinnél a valós nevek felhasználása szinte magától értetődően következik műveinek élményalapjából. A legváltozatosabb módon alkalmazta környezetének neveit. Volt, hogy megtartotta az eredeti nevet, és a novella a valóságban is létező személyről szól (például *Szűcs Lajos*, a rácegresi kovács). Máskor a nevet változatlanul hagyta ugyan, de a szereplőhöz kapcsolódó történetet részben vagy egészében megmásította (vö. A remete). A fordítottja is előfordult, vagyis a nevet változtatta meg (vö. A porcelánbaba). Néha csak egy kicsit módosított az eredeti néven (*Makorján* ← Markojan). Az is előfordult, hogy ragadványnevet léptetett elő családnévvé (például a Keserűk ragadványneve a Szotyori volt Alsó-Rácegrespusztán: *Szotyori István*, *Szotyoriné*, *Szotyori Istvánné*). Sok esetben csak egy-egy létező családnevet vagy egy-egy asszonynév rövid változatát említette

(például *Bődör*, *Bűtös*, *Csótár*, *Kósa – Bartalosné*, *Hujberné*, *Cseténé*). Így keltette életre azt a nyüzsgő, pletykás-babonás, mégis szerethető világot, amely a pusztai emberek hétköznapjait jellemezhette a 20. század derekán.

Prózájának alapvető elemei a főleg gyermekkorában gyűjtött tapasztalatok, megélt kalandok, és ezektől névadásában sem tudott s akart elszakadni. Művei nagyobbik részének és benne a neveknek természetes létmódja az alsó-rácegrespusztai valóság.

Lázár Ervin egy nyilatkozatában utalt arra, hogy minden szereplőjének valós élményalapja van (vö. ÓNAGY én.), a nevek esetében ez azonban nem azt jelenti, hogy ne élt volna a fikció lehetőségével. A személynevek feltérképezése azt igazolja, hogy a valóság és a fikció keveredése érvényesül leginkább névadásában. A név fontos volt számára: körülvették emlékeiben, feltűntek álmaiban. Meséinek és meseregényeinek személyneveit az éppen aktuális gyermekkörnyezet inspirálta és határozta meg. Ezek alapvetően fikciós nevek. Saját gyermekeit – főleg Fruzsinát és Zsigát – pedig társszerzőnek tekintette a névadásban, s erről nem egy interjúban beszélt is:

„De ahogy a nyelvvel bánt Fruzsina nevű lányom meg a fiam, az tényleg lenyűgöző volt. Rengeteget lehetett tőlük tanulni. Rávilágítottak egyrészt a nyelv törvényszerűségeire, másrészt a játékosságára” (PÁL: 2000).

„Jó néhány meseszereplőmet róluk mintáztam. […] Szívesen vettek részt egy-egy szereplő névadásában is, tehát mondhatni: alkotótársaim voltak” (LEOPOLD én.).

Fruzsina szótévesztése például a harkány, amely befolyásolhatta a *tünkány* kitalálását. Zsiga fia elhallásai és szóteremtő fantáziája pedig – a ráfanyalodik helyett a „ráfanyaRodik”, ványadt helyett „nyámpic” vagy „Bank helyett Baszt” –csírájában hordozza a *Kicsus Grabula*, *Ragyafurt* és a hozzá hasonló keletkezésű neveket (vö. Napló 2007: 32, 80).

Az író tudatos névadó volt (ennek kifejtését lásd A nevek szövegbe ágyazódása című fejezetben). A nevek iránti érdeklődését a következő, élete utolsó évében rögzített beszélgetés részlete is igazolja:

„Pálfán kutakodtam egy papnál az anyakönyvben, azt néztem, hogyan nevezték el a gyerekeiket. Mentem az utcán és találkoztam Sánta nénivel, aki a kovács felesége volt és az unokáját nevelte, s kérdeztem, Sánta néni, hogy hívják a gyereket? S azt mondja: Roland kisfiam. Hogy kell írni? Azt feleli: azt nem tudom. Ezért beültem a paphoz és megnéztem, hogy milyen neveket adtak 1937-ben, akkor László volt a legtöbb. Amikor ott jártam az 1970-es években, már nagy kavalkád volt, de 1900-ban még István és Klára volt” (Akadémiai beszélgetések: 2006. február 11.).

A továbbiakban megpróbáljuk Lázár Ervin személyneveit valamiféle rendszerbe foglalni. A rendezéskor figyelembe kell venni az életmű kimutatható kötődését a valósághoz. A vizsgálat alapvető megközelítési szempontja – éppen ezért – a névnek a valósággal szorosabban vagy lazábban összefüggő kapcsolata. Sok esetben sikerült ugyanis egyes nevek motivációját feltárni. Természetesen ebben a gazdag írói névanyagban maradnak még kutatási lehetőségek.

Az adatok besorolása nem volt egyszerű feladat. Több elméleti kérdést is tisztázni kellett elöljáróban. A felállított személynévi onomasztikon kísérlet egy konkrét író személyneveinek rendszerezésére.

2. Az írói személynevek rendszerezésének nehézségei

2.1. Nézzük meg először, hogy milyen, már végiggondolt, letisztult és a névkutatásban használatos fogalmakra, adatrendezési módokra és példákra támaszkodhatunk!

A személynevek rendszerbe sorolása különösen kényes feladat az írói nevek esetében. A tipizálásba belejátszik a név eredetének feltártsága vagy feltáratlansága, a szövegben betöltött funkciója: kiemelt vagy kevésbé fontos szerepe, de az író szándéka is. Sokszor nem egyszerűen csak névadásról van szó. A szereplő megteremtésébe beleépül a név megtalálásának vagy kitalálásának a folyamata is. A minta után alkotott nevektől a fantázia által teremtett nevekig terjedhet a skála. Bármi tulajdonnevesülhet az író elképzelése szerint. Különösen igaz ez bizonyos műfajok esetében, mint amilyenek a mesék és a meseregények. Vakarocska például egy kevélykedő cipó Mészöly Miklós egyik meséjében (Mesék, 1998), Veszelinovics Árvácska pedig egy árva paradicsom Szijj Ferenc Szuromberek királyfi (2003) című meseregényében. Rúzspiros egy autó (Böszörményi Gyula: Gergő és az álomfogók, 2002), Bendegúz pedig egy robot neve (Nagy Franciska: Gépemberke, 1997). Doktor Minorka Vidor egy bölcsészdoktor tyúk, Fitzhuber Dongó pedig egy kétbalkezes varázsló Békés Pál meseregényeiben (Doktor Minorka Vidor nagy napja, 1985; A kétbalkezes varázsló, 1983). Der Gurkenkönig (az Uborkakirály) az osztrák Christine Nöstlinger meseregényében a zsarnok apa groteszk kivetítődése, alakmása (Wir pfeifen auf den Gurkenkönig, 1972). Paddingtonnak pedig – a londoni pályaudvar után – Michael Bond medvéjét hívják (A Bear called Paddington, 1958).

Az írói névadás az alkalmi tulajdonnév-alkotás sok-sok lehetőségét teremti meg. Mint a bemutatott példák is mutatják, különösen gazdag ebben a gyermekirodalom.[34]

A név lehet a valóságban működő névadási formák utánzásának következménye: ilyenkor családnév, asszonynév, keresztnév, becézőnév, ragadványnév és ezek kombinációja a szereplő neve. Amikor azonban az alkotó képzelete teremt alakot és nevet, és nem elsődleges szempont a mintakövetés, akkor gyakran – az említett névtípusokon belül – halandzsanév, hangulati-érzelmi hatást tükröző olyan név keletkezik, amely sokszor hapax legomenon is egyben. A név ilyenkor elveszíti jelnévi jellegét, helyette a jelentés erősödik fel benne.

Az írói névadásban a tulajdonnevesítés sok esetben együtt jár az antropomorfizációval. Az irodalmi mesékben és meseregényekben pedig egyenesen **átlelkesítés**ről beszél a szakirodalom, Andersentől eredeztetve a jelenséget. Az átlelkesítés annyiban több, de legalábbis más, mint az antropomorfizáció, amennyiben a nem emberi világból származó szereplők is emberi sorsot kapnak: így személynévi funkcióba kerülnek, s az elnevezéseik is ennek felelnek meg. *Bruckner Szigfrid* és *Bruckner Szilvia* például öreg cirkuszi oroszlán pár Lázár Ervin több meseregényében. Idős korukra újra egymásra találó „házaspárként" szerepelnek. Ha elvonatkoztathatnánk a szövegkörnyezettől, akkor az állatnevek kategóriájába sorolnánk ezeket a neveket. Pais Dezső általános érvényű megjegyzésére hivatkozunk, miszerint „a név a környezetében vall, és a környezetében gyakran mást vall, mint önmagában" (1960:101). Nem hunyhatunk szemet tehát afölött, hogy emberi sorsot megtestesítő állatszereplőkről van szó a konkrét esetben. Felvetődik a kérdés, hogy használhatjuk-e Stewart **kvázi személynevek** terminusát, amelyre Hajdú Mihály (2003) hívta fel a figyelmünket. Stewart állatok, babák, fegyverek, fák, hajók, vonatok és egyéb „lelketlen tárgyak" neveinek meghatározására alkalmazta a „quasi" kitételt (vö. Hajdú 2003: 149). Az átlelkesítés eredményeként létrehozott szereplők nevei azonban nem csak ilyenek. Karaktert, életutat, emberi sorsot is képviselnek: azaz lelkük van. A tárgyi világon túl tehát azokra a szereplőkre is vonatkoztathatjuk a kvázi személynévi tartalmat, akik mögé szövegbeli funkciójuk alapján odaképzelhetjük az emberi lényt, Lázárnál sok esetben a gyermeket. Így aztán mérlegelés tárgya lehet, hogy ha *Ló Szerafin*, fiktív szereplő neve személynévi funkciójú, s mint ilyen a személynevek közé sorolódik, akkor a *Róka koma* vagy a *Medve* állatnév vajon ugyanaz a kategória-e? Azt mindenképpen észre kell vennünk, hogy az írói személynevekre ugyanúgy, mint a valóságos nevekre jellemző két- vagy többeleműség, felerősíti a személynévi besorolás

[34] Szép feladat lenne a kortárs irodalmi mesék, gyerekversek névanyagának feltárása.

szándékát. A vizsgált anyag alapján azt látjuk, hogy különbséget kell tenni a figura irodalmi alkotásban betöltött szerepe alapján, és a kvázi személynevek közé nemcsak az antropomorfizált és a tárgyi világból eredő hősök neveit sorolhatjuk, hanem az átlelkesített szereplők neveit is. Milne Micimackó (1924) és Micimackó kuckója (1926) című meseregényeinek hősei például játékállatok.[35] Pusztán csak a neveik alapján nem lehetnének kvázi személynevek: Eeyore, Tigger, Piquet, Rabbit, Owl, Kanga and Roo, Gopher. Mégis azok, mert a tárgyak, azaz a gyerekjátékok gyermekközösséggé lényegülnek át. Vállaljuk tehát, hogy az irodalmi szövegben betöltött szerepkörhöz, illetve funkcióhoz képest határozzuk meg az egyes személynevek típusát. A korábbi példára visszautalva *Ló Szerafin*-t a személynevek, az úgynevezett kvázi személynevek, *Róka komá*-t és *Medvé*-t pedig az állatnevek csoportjába soroljuk. *Ló Szerafin* és a hozzá hasonló nevek kvázi személynévi besorolása azonban csak a narráció pontos ismerete mellett lehetséges.

Az átlelkesítés a fabulák állatfiguráira vagy a népi állatmese szereplőire nem jellemző. Bár a fabulák vagy a népmesék állatszereplői beszélnek, neveik mégsem kvázi személynevek, hanem animált állatok nevei. Annak, hogy megszólalnak, elsősorban műfaji okai vannak. Leggyakrabban ilyen és ehhez hasonló nevet kapnak, mint a *Farkas*, a *Nyúl*, az *Oroszlán*, a *Tigris*. Lázárnál is találkozunk ilyen esetekkel. Kezdetben meséi még jobban követték a népmesei mintát, s ez a névválasztásban is tükröződik. Az igazságtevő nyúl című meséje szereplőinek nevei például: Majom, Hangya, Nyúl. A hazudós egér címűben Borz, Egér, Kos, Menyét, Mókus, Nyest, Őz, Róka, Szarvas és Zsiráf fordul elő.
J. Soltész Katalin a személynevek funkciójának végiggondolása közben jutott arra a – számunkra fontos – következtetésre, hogy ha „ugyanaz a tulajdonnév személynévként és családnévként, személynévként és állatnévként, személynévként és helynévként stb. is szerepel, rendszerint a személynév az elsődleges, a többi az átvitt; az ellenkező irányú névátvitel jóval ritkább”(1979: 50.). Az átlelkesítéssel létrehozott fiktív nevek esetében épp erről a ritka fajtáról van szó. Állatnévből lesz kvázi személynév. A névteremtés tudatossága, a szereplőnek a történetmondásban betöltött funkciója indokolja személynévi besorolásukat.

2008. április 7-én és június 5-én elvégeztünk egy vizsgálatot, amelynek az volt a célja, hogy Lázár Ervin A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregényének szereplőiről, a nevük alapján, a befogadó oldaláról is képet kapjunk. Kérdőíves módszerrel a győri Öveges Kálmán Gyakorló Általános Iskola 10–14 éves és kontroll csoportként a Zala

[35] Lázár Ervinnek is van egy meséje, amelyben megelevenednek a játékok (vö. Kukica hercegnő).

megyei Eszteregnye Kincsesház Általános Iskola és Óvoda 9–14 éves tanulóit kérdeztük meg (vö. 3. számú melléklet).[36] Az eredményre azért hivatkozunk, mert alátámasztja a kvázi személynevekről elmondottakat. Előre elárulhatjuk, hogy szinte valamennyi név értelmezésében megtalálható az emberi lényre utalás.

Nézzük meg a felmérés alapján készült táblázatot, amely most csak négy névre (Mikkamakka, Bruckner Szigfrid, Szörnyeteg Lajos és Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon) és egyféle szempontra vonatkozó adatokat tartalmaz!

1. számú táblázat

Név	Öveges Kálmán Gyakorló Általános Iskola, Győr	Kincsesház Általános Iskola és Óvoda, Eszteregnye
Mikkamakka	macska, mókus, egér, egy állat; makk; **ember**	macska, **fiú**
Bruckner Szigfrid	oroszlán, pingvin, egy állat; fenyő, fa; sárkány; király, **ember**, „pláza-**fiú**, akinek a másik fele egy ló”	oroszlán, mackó, nyúl, erdei állat; **fiú**, kertész
Szörnyeteg Lajos	szörny, szellem, troll, óriás; medve, medveszerű mutáns, vadállat, oroszlán; felhő; **kisgyerek**, **ember**, öregember; egy valami – a legjobb szívű behemót	farkas; **fiú**, **ember** – „Nagyon ijesztő, de nagyon kedves szörnyeteg.”
Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon	egy **fiú**, egy **ember**, öreg bácsi, depressziós gyerek, punkos csávó, egy torzonborz kölök; egy fej, emberféle állat; valami, izé, múmia, mutáns, egy lény; malac, medve, kacsa, állat; fenyő; hóember	maci, bagoly, egy állat; **ember**, két alvajáró ember; egy mutáns az űrből; karácsonyfa

A táblázat adataiból látható, hogy bármennyire is meglendült a gyerekek fantáziája – akik nem ismerték a meseregényt, az övék jobban – minden esetben szerepel a névnek az

[36] Ez alkalommal is köszönetet mondok Kropfné Knipp Mária gyakorló iskolai szakvezető tanárnak és Pőcze Nóra tanítónőnek, akik a felmérés lebonyolításában segítségemre voltak.

emberre vonatkoztatása (lásd a kiemeléseket). Az is igazolódott, hogy a bemutatott karakterek megítélése más és más, bármit és bárkit bele lehet képzelni a névbe.
Lázár Ervinnél sokszor nehéz meghatározni, hogy gyermek- vagy állatszereplőről van-e szó. A befogadó képzeletére bízza a döntést, ahogy erről egy interjúban beszélt is: „Réber László egyszer megkérdezte tőlem, hogy néz ki Dömdödöm? Azt válaszoltam, olyannak rajzolja le, amilyennek ő elképzeli. **Így lett az én kisfiúmból mackó**" (SZABLYÁR 2005: 15).[37] Az író eredeti elképzelése szerint egy szeleburdi gyerekcsoport antihősei élik meg a Négyszögletű Kerek Erdőben, mint egyfajta védő környezetben, hétköznapi kalandjaikat. A nevük következtében válnak különössé és titokzatossá, és lépik át a valóság határait. Így lesz belőlük „medveforma férfi" és „gyerekforma macska" egyszerre.
Rendszerezésünkben a kvázi személynév terminus technicust tehát a fent kifejtett tartalommal kiegészítve használjuk.

2.2. J. SOLTÉSZ KATALIN (1979) alkalmazta az embernevek összefoglaló terminust, s ennek részévé tette a személyneveket (kereszt- és/vagy utónév), a családneveket (öröklött nevek), a kiegészítő neveket (megkülönböztető nevek, ide sorolva a nemesi és atyai neveket is), a helyettesítő neveket (becenevek, gúnynevek, ragadványnevek, álnevek) és a sajátos szerkezetű **asszonynevek**et. Vizsgált anyagunk szempontjából az asszonynév kategóriájára külön is rámutatunk. Lázár Ervin változatos formában szerepelteti műveiben ezt a névtípust. Nehézséget a rendszerbe illesztése okozott. Az asszonynév ugyanis tartalmazhat családnévi és keresztnévi névelemeket és sokféle kombinációban szerepelhet. FARKAS TAMÁS (2003) összefoglalta a házassági névviselés lehetséges formáit. Természetesen az író anyagában, a történet idejéhez igazítottan a FARKAS által *Hunyadi Jánosné* típusnak és a ma már hivatalos *Hunyadi Jánosné Szilágyi Erzsébet* típusnak nevezett alakok élnek leginkább.[38] Legnagyobb számban azonban a nem hivatalos, de a mindennapi érintkezésben megszokott *Hunyadiné* típus szerepel. Miután a házassági név funkciójában részben helyettesíti – az említett esetekben – a saját családnevet, ezért a családnevek altípusaként értelmezzük, amelyben a nevet viselő családi státusa fejeződik ki. Arra a világra, vagyis az 1940-es és 1950-es évekre, amely például a Csillagmajor című elbeszélés-gyűjtemény történeteinek ideje, és felbukkan a Kisangyalban vagy a Hét szeretőmben is, a lánykori név megtartása egyáltalán nem volt jellemző. Városi környezetben is inkább csak „egy-két szűkebb foglalkozási csoport, pl. orvosok, művészek,

[37] Réber László (1920–2001) grafikusművész, Lázár Ervin könyveinek illusztrátora volt.
[38] Ekkor még nem hivatalos forma.

részesítették előnyben” – ahogy erre LACZKÓ KRISZTINA (1996: 161) rámutatott a téma kutatása kapcsán. A lánykori név használója vidéki környezetben – s ezt az adataink nem cáfolják – vagy fiatal leány, vagy vénlány volt.
Az asszonynév személynévi csoport tehát mint a családnevek altípusa szerepel a rendszerezésben.

2.3. HAJDÚ MIHÁLY megállapítása, hogy „minden nyelvben találunk párhuzamokat és ellentmondásokat a terminológiában, de leginkább vonatkozik ez a magyar névtanra, amely legkevésbé használja következetesen a vezetéknév – keresztnév; előnév – utónév; családnév – egyénnév korrelatív terminusokat” (2003: 153). HAJDÚ a személynevek elemeinek megnevezéseire a következő szakszavakat ajánlja: keresztnév (keresztény kultúrákban) vagy egyénnév/egyéni név (nem keresztény kultúrákban), valamint családnév (öröklött név) vagy megkülönböztető név (nem öröklődő). A felvázolt, logikailag tiszta terminuspárok szimpatikusak számunkra, különösen a családnév – egyénnév/egyéni név korreláció. A társadalomban – úgy gondoljuk – nagyon erős a hagyományos, bár kevert formák használati értéke: **családnév + keresztnév**. Az írói névadás sokszor követi a valódi életben használatos névadási mintákat. Lázár Ervin életművének azonban sajátos az összetétele. Nem csak regényt és elbeszéléseket írt, de meséket és meseregényeket is. Ez utóbbi két műfajban született alkotásai névadási szempontból eléggé speciálisak: ugyanis az író képzelete által teremtett szereplők és neveik nem mondhatók például családnévnek vagy keresztnévnek a hagyományos értelemben. Sokkal inkább hasonlítanak a névadás kezdeteinek neveire, amikor egyetlen névalak kifejezte a személy teljes körű azonosítását.

Az írói névalkotás eredménye olyan egyéni név, amely akár követi, akár nem a társadalmi mintákat, mindenképpen eredeti, és az adott szövegvilágban hiteles név. Ennek ellenére nem használhatjuk az egyéni név terminust, mert bár a név egyedi, a szereplőt azonosító és az író által a szerepköréhez választott név, mégsem alkalmazható a keresztnevek alternatívájaként rögzült egyénnév /egyéni név már tisztázott tartalma értelmében (vö. Hajdú 2003: 347). A fiktív írói nevek megszületése az alkotói folyamat része. Mondhatjuk azt is, hogy névköltés. A névtan a maga interdiszciplináris természetével esetleg befogadhatja a **költött név** kategóriát. Mellette szól, hogy a két- vagy többeleműség nem akadálya többé a besorolásnak, és az sem baj, ha némelyik semmihez sem hasonlít. Ha jól meggondoljuk, valóban költött személynevek a *Kicsus Grabula*, az *Áttentő Redáz*, a *Vinkóci Lőrénc* vagy a *Nagyhajú Kopasz Tillárom*.[39] Szóba jöhetne még

[39] Az elnevezés KOROMPAY KLÁRÁval folytatott szakmai párbeszéd következménye. Köszönjük.

más terminológiai lehetőség is, mint például az írói fantázia által alkotott név, vagy a rövidebb fantázianév. A hosszabb változat használata – körülírásos jellege miatt – nehézkes. A rövidebb alak jelentése pedig nem fedné le teljesen a lázári eseteket. Az új terminus nagy előnye, hogy egyszerre rövid és jól használható.
A költött nevek nem kívülről kerülnek bele a szövegbe, hanem belőle fakadnak. Külső minták természetesen belejátszhatnak a névadásba.

Az irodalmi mesék, mesenovellák és meseregények világában gyakran előfordulnak az ősi névadási módra és részben a népmesék névhasználatának analógiájára épülő, kifejező **egyelemű nevek**. BÁRCZI GÉZA (1958, 2001) szerint „az egyelemű név kétségtelenül a névadásnak kezdetlegesebb formája, mely kezdetleges társadalmi és gazdasági viszonyokra vall" (129). Esetünkben felértékelődik az effajta név. Rendkívül értékes darabjai az írói névanyagnak. Bennük mutatkozik meg a legplasztikusabban a névadási fantázia. Felidézik a név mágikus, bűvölő, ősi funkcióját.

Tárgyalt anyagunk szempontjából, a felvázoltak alapján az következik, hogy használni fogjuk a költött név terminus technicust, és a személynevekkel szerkezetük, valamint egy másik fejezetben stílusértékük aspektusából is kell foglalkoznunk.

2.4. Nem foglaltunk állást még a fikcióval összefüggő névtani kérdésekről. Írói nevek vizsgálatakor azonban nem kerülhető meg a fikció mint a névadást befolyásoló alapvető tényező számbavétele. Esetenként még **kettős fikció**ról is beszélhetünk. Kettős fikción azt az intertextuális névadási módot és folyamatot értjük, amelynek során egy adott szerző adott művében megteremtett szereplő nevével együtt felbukkan más szerző más művében. UMBERTO ECO (1995) erről az esetről állítja, hogy az ilyen szereplők a történet igazságát hivatottak megerősíteni: „A fikció szereplőinek komolyan vétele szokatlan fajta intertextualitáshoz is vezethet: egy fikciós mű valamely szereplője felbukkan egy másik fikciós műben, és az igazság bizonyítékaként működik." Ilyen például D`Artagnan jelenléte Rostand Cyrano de Bergeracjában (ECO 1995: 178). Lázár Ervinnél a szereplők egyik műből a másikba vándorlása, valamint a *Tündér Tercia*, *Hüvelyk Matyi*, *Király Kis Miklós* vagy *Bedebunk*, *Bogatir Ábrahám* nevek felbukkanása képviseli a jelenséget.
Az írói alkotás már önmagában is fikció, s benne még a valóságos nevek is tulajdonképpen átfikcionálódnak. Ezen azt értjük, hogy a valóságos név, bekerülvén egy fiktív szövegvilágba, más dimenziót kap. Bár a névalkotásban az írók támaszkodnak a hagyományokra, s ilyenkor erős az életbeli mintához kötődés, mégsem húzható egyenlőségi jel a valóságos és fiktív ugyanolyan név közé. Az írói névben ugyanis benne

foglaltatik a szerzőnek a névhez, illetve hőséhez való viszonya és mondandójának célja. Ráadásul a köréje teremtett tárgyi világ is leképeződik, illetve rávetül a szereplőre. BAHTYIN (2004) szerint „a forma kifejezi a szerzőnek a hősre […] irányuló aktivitását, […] a forma a hős és a szerző kölcsönhatásának eredménye" (144). A névköltés[40] tehát olyan lehetőség az alkotó eszköztárában, amellyel esetenként képes a mű intonációját, kezdő vagy alaphangját megadni, s a történetmondásban sem függetlenítheti tőle magát. A név és viselője együtt teremti meg az írói szándéknak megfelelő karaktert. Így születik meg például, Lázár Ervin *szegény Dzsoni*-ja és *Árniká*-ja. A név keletkezésének egész folyamatát elmeséli az író. A nevek úgy kerülnek intonációs helyzetbe, hogy az olvasó szeme láttára születnek meg, és a meseregény egész menete szegény Dzsonira és Árnikára, az ő alakváltásaikra fókuszálódik. Szolga Erzsébet, A fehér tigris című kisregény fontos nőalakjának teljes szerepköre – amelynek lényege a másokról való gondoskodás – szinte belesűrűsödik a nevébe.

J. SOLTÉSZ KATALIN névrendszerében egyébként nem különölnek el a fiktív nevek. Oda sorolódnak, ahova természetük szerint tartoznak. „A valóságos személyeket jelölő nevektől nem választhatók el a költött nevek, a képzeletbeli személyek nevei – ideértve a mitológiai isteneket, angyalokat és egyéb „emberfölötti" lényeket is." – fogalmazta meg véleményét ebben a kérdésben (1979: 44). Eszerint ugyanúgy használható költött nevekre is a családnév, keresztnév és a többi névkategória. Részben mi is valljuk ezt a szemléletet, azzal a megszorítással, hogy az írói neveknél mégis csak jelölni kell valamilyen módon azokat a neveket, amelyek csak az adott szövegkörnyezetben és szerepkörben személynevek. Erre használjuk, a fent kifejtett, kvázi személynév szakkifejezést. A mitológiai és bibliai eredetű neveket mint a fiktív személynevek speciális csoportját kezeljük. Sok hasonlóságot mutatnak ugyan az irodalmi eredetű nevekkel, mégis jobbnak láttuk külön csoportba sorolni ezeket az adatokat. A mitológiai és bibliai eredetű nevek használata részint a hozzájuk tapadó tartalmak változatlanságát, részint személynévi besorolásuk megkérdőjelezhetetlenségét jelenti (vélten valós[41] személyek nevei). Az irodalmi eredetű nevekkel szabadabban bánhat az alkotó, esetenként jelentéstartalmukat is módosíthatja, kiterjesztheti.

Gyermekeknek szánt művek esetében – Lázár Ervinnél ez fontos vonás – mindehhez még hozzájárul a nyelv adta játékos lehetőségek kiaknázása. Ilyenkor messze rugaszkodik a névadás a valóságostól. Pl. Kosztolányi Dezső *Édes Anná*-ja biztosan nem állítható párba

[40] Itt tudatosan használjuk ezt a kifejezést.
[41] A kifejezés arra utal, hogy az ilyen nevek közmegegyezés szerint valósnak tekintett személyek nevei.

Lázár Ervin *Vinkóczi Lőrénc*-ével, *Ragyafurt*-jával vagy *Zsebenci Klopédiá*-jával. De akár Lázár Ervin *Illés Ézsaiás*-a sem Lázár Ervin *Berzsián*-jával, pedig valamennyi fiktív név. Valószínűleg a névválasztás, sok esetben szinte teremtés, kapcsolatba hozható műfaji kérdésekkel is. Nyilvánvalóan másfajta nevet kaphatnak például a regények vagy elbeszélések hősei a mesék és meseregények szereplőihez képest.
A nevek rendszerezésekor tehát figyelembe kell venni a fikció tényét, valamint befogadói és műfaji szempontokat is érvényesíteni kell.

2.5. Magyar író teljes névrendszeréről valamennyi névtípusára kiterjedő, átfogó igényű feldolgozás – tudomásunk szerint – még nem született. Ismerjük ugyanakkor Jeremy Parrott (2004) Samuel Beckett onomasztikonját, amely esetünkben is például szolgálhat. Vizsgálati szempontjai között szerepelnek az „Etymology", a „Biographical association", a „Cultural association", a „Hypocorism", az „Intertextual allusion" és a „Nonce-naming" mint a Beckett szövegeiben szereplő nevek lehetséges megközelítési módjai (24–25). Ezeket a szempontokat érdemes megfontolnunk. Közülük az életrajzi összefüggésekkel itt, a kulturális és intertextuális vonásokkal pedig a Név és stílus összefüggései című fejezetben foglalkozunk.

Az egyes művek főbb szereplőinek neveit Parrott-hoz hasonlóan kiemeljük, és az értelmezés mellett az író esetleges névmagyarázatát, a szereplő szövegbeli jellemzését is bemutatjuk. Ha a Lázár-szakirodalomban találtunk egy-egy névre utaló értelmezést, azt is közöljük.

3. Az írói és irodalmi eredetű személynevek típusrendszere

A következőkben megpróbálkozunk Lázár Ervin névadatai alapján egy olyan rendszert felállítani, amely támaszkodik az eddig felvázoltakra, valamint magába integrálja Kovalovszky Miklós (1934) és J. Soltész Katalin (1979) csoportosításának esetünkben is használható elemeit.
Rendszerezésünk alapja kettős: részint az írói tudatosság, részint a névnek a valósághoz viszonyulása határozza meg. Ez utóbbi szempontot az összegyűjtött névállomány kimutatható életrajzi referenciája indokolja. Különválasztottuk az írói neveket az irodalmi eredetű nevektől, és megpróbáltuk beleilleszteni a felállított rendszerbe.
A tipizálás elsődleges szempontja a **név** és a **valóság viszonya** (az adatok életrajzi vonatkozásai alapján). Ezen belül igyekeztünk érvényesíteni a névadás tudatosságának

fokát. A kvázi személynevek nem alkotnak külön csoportot, besorolhatók természetük szerint. Másságukat kvsz. megjegyzéssel azonban jelöljük.
A fentiek értelmében a személynevekre a következő rendszert alkalmazzuk:

A) Az alkotó nem ad nevet

B) Az alkotó nevet ad

1. Valóságos személynevek
1.1. Valóságos személyek valóságos személynevei
1.1.1. Családtagok, rokonok nevei
1.1.2. Barátok nevei
1.1.3. Gyermekkora ismerőseinek, környezetének nevei
1.1.4. Ismerősök, barátok gyermekeinek nevei
1.1.5. Egyéb valóságos személynevek

2. Fiktív személynevek
2.1. Valóságos személy inspirálta költött személynevek
2.2. Álnevek (valódi személyektől kölcsönzött és kitalált álnevek)
2.3. Hagyományos névminták alapján keletkezett fiktív személynevek
2.3.1. Költött személynevek
2.3.2. Családnevek
2.3.3. Családnév + keresztnév
2.3.4. Keresztnevek
2.3.5. Becézőnevek
2.3.6. Ragadványnevek
2.4. Mitológiai és bibliai eredetű személynevek
2.5. Irodalmi eredetű személynevek

4. Lázár Ervin személyneveinek rendszere (a név és a valóság viszonya és a névadás tudatossága alapján)

A) Az alkotó nem ad nevet

A köznév és a tulajdonnév határán elhelyezkedő, névfunkciós szerepet betöltő névadási megoldásokról az írói gyakorlatban már többen is megnyilatkoztak. Mindenekelőtt Kovalovszky Miklós (1934), aki ennek okát abban látta, hogy az író nem tartotta fontosnak vagy az elbeszélés menete nem tette lehetővé a konkrét néven nevezést. Papp Ágnes Klára (1995) Benedek Elek-mesék vizsgálata során jutott arra a következtetésre, hogy minél kisebb szerepet játszik egy figura, „annál inkább csúszik a neve a köznév vagy a közszói szerkezet irányába" (52). Kornyáné Szoboszlay Ágnes (1999) Németh László névadási gyakorlatának ismeretében mutatta be a névtelenségnek vagy a titkolózásnak azt a szerepét, amely a főhős környezetének tágulását, emberi kapcsolatainak körét hivatott szolgálni. Adelheid Latchinian (1997) Bulgakov Mester és Margarita című regényében vizsgálta a névtelenség funkcióját, és megállapította: „Der Name gewinnt zunehmend eine Stellvertreterfunkcion für das Individuum in der geselschaftlichen Kommunikation" (145). A névtelenség (Namenlosigkeit) a narráció szempontjából kevésbé fontos szereplőket helyettesíti. Legtöbb esetben Lázár Ervinnél is így van. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a gyermekkorát megelevenítő írásaiban sokkal több konkrét nevet használ, mint a városi vagy egyéb témájú műveiben. A név kitüntetett szerepére világít rá Korompay Klára (1999) abban a tanulmányában, amely a nevek hiányáról és sérüléséről beszél irodalmi példák alapján. „Ami a névvel történik, az mindig az emberrel történik" (291) kijelentése a név és személy elválaszthatatlanságára utal. Ha elmarad a név vagy megváltoztatják, annak mindig nyomós oka van. Ezt példázzák Franz Kafka, Thomas Mann, Faulkner vagy Proust hőseinek nevei vagy névtelensége is – ahogy erre Nagy Hajnalka (2005) Ingeborg Bachmann prózájával kapcsolatban rámutatott. Lázár Ervin műveiben, a főbb szereplők esetében a névelhagyás ritkán esik meg, legfeljebb tréfálkoznak a névvel (vö. *Illés Ézsaiás* neve) vagy ragadványnévvel helyettesítik azt (vö. *Veréb*).

A névtelenségnek tapasztalatunk szerint többféle oka lehet:

1. az alkotó nem tartja fontosnak (szerepe a helyettesítés; a névtelenség akár típust is képviselhet, például *a doktor*, *a kujtorgó* vagy *az overállos*);

2. az írás menete nem ad alkalmat a nevek bevezetésére (például apa és fia beszélgetése a Tüskés varabin című novellában; de az olyan vallomásos jellegű (E/1. személyű) elbeszélések sem igénylik a konkrét nevet, mint amilyen a Szárnyas emberem című írás (Hsz.));

3. az alkotó a feszültségkeltés eszközeként mond le a névadásról. A kékinges című elbeszélésben például titokzatosság veszi körül az ismeretlen, katonák elől bujkáló embert :

„A kerítésen egy ember ült, mind a két lábát befelé lógatta. Kék inget, szürke kordbársony nadrágot és krisztusbocskort viselt. Egy almát dörzsölgetett. […] A kékinges egy darabig hallgatott, az almával foglalkozott, körülharapdálta a kukacjáratokat. […] A kékinges talán éppen a vadkukoricásban megy – gondolta a kisfiú, és elképzelte, ahogy az éles levelek vagdossák az arcát" (Hsz.: 24–25, 32);

4. az alkotó műfaji szempontokat érvényesít (például a mese és meseregény műfaji szempontjait: *másországi király*, *várkisasszony*).

Lázár Ervin ritkán írt olyan művet, amelynek főszereplője ne konkrét nevet viselt volna. Kivételek például A bűvész, A bolond kútásó, A kékinges (Hsz.), A doktor víkendje (Ka.) című elbeszélések főhősei. A Hét szeretőm című kötetből említett novellák esetében maga a történet igényli a névtelenséget. A doktor víkendje névtelen orvosa pedig a kiábrándult, helyét és önmagát nem találó értelmiségi típusát mutatja be. Legtöbb név nélküli szereplője Lázár Ervinnek azonban csak említés szintjén vagy mellékalakként jelenik meg. Kifejező, sokszor jelzős szerkezetek utalnak az alak foglalkozására (*a Sárkány Szálloda portása*, *lángelméjű föl- és kitalálnok*, *a zongoralehangoló*), társadalmi státusára (*a földesúr*, *a grófgyerek*, *a koldus*) vagy arra a fő jellemvonásra, amely az írói karakterábrázolás megnyilvánulása (*a csillagtalan arcú ember*, *a madárfejű*, *piperés-puccos nő*). A szökés című elbeszélés hőséről pedig csak a történet katartikus tetőpontján derül ki, hogy „Ferkó… De hiszen az én vagyok! Ferkó vagyok! Ferkó. Ezek még a nevét is elvették. Kiabálni kezdett.
– Itt vagyok! Megjöttem! Ferkó vagyok" (Csm.: 81–82). A névtelenséget felváltó névráismerés az önazonosság tudatának jelévé válik.

A következő felsorolás a névtelenség eseteit mutatja be:
a betű, *á betű*, *a bolond gróf*, *a bolond gróf felesége*, *a bolond kútásó*, *a bűvész*, *a cigányasszony*, *a cipész* (2), *a cirkuszos*, *a csapos*, ***a csillagfiú***, ***a csillagtalan arcú ember***, *a doktor*, *a fater*, ***a fehérszakállú***, *a férfi* (*Férfi*, *Férfi I.*, *Férfi II.* – 7), *a férj* (*Férj* – 2), *a fiú* (*Fiú*, *Fiú I.*, *Fiú II.* – 5), *a főjegyző fia*, *a földesúr*, *a fűszeres*, *a grófgyerek*, *a gyerek* (3), *a gyolcsinges*, *a hentes*, *a hóhér*, *a kaposvári lány*, ***a kékinges***, *a kisebbik fiú, a kisfiú, a kislány*, *a kocsis*, *a koldus*, *a kövér nő*, ***a kujtorgó*** (3), *a lány* (*Lány*, *egy lány* – 7), *a legény, a lyuk*, ***a madárfejű***, *a magas*, *a nagyobbik fiú*, *a nő* (*egy nő*, *Nő* – 4), *a párttikár*, *a piros arcú katona*, *a Pista kisebbik fia*, *a plébános*, *a poroszló*, *a presszósnő*, *a rendőr*, *a*

Sárkány Szálloda főportása, *a segéd*, *a sofőr*, ***a sűrűszemöldökű***, ***a szamárfülező manó***, *a szegedi férfi*, *a szegény molnár*, ***a szögletes orrú lány***, *a szőke férfi*, *a szőke fiú*, *a szőke lány, a tarka szakállú festő, a tűznyelő*, *a vadász*, *a várkisasszony*, *a* ***várkisember***, *a városi*, *a virágárus*, *a vöröshajú lány*, *a zokni,* ***a zongoralehangoló***, *a zöldséges*, ***acélos-akaratos férfi***, ***alabalás***, a*nya* (*Anya*, *anyám*, *anyu*, *édesanya* – 9), *Apa* (*apám, Apu* – 11), *Arc*, *az adminisztrátor*, *az angyal*, *az asszony*, *az első vevő*, *az erdei tanító felesége*, *az esőköpenyes*, *az idegen* (2), *az ifjú gróf*, *az igazgató*, *az inas*, *az intéző úr*, *az író* (*Író*, *meseíró* – 3), *az öreg* (*öregapó* – 4), *az öreg gróf*, *az öregasszony* (6), *az öregasszony anyja*, *az öregasszony férje*, *az udvari bolond*, *az újságos*, *az üzletvezető*, ***bákász***, *Bánó Gellért anyja*, *Barta Miska anyja*, *büfésnő*, *cserkesz*, *Demeter nagymamája*, *Drinóczi anyja*, *Drinóczi apja*, *egy elegánsan öltözött úr*, *egy fehér virág, egy férfi, egy hajdani ezredes özvegye, egy hosszú úr*, *egy kövér hölgy*, *egy kövér úr*, *egy másik fiú*, *egy overallos*, *egy öreg manó*, *egy öregember*, ***egy pávaszerű nő***, *egy rendőr*, *egy taxisofőr a Kiskunságból*, *egy úrféle*, *Feleség*, *fenyő-férfi*, *Főbérlőnő*, *Főhadnagy*, ***főkadőr***, *Főnök* (3), *főrentona*, ***jancsiszög-gyerek***, *járókelő I. és II.* (2), *káderos*, *kalapos, magas férfi*, *kolléga*, ***lángelméjű föl- és kitalálnok***, *Mami*, ***másországi király*** (2), *Mérnök* (*mérnök* – 2), *miniszter*, *muzsikus*, *Nagypapa* (2), *Nagyi*, *operatőr*, *Orvos, öreg koldus*, *Papi*, *Paraszt*, *Pincér*, ***piperés-puccos nő***, *Portás*, *rendező*, *retemetesz*, ***sárkányember***, *Skóbala mamája*, *Sós apja*, *Sós felesége*, *Szerb nagybátyja*, *titkárnő*, *tünkány* (*boszondér*), *vasutas*, *Vendég*, *vezető*, *vőfély*, *Zongorista*, *zöld lific*.

A fenti köznevek és a többnyire jelzős szerkezetek a pusztai/falusi vagy városi környezet hangulatának megteremtését teszik lehetővé, valamint utalnak a szereplők egymás közötti viszonyaira. Név nélkül is kifejezőek: egy részük metaforikus vagy metonimikus szókapcsolat (például: *a csillagfiú*, *jancsiszög-gyerek* vagy *a fehérszakállú*, *a sűrűszemöldökű*), s mint ilyenek egyszeri megjelenésükkel is jellemrajzok, más részük „lázárizmus”[42] (például: *bákász*, *főkadőr* vagy *várkisember*, *a zongoralehangoló*). (Lásd még a fenti kiemelt adatokat is!)

„A tulajdonnév akár jelen van a szövegben, akár nincs, kötődik a szemantikai rendszerhez” – mutatott rá Rigolot (1977: 351) a konkrét és nem konkrét név viszonyára. A lázári *tünkány* a *Hétfejű Tündér* és a *Százarcú Boszorka* névnélküli megfelelője, bár pontosan nem lehet meghatározni. Maga az író is azt állítja róla, hogy „tünkány vagy kicsoda” (BB.: 5), s szinonimaként, próbálgatva a szót, *boszondér*-nek is nevezi.

[42] A kifejezést Vámos Miklóstól kölcsönöztük (1974).

A kujtorog igéből létrehozott *a kujtorgó*, konkrét név nélküli alakja pedig jól mutatja Lázár Ervin viszonyát a népnyelvhez. Naplójában olvashatunk arról, hogyan vélekedett erről a kérdésről: „Végül is úgy döntöttem, hogy egyetlen mondat, de akár csak egy szó hangozzék el otthoni tájszólásban, s az a szó reményeim szerint átsugározza az egész művet, hitelesíti mindazt, ami irodalmi nyelven hangzik el. Máig is ehhez tartom magam, minden otthon játszódó írásomba beleírok egy tájszót vagy egy tájszólásban elhangzó mondatot, a magam megítélése szerint ugyanis elkerülhetetlen, és úgy érzem, ott, ahol van, pontos és helyettesíthetetlen" (95–96). A konkrét neveknél is alkalmazza ezt az eljárást: így lesz a *Drinóczi*-ból *Dernóczi*, a *Hermann*-ból *Hermány*.

Lázár Ervinnél főleg meséiben és meseregényeiben fura, nevenincs kitalált lényekkel is találkozunk, amelyek, ha lenne nevük, akkor a kvázi személynevekhez tartoznának. Ilyenek a *bákász*, a *cserkesz*, a *főkadőr*, a *retemetesz*, a *szamárfülező manó*, a *zöld lific* vagy a *tünkány* (*boszondér*). Némelyikre kapunk magyarázatot magától az írótól: a cserkeszek például „egy népcsoport, de a mesébe egy kőbányai utcatábláról kerültek. Akkoriban ott laktam" (Szablyár 2005:15). Legtöbbjük azonban nyelvi lelemény, mint a retemetesz, akinek a szívében tavasz van: „van egy vidám szeme, egy szomorú szeme, egy szeme, amit csak alvásra használ, ezt a másikat meg, ni, kacsintásra, és nézd csak, itt a mosolygó szája, a fütyörésző szája, a lebiggyesztésre alkalmatos szája, s a rengeteg keze, hetvenkét lába, hisz csodalény ez a retemetesz" (Hsz.: 235).

A névtelen szereplők többsége – Németh László műveiben előfordulókhoz hasonlóan – a cselekmény légkörének megteremtésében, felidézésében és a névvel megnevezett szereplők társadalmi mozgásterének tágításában kap funkciót.

Van azonban a lázári prózának egy-két olyan szereplője, aki kiemelkedik ebből a sorból és funkcióból, még sincs konkrét neve. Ilyen például a már említett *a kékinges*, aki az elbeszélésben egy katonák elől bujkáló embert személyesít meg. Nem véletlen tehát a névelhagyás, hanem a narráció fontos és tudatos része. A kisfiú is, aki segít a rejtőzködésben, csak álnevet visel (*Búvó Gyík*). A névtelenségnek és a rejtőzködésnek feszültségkeltő szerepe van (vö. A kékinges).

A doktor víkendje ugyancsak említett orvos hőse is névtelen. Megtestesíti a helyét nem találó, kiábrándult és kiégett doktor típusát: „Ruhái az ágy elé szórva hevertek – nem emlékezett rá, hogy vetkőzött le –odébb rúgta a nadrágját, egy darabig görnyedten ült, mint aki képtelen minden további mozgásra, aztán automatikusan rágyújtott, bár már az első szívás előtt érezte: a füsttől fölkeveredik a gyomra, nem is annyira a füstre, mint inkább a

cigarettával meg a gyufával való bíbelődésre volt szüksége" (Ka.: 74). Név nélkül is kifejező figura.

A bolond kútásó és *a bűvész* pedig olyan szimbolikus tartalmakat hordozó szereplők, akik általánosságukban is egyedi példányok. A bűvész az emberek hitetlensége miatt elveszíti a fényt, a varázslatot, a bolond kútásó megteremti azt. Név nélkül sokkal sejtelmesebbek, mint névvel lennének. A novellák poétai szintre emelt beszédmódja is a névtelenséget támogatja.

Külön kell szólni az *Apa, Apám, Édesapa, Nagypapa* nem konkrét nevekről. Feltehetően a minta Lázár István (1905–1996)[43] az író édesapja, akinek alakját sokszor megidézi életrajzi témájú írásaiban; legszebben talán a Hóban című̈ben:

„Az apja megcsókolta. Borostás arca szúrt. E nélkül a reggeli szurkálás nélkül el sem tudta képzelni az ébredést. Aztán barackot kapott a feje búbjára. Nagy keze volt az apjának. Széles tenyere, vastag ujjai, és minden ujján a fölső ízületen egy sűrű, kör alakú szőrcsomó. […] A mondókákat mindig együtt találták ki az apjával. Nagyon sokat tudtak, de ezt ma mondta neki először az apja" (Hsz.: 18).

A teljes megfelelést azonban igazolni nem tudjuk, ezért került ide.

B) Az alkotó nevet ad

1. Valóságos személynevek

Lázár Ervin személynévanyagában sok azonosítható adat található, de magas azoknak a neveknek a száma is, amelyeket bár nem tudunk konkrét személyhez kötni, de a család és neve Alsó-Rácegrespuszta, valamint Sárszentlőrinc és környékén ismeretes (például *Barta*, *Bűtös*, *Drinóczi*, *Kránicz*, *Jósvai* vagy *Priger*). Természetesen csak olyan személyneveket soroltunk ebbe a csoportba, amelyeknek valódiságát igazolni is tudjuk. Könnyebb döntést hozni azokban az esetekben, amikor a szerző maga segít az értelmezésben: pl. a *Mikkamakka* vagy *Vacskamati* nevek esetében. *Vacskamati*-ról azt mondja *Mikkamakka*, hogy „olyasféle szerzet, mint én" (NKE.: 13.), vagyis amolyan „macskaféle". A bizonytalanságra utaló -féle (újabban) utótag megengedi, hogy a szerepkört hangsúlyozva kvázi személynévként fogjuk fel az említett neveket. Az író naplója forrásértékűnek számít a motivációk felderítésében.

[43] A születési és halálozási adatok jó része annak köszönhető, hogy Komáromi Gabriella rendelkezésemre bocsátotta családfakutatásainak eredményét. Hála és köszönet érte.

1.1. Valóságos személyek valóságos személynevei

1.1.1. Családtagok, rokonok nevei

Babó Titti, Titti (3) – Szabó Kristóf (1968–), vagy ahogy a saját nevét ejtette gyermekkorában: Szabó Kristi, , Lázár Ervin unokaöccse, húgának fia.[44]. ALFÖLDY JENŐ tévesen Szabó Pistiként azonosította (2007a). Alakja már a Hétfejű Tündér című mesekötetben felbukkan (Nagypapa meg a Csillagok).

Ervin bácsi – Lázár Ervin (1936–2006), az író maga: „Én, Ervin bácsi, a múzeumi tárgy…" Csm.: 181).

Földessy Ödön, a mi Ödink (2) – (1929–) Lázár Ervin unokatestvére, távolugró sportoló. 1952-ben a Helsinki Olimpián bronzérmet szerzett. A nyarakat Alsó-Rácegrespusztán töltötte, és a II. világháború után egy darabig itt élt a szüleivel. A család és környezete büszke volt rá.

A Csillagmajor függelékében így ír róla Lázár Ervin: „A **mi Ödink** is érmes lett! Távolugrásban a két amerikai mögött harmadik **Földessy Ödön**! Gyönk[45] és Alsórácegres egy bronzéremmel járult a hihetetlen sikerhez" (147).

Fruzsi – Lázár Fruzsina (1973–), az író lánya, neve a családban is használatos becéző változatban szerepel. Az ő személye inspirálta a *Sírós Frukk* és a *Frukkancs* neveket is (lásd később). A névadásban sokszor társa volt az írónak (vö. *Berzsián*, *Dideki*, *szegény Dzsoni*, *Árnika*, *Östör király*).

Gyuszkó – Lázár Ervin unokatestvére.[46] Alakja a Tüskés varabin című kötetben kerül előtérbe. Ő az a kisfiú, akivel beszélgetve Öregapó bemutatja a madarakat.[47]

Kiss István uraság, *Kiss tekintetes*, *Kiss Pista bácsi* (3) – Kiss István, cecei földbirtokos, Alsó-Rácegrespuszta bérlője, Lázár Ervin édesapjának távoli rokona.

Gyermekkora emlékezetes alakjaként mutatja be: „Földesurunk könnyű parasztkocsiba fogott két kis arabs szürkével szokott kijárni hozzánk Alsórácegresre Cecéről. […] Jó kövér ember volt…" (Csm.: 131).

[44] Lázár Zsuzsannának, az említett személy édesanyjának szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[45] Innen indult Földessy Ödön.
[46] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[47] A kötethez a madarakról készült illusztrációk eredeti képei most is ott lógnak Lázár Ervin Lónyai utcai otthonának nappalijában.

Kiss József, *Kiss sógor*, *Bőrbajcú Kiss József* (Bőrbajuszú : Bőrbajcú) (1885–?) – a pálfai Mányokiak közül származó Mányoki Zsuzsanna férje.[48]

„Örök bánata maradt, hogy nem nőtt szőr az arcán – márpedig mit ér egy férfi bajusz nélkül? A kíméletlen népnyelv nem is kegyelmezett neki: **Bőrbajcú** volt a ragadványneve" (Csm.: 132).

Lázár István – (1851–?) Lázár Ervin dédapja.[49] „gőgös és hetyke árendás kocsmáros család legidősebb fia" (Csm.: 128).

Később „a falubeli más Lázár Istvánoktól való megkülönböztetés végett a boszorkány látogatta ember a **Fülönfüggős** ragadványnevet kapta" (Csm.: 129). A ragadványnév történetét is elmeséli az író, miszerint „az öreg, gőgös Lázárt éjszakánként boszorkány látogatta, alighogy elaludt, a banya ráült, és elviselhetetlenül nyomta a mellét. […] A hét faluban ismert, hírhedett javasasszony, aki állítólag egyszer egy veszett disznócsordát is meggyógyított, riasztotta el a boszorkányt, azt tanácsolván, hogy viseljen az öreg egy rézkarikát a bal fülében, az segít" (Csm.: 128–129).

Mányoki Erzsébet – (1883–1912) Lázár Ervin nagyanyja.[50]

A Zárványokban mint egy fényképen látható alakot festi le az író: „Fekete röpikében van, a nyakánál finom, keskeny csipkefodor. A szemét összehúzza, mintha attól tartana, hogy valamilyen merénylet készül ellene, de nincs rajta félelem, csak dac" (Csm.: 125).

Mányoki István – (186?–?) a másik dédapa, Porteleki Julianna férje.

Nagybabó – (1941–) Szabó Kristóf (azaz Babó Titti) édesanyja, Szabó Frigyesné Lázár Zsuzsanna, Lázár Ervin húga.

Porteleki Juliska – Porteleki Julianna (1870–?) Mányoki István felesége: a Mányoki ágról rokon.[51]

Szabó Pálné szül. Lázár Erzsébet – (1877–?) Lázár Ervin apai nagyapjának testvére.[52]

Hat- vagy hétéves gyermek emlékeként idézi fel alakját az író a Zárványokban: „Az elsötétített szobában avíttas, birsalmaillattal elkevert szagok lengenek, a szemem lassan szokja a félhomályt, látom, a szoba sarkában a cserépkályha mellett egy öregasszony ül. Valami trónusfélén. A támla jócskán a feje fölé magaslik. Mint egy alvilági királynő, olyan merev és megközelíthetetlen" (Csm.: 126).

[48] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[49] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[50] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[51] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[52] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.

Teta néni – Pentz Teréz (1895–?), Lázár Ervin édesanyjának testvére. A kilenc testvérből ő született negyediknek.[53]

Kedves alakként idéz meg a Veréb a Jézus Szívében című elbeszélésben: „**Teta néni**, Sápadtarc nagynénje", „Teta néni a kép alatt ült összegörnyedve – különben nagyon vidám volt és csupa mozgás, de ilyenkor, mikor a kép alatt ült [tudniillik halott fia fényképe alatt], és rózsafüzér csörgött a kezében, akkor mindig összegörnyedt" (Hsz.: 33,38). Ő varrja a fiúknak a piros szalagot az indiánosdihoz, ő dúdolgat a konyhában és vigasztalja meg a síró kisfiút.

Tusikám (2) – Lázár Ervin édesanyját, Pentz Etelkát (1902–1980) szólította Tutellának vagy Tusikámnak.[54]

„A vörös ringló. A gyümölcse héját magamra ragasztgattam, hogy szegény **Tusikám** sebnek lássa. Jaj, de elvert!" – emlékezik vissza az író A kert című novellájában anyjára (Csm.: 137).

Tyzsa asszony (2) – Vathy Zsuzsa (1940–), az író második felesége. Vacskamati nevét is ő inspirálta (lásd később).

Zsigula (2) – Lázár Zsigmond (1979–), az író fia. Gyerekkori nyelvi tévesztései, gondolkodásának logikája mintául szolgált nem egy név megalkotásához (vö. Napló).

1.1.2. Barátok nevei

1.1.2.1. Gyerekkori barátok, osztálytársak nevei:

Apali Szabó Jóska – Lázár Ervin osztálytársa volt (1935-ben született). A család Apalról származott.[55]

A Csillagmajor Függelékében említi meg a nevét: „A Sióban én voltam Csík Ferenc, vad fröcsköléssel úsztam a híd felé, legyőzve a legyőzhetetlennek vélt két japánt, Arait és Yusát, akiket a derékig érő vízben **Apali Szabó Jóska** és **Töttösi Jancsi** személyesített meg" (Csm.: 146–147).

Drinóczi (3), *Dernóci* – Drinóczi József, az egykori sárszentlőrinci osztálytárs. A család is Dernócinak hívta magát a mindennapi szóhasználatban.[56] A Drinócziak sokszor említett alakjai a Csillagmajor elbeszéléseinek: *Bíró Drinóczi*, *Százados Drinóczi* (Az óriás, A kút, A sapkarózsa, Ballangkóró).

„Még a vezetékneveket sem kíméltük, aki **Drinóczi**nak volt bejegyezve az anyakönyvbe, annak a nevét a könnyebbség kedvéért **Dernóci**nak mondtuk, a **Hermann**t **Hermány**nak, a

[53] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[54] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[55] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[56] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.

kacifántosabb sváb nevűt meg hosszú ideig kereshette az idegen, amíg kiderült, azt emlegeti **Greifeistein**nek, akit mi **Rábestán**nak hívunk" (Csm.: 164).

Hujber Gyula (4), *Gyuvi* (2), *Gyula* – „akivel egyszer Pálfától Lőrincig leúsztunk a Sión" (Napló: 42).

„**Hujber Gyula** megérezte a saját földhorpasztó nehézségét, valami szégyenkezésféle fogta el" (Csm.: 14). „Letették a kosarat. **Gyuvi** távolabb poroszkált utánuk, jó pár percbe telt, míg odaért" (Ka.: 21).

Keserű Pisti – Keserű István, rácegresi.[57] Lázár Ervin így ír róla a Naplójában: „aki egy rosszkor / szerencsétlenül robbant gyutacstól 1945 óta halott" (42). Alakját megörökítette Az asszony című novellában.

Keserű Laci – Keserű László, rácegresi.[58] Keserű Pisti öccse, „akinek azt kiabáltuk, Lackó, Lackó, Ladomány, vén büdös boszorkány, […] azért kiabáltuk neki, mert szerettük" (Napló: 42).

„Találkoztam **Hötöl**évl, **Keserű Laci**val – a húga azt kérdezte: az a Szotyori, aki a Porcelánbabában szerepel, nem az ő apja? Szotyorinak csúfolták a Keserűket. De bizony, ez az ő apja" (Napló: 366). A húg talán *Keserű Ilona*, de igazolni nem tudjuk, így nevét a fiktív nevek között említjük.

Hötöle – „a nagymamája [a novellában Fejér Juliannának hívják], mivel sokadik gyermek volt, azt mondta, hogy ez már túlzás, ennyi gyerek nem köll, nem vagy te anyakoca, mondta a lányának és úgy gondolta, hogy ezt a gyereket elpusztítja. S direkt hideg vízben fürösztötte Jancsit és hát mondanom sem kell, ő lett a legegészségesebb gyerek. Találkoztam velük s azt mondta **a Jancsi barátom**: emlékszel, meséltem neked, hogy az öreganyám hideg vízben fürösztött. Hát jó, ha büszke rá, akkor nincs baj" (Akadémiai beszélgetések: 2006. február 11.).

A két visszaemlékezés ellentmondásos a keresztnevet illetően.

Kránicz Jancsi – „aki mindannyiunk közül a legnagyobbat tudott dobni" (Napló: 42).

A Csillagmajorban többször szó esik a Krániczokról, *Kránicz Sándor*-ról, *Kránicz Lajos*-ról (A grófnő, A kujtorgó). A családnév hitelességét más adat is alátámasztja: *Kránicz-domb*. A gyerekek kedvenc szánkózó helye. A mellette levő ház tulajdonosáról nevezték el (vö. Ördög–Végh 1981: 204).

Priger Jancsi – „aki vezéregyéniség volt, ő vezényelt iskolába menet […] ebelső, babelső" (Napló: 42).

[57] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[58] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.

Prigerek, *Priger András* (5) (A grófnő, A kujtorgó, A porcelánbaba, A keserűfű, A remete) – a családnév hitelessége bizonyított.[59]

Priger Jóska – „aki egyszerre hat osztályt végzett el kitűnően" (Napló: 42). Lásd az előzőt!

Szeip Gyuri – Lázár Ervin osztálytársa volt.[60] „akik [Szeip Gyuri és Szeip Péter] Rácpácegresen akarták megúszni a kitelepítést. Sikerült nekik, hála Isten" (Napló: 42).

„látta **Szeip Gyuri**ékat, ahogy sóbálványként állnak a kenetlenül nyekergő lófogatok között, az asszony előtt a három gyerek, a kis Zsuzsi arca világít a fekete berlinerkendőből" (Csm: 69).

Hermann Pisti – „aki kiskorában nagyon szerette a tyúkhúst" (Napló: 42). Maguk között a Hermannt Hermánynak nevezték. Lásd fent: Drinóczi.

Borbély Laci – „aki, ha összeütközött a földdel, meg se pisszent, a föld mondta, hogy jaj" (Napló: 42). Csak a családnevet használta fel Lázár Ervin. Konkrét összefüggésre nem bukkantunk.

Mészáros Ferkó – „a kis tűzgolyó, aki […] már nem él, balszélsőt játszott a futballcsapatban" (Napló: 43).

Az adattárban csak *Mészáros Juliska* neve szerepel (vö. 1.1.3.).

Sánta Feri – Lázár Ervin osztálytársa volt, Tüskéspusztán laktak.[61]

A Kisangyalban említ egy *Sánta gyerek*-et: „Szaladgáltunk a szalmával, mint a futóbolondok, mert csak két pár szalmahordó jutott, a gép meg ezerhétszázas volt, úgy okádta a szalmát, hogy a **Sánta gyerek** meg Kabóca alig győzték elszedni" (6). Sánták Pálfán is laktak. A családnév biztosan valóságos.

Törjék Jóska – sárszentlőrinci barátja és elsős osztálytársa volt, már nem él (Napló: 43). Eredeti néven nem szerepelteti műveiben Lázár Ervin.

Töttösi Jancsi – Lázár Ervin elsős osztálytársa volt. Ma már nem él.[62] Lásd fent: Apali Szabó Jóska.

Szabó Laci – sárszentlőrinci barátja volt az írónak, már nem él (Napló: 43). Nevét közvetlenül nem szerepelteti műveiben.[63]

A remete című elbeszélésében megemlít egy *Szabóné*-t: „**Szabóné**nak föltűnt, hogy fölvette az apjától örökölt téli félkabátot, pedig, ősz ide, ősz oda, hétágra sütött a nap" (Csm.: 97).

[59] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[60] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[61] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[62] Vö. KOMÁROMI GABRIELLA 2009a.
[63] A családnév a gyermekkori emlékeket feldolgozó Csillagmajor történeteiben felbukkan.

1.1.2.2. Pályatársak és felnőtt kori barátok, ismerősök nevei:

Bertha – Bertha Bulcsú (1935–1997) író, Lázár Ervin jó barátja volt.

Csorba Győző (a *Mester*) – (1916–1995) Kossuth-díjas költő, műfordító. Ismeretségük Pécshez kötődik. Lázár Ervin sokra tartotta Csorba Győző művészetét.

A Berzsián és Didekinek azt a fejezetét, amelyikben jobbladákat költenek, Csorba Győző 60. („hatvanésháromnegyedik") születésnapjára, neki ajánlja az író.

Csurka István – (1934–) író.

Handel Editke – Handel Edit (1943–) táncosnő, balettmester, pedagógus, a család ismerőse. *Dudus* volt a becézőneve.

Fodor tanító – Fodor Zoltán tanító. Felesége is tanítónő: Lili néni. Lázár Ervin jó barátja volt. Amikor a családnak el kellett költöznie Alsó-Rácegrespusztáról, Sárszentlőrincen egy szoba-konyhában, a Pesti néni házában, a Petőfi utcában laktak. Ekkor került a két család jó barátságba egymással.[64]

Győri Zsiga – Győri László (1942–) költő, író és újságíró. A barátai nevezték Zsigának.[65]

Doktor Kassai Péter – Dr. Kassai Péter mérnök, Halama Erzsébet férje.[66] Az ismeretség Pécshez kötődik.

„Másnap az irodában keresett egy férfi.

– **Doktor Kassai Péter** – mutatkozott be

A nevére nem emlékeztem, de a férfit mintha már láttam volna valahol" (Ko.: 47).

Nagy László – (1925–1978) költő.

Pákolitz István – (1919–1996) költő.

Papp Zoli – Papp Zoltán (1949–) író, műfordító.

Rákosy Gergely – (1924–1998) író.

Vincze Jenő bácsi – újságíró volt az egykori Népsportnál. Lázár Ervinnel még Pécsről ismerték egymást, aztán Pesten is tartották a kapcsolatot. Nagyon fiatalon halt meg.[67]

Zsiga föstő – Karsai Zsigmond (1920–) Pécelen él. Erdélyből, Lőrincrévéből származó festőművész, néptáncos. Nagyon jó barátság fűzte Lázár Ervinhez és családjához, az író portréját is megfestette.

„**Zsiga föstő** az Isaszeg felé eső faluvégen lakott, […] hiszen amióta a föld gömbölyű, minden falu minden vége Isaszeg felé esik" (Mgy.:46).

[64] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[65] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[66] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[67] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

1.1.3. Gyermekkora ismerőseinek, környezetének nevei

Aglája grófnő – az Apponyi grófnak volt a felesége, hrg. Windischgrätz Aglaja.[68]

Balog Junci – rácegresi.[69]

Barabás Juci – rácegresi.[70]

Barta Ignác, Barta bácsi (2) – rácegresi.[71]

Barta Miska, Barta gyerek – a rácegresi Barta Mihály.[72] Lázár Ervin a Csillagmajorban elmeséli a névadás motivációját: „**Mihály** leszel, az öregapád után" (171). „aki futásban verhetetlen volt" (Napló: 42). Hötöle alakjában az ő vonásai is fellelhetők (vö. A bajnok).

Bartáné, *Barta néni*, (*Barta Ignácné Kobrák Julianna*) – rácegresi, később az író egyik irodalmi riportjának főhőse lett.[73]

Császár Ferkó – pálfai.[74]

Fejér Julianna – pálfai név.[75]

Gazdag Pisti (2) – rácegresi név.[76]

Gyalogh Laci, *Gyalogh* – sárszentlőrinci.[77]

Hatala – sárszentlőrinci asztalos, ma is itt lakik a Malom utcában. Az asztalos mesterséget édesapjától tanulta meg. Pálfáról származott a család. Tóth Márta osztálytársa volt.[78] A pálfai származást a szakirodalom megerősíti: Pálfán volt *Hatala-ház, Hatala-házi-dűlő, Hatala-házi-kút* – Uradalmi major volt. Itt lakott egy Hatala nevű vadőr (Ördög–Végh 1981: 176).

Hufftlesz Kati – györkönyi név.[79]

Jósvai Jancsi (5), *Jósvai István* –Alsórácegresen élt a Jósvai család, több gyerekük volt.[80] Ebben az esetben csak a családnév azonosítható. A Csillagmajor több elbeszélésében szerepel (A tolvaj, A keserűfű).

„A **Jósvaiak** hoztak egy szalmazsákot, az uradalmi kazal maradványaiból jó keményre kitömték. Gazdagék padlásán akadt egy rozzant ágy, igaz, kicsit letyegett az oldaldeszkák

[68] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[69] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[70] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[71] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[72] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[73] Vö. Komáromi Gabriella 2008.
[74] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[75] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[76] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[77] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[78] Tóth Márta, sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[79]Tóth Márta, sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[80] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.

kapcsolódásainál, de **Jósvai Jancsi** ügyesen megékelte, megszögelte, a végére olyan peckes ágy lett, mint egy majdnem új" (Csm.: 69–70).

Kobrák Mihály, Kobrák, Kobrák bácsi, *az öreg Kobrák* – Kanász volt Alsó-Rácegrespusztán.[81] Lázár Ervin úgy írja le az öreg alakját, hogy a Hóban című elbeszélés kislegény hősével idézteti meg:

„Hajlott háttal megy a disznók után, s délben majd a jó szagú csendben ölébe kanyarítja a tarisznyát; kenyeret, hagymát meg szalonnát szed elő belőle meg csontnyelű bicsakot" (Hsz.: 19).

Kránicz Manci – pálfai. Lázár Ervin korosztályához tartozott. [82]

Lidi Kovács János – sárszentlőrinci. Tóth Márta szerint Kovács János feleségét hívták Lidinek. Innen ered a ragadványnévi elem. [83]

Mészáros Juliska – „Amikor például az utcai bálokat rendezték az úgynevezett üres szobában – volt egy üres, nem lakott szoba a cselédlakásokban –, mindig Mészáros Juliska citerázott, aki nemcsak népdalokat meg magyar nótákat ismert, hanem tudott már szvinget is játszani." (PÁL 2000).

„Előkerült a citera, **Mészáros Juliska** rázendített, kora hajnalig ropták a rácpácegresiek, lehet, hogy a Vódli tanyáig is elhallatszott a nagy vigasság" (Csm.: 20).

Miszlai Pista bácsi, *Pista bácsi* – sárszentlőrinci paraszcsalád gyereke. A szekszárdi Garay János Gimnáziumban tanított, majd a kollégium igazgatója lett.[84] Lázár Ervin vagy csak a nevet használta fel, vagy egy másik Miszlai Istvánt említ, aki a Hóban című elbeszélés szerint postás.

Péli Rozika – Uzd mellett található Alsó-Pélpuszta. Péli Rozika onnan való volt.[85]

Szűcs Lajos (3) – alsó-rácegrespusztai gépészkovács. Lázár Ervin így vall róla: „Nagyon szerettem a műhelyében lenni, mert jó volt nézni, ahogy a vassal dolgozik" (PÁL: 2000). A nevét sem tudta megváltoztatni, annyira karakteres alak volt. Külön novellát írt róla: A kovács.

Tájbel Lőrinc – rácegresi német család volt.[86] Eredeti nevük Taubel. Lázár Ervin a név népnyelvi változatát használta fel.

Tibi (2) – az alsó-rácergresi traktoros. Családnevét nem említi Lázár Ervin, de a Tibor névről a következőket írta A traktor című novellájában:

[81] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[82] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[83] Lázár Zsuzsanna és Tóth Márta visszaemlékezése szerint is sárszentlőrinci volt.
[84] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[85] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[86] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.

„S nemcsak a traktor érkezett meg, hanem **Tibi** is. A traktoros. A városi. A világító mosolyú, barna fiú, aki ennek a sohasem látott gépnek minden titkát ismerte, a ruháján, a mozdulatain látszott, hogy kapcsolatban áll a világ egy olyan szegmensével, amiről mi még csak álmodni sem tudunk, mert annyira nem ismerjük. **Maga a neve is: Tibi. Mint egy győzelmi induló.** Fogalmunk sem volt ott a világ végén, hogy valakit Tibinek is hívhatnak" (Csm.: 159–160).

Vitéz János – Sárszentlőrinc: *Temető-part* – A házépítéshez szükséges agyag bányászása következtében 10–15 méter magas part keletkezett. „Ebbe pincéket, vermeket, sőt veremlakásokat is vájtak. A múlt század [1800-as évek] elején még egy elszegényedett nemes ember, *Vitéz János* is itt lakott" (Ördög–Végh 1981: 204).

A családnév már a 16. században, Tolna megyében gyakori név (vö. Hajdú 2003: 831).

1.1.4. Ismerősök, barátok gyermekeinek nevei

A név felhasználásának ez a módja nem példa nélküli a magyar irodalomban. Itt van mindjárt Petőfi Sándor Arany Lacinak című költeménye, amelyet Arany János kisfiának, az akkor (1847. június 1–10.) éppen hároméves Arany Lacikának írt, és amelyet az első, igazi gyermekversnek tart a szakirodalom.[87] Móricz Zsigmond Csibe-novelláinak hőse Littkei Erzsébet volt. József Attila Altatójának kis Balázsát egy Gellér Balázs nevű kisfiú ihlette. De a kortárs irodalomban is akadnak példák, mint Varró Dániel Muhi Andrisa és Maszat Johannája.

Csiszi – Csiszár Katalin, Lázár Fruzsina osztálytársa volt.[88]

Szeplő Szepi – a kisfiú, aki elveszíti a szeplőit. Kézdy György fia, Márk. Szőke, szeplős kisfiú volt. „Ervin örömében Szeplő Szepinek hívta".[89]

Varga Julcsa – Varga Domonkos lánya, a legkisebb gyermeke volt Julcsa. Lázár Ervin Julcsával nagyon sok játékot gondolt ki, és mesét is írt neki.[90]

1.1.5. Egyéb valóságos személynevek

Az ábécé-rendbe sorolás itt eltér a szabályostól, ugyanis a nem magyar neveket a névalak előfordulásának formája alapján illesztettük a sorba.

[87] Mind szemléletében, mind nyelvében korszerű.
[88] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[89] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[90] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

Ámi Lajos (1886–1962) – szamosszegi cigány mesemondó. Tisztelete jeléül néhány meséjét Lázár Ervin átdolgozta és Az aranyifjítószóló madár (2001) című kötetben megjelentette. Ezek közül egyet (A legkisebb boszorkány) a Hapci királyba is beválogatott. Az alaptörténet Ámi Lajosnak Király Kis Miklós nem lel az országban olyan szép nőt, akit elvegyen. Az újságból olvasta, hogy Tündér Tercia világszépasszonya is létezik a földön című meséjére épül.

Arai – japán úszó. Csík Ferenccel egy időben versenyzett.

Berzsenyi – Berzsenyi Dániel (1776–1836) költő.

Bush – George Herbert Walker Bush (1924–) amerikai politikus.

Csermák Jóska – Csermák József (1932–2001) olimpiai bajnok kalapácsvető.

Csík Ferenc – (1913–1945) olimpiai bajnok úszó, orvos és lapszerkesztő.

Csokonai Vitéz Mihály – (1773–1805) költő.

Csörcsil – Winston Churchill (1874–1965) brit politikus. 1953-ban irodalmi Nobel-díjat kapott.

Dárius – (uralkodott Kr. e. 521–485). Kr. e. 490-ben legyőzték Marathonnál. Lázárnál a személyhez kapcsolódó szólás értelmében, azaz `tömérdek kincs` jelentésben szerepel: „De akkor akármelyikünket megkérdeztek volna, mi kell, a **Dárius** fele királysága vagy a föld, mindnyájan a hat holdat választottuk volna” (FC.: Lenn a kútban. 76).

Dobó István – (1502–1572) egri várkapitány.

Dosztojevszkij – Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij (1821–1881) orosz író. Csak említett név, amely a jellemzés eszköze: „Holott az öregasszony – ha nem is olvasott soha **Dosztojevszkij**t, s fogalma sem volt a másodfokú egyenletről, és sohasem látott még angolvécét – százszor műveltebb volt nálam, …” (Csm.: Zárványok. 127).

Edison – (1847–1931) amerikai feltaláló. Csak említett név.

Elek Csibi – Elek Ilona (1907–1988) világ- és olimpiai bajnok tőrvívó. Mindenki csak Csibinek becézte.

El Greco – Domenikos Theotokopulos (1541 k.–1614) görög származású spanyol festő. Említett személynév.

Francis Scott Fitzgerald – Francis Scott Key Fitzgerald (1896–1940) amerikai író. A nagy Gatsby című regénye kapcsán említik.

Gorbacsov – Mihail Szergejevics Gorbacsov (1931–) szovjet-orosz politikus. 1990-ben Nobel-békedíjat kapott.

Gutenberg – Johannes Gutenberg (1400 k.–1468) a mozgatható betűelemekkel történő könyvnyomtatás feltalálója.

Hadik gróf – Hadik András (1710–1790) földbirtokos, huszártábornok, politikus.

Harangi Imre – (1913–1979) olimpiai bajnok ökölvívó.

Helen Mayer – Helene Mayer német tőrvívó.

Herman Ottó – (1835–1914) természettudós, néprajzkutató, régész. Nyelvészeti tárgyú műve A magyar pásztorok nyelvkincse (Budapest, 1914).

Hiripi – „Hiripi Emese Váncsod" (Napló: 255) Ennek lesz párja a *Hiripa*.

Hitler – Adolf Hitler (1889–1945) német diktátor. Említett személy.

Illyés Gyula – (1902–1983) költő, író, műfordító. Gyermekkora színtere megegyezik Lázár Ervinével. Ugyanazt a világot ábrázolja a Puszták népe című szociografikus írásában, mint Lázár Ervin a Csillagmajor című, lírai hangvételű elbeszélés-kötetében. Alapvető különbség közöttük az időbeli eltérésből és a más és más nézőpontból ered: Illyésé tárgyilagos, kissé kívülálló, Lázáré emlékidéző, azonosuló. Illyés Gyula Petőfi című monográfiájára találunk utalást a Csillagmajorban. A címen kívül a sárszentlőrinci ház – amelyben Petőfi kosztosdiák volt 1831-ben – Illyéstől származó leírását is beemelte idézetként a szövegbe.

Janikovszky – Janikovszky Éva (1926–2003) író, költő, szerkesztő. Azon kevesek közé tartozik, aki Kossuth-díjat gyermek- és ifjúsági írói tevékenységéért kapott.

Jelcin – Borisz Nyikolajevics Jelcin (1931–2007) orosz politikus.

Jesse Owens – amerikai olimpiai bajnok atléta.

Joe Louis – (1914–1981) amerikai ökölvívó.

József Attila – (1905–1937) költő.

Karinthy – Karinthy Frigyes (1887–1938) író, költő, műfordító.

Kárpáti Károly – (1906–1996) olimpiai bajnok birkózó, edző, szakíró és sportvezető volt.

Kerényi Frigyes – (1822–1852) költő, Petőfi Sándor barátja. A Puskin utcai mesterdalnokok (1982) című hangjátékában Lázár Ervin Petőfi és Tompa társaságában idézi meg Kerényi Frigyes alakját, mint aki részt vett egy költői versenyen: „Kerényi Frigyes, családi nevén Christmann… Tényleg… nahát… Született Eperjesen, 1822. január elsején, meghalt Újbudán. […] USA" (FC.: 149). A költői verseny ötlete megvalósul A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregényben.

Kio – művésznév. A tűznyelő című novellában említett cirkuszi mutatványos neve (Hsz.).

Kölcsey – Kölcsey Ferenc (1790–1838) költő, politikus és nyelvújító.

Kun Szilárd (1935–1987) olimpiai ezüstérmes sportlövő.

Leonardo da Vinci – (1452–1519) itáliai polihisztor.

Martin Luther King – (1929–1968) amerikai polgárjogi harcos.

Mitterand – Francois Mitterand (1916–1996) francia politikus.

Onassis – Arisztotelész Onassis (1910–1975) görög üzletember.

Onyiscsenko – Borisz Onyiscsenko szovjet világbajnok öttusázó.

Őze Lajos – (1935–1984) színész.

Paavo Nurmi – (1897–1973) finn futó.

Papp Laci, Laci – Papp László (1926–2003) többszörös olimpiai bajnok ökölvívó. Alakját retrospektív-gyermeki nézőpontból idézi meg Lázár Ervin: „**Papp Laci** kiütéssel győz, másodszor is olimpiai bajnok. **Laci**, három a magyar igazság! Meglesz, ne féljetek. Azért nem akárkik vagyunk, mi, magyarok. Láthatja, aki akarja” (Csm.: Petőfi-ház – 1952 nyara. 148).

Petőfi Sándor (*Petőfi*, *Petrovics Sándor* – 8) (1823–1849) költő. A sárszentlőrinci evangélikus iskola az a hely (ma múzeum), ahol Petőfi is és Lázár Ervin is tanult.[91]

Picasso – Pablo Picasso (1881–1973) spanyol (francia) festőművész.

Ryk Wiuters – Rik Wouters (Hendrik Emil (Rik) Wouters), (1882–1916) belga festőművész és szobrász.

Ronaldó – Ronaldo Luis Nazario de Lima (1976–) brazil labdarúgó.

Stepulov – Nyikolaj Stepulov észt ökölvívó.

Szepesi – Szepesi György (1922–) rádiós sportkommentátor.

Szondi – Szondi György (?–1552) végvári kapitány.

Sztalin, *Sztalin apánk* – Joszif Visszarionovics Dzsugasvili, Sztálin (1878–1953) szovjet politikus. Említett alak: „Gyün már **Sztalin apánk**! (FC.: Lenn a kútban. 70).

Takács Károly – (1910–1976) kétszeres olimpiai bajnok sportlövő.

Yusa – Masanori Yusa japán úszóbajnok.

Veres Péter – (1897–1970) író.

Vay Ádám bácsi – Vajai Vay Ádám (1657–1719) II. Rákóczi Ferenc főkapitánya. Bécsújhelyi raboskodása alatt (1701. május 29. és 1702. augusztus 10. között) verses önéletrajzot írt.

Vidróczki – Vidróczki Márton (1837–1873) betyár. Említett személy: „Ahhoz meg, hogy a Vidróczki híres nyája legyen, túl erősen csörög-morog” (BB.: 78).

[91] Lázár Ervin az 1942/43-as és az 1944/45-ös tanévben járt Sárszentlőrincen iskolába.

A valóságos személynevek viszonylag magas száma részint a lázári próza életrajzi élményanyagából, részint stílusának sajátosságaiból ered. Az író egy-egy névvel képes felidézni letűnt időket, egykor élt személyeket és hajdan volt helyeket. Emléket állít és mitizál. Hogy milyen célt szolgálnak ezek a nevek, a név és stílus összefüggéseit tárgyaló fejezetben mutatjuk meg részletesen.

2. Fiktív személynevek

2.1. Valóságos személy inspirálta fiktív személynevek

Arabella, *Gabriella* –Valószínűsíthető modell Stimácz Gabriella, Lázár Ervin első felesége, aki vezető balett-táncos volt Pécsett Eck Imre társulatában[92]

Szerepe szerint A kisfiú meg az oroszlánok című meseregényben légtornász: „**Arabella** nagyon szép volt. Ez, hogy szép, nem is jó kifejezés. Tündöklő lány volt Arabella" (Ko.: 27). Ugyanitt Lázár Ervin felhasználta a *Gabriella* nevet is: „mindig szótlan volt, látszólag barátságtalan, de amúgy nagyon helyes, formás. A haja meg különösen szép volt, vörösbe játszó szőkés" (15).

Barna Viktor – Baján Viktor pécsi ismerős. Feltűnő jelenség volt.[93] A kisfiú meg az oroszlánok című meseregény építészmérnök szereplőjének mintájául szolgált.

Bazsarózsa Mária – Karsai Zsigmond (*Zsiga föstő*) feleségét hívták Máriának. Az ő alakja ihlette a nevet. Később a barátok csak Bazsarózsa Máriának nevezték.[94]

A tényt a szöveg is megerősíti: „Hogy mi közünk nekünk **Bazsarózsa Máriá**hoz? Sok, nagyon sok, mivel ő Zsiga föstő felesége" (Mgy.: 47).

Bederik Duri (3) – A nevet többször ízlelgette: Durix Bederix, Duriksz Bederiksz vagy Bederiksz Duriksz (vö. Napló 1988. 67., 70.). Lehetett valós modellje a szereplőnek, amit egy 1995-ös naplóbejegyzés meg is erősít: „Ezt az embert, akit itt a képen látunk, Bederik Durinak hívják. Igen, ez **Bederik Duri**" (Napló 105). Azonosítani azonban sem Vathy Zsuzsa, sem Lázár Zsuzsanna nem tudta. Vathy Zsuzsa játékból kigondolt névnek vélte.[95] Az egyetlen igazán ellenszenves figura a Csillagmajor-történetekben. Nem fogadja be a puszta népe, kívülálló marad.

[92] Vathy Zsuzsa és Lázár Zsuzsanna személyes közlése is valószínűsíti a névadás modelljét. Interjúk: 2009. július 10. és augusztus 15.
[93] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[94] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[95] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

Berzsián – A névadó Lázár Fruzsina, az író lánya. Berzsenyi Dániel szigorú tekintetű képét egy nyomtatott naptáron pillantotta meg. A szakirodalom Lázár Ervin alteregónak tartja.

„**Berzsián** költő utálta a rosszkedvet. A mások rosszkedvét is, de a magáét kiváltképp" (BD.: 7).

Brunella, *Frukk* (*Sírós Frukk*), *Frukkancs* (4*), Frukkuska* – Lázár Fruzsina nevéből. Vathy Zsuzsa szerint kisgyerek korában sokat sírt.[96]

„**Sírós Frukk** bömbölt. Vernyákolt – ver-ver-ver, nyervákolt – nyer-nyer-nyer, tutujkázott – tuj-tuj-tuj, óbégatott – ób-ób-ób" (Mgy.: 32).

Gypsi Tom – Jem Mace (1831–1910) – „The Gypsy", angol-amerikai pusztakezes ökölvívó inspirálhatta a nevet.

Hapci király, *Hapciter* (2) – Lázár Fruzsina osztálytársát hívták Halzl Eszternek. Az író Hapci Eszternek becézte. Így formálódott egy alapból a kétféle név.[97]

Láz Jenő (kvsz.) – Vathy Zsuzsa szerint maga Lázár Ervin.[98] A kisfiú meg az oroszlánok című meseregényben azonban egy cirkuszi oroszlán viseli ezt a nevet. A költészetre való utalás azonban megerősíti Vathy Zsuzsa véleményét.

„**Jenő** besompolygott az ajtón. Mindenki elhallgatott a meglepetéstől. Jenő nyakkendőt kötött, és a cipője fényesen csillogott. […]

– Ha meggyógyultál, szervezünk egy cirkuszt. […] Viktor megtervezi a sátrat és a lakókocsikat, Arabella és Gabriella táncolni fognak, Szilvia labdamutatványokat csinál, én pedig **saját költeményeimet** szavalom" (Ko.:87–88).

Makorjan – Markojan nevű örmény borbély. Nakon találkozott vele Lázár Ervin, s azt írta róla, hogy „úgy beszél Bagdadról, Erzerumról, mint én Gyönkről".[99] Markovicsra magyarosította a nevét, s Lázár Ervin szerint ez igazi Kárpát-medencei névváltoztatás (vö. Komáromi 2007). A fehér tigris című regényében (105) emlékezik meg, egy kicsit megváltoztatva nevét, a borbély alakjáról.

Mikkamakka (kvsz. – 10) – a név Szabó Kristóftól ered: Miska macska. „A Duna tv-ben […] eljátszották a versmondó versenyes mesémet, látványos jelmezekben, ismert profi színészek. Látszott, egy szót sem értenek az egészből, valamelyik a Mikkamakkát Mikimekkának mondta," (Napló: 91).

„Ha egyszer **Mikkamakká**nak hívják, nem lehet akárki (NKE.: 6).

[96] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[97] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[98] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[99] Komáromi Gabriella (2007) idézi Ki lehet ez a Titrik Ilona? című írásában.

Molnár Jopi – Müller Jakab, aki Felső-Rácegrespusztán lakott. Tóth Márta emlékei szerint az 1950-es években Sárszentlőrincre telepítették át a rácegresieket. A Müller családot éppen a nagyszülei házába: emlékszik Müller Katicára és az öccsére, Müller Jopira.[100]

Nagy Zoárd, a lépkedő fenyőfa (kvsz. – 4) – ALFÖLDY JENŐ meséli el a név keletkezésének történetét: „Egy Nagy Zoárd nevű kritikus több ízben is beküldte az Élet és Irodalom szerkesztőségébe valahonnét vidékről rövid, ám bátor és leleplező bírálatait olyan írókról, akiket jobbára csak a főhivatalokban szerettek akkoriban, a hatvanas és hetvenes évek fordulója táján. Ezeket sosem közölte a lap, de Lázár Ervin elolvasta őket kéziratban. Úgy gondolta, hogy valamiképpen kifejezi elismerését a megvesztegethetetlen kritikusnak, akinek szokatlan keresztneve a szóhangulatával is kifejezi a »ténylegesen tiszta« szigorúságot. Fogalmam sincs, mi lett ezzel az irodalmárral" (ALFÖLDY 2007a.).

Mikkamakka meséli, hogy Nagy Zoárd azt kérte egy tündértől, hogy engedje őt vándorolni: „Jól van – mondta a tündér –, mehetsz!" Na, el is indult **Nagy Zoárd**. Megjárta a sivatag homokját, a tengerek partjait, szigeteken járt, délszaki földeken, jéghideg északon" (NKE.: 15). Végül hazatért, de úgy érezte, hogy az már nem ugyanaz a hely, ahol született. Ugyanezt a gondolatot fogalmazza meg a Hazafelé című novellájában is. Az áthallás vitathatatlan: „A szülőföldjével éppen olyan bensőséges viszonyban van az ember, mint az anyjával vagy a szerelmével. Akár tud róla, akár nem" (Csm.: 181).

Pámer Konrád és Hoffman Lizi – A Konrád nevű családot Alsó-Rácegrespusztán bújtatták. Lázár Ervin szülei adtak menedéket nekik. Két fiúk meg egy lányuk volt. A lányuk a babáját Lázár Zsuzsannának ajándékozta. Megmenekültek, és kijutva Németországba küldtek egy képeslapot: „Nagy szeretettel a Lázár családnak".[101] Lázár Ervin A keserűfű című gyönyörű, balladaszerű áttűnéses elbeszélésében meséli el történetüket belevonva a bújtatásba a puszta összes lakóját:

„Hogy ki hozta a pokrócokat, azt észre sem vették, csak annyit, hogy mire végeztek az ággyal való piszmogással, ott találtak a széken két összehajtogatott lópokrócot. Bűtösné kölcsönadta az ünnepi petróleumlámpáját, …" (Csm: 70).

Az író a családnevet léptette keresztnévi szerepbe.

Sróf mester – Alakjának megteremtésében talán szerepet játszott Csontos László (Laci), aki ezermesternek számított, és abban a házban élt Pécelen (Petőfi utca 7.), ahol a Lázár család is lakott.[102]

[100] Tóth Márta sárszentlőrinci tanítónő szíves közlése. Interjú: 2009. augusztus 27.
[101] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.
[102] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

Szotyori István (4), *Szotyori* (2) – Keserű István. Keserű Laci húga kérdezte Lázár Ervintől: „az a Szotyori, aki a Porcelánbabában szerepel, nem az ő apja? Szotyorinak csúfolták a Keserűket. De bizony, ez az ő apja" (Napló 2006. 366).

Rév Zoli – „Lehet köze Huszárik Zolihoz, de az is lehet, hogy Császár Pista, az író, aki sokat járt nálunk. Ővele költötték a Rév Zolit" – mesélte Vathy Zsuzsa.[103]

„lenyűgözően divatos és vadonatúj hasított bőr cipőt viselt – és ehhez képest öltözéke többi darabja nem is érdemel említést" (BB.: 70).

Rézbányai Győző – „Egyértelműen a Kőbányai György, aki a fiunknak a keresztapja. Újságíró volt az Esti Hírlapnál. Jó barátja Ervinnek. Ő volt ilyen furcsa, kacifántos természetű, s őneki a személyisége is a nevével ilyen módon könyvbe került".[104]

„Összeroppant ám szegény **Rézbányai Győző**! Ilyen rettenet még nem érte. Nem ő sértődött meg, hanem rá sértődött meg valaki" (DzsÁ.: 60).

Rezes Bandika – „Rezes Zsuzsi nevű ismerőse Pécsett volt Ervinnek, még az utolsó időben is kapcsolatban álltak egymással. Innen a Rezes név".[105] Csak említett személynév.

Sólyom tanító úr – Egyed Sándor, a felső-rácegrespusztai iskola egykori tanítója, aki fegyelmezésre gyakran használta a méterrudat.[106] Lázár Ervin a Veréb a Jézus Szívében című elbeszélésében idézi meg alakját: „**Sólyom tanító úr** jutott eszébe. Sólyom tanító úr meglehetősen gyakran volt részeg, méterrúddal szokott verekedni, de ha kint csihi-puhi volt, mindig megkérdezte: Ki kezdte? – Azért mondta Veréb, hogy nem ő kezdte" (Hsz.: 50).

Vacskamati (kvsz. – 7) – Vathy Zsuzsa nevéből keletkezett. Komáromi Gabriella az író hagyatékában a *Vacskamaminti* névvariánsra is rábukkant.[107] Később Lázár Ervin szétválasztotta *Vacskamati*-ra és *Maminti*-re, a kicsi zöld tündérre. Lázár Zsófia, az író lánya így magyarázta a név keletkezését: „macska Vathy, azaz vacskamati".[108]

„Kicsit szeleburdi. […] Nem múlt el nap, hogy bánatot ne okozott volna valakinek a szeleburdiságával. De legfőképpen saját magának, mert minden este keservesen megbánta, amit aznap rosszul csinált, és sírdogált odahaza" (NKE.: 113–115).

2.2. Álnevek (valódi személyektől kölcsönzött és kitalált álnevek)

[103] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[104] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[105] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[106] A nevek megfeleltetése Komáromi Gabriella érdeme (2009: 33).
[107] Komáromi Gabriella személyes közlése.
[108] Lázár Zsófia írásos közlése. Levél: 2009. június 19.

Al Capone – egy kisgyerek: „nevetségesen pici farmernadrágban, fehér, rövid ujjú trikója elején egy háromárbocos kalózhajó pompázott, kékkel volt ugyan kivarrva, de nem lehetett más, csak kalózhajó" (Hsz.: Csapda 218). A kisfiút a játék kedvéért nevezi egy felnőtt Al Caponénak. Az igazi név nem derül ki. A felnőtt és gyerek közös játéka mint motívum többször is felbukkan (vö. Ko., DzsÁ., Hsz.) Lázár írásaiban.

Ibrahim – hullaszállító. „Igazából nem Ibrahimnak hívták, csak Samu hívta Ibrahimnak. […] az igazi nevét nem tudta senki" (Ka.: Az anyajegy 167).

Bandita, *Búvó Gyík* (csikeszau), *Halál* (2), *Lófej* (2), *Nagy Medve* (mohikán), *Ravasz Róka* (Rajkovics álneve), *Sápadtarc* (*Prérikutya – Veréb* álnevei), *Tüzes Nyíl* (Hsz.: A kékinges és a Veréb a Jézus szívében című elbeszélésekben). A kamasz fiúk játékának kellékei a nevek.

Biczó Ferenc – Árvai Lajos rejtőzködésre szolgáló neve (vö. Ka.: Bokszlegenda). Lásd: *Árvai Lajos*, 2.3.3.1.

Második Rákóczi Ferenc – Alakját a Stregovác (Hsz.) című novellában idézi meg Lázár Ervin, mint álnevet, egy szerepjáték tartozékát. A név a meg nem nevezett barátra éppúgy vonatkozik, mint Simfre. A játék része.

Parmerozpazepan Pozmerozpozipul – A név a Hét szeretőm című kötet Egy lapát szén Nellikének című elbeszélésében szerepel. Kis saját maga által választott álneve, a pincér is így köszönti: *Parmerozpazepan Pozmerozpozipul úr*. A művezető görög névnek véli. Illés Ézsaiás pedig kölcsön veszi Kistől a nevet.

Télapó (2) – Felnőtt és gyermek közötti játékban választott álnév (A másik Télapó). Magyarországon a keresztények Mikulás alakjával párhuzamosan, annak szinonimájaként használt képzeletbeli figura. Lázár Ervin az Illés-mesében utal ez utóbbi jelentésre.

Világhódító Felületes Ervin – Lázár Ervin saját magának választott, áttetsző álneve.

2.3. Hagyományos névminták alapján keletkezett fiktív személynevek

Legnehezebb a fiktív írói személynevek helyének megtalálása volt. Az írói névadás ugyanis egyszerre nyitott és zárt rendszer. Némelyik név minden kétséget kizáróan, természetesen illeszkedik a rendszerhez, mint például *Bruckner Szigfrid*, *Káptalan János* vagy *doktor Kiss János*. Ilyenkor a mintakövetés dominál. Vannak azonban olyan nem tipikus nevek, amelyeknek csak külön értelmezés után található meg a rendszerbeli helye, mint például a *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon* vagy a *Nagyhajú Kopasz Tillárom*. Az ilyen és ehhez hasonló költött neveket mindenképpen el kell különíteni a hagyományos

személynevektől. A kérdés az, hogy meg tudjuk-e tenni ezt az egyes személynévcsoportokon belül, vagy ki kell emelni és új csoportot létrehozni ezek alapján. Ha a hagyományos kategóriákon belül maradunk, akkor valamennyi esetben meg kell vizsgálnunk a tipikus és nem tipikus névadási eseteket. Ekkor beleilleszthetők ugyan a rendszerbe, de az egyelemű nevek besorolása bizonytalanná válik. Ha eltérünk a hagyományos felosztástól, akkor kell beléptetnünk a rendezés során a költött név típust, ahogy ezt meg is tettük. Használatát az a tény, hogy nem csak az egyelemű szerkezetűek tartozhatnak bele, kissé megnehezíti. Mégis mellette szól, hogy a névadás kezdetei valami hasonlóra mutatnak, mint ahogy az író megteremt egy-egy különleges személynevet. A jelentés felől közelítettünk a költött nevekhez: akár egy- vagy többelemű a név, az általuk kifejezett tartalom vált a döntés alapjává.

2.3.1. Költött személynevek

2.3.1.1. Egyelemű költött nevek:

Aggszakáll, *Alszakáll*, *Főszakáll* – „a három szerencsétlen szakáll" a Berzsián és Didekiben. A metonímiának rész–egész viszonyra épülő névfajtájáról a stílus vonatkozásában még esik szó.

„A három fehér szakállhoz három öregember tartozott" (BD.: 60).

Alfa (kvsz.) – szerkesztő, *Béta* (kvsz.)[109], *Gamma* (kvsz.), *Delta* (kvsz.) – írók. A Puskin utcai mesterdalnokok című hangjáték szereplői. A történet lényege egy írói vetélkedés, amelynek az ötletét Petőfi–Tompa–Kerényi egykori költői versenye adta. A görög ábécéből választott betűk tulajdonnevesítése alig több a névtelenségnél. A szöveg tele van finom utalásokkal, az említetteken kívül például a bibliai Mózesre, a Himnusz megnevezésén keresztül Kölcseyre, egy nevezetes mondattal József Attilára és egy tévedés nyomán Veres Péterre. Gamma alakja akár önreflexió is lehet, a többiek mintái pedig íróbarátok.

Anya-Banya – A legkisebb boszorkány című mesében a PROPP által ellenségnek nevezett funkciót tölti be. Neve ikerítés eredménye.

Ánimán (2) – Első hallásra amolyan boszorkánynév. Az Egy kis lalala és a Hiripa című novellákban említett szereplő. Olyan nevek között található mindkét esetben és csak egy felsorolás tagjaként, amely neveknek életrajzi vonatkozása van. Bár nem sikerült kideríteni, de lehetséges az összefüggés.

[109] A Béta mint név már a szecessziós mesék világában is felbukkant: vö. Ifj Gaál Mózes: Mildi meséi (1984).

„És már ott is van mellette **Frukkancs**, ő meg nyilván nem tud a zajtól kézikázni, és sorra jönnek ám, Figyeld csak ott van már **Zsigula**, Radibenc, Tiszilli, **Hapciter**, miezittkérem, mifélelalala, jönnek a költőlányok, Geszter és **Ánimán**, lalala, nézd ők meg Árger úrfi és Árresz kisasszony Mohácsról…" (Ka.: 192).

„De ezt már hallotta Frukkancs, Zsigula, Radibenc, Tiszilli, Hapciter, Geszter és **Ánimán** is…" (Ka.: 197).

Aromo (kvsz. – 5) – a nagyeszű és fékezhetetlen agyvelejű nyúl.

„Szabad foglalkozású nyúl volt. Káposztaszakértő" (NKE.: 12). A dilettánsok elől menekül a Négyszögletű kerek Erdőbe, ahol mindenki önmaga lehet. Az okoskodó kisgyerek típusának felel meg.

Csillaganya (kvsz.) – Az Ámi Lajos inspirálta, A legkisebb boszorkány című mese alakja. Szerepköre PROPP (1995: 79) funkció-meghatározása alapján az adományozónak felel meg. A névadás módja is megerősíti ezt. Mindössze antropomorfizáció történik.

„Kilépett az ajtón egy hatalmas öregasszony. Fara, mint egy kazal, melle, mint két szénapetrence. Akkora volt, mint egy vártorony.

Miklós előbb megszeppent, de az öregasszony arcára pillantott, és megnyugodott, mert egy picit sem volt ellenséges. Olyan volt, mint egy jóságos holdvilág" (Hk.: 37).

Dideki – „Fruzsi lányom még nagyon pici volt, és úgy mondta a versikét, hogy „Csigabiga gyere ki, ég a háza dideki" – és akkor megkérdeztem, hogy kinek a háza ég, kislányom? Mire azt válaszolta: „Hát nem érted, a Didekinek!" Így lett Dideki" (ORIGO: 2004 szn.).

A teljes történetet a Berzsián és Dideki ajánlásában elmeséli az író.

Dömdödöm (kvsz. – 5) – „A szobát ellepi a dömdömöző zene." (Napló: 69); „…az esti távoli beszédből ered, mert amikor este beszélget két ember, akkor a távolból figyelő csak annyit hall, hogy döm dö döm dö döm. Innen ered a neve" (ORIGO: 2004).

Vathy Zsuzsa arról beszélt a névvel kapcsolatban, hogy a Lónyay utca 18/a. számú ház földszintjén volt egy presszó, amelyhez a belső udvarban kerthelyiség is tartozott. Innen hallatszott föl állandóan a dömdömöző zene. Ez a név keletkezésének története.[110]

A név a Lázár Ervin által megtöltött tartalommal (a szeretni szinonimája) mára szimbolikussá vált. A kiüresedett szavak helyére lépett.

A név különleges jelentésével a stilisztikai fejezetben foglalkozunk.

Egyalvó, *Kétalvó, Háromalvó, Négyalvó, Ötalvó*, *Hatalvó, Hétalvó* – jellegzetesen lázári megoldás.

[110] Vathy Zsuzsa személyes közlése. Interjú: 2009. július 10.

Fájdalom (kvsz.), *Szomorúság* (kvsz. – 2) , *Jó* (kvsz.), *Gonosz* (kvsz.), *Kék* (kvsz.), *Sárga* (kvsz.) – meséiben, meseregényeiben szereplő szecessziós hangulatú nevek. Hasonlókkal találkozhatunk Oscar Wilde, Babits Mihály vagy Krúdy Gyula meséinek névadásában is. Megjegyezzük, hogy az író a fájdalomnak más műfajban a *Tropkó úr* nevet adta.

Komáromi Gabriella írta egy tanulmányában, hogy Lázár Ervin műveinek, legfőképpen a meséinek „rengeteg köze van a századelő [a 20. század] szecessziós-szimbolista meséinek ornamenseihez" (2008b: 25). Ez a vonása néhány egyelemű fogalom- és színnévben is megmutatkozik.

Hétfő (kvsz.), *Kedd* (kvsz.), *Szerda* (kvsz.), *Csütörtök* (kvsz.), *Péntek* (kvsz.), *Szombat* (kvsz.) és *Vasárnap* (kvsz.) – a hét szerető neve.

„A csontos vállút úgy hívják, **Hétfő**, a mosolygóst **Kedd**nek, a lengeteg a **Szerda**, a buja a **Csütörtök**, az attikai a **Péntek**, a ledér a **Szombat**. A sosem mosolygó, az a **Vasárnap**" (Hsz.: 274).

A hét napjainak személlyé változtatása következtében a nevek szimbolikus jelentéssel telítődnek: az ember életének vágyait, csábításait, gyötrelmeit, csalódásait és örömeit testesítik meg.

Hiripa (2) – a Hiripi párja (lásd. 1.1.5.).

Ipiapacs – a hírhedett rabló. A Szegény Dzsoni és Árnika című meseregény ötödik epizódjának kulcsszereplője. Félelmetes rabló hírében álló személy, akit Dzsoni és Árnika futballcsapat kapitánnyá szelídít.

„Végre aztán **Ipiapacs** is megértette, hogy nincs játék szabályok nélkül, hogy ő sem érhet kézzel a labdához. Játék közben meg már nem is bánta, mert rájött, hogy olyan ügyesen bánik a labdával lábbal, hogy jobban se kell" (DzsÁ.: 50).

Jodo – szerepe szerint női név. Talán a Judit „lázárervines" beceneve (vö. Judi, Judó. Ladó – Bíró 1998: 193).

Kikeriki, *Kukoriku* – hangutánzó eredetű nevek.

Lattipa – szeszélyes királykisasszony a Manógyár egyik meséjében.

Lif-laf-laffantyú (*Fincike*) – Naplójában Lázár Ervin a következőket írta a névről: „Liflaf Laffantyú, akit röviden csak Liffannak/Liff hívnánk, ha nem mondanánk ki mindig a teljes nevét. (Sőt, ha még modernebbek volnánk (lennénk), csak Liffnek, de mi ódivatúak vagyunk, és mindig kimondjuk a teljes nevét, mint egy varázsigét)" (Napló: 282). A Kukica hercegnő című meséjében véglegesen *Lif-laf-laffantyú, azaz közönségesen csak Fincike* lesz belőle.

Maff – a maffia szóból elvonással költött név. Intézménynévben is szerepel: *Maff és fia*.

Magadléna –kontaminációval létrehozott költött keresztnév. Magda (hangátvetéssel) → Magad + Léna.

Maminti (2) – kicsi zöld tündér.

Maul – a név lehet gyermeki elhallás következménye.

„– A Maul mondta, hogy te mindig olyan nemlétezik történeteket írsz.

– Ki az a Maul?

– Velem jár oviba, tudod, akinek az apukája mindig olyan kacskaringósan néz" (Hsz.: Százpettyes katica: 254).

Mindemellett képregényfigura (vö. Brandon Choi–Jim Lee képregényei) és a rögbiben használatos szakszó is. A szövegből nem derül ki, hogy milyen névtípusról van szó.

Mufurc – feltehetően a morcos szóból eredő név.

Pácegresi (3) – a *Rácegresi* analógiájára alakított „rácpácegresi" költött név.

Pamoszlán (kvsz.) – pamut oroszlán.

Ragyafurt – Játékos névalakítás eredménye (← agyafurt). A név kifejezi a karaktert: mesterdetektív

Rilla – (*Amarilla*, *Marilla*) – 1985. okt. 9. (Napló: 36). A Lázár Ervinre oly jellemző futamszerű, fokozó variánsként látta bele az Amarilla névbe a többit. Lásd még 2.3.4.2. Minden tekintetben megfelelne ez a név akár hivatalos alaknak is.

Ripityom – az epigrammaíró a Berzsián és Dideki című meseregényben.

„– Ne viccelj – korholta Sróf mester –, amikor a Mester születésnapjára **Ripityom**, az epigrammaíró is egy hatszázhuszonhét soros epigrammát írt, akkor Berzsián, a nagy jobbladaköltő egy kétsoros miisezzel hozakodik elő?" (BD.: 54).

Rutoldó (kvsz. – 2) – egy manó. A név keletkezését Lázár Zsófia, az író legidősebb gyermeke mesélte el: „Apu egyszer későn ment haza, és a konyhaasztalon megpillantott egy gyógyszertári üvegcsét, amire az volt írva: Rutoldó. Illetve hurutoldó, de Apu olyan szögből látta, hogy az eleje lemaradt" (2009).

Skóbala – A név motivációja lehet gyermeki elhallás vagy halandzsa.

Tiszilli (2) – lásd Ánimán.

Tupakka (kvsz. – 3) – manó. A nevet már 1985 februárjában próbálgatta az író: Tuppakka Rotoldo, Mi történt Tupakka Rutoldóval?, Tupakka, Tupakko (?). Majd Tupakka és Rutoldó (vö. Napló: 21–22, 32). A Zárványokban a következő leírást adja róla Lázár Ervin: „Tupakka, a kilométeres szakállú manó […] Magát Tupakkát alig-alig lehetett látni, de azt, ahogy a hosszú fehér szakálla bekúszik utána a kertbe, azt annál inkább. S nézd, ez egy

figura! Itt a vakablak előtt. Lehet, hogy ez maga Tupakka? Rálehelek az üveglapra, fényesítgetem. Vagy lehet, hogy én vagyok? Egy manó vagy egy gyerek” (Csm.: 124).

Ezek a személynevek tükrözik a névadásnak azt a kezdetleges módját, amikor az életkörülmények még szorosan kapcsolódtak a névadás aktusához (vö. N. Sebestyén 1956).

2.3.1.2. Kételemű költött nevek:
Ebbe a kategóriába azok a fiktív, leíró személynevek tartoznak, amelyek formálisan talán besorolhatók lennének a családnév + keresztnév csoportba. A névelemek azonban külön-külön ritkán kapnak funkciót. Jelentésük alapján is erősen összetartoznak. A két névelem együttesen utal a szereplő fő tulajdonságára.

2.3.1.2.1. Költött családnév + költött keresztnév:
Áttentő Redáz, *Baramburác Bumburác*, *Bölömbika Balambér* (kvsz. – 2), *Déli Szél* (kvsz.), *Duzma Dözmő* (*Dözminger Duzminger, Duzma úr* kvsz., a földterhe burbók – 5), *Északi Szél* (kvsz.), *Hétfejű Tündér* (3), *Keleti Szél* (kvsz.), *Kicsus Grabula*, *Lapázi Lopez*, *Lembozó Lengubozó*, *Lenttipentti Kauszko* (2), *Nuuszi Kuuszi*, *Nyugati Szél* (kvsz.), *Passzerputh Limadogon* (2), *Ríz Tejbeg*, *Summi Sammi*, *Százarcú Boszorka* (kvsz.), *Szőrénszőr Tejbajszán*, *Vinkóci Lőrénc*, *Zsebenci Klopédia*;
Lahertiolainen Dzsongobalszurjan (*Dzsongobalszurjan úr* – 2)

Áttentő Redáz – a sötétség és a félelem átlelkesített figurája.
Duzma Dözmő (3)*, a földterhe burbók*, *Dözminger Duzminger*, *Duzma úr*, – a földterhe burbók, a földterhe betyár.
Hérfejű Tündér (3) és *Százarcú Boszorka* (kvsz.) – ugyanazon logika alapján teremtett nevek. Az egyik esetben a sárkány külső tulajdonságai kapcsolódnak össze vele ellentétes belső tartalmakkal. A másik névben pedig a boszorkány hagyományos szerepkörének tudatos felülírása történik: nem csak gonosz lehet.
Lahertiolainen Dzsongobalszurjan – egy úr, elegáns, fekete zsakettban és zöld köcsögkalapban. „köcsögkalappal együtt is csak hét centiméter magas” (Hsz.: 212).
Lapázi Lopez, *L. L*. (BB.) – ellentolvajnagy. 2002 januárjában maga Lázár Ervin barátjukat, a simontornyai Sándor Pál gyógyszerészt illeti ugyanezzel a névvel: „Lapázi Lopez járt itt [tudniillik Kisszékelyben], nem vitt, hanem hozott egy kocsi fát” (Napló:

323). Szerepe szerint olyan figura, aki nem ellopja, hanem visszaviszi az embereknek azt, amit elveszítettek. A Lopez spanyol családnévből lesz keresztnév.

Lembozó Lengubozó – A név tartalmát a Bab Berci kalandjaiban elmeséli a narrátor: „Mi tagadás, az öreg **Lembozó Lengubozó** akkor már kisebb lopásokból élt. Nem akarok a bírája lenni, ítélkezzen fölötte az, akinek ez a dolga. Én csak elmondom, hogy mi történt. Lembozó Lengubozó valamikor világhírű bohóc volt. Amikor megjelent a porondon, égig törő bruhahák, öblös hahahák és lenge, szívsajdító mosolyok keringtek a durva szövésű ponyva alatt. […] Tudja minden gyerek, hogy a bohócsághoz nagy testi erő és átlagon felüli ügyesség kell – enélkül nem lehet ügyetlenséget mímelni. Csakhogy az erő, az ügyesség fogyatkozik a korral. Lembozó Lengubozó is megöregedett. Igazából ügyetlen lett, és igazából gyönge. [Hogy megéljen elkezdett lopni.] Nem is gondolta, hogy ilyen nehéz lopni. Hogy ennyire porig alázóan szégyelli magát érte az ember" (BB.: 55–56).

Nuuszi Kuuszi (BB.) – varázsló, aki mindent csak egyetlen pillanatra tud elővarázsolni. „Meglehetősen kacifántos illető volt, gólyalábú, szögletes vállú meszelőnyél" (63). A névhez a következő magyarázat kapcsolódik:

„– **Nuuszi Kuuszi** vagyok – mondta jelentőségteljesen […]

– Jól értettem a nevedet? – kérdezte fürkésző tekintettel a másik. […]

– Sose hallottad ezt a nevet? […]

– Hát izé … – mondta – lehet, hogy hallottam… talán akkor, amikor az a nagy szél fújt… Igen, akkor hallottam. Azt fütyülte a szél, hogy nuuuuuuszikuuuszi-kuuuuszinuuszi… így valahogy. Nem tudtam, hogy rólad van szó"(63–64).

Passzerputh Limadogon (2) és *Lenttipentti Kauszko* (2) – nevek, amelyekhez tartozó történetet a barátságról meg is írta és nem is az elbeszélő-író. Arról ír, hogy miért nem született meg a novella, és közben megtörténik a hiány pótlása.

„– Mondok önnek egy nevet: Passzerputh Limadogon!

– Nézd csak! – mosolyodott el az író. – Ezt meg honnan tudja?

Évekkel korábban, mit évekkel, van annak már huszonöt éve is, egy novellát akart írni a barátságról. Akkoriban több kilométeres nevű figurákat talált ki (ilyeneket, hogy Parmerozpazepan Pozmerozpozipul, meg Lahertiolainen Dzsongobalszurjan) és ez a két barát is ilyen hosszú nevű lett volna, az egyik **Passzerputh Limadogon**, a másik **Lenttipentti Kauszko**" (Ka.: 219).

A következőképpen jellemzi őket: „Hogy lehet két ember ennyire avitt, a nadrágjuk is hajtókás, harminc évvel ezelőtti divat, a bőrük, mint a pergamen, és a szaguk!" (Ka.: 218).

Lázár Ervinék 1980 körül Finnországban jártak. Vathy Zsuzsa szerint ezekben a nevekben a finn nyelv hatása érvényesül.[111]

Ríz Tejbeg – a norgol óriás. A manógyár egyik meséjének nonszensz figurája, aki kifújja a tartálykocsiból a tejbegrízt. A szöveg magában rejti a magyarázatot is.

„a feje búbja olyan közel van a naphoz, hogy a meleg ellen kénytelen állandóan szalmakalapot viselni. […] Láthatatlan. Csak akkor látni, ha szükség van rá. De akkor se nagyon. Azért mindig itt van. Az egyik lába **Nor**végiában, a másik Mon**gól**iában. Ha lehajol, éppen keze ügyében lesz az óvoda. […] Akkora mutatóujja volt, mint a Mátyás templom tornya" (Mgy.: 49–50).

Summi Sammi – A Berzsián és Dideki című meseregényben említett személy.

Ragyafurtról mondja Berzsián, hogy „halálosan unom, amikor másfél órás megfeszített nyomozás után kideríti, hogy **Summi Sammi** azért lett vizes, mert vízbe lépett…" (BD.: 21).

Szőrénszőr Tejbajszán – A Berzsián és Dideki egyik karakteres alakja. A Hörpentő nevű szörpentőben, Vinkóczi Lőrénc kocsmájában találkozhatunk vele.

„Ő maga azt állította, azért nevezik így, mert egy mongol herceg unokája, más mindenki meg azt állította, azért, merthogy olyan szőrös, és a bajsza gyakran tejes. Ugyanis ez az ember szerette a tejet. Ez a **Szőrénszőr Tejbajszán**" (BD.: 50).

Zsebenci Klopédia (*Klopédia*, *locska-fecske Zsebenci leány*) – Lázár Ervin ágyával szemközti könyvespolcon volt egy zseb enciklopédia. Sajátos látásmódjának köszönhető a név.[112]

2.3.1.2.2. Költött családnév + valóságos kereszt- vagy becenév:

Álmos Palkó, *Bab Berci*, *Bátor Aladár – Bátortalan Aladár*, *Borz Ödön*, *Bőbeszédű Anasztáz*, *Gepárd Géza* (kvsz. – 2), *Gyömbérgyökér György*, *Kökörcsin Laji*, *Ló Szerafin* (kvsz. – 5), *Pálinkós Gyurka*, *Szeplő Sziszi*[113], *Szélkiáltó Szidónia* (kvsz. – 2), *Szörnyeteg Lajos* (5), *Vadkan Valdemár* (kvsz. – 2)

Bab Berci – Szerette Lázár Ervin ezt a kicsit esetlen, bánatos figurát, éppen a „balfácánsága" miatt. Legfeltűnőbb külső jellemzője a Kilimandzsáró-orra.

[111] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[112] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[113] *Szeplő Sziszi – Szeplő Szepi* névpárja.

Bőbeszédű Anasztáz – A névvel kísérletezgetett Lázár Ervin Naplója tanúsága szerint: 1985. szept. 30.: A bőbeszédű Kumpu? Arnold? A bőbeszédű Evren Evren. Bőbeszédű Arnold Anasztáz → Bőbeszédű Anasztáz (35).

„Sokszor elég volt egy szócska, egy fantázianév is ahhoz, hogy történet kerekedjék belőle – mint a *Bőbeszédű Anasztáz* című nyúlfarknyi mesében, ahol a főhős vesztét saját beszélő neve okozza" (Koncz 2008: 71).

Ló Szerafin (kvsz. – 5) – *Ló Szerafin* – a kék paripa. „kéknek született. Ami nem csoda, mert **Ló Szerafin** lócsoda. Vagyis hogy csodaló" (NKE.: 10).

Pálinkós Gyurka –kissé habókos költő a Bab Berci kalandjaiban. Magáról azt állítja, hogy titkos költő és titkos repülőgép-építő. „Nagy általánosságban elmondhatjuk, hogy a titok vagyok maga" (BB.: 33).

Szörnyeteg Lajos – „A Duna tv-ben […] eljátszották a versmondó versenyes mesémet, látványos jelmezekben, ismert profi színészek. […] Szörnyeteg Lajosnak fogalma sem volt róla, hogy ő a legjobb szívű behemót, igazi szörnyetegnek akart látszani, sikerült is." (Napló: 91)

2.3.1.2.3. Költött kereszt- vagy családnév + közszói elem:
Legtöbbször nem lehet eldönteni, hogy a név első tagja milyen típust képvisel valójában.

Áresz kisasszony – Árger úrfi (2 –2), *Brwrw úr*, *Burbura bácsi – Murmura néni*, *Csakkincs király*, *Egyik király – Másik király*, *Eszerece király*, *Izombizom király*, *Kukica hercegnő*, *Nyalkabalka király*, *Okos mama*, *Ófirencia kisasszony*, *Östör király*, *Punk tata*, *Violin mester; Dr. Zirzurr* (2)

Brwrw úr (BB.) – egy tésztaképű idegen, aki meg akarja venni Bab Bercitől a tisztást, amelyre repülőgépével leszállt. „Igazából lehet ám, hogy más nevet mondott, de Bab Berci **Brwrw**nek értette, és nem merte még egyszer megkérdezni" (47).
Ófirencia kisasszony – a név a mesei Óperencia tréfás elferdítése.
Östör király – a név keletkezhetett akár az ostor szó 'ustor' népnyelvi változata alapján. Vathy Zsuzsa is ezt tartotta valószínűnek.[114]
Violin mester – a fülrepesztő zenész.
Lázár Ervinre jellemző volt a névpár-alkotás, mint ahogy a felsorolásbeli példák is igazolják. A költött névelemeknek nagyon erős a stílushatásuk.

2.3.1.2.4. Uralkodói névvel analóg szerkezetű költött név:
Utolsó Szaurella (*Brontoházi Szaurella*), *Vérengző Alfréd*

Utolsó Szaurella (*Brontoházi Szaurella a Bronto családból*) – „ki az az őrült, aki **Szaurellá**nak akarja hívni a lányát. Hogyisne! Ej, ez a mi habókos királynőnk! – Suttogóra fogva: – Abba habókosodott bele, hogy csúf, mint a denevér" (BB.: 99).

2.3.1.2.5. Sorszámnévi elemet tartalmazó költött név:
Első Ajtó (kvsz.) – *Második Ajtó* (kvsz.) – *Utolsó Ajtó* (kvsz.), *Első Ezredes – Második Ezredes*

[114] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009.július 10.

2.3.1.3. Háromelemű költött nevek:

Ajahtan Kutarbani király (2) – a név idegen nyelvi hatást tükröz. Az 1970-es évek végén Lázár Ervinék jártak Isztambulban. Az írónak szokása volt útjai során jegyzetelni.[115]

Kaltzimnói Jeges Diderik – fázóművész, akinek az igazi neve *Ólacs Óknub*. „Kisszékőben megírtam Kaltzimnói Jeges Dideriket." (Napló: 151)

A névben háromféle nyelv elemei keverednek: a német kalt 'hideg, fagyos' jelentésű melléknévhez az orosz зимний 'téli' jelentésű ugyancsak melléknév kapcsolódik. Ismeretes, hogy Lázár Ervin egy rövid ideig orosz nyelvet is tanult. A fagyos + téli jelentést kiegészíti még a magyar *Jeges* ugyanabba a jelentésmezőbe tartozó családnévelem, és mindez együtt járul a 'didereg' igéből létrehozott fiktív egyéni névhez.

Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon (kvsz. – 3) – „**Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon**ról írtam, hogy melencemellű, a nyomdában folyton medencemellűre javították. A melence a teknő unokatestvére. Fából vájják, csak nem hosszúkás, hanem kerek. Általában akkora, mint egy mosdótál, magokat tartanak benne, vagy darát kevernek a disznóknak" (Napló: 237).

Egy olyan képzeletbeli lény, aki utálja a jókedvet és a „feje köcsög, lába tuskó, hasa hordó, füle lepény, a melle melence, a szája kemence" (NKE.: 114).

Nagyhajú Kopasz Tillárom – említett képzelt lény neve.

Rimapénteki Rimai Péntekh – A Bab Berci kalandjaiban szerepe szerint patikus, aki nem a test, hanem a lélek gyógyszereit árulja: „irigység, gőg, nagyképűség, gyávaság, káröröm, rosszindulat …" ellen vannak cseppjei és pasztillái.

Lázár Ervinék többször is ellátogattak Rimaszombatba: „Volt egy barátunk a Felvidéken, feljártunk hozzá Rimaszombatba. Ez adhatott kedvet Ervinkének a névhez".[116] Innen ered a névanalógia.

Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna (kvsz. – 2)

Az utolsó két költött név szerkezete a nemesi előnév + családnév + keresztnév mintát követi.

[115] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.
[116] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

2.3.2. Családnevek

2.3.2.1. Egyelemű családnevek:

Aba, *Albert*, *Aradi*, *Bajza*, *Balog* (2), *Bán*, *Barát*, *Beke*, *Beleznay*, *Berczelly*, *Berki*, *Bicléder* (2), *Biczó*, *Bittó*, *Bodrog*, *Bokros*, *Borbás*, *Bődör*, *Bősz*, *Bűtös*, *Csenterics*, *Csepregi*, *Csurmándi* (*Csurmándi elvtárs*) (2)[117] *Farkas*, *Fehér*, *Fekete*, *Fördős*, *Friász*, *Galló*, *Gaucsó*, *Gebauer*, *Geier*, *Greifeistein*, *Geszter*, *Gundrum*, *Gyetvai*, *Győri*, *Gyurcsányi*, *Halmai*, *Hérics*, *Hermann*, *Jaksa*, *Kállói*, *Kanizsai*, *Kárpáti*, *Kis* (3), *Kobak*, *Kórós*, *Kósa, Kovács*, *Kozári*, *Kővári*, *Limperger*, *Mirkó*, *Miskéri*, *Muzsik*, *Müller*, *Müllner*, *Nyéki*, *Palotai*, *Paulinyi*, *Pintér*, *Piskó*, *Rácegresi* (3), *Rajkovics*, *Radibenc* (2), *Rajcsányi*, *Rédey*, *Schábel*, *Simf* (9), *Sivár*, *Stregovác* (2), *Szalai*, *Szarvaspataki*, *Szekeres*, *Szomori*, *Szunyogh*, *Tombor*, *Tompa*, *Tóth*, *Tömör*, *Velencei*, *Vérhalomkői*, *Viczina*, *Vincze*, *Vizsó;*

Anszur, *Arvalis*, *Hadzsit*, *Jäger*, *Nurap*, *Talit*

A felsorolásból néhány nevet kiemeltünk. Lázár Ervin a személynevekhez magyarázatot inkább csak meséiben és meseregényeiben fűzött.

Aba, *Arvalis*, *Bajza*, *Barát*, *Beleznay*, *Biczó*, *Bittó*, *Borbás*, *Bősz* nevek osztálynévsorban szerepelnek. Némelyikhez kiegészítést is fűzött az író: „**Aba** földbirtokosgyerek, **Arvalis** apja városi tanácsnok, **Barát** egy főjegyző fia, **Beleznay** bárógyerek, **Biczó** paraszt, **Bittó** katonatiszt fiú, **Borbás** paraszt, **Bősz** lelenc" (Hsz.: Veréb a Jézus Szívében: 71

Albert és *Mirkó* – családnévi és nem keresztnévi besorolásukat a szövegkörnyezet indokolta (vö. Hsz.: A kőfalon túl).

Kis – (*Parmerozpazepan Pozmerozpozipul*) Az Egy lapát szén Nellikének című elbeszélés egyik tréfás, neveket kitaláló szereplője. Parmerozpazepan Pozmerozpozipulnak mutatkozik be, és abban a kocsmában, amelyet Makk Bikának nevezett el, merthogy még neve sem volt, a pincér is így szólítja. Ő találja ki Illés Ézsaiásra a Big Dzson Ajlesz nevet. Egy részeges öregembert pedig Timur Lenkről, a mongol hódítóról nevez el. Van abban valami gúny is, ahogy a köznapi nevét különlegessé változtatja. Mintha a név metamorfózisa a személyiség rejtőzködését, a konvencionálistól való elhatárolódást is jelentené.

[117] Próbálgatta az író a nevet: Csurmándi, Csurbándi? (vö. Napló 1988: 71).

Rédey – történelmi családnév, Lázár Capriccio című hangjátékában azonban egy iskolaigazgató neve.

Simf (9) – NAGY GABRIELLA úgy értelmezi a nevet és szereplőt, hogy Simf „nevét a der Schimpf német főnévből kapta, jelentése: gúnyolódás, szidalom. Simf nem démonikus romboló, ördögi szkeptikus, inkább csak Illés Ézsaiás ellenpontjaként próféta-torzkép" (NAGY 1999).

Egy suhintásnyi ez a név, hol itt, hol ott tűnik fel vagy tűnik el. A név talán a Simf, a füst című novella hősére illik leginkább, aki a pucérságig leépíti az életét, hogy aztán felismerve annak hiányát: „futni kezdett, a mozdulatlan levegő átforrósodva süvített mellette. Futott. Könnyedén, a lába már nem is érintette a földet. Mint a füst" (Hsz.: 227). Simf az ember kifordított alakja, „az ember fregoli belső lénye" – ahogy NAGY GABRIELLA jellemezte.

Stregovác – A novella címszereplője, akinek megjelenésére, mint Godot-ra, várnak. Ő azonban megérkezik: II. Rákóczi Ferenc szárnysegéde, egy nagy aranyláncot visel, vörös paripán feszít és egy képzeletjáték szereplője.

Vathy Zsuzsa szerint a családnév helynévi eredetű.[118]

Kővári, *Szarvaspataki* és *Vérhalomkői* – a névmagyarosítás jellemző példái.

„Hát fura egy alak volt ez a Szarvaspataki – őt adták mellém, hogy kísérjen el a szállodába. – Sváb vagy, mi? – kérdeztem tőle. – A svábok magyarosítanak ilyen marhaságokra, hogy **Szarvaspataki**, **Vérhalomkői** meg fityfene" (Hsz.: Elkésett füttyögetés: 188).

2.3.2.2. Kételemű családnevek:

Keszi-Hajós, *Rajczy-Rasztovics*

2.3.2.3. Családnév + közszói elem:

Bodonyi kosárfonó (*Bodonyi mester* – 2), *Bodvári professzor*, *Bődőr elvtárs*, *Fried úr*, *G. pedagógus házaspár*, *Haraszti egy – Haraszti kettő – Haraszti három*, *Kelecsényi őrnagy*, *Kósa gyerek*, *Kulinyi doktor*, *Kutas elvtárs*, *Láng mester*, *Nyúl bácsi*, *Riba szaktárs*, *Sánta gyerek*, *Schneller úr*, *Szauer őrnagy*, *Szávics úr* (2), *Szekeres elvtárs*, *Tropkó úr* (kvsz.)

A névkiegészítő közszói elemek utalnak a szereplő foglalkozására (kosárfonó, doktor, professzor), életkorára (gyerek, bácsi, néni) és társadalmi hovatartozására (elvtárs, szaktárs, úr).

[118] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

Fried úr – Vathy Zsuzsa szerint a név ötletét a simontornyai Fried kastély adhatta.[119] Simontornyán a Morvaországból származó Fried család kezdetben tímárműhelyt, majd bőrgyárat működtetett. A névinspiráció azonban csak feltételezés.

Tropkó úr (kvsz.) – A név akkor született, amikor az író gyomorfekéllyel kórházban feküdt. Sebő Ferencékhez ez idő tájt Erdélyből Kallós Zoltán érkezett vendégségbe. Nagy László invitálta erre a találkozóra: „fájdalmaim voltak a gyomromban, lehet, hogy volt valami gyomorfekélyem is. A Tropkó úr abból az időből való" (Keöves 2006: 81). A név egyébként a Troparin nevű fájdalomcsillapítóból ered: „**Tropkó ur**at, akinek egyébként Troparin a becsületes neve, nemigen szereti beküldeni a férfi. Azt szeretné, ha a fájdalom magától eltakarodna" (Hsz.: 205).

A nevet Vámos Miklós (1974) Troparin kartársnak említi. Ebben az alakban azonban nem szerepel a Társasjáték című novellában.

2.3.2.4. Asszonynév

2.3.2.4.1. Családnév + -né asszonynévképző: (14 : 19)

Bácskiné, *Balogné* (5) , *Bartalosné*, *Bődörné*, *Cseténé*, *Drinócziné*, *Gyurcsányiné*, *Hegedűsné*, *Hujberné*, *Jósvainé* (2), *Kántorné*, *Romákné*, *Simfné*, *Szabóné*

2.3.2.4.2. Családnév + keresztnév + -né asszonynévképző: (3 : 10)

Bűtös Lajosné (*Bűtösné* – 4), *Császár Ferencné*, *Szotyori Istvánné* (*Szotyoriné* – 5)

2.3.2.4.3. Családnév + keresztnév + -né asszonynévképző + családnév + keresztnév: (2 : 2)

Barabás Ignácné született Holtyán Örzse – „egy hete halt meg, hatvankét éves korában. Váratlanul, ruhateregetés közben. Élhetett volna még. Nemcsak azért, mert fiatal volt a halálhoz, hanem azért is, mert mindenki szerette" (Csm.: 64).

gr. Zagyfalvy Sándorné született gr. Heybarth Isztiméria (*Isztike*) – „**Isztike** idősebb volt, mint képzelték, az arca fikarcnyit sem hasonlított egy képzeletbeli grófnő arcára, egy kicsit minden hosszabb volt rajta a kelleténél, de nem kellemetlenül vagy visszataszítóan, épp ellenkezőleg, a hosszúkásságában volt valami a rácpácegresiek előtt ismeretlen, különös szépség, ráadásul a két távol álló nagy szem – mintha nem is rájuk, hanem valahová a hátuk mögé, valami messzi, titkos csodára nézett volna – besugározta az arcát. Akárha **El Greco** festette volna világra, olyan volt Isztike – de Rácpácegresen nem ismerték El

[119] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

Grecót, csak annyit tudtak, hogy a régi képzeletbeli grófnőkép nyomtalanul kihullott belőlük, s úgy érezték, ők már időtlen idők óta tudják, hogy egy igazi grófnő ilyen. Mint Isztike (Csm.: A grófnő 14).
Ezekben a nevekben még szerepel a lánykori névre vonatkoztató elem: született.

2.3.3. Családnév + keresztnév:

2.3.3.1. Férfinevek:
Aksz László, Árvai Lajos, Asztalos Benjámin, *Bácski Ferenc*, *Bartusek Géza*[120], *Bánó Gellért*, *Borbás Mihály*, *Bretz Edgár*, *Bruckner Szigfrid* (kvsz. – 6)[121], *Forrai Lőrinc*, *Gyenese István*, *Halász Gyula*, *Illés Ézsaiás* (7), *Inkey Zoltán*, *Káptalan János*, *Kárász Iván*, *Keszi Imre*, *Király Ernő*, *Kisgerőcz András*, *Komlóssy Keresztély*, *Kovács János*, *Lestyán Sándor*, *Makos Gábor*, *Márkus Bertalan*, *Martincsák Illés*, *Medve Medárd* (kvsz. – 3), *Melczer Hugó*, *Mester Ignác*, *Molnár Tibor*, *Mosonyi Gyula* (*Bivaly*) , *Nagy Jenő*, *Ördög Lőrinc*, *Radám Lajos*, *Rigó Rezső* (kvsz. – 2), *Schneider Iván*, *Schneider Miklós*, *Sós László*, *Szerb Mihály*, *Szűr István*, *Uzon Gáspár*, *Zombori Ödön*;
Alexander Knurok, *Kherim Jade* (2)

Forrai Lőrinc – Lázár Ervin így mutatja be alakját: „alacsony termetű, barna, kiálló csontú, áhítatos-durván faragott embert képzelt maga elé. De Forrai Lőrinc nem ilyen volt. […] csontos, aszkétasovány" (Ka.: 67).
Illés Ézsaiás (*Parmerozpazepan Pozmerozpozipul*, *Big Dzson Ajlesz*) –
„A két próféta nevét viselő (redundancia: Illés: erősségem az Úr és Ézsaiás: Isten üdvössége jelentésekből) ifjú hős egy másik világ tisztább és egyszerűbb rendjét hozza el hittel (elsősorban magában való hittel) a városba, de önmaga (nevében is) ironikus karikatúrája lesz, akiben romlottság, tisztaság, életre- és álomra-valóság összekuszálódik" (NAGY 1999).
Kisgerőcz András – „– Faramuci neved van […]. – A falumban sokan vagyunk, azt az utcát, ahol lakom, úgy is hívják, Kisgerőcz sor. Minden második házban egy Kisgerőcz lakik" (Ka.: 32).[122]

[120] Állatnév is lesz belőle (egy kutya neve).
[121] A *Bruckner Szigfrid*, *Medve Medárd* és a *Rigó Rezső* fiktív kvázi személyneveket azért hagytuk ebben a csoportban, mert jól illeszkednek a valóságos mintákhoz. Mindegyik eleme akár létező is lehetne.
[122] Ugyanezt a helyneveknél is idéztük már. Az ismétlést a név motivációja miatt nem lehetett elkerülni.

Makos Gábor – A fehér tigris című regény kishivatalnok hőse. VARJAS ENDRE mutatott rá a névválasztás lényegére, amikor a regényt elemezte. Szerinte Lázár Ervin műve arra a kimondatlan kérdésre válaszol, hogy „mi történik, ha valakinek, egy egészen hétköznapi embernek, mondjuk egy Makos Gábor nevű szürke kishivatalnoknak egyszercsak terem a semmiből, lesz egy fehér tigrise" (1972: 124). Ennek a hivatalnoknak vannak előképei, például az orosz irodalomban Gogol Akakij Akakijevicse, vagy Lev Tolsztoj Ivan Iljicse, de egyiknek sincs olyan „csodás eszköze", fehér tigrise, amely rámutatna az én és a hatalom viszonyának természetére. Makos Gábor lelkiismeretének és becsületességének szimbóluma a tigris. A név tehát mégsem annyira hétköznapi, hogy ne vetődne föl a Gábor keresztnév jelentésének kérdése: 'Isten embere, Isten bajnoka' (vö. FERCSIK–RAÁTZ 2009). Az egyszerre a realitásban és az irrealitásban játszódó cselekmény rávilágít Makos Gábor kiválasztottságára. Kivételességét azonban nem tudja megtartani, nem eléggé erős, nem eléggé becsületes.
Radám Lajos – „Nem volt időm fura nevén tűnődni" (Hsz.: 183).

2.3.3.2. Női nevek:
Bruckner Szilvia (kvsz.)[123], *Fartus Ilona*, *Keserű Ilona*, *Konkoly Margit*, *Kovács Ilona* (*Ferdeszájú Márika*), *Szolga Erzsébet*

Keserű Ilona – tartozhatott a Keserű családhoz (lásd 1.1.2.1. pontban), de bizonyítani nem tudjuk.
Szolga Erzsébet – kifejező leíró név.
„Makos Gábor azonnal beleszeretett a lány nevébe, egy pillanattal előbb tudta csak meg, de már elképzelhetetlen volt számára, hogy másképpen is hívhatnák. S egyáltalán azon is csodálkozott, miért nem tudta már a bemutatkozás előtt, annyira magától értetődően volt **Szolga Erzsébet** a szőke lány" (Ft.: 19).

2.3.3.3. Családnév + keresztnév + közszói elem:
Holczer Mária néni – „jobb lába helyén egy gumivégű bot lógott ki a szoknyája alól, ügyesen sántikált vele még kézbe való bot nélkül is. De **Holczer Mária néni**től sohasem undorodott, legtöbbször, ha rágondolt, eszébe sem jutott, hogy féllábú" (Hsz.: Veréb a Jézus Szívében: 64).

[123] A *Bruckner Szilvia* név besorolásának indokát lásd a *Bruckner Szigfrid*-ről szóló lábjegyzetében.

2.3.3.4. Névkiegészítő + családnév és/vagy keresztnév:
Dr. Jychoda, *doktor Kis János* (kvsz.)

2.3.4. Keresztnevek

2.3.4.1. Férfi keresztnevek:
Áron, *Baltazár*, *Demeter* (2), *Elemér*, *Ernő*, *Géza*, *György*, *Gyula*, *Illés*, *Imre*, *Mihály* (2), *Péter*, *Roberto*, *Samu*, *Sándor*, *Sebestyén*, *Zsanpierr*

2.3.4.2. Női keresztnevek:
Adrien, *Ágnes*, *Ágota*, *Amarilla* (2), *Anna*, *Árnika*, *Bernadettem* (2) (<: Bernadett); *Erika*, *Eszter*, *Éva*, *Hilda*, *Jolán*, *Judit*, *Katalin* (2), *Krisztina*, *Margit* (2), *Marilla*, *Mária*, *Melinda*, *Rita*, *Sára* (2), *Zsuzsanna*

Amarilla (*Rilla*, *Marilla*) – 1985. okt. 9. (Napló: 36). A Lázár Ervinre oly jellemző futamszerű, fokozó variánsként látta bele az Amarilla névbe a többit.

2.3.4.3. Keresztnév + közszói elem:
Alajos úr, *Géza bácsi*, *Sándor bácsi*, *Sándor bátyám*;
Hermina kisasszony, *Viola nővér*

2.3.5. Becenevek

HAJDÚ MIHÁLY (2003: 638) becenév terminusához és annak tartalmához igazodunk a besorolásnál.

2.3.5.1. Családnév becéző változata:
Snejdikém(<: Schneider), *Sneli* (<: Schneller)

2.3.5.2. Családnév + becenév:

2.3.5.2.1. Férfinevek:
Bayer Pubi[124], *Bódis Miska*, *Borszéki Miki*, *Botos Sanyi*, *Kasznár Pali*, *Kemény Laci*, *Kerecsen Pistike, Konkoly Bütyök*, *Kovács Pisti*, *Krémer Jopi*, *Ördögh Laci*, *Patai Józsi*, *Ray Ferkó*, *Schubert Gyuszi*

2.3.5.2.2. Női nevek:
Borbás Böske, *Bűtös Mariska*, *Bűtös Rózsika*, *Cink Rozi*, *Csótár Rozál*

2.3.5.3. Becenevek:

2.3.5.3.1. Férfi becenevek:
Bandi (<: András); *Feri* (2), *Fercsikém* (2), *Ferike*, *Ferkó* (3) (<: Ferenc); *Gyuri* (3), *Gyuszi*, *Gyuszika*, *Kisgyura* (<: György); *Petya*, *Pista*, *Pisti* (2), *Pistikánk* (<: István); *Dzsoni* (*szegény Dzsoni*, *kis Dzsoni*) , *Jancsi* (<: János); *Joci*, *Jóska*, *Józsi*, *Jozsó* (<: József); *Jenci* (<: Jenő); *Karcsikám*, *Karesz*, *Kari* (<: Károly); *Lajoska* (<: Lajos); *Laci* (<: László); *Marci* (<: Márk); *Misa*, *Misi*, *Miska* (<: Mihály); *Ödönke* (<: Ödön), *Peti* (<: Péter); *Sanyi* (4), *Sanyika* (<: Sándor); *Simi* (<: Simon), *Tóni* (<: Antal), *Zolika* (<: Zoltán); *Öcsi*, *Öreg*, *Zsoli-mackó*

Gyulus – egy kisgyerek, aki belefullad az állami gazdaság halastavába, siratják: „és akkor jöttem rá, tulajdonképpen, ezeknek a kölyköknek nevük is van” (Hsz.: 119).
Ödönke – Födönke, *Edönke*, *Mödönke*, *Hödönke*, *Nödönke*, *Tödön* – az Ödönke variánsai, amelyeket egy mesében az antropomorfizált emeletek bosszantásul adnak a kisfiúnak (HT.: Ödönke és a tízemeletes).
Zsoli-mackó – (*Zsoli*) „Nem volt rajta szerencsére semmi mackós. Szikár, őszülő, sűrű hajú fickó volt. Az a típus, aki most, ötvenéves korában is rendszeresen a Szigetre jár teniszezni. Tudományosan étkezik, vigyáz a vonalaira. Inni néha többet iszik a kelleténél, de csak azért, mert ez előkelő” (Hsz.: 193). Az eredeti neve nem derül ki a szövegből.

[124] „kerek, szőke haj keretezte gyerekarca miatt nevezték Pubinak” (Ka.: 94).

2.3.5.3.2. Női becenevek:

Bözsike, *Durcimókus*, *Erzsi*, *Erzsike* (2) (<: Erzsébet); *Esztike* (<: Eszter); *Édi*(<: Éva); *Fánika* (<: Franciska); *Ferencke* (Mária!); *Gizi* (2) (<: Gizella); *Hercegnő*, *Icuka* (2), *Ilon* (<: Ilona); *Ibi* (<: Ibolya); *Iza* (<: Izabella); *Izolda* (*Méri*); *Joli* (<: Jolán); *Juli* (3) (<: Julianna, Júlia); *Kati*, *Katica*, *Katóka*, *Katunci* (2) (<: Katalin); *Klárika* (<: Klára); Lulu (<: Lujza); *Magda* (2) (<: Magdolna); *Margitka*, *Margó*, *Manyi* (<: Margit); *Márika*, *Mariskám* (<: Mária); *Náni* (<: Anna); *Nelli* (<: Kornélia); *Rozika* (<: Rozália); *Rózsika* (<: Rózsa); *Sárika* (<: Sára); *Vali* (<: Valéria); *Verocska* (<: Veronika); *Vicuska* (<: Éva); *Viki* (<: Viktória); *Zsó*, *Zsófi* (<: Zsófia); *Zsuzsi*, *Zsuzsika* (2) (<: Zsuzsanna);

Izolda – A sárga kapualj női alakjának férje által választott neve, akit egyébként egy régi ismerős *Méri*-ként szólít meg. Valódi neve nem derül ki. A név ritkasága és irodalmi felhangja adja jellemző erejét (vö. Korompay 2008). A szövegben egyértelműen becéző funkciót tölt be.

„– **Izoldá**nak! Kedves, nagyon kedves. Meg is érdemled, finom vagy, kecses, középkori csipkék illenének rád. […]

– De ő a kezem miatt nevezett el. Azt mondja, olyan a kezem, mint egy lótuszvirág. pedig sohasem látott még lótuszvirágot” (Hsz.: 194).

Itt kell megemlíteni a *Ferencke* nevet, amelyen egy lányt szólítanak, aki valójában Mária (vö. Hsz.: Búbos pacsirta):

„nálunk vannak úgynevezett társnevek. Mint például György meg Györgyi, Valéria meg Valér. A Ferencnek a Franciska a párja. […]

– Akkor miért hívod Ferenckének?

– Hát, mert Ferencke. Nézz rá!” (Hsz.: 105).

2.3.5.4. Becenév + közszói elem:

2.3.5.4.1. Férfi nevek:

Miska úr, *Pisti gyerek*,

2.3.5.4.2. Női nevek:

Bözsi néni, *Csöre néni*, *Ili néni*, *Joli nővér*, *Kriszti királykisasszony*, *Mariska néni*, *Mariska néném*, *Panna-feleségem*, *Széni nagyságos*, *Vica néni*

2.3.6. Ragadványnevek

Bébic, *Bendzsó* (2), *Báró*, *Családfő*, *Csömcsöm* (Krémer), *Ferdeszájú Márika* (Kovács Ilona), *Hötöle* (2), *Kabóca*, *Köbcsi*, *Nyeszege*, *Rezsenke*, *Rinya*, *Szurkos*, *Tiktak* (matematika tanár), *Timur Lenk*, *Tyutyusz*, *Úristen* (Réder nevű házmester), *Veréb* (az apja hívta így, valódi neve ismeretlen), *Vezér*

Néhány ragadványnév magyarázatát megtaláltuk a szövegekben:
Csömcsöm – „Lellén találkozott a Krémerrel. […] vigyorogva integetett egykori osztálytársának. A férfi mészfoltos nadrágban állt a háza előtt, megpuhult, megkopaszodott, de volt az arcán valami jóféle keménység, amitől Illés Ézsaiás nem merte neki mondani, hogy **Csömcsöm**. Mert az iskolában így hívták.
Ott állt hát Csömcsöm a háza előtt, mészfoltos nadrágban, és Illés Ézsaiás azt mondta neki: „Szevasz, Józsi!" (Hsz.: 159).
Ferdeszájú Márika – „Jó név, nagyon jó név. Ferdeszájú Márika! Biztos nem is így hívták. Ahhoz túlságosan jó név.
– Kovács Ilona volt hivatalosan, igaz?" (Ka.: 134).
Rezsenke – ragadványnév, amely névcsúfolóból ered. Lázár Ervin lejegyezte Naplójában és beépítette egyik novellájába is a következő névcsúfolót: „Rezső, Dezső, Rezsenke / Bújj bele a seggembe" (vö. Napló 2004. 183. és Csm.: A lelenc).
Szurkos, *Szurkos Gyuri* – a kuka: „Fönt dolgozott a kemencéken, azért hívták szurkosnak, mert a csövekből neki kellett kikotorni a forró szurkot" (Hsz.: 116)
Timur Lenk – erdészeti főfelügyelő és pápai legátus. Az Egy lapát szén Nellikének című elbeszélésben Kis találja ki a nevet és a tréfa részeként egymás mellé helyezett foglalkozáspárt is egy részeges öregembernek. A szereplőt a nevén kívül semmi sem köti a hódításairól ismert mongol fejedelemhez.
Úristen – Réder úrnak, a Sárga kapualj című elbeszélés házmesterének ragadványneve.
„A falon csengőgombok, mellettük kis névtáblák. A legfelső gomb mellől valaki letörölte a névtáblát, és ceruzával, botladozó betűkkel ezt írta oda: *Úristen*" (Hsz.: 197).
„Úgy látszik, az Úristent rendes nevén Rédernek hívták" (Hsz.: 199).

2.4. Mitológiai és bibliai eredetű nevek

Ikarosz, *Pallasz Athéné*, *Prométheusz*, *Zeusz*
Bálám, *Boldogságos Szűzanya*, *Káin*, *Mózes*, *Sátán*
Isten: *Egek Ura*, *Isten* (6), *Teremtő*, *Úristen* (5) – *Jehova*
Jézus Krisztus: *Jézus Krisztus* (2), *Kisjézuska*, *Krisztus*

A Tűz című novella például a keselyű és Prométheusz képzeletbeli párbeszéde, a mitológiai történet parabolikus újrafogalmazása: „Prométheusz aznap éjszaka mégis ellopta újból a tüzet. Égő fáklyával rohant végig a földön, olyan volt, mint egy látomás. Az emberek boldog ámulattal nézték, és felkiáltottak: Tűz!" (Hsz.: 17).
A bibliai nevek többnyire nyelvi klisékben említődnek (lásd Név és stílus összefüggései című fejezet).

2.5. Irodalmi eredetű személynevek

Bedebunk Sária – Ámi Lajos keresztlányának nevezi Lázár Ervin. A *Bedebunk* családnevet Ámi Lajostól, a cigány mesemondótól kölcsönözte, akinek néhány meséjét Az aranyifjítószóló madár című kötetében átdolgozva közölt (vö. Ámi II.: 58. mese). Áminál a névnek Berzebuk változata is szerepel. A *Sária* valószínűleg a *Tercia* mintájára született.
Bogatir Ábrahám – Kardos G. György Avram Bogatir hét napja című regényének szereplője.
Hüvelyk Matyi – Eredetileg Charles Perrault (1628–1703) francia író, a prózai irodalmi mese első mestere által megjelentetett mese (1697) hőse. Alakja a Grimm testvérek meséiben (Kinder- und Hausmärchen, 1812–1815) és a magyar népmesékben is megtalálható (vö. Balázs 1983 és Balázs–Várkonyi 1987). A név kisgyermekre vonatkozik.
Király Kis Miklós – Ámi Lajos meséjéből kölcsönzött név (vö. Ámi II.: 59. mese). Általában a magyar népmesékben is előforduló név.
Tiborc – Katona József Bánk bán című drámájának egyik szereplője. Csak említett személynév: „már mondom is, mint Tiborc" (Hsz.: 270)
Tündér Tercia – Ámi Lajostól kölcsönvett név: Tündér Tercia Világszépasszony (vö. Ámi II.: 59. mese).

5. A tapasztalatok összegzése

Lázár Ervin műveinek személynévanyaga megmutatta, hogy a valósággal nagyobb vagy kisebb mértékben összefüggő nevek többségükben a magyar névadási mintákat követik. Szerepük a környezetfestésben és a történetek hitelesítésében ragadható meg. Nagyszámú jelenlétük Lázár Ervin műveiben sajátos stílusjelenség. Erről szólunk még a Név és stílus összefüggései című fejezetben, és rámutatunk használatukra. A fikció a névalkotás legkülönbféle módját teszi lehetővé: különösen igaz ez a mese és meseregény műfajára. Lázár Ervin olyan neveket alkotott ezen a területen, hogy – véleményünk szerint – még azok is ismerik, akik egyébként nem olvassák műveit, beépültek a köztudatba (például *Berzsián*, *Dideki*, *Dömdödöm* és még sok más).

„A név kimondása (vocativus) a nyelvi mágikus eljárások alapvető eszköze" – mutatott rá Takács Szilvia a névmágia egyik vonására (2005:252). Lázár Ervinnél az effajta nevek főleg meséinek, meseregényeinek amúgy is fantasztikus világában funkcionálnak.

Érdekessége még ennek a névanyagnak, hogy egy-egy névhez kevés névváltozat vagy a nevet helyettesítő más forma kapcsolódik. Láthatóan a férfinevek vannak túlsúlyban.

Az adattár alapján felállított rendszer jól vizsgázott. Viszonylag kevés olyan pontja van, amelyik bizonytalan vagy vitatható. A bevezetett költött név terminus is megállta a helyét.

Benedek Elekről állítja a szakirodalom, hogy mesélni a néptől tanult, majd hatására a nép kezdett az ő mesemondói stílusában megszólalni. Valami hasonló történt Lázár Ervinnel is a nevekkel kapcsolatban. Fruzsina nevű lánya segítségével megalkotta a *Berzsián* és az *Árnika* férfi és női keresztneveket. Ma már ezek a nevek – Vörösmarty Mihály Tündéjéhez, Arany János Zubolyához vagy Gárdonyi Géza Zétájához hasonlóan – hivatalosan is anyakönyvezhetők (vö. Raátz 2003 és Ladó–Bíró 1998). Talán egyszer a Rilla keresztnév is átmegy a köztudatba. Bizton állíthatjuk, hogy a „lázáros névalkotás" hatása kimutatható napjaink irodalmában is. Boldizsár Ildikó Fekete Világkerülő Embere vagy a Világvégi Orvosságos Madara; Böszörményi Gyula Monyákos Tubája vagy Orrnyereg nevű szereplője; Darvasi László Trapitije, Kukta Gerozánja vagy Vén Nyanya Csúfsága; Háy János Kacsacsája, Doktor Újfunlandy úszómestere vagy Xilofon nevű hegedűművésze; Varró Dániel Lecsöppenő Kecsöp Benője, Morzsányi Gézája vagy Pöckös Mackója előzményei Lázár Ervin írásaiban keresendők.

BUREK ÉS TÁRSAI
Állatnevek Lázár Ervin műveiben

1. Az irodalmi alkotásokban előforduló állatnevekkel kevesen foglalkoztak. Igaz, nem minden alkotóra jellemző, hogy sokat felhasználna belőlük. Két esetben érdemes kitérni vizsgálatukra külön is. Az egyik műfaji: ha fabuláról, állatmeséről[125], netán állatregényről van szó, természetes a vizsgálatuk. (Fekete István műveinek jó része ide tartozik.) Abban az esetben is kell foglalkozni az állatnevekkel, amikor egy egész életmű névanyagát dolgozza fel a kutató.

BUKOVICS ILDIKÓ (1983) Fekete István állatneveit vizsgálta az író 19 műve alapján. Anyagát az állatfajok és leíró nyelvi jellemzőik mentén csoportosította. Érdekes számunkra MIZSER LAJOSnak (1982) ugyanebben a témában végzett kutatása, amely az állatok egymás közötti megnevezésének különleges jelenségére hívta fel a figyelmet. Az író csak látens módon vesz részt a névadásban. Ezek az állatnevek nem lépik túl a fabulák vagy a népi állatmesék névadását: Csí, Kele, Kuvik, Mú, Uhu. Nagyon gyakran az állatok személynévi nevet kapnak, ahogy erre TAKÁCS JUDIT (2001) rámutatott. RÁCZ JÁNOS (2001) pedig a növénynevek funkcióváltását elemezte Kutya van a kertben című tanulmányában. Az már PUSZTAI ZSUZSANNA (2006) megállapítása, hogy „a főszereplők nevei minden esetben egyéni, egyedi és valódi tulajdonnevek, amelyeket az adott közösség is tulajdonnévként használ. A többi állat megjelölésére használt szavak esetében ez már nem olyan egyértelmű” (125). S bár nem látják el az egyedítés funkcióját, mégsem lehet közneveknek tekinteni ez utóbbiakat sem.

Lázár Ervin állatneveinek esetében mind a műfaji, mind az egész életműre vonatkozó vizsgálati szempont érvényesül. A népmeséhez közel álló irodalmi meséiben hasonló a névadás a fabulák vagy a népi állatmesék neveihez. Egyéb műveiben inkább a valóságos állatok nevei, az állatnévadás általános mintái alapján alkotott nevek, illetve az író fantáziájának eredményeként született nevek szerepelnek.

2. Lázár Ervin műveiben 50-féle állatnevet 66 előfordulással találtunk. Jelentős szerephez csak az állatmesékben és néhány novellában jutnak. Az állatmesékben többnyire antropomorfizált állatszereplőként jelennek meg (vö. A nagyravágyó feketerigó). A Dűlőutak című novellában mint régi történet hőseire, két lóra emlékezik vissza az elbeszélő nézőpontját képviselő Ferkó nevű gyerek. A történetmondást lassító, visszanéző

[125] Az állatmese nem szinonimája a fabulának, bár sok közös vonást tartalmaznak.

epizódok beiktatása az írói szerkesztésmód jellemző vonása. Az állatok a környezet természetes tartozékai Lázár Ervinnél. Csak akkor emeli ki őket, ha történetükről is beszél. Az állatnevek besorolásakor is továbbvisszük a valóságos és a fiktív különbségtételt. A szokványostól eltérőket külön kiemeltük.

2.1. Létező állatok valódi neve: 2 : 2

Mackó és *Burek* – Lázár Zsuzsanna emlékei szerint Tüskéspusztán, ahol laktak egy ideig, a Mackó nevű nagy fehér kutya kölyke volt a Burek. Lázár Ervin nevezte el Bureknak.[126]

Alakjukat a Tüskés varabinban örökítette meg az író: „ott áll **Mackó**, és csóválja a farkát. „Megismert?" „Úgy látszik" – mondtam, és akkor nem is találtam ebben semmi különöset, de azóta sokat gondolkoztam rajta, honnan érezte meg a kutya, hogy új gazdája családjához tartozom" (Tv.: 68).

„Mackó kutyának született két kölyke. Két gömbölyű, fehér, életvidám szőrgolyóbis a hóban. […] Az egyik kiskutyát még kölyökkorában elajándékoztuk, a másik ott nőtt fel a háznál. Hatalmas kutya lett belőle, egy jó arasszal magasabb az anyjánál. **Burek**nak neveztük el" (Tv.: 72).

2.2. Fiktív állatnevek: 48 : 64

Minden olyan állatnevet ide soroltunk, amelynek nem tudjuk bizonyítani konkrét kapcsolatát a valósággal. Több olyan név is akad, amelynek ugyanakkor sejtjük (például *Tücsök*, *Gyöngyös* kutyanevek; *Madár*, *Deres* lónevek) az eredetét, igazolni azonban nem sikerült. Célszerűnek a fikción belül az állatfajok szerinti besorolás látszik. Az állatmese műfaja is ezt indokolja.

2.2.1. Kutyanevek: 16 : 24

2.2.1.1. A valóságban is létező kutyanév mintájára alkotott kutyanevek: 10 : 18

Bobi, *Bodri*, *Bogár* (2), *Gyöngyös* (4), *Pajtás*, *Sajó*, *Sió*, *Tisza*, *Tücsök* (2), *Ügyes* (4)

Bodri – Nevét babonából a Bodrog folyóról kapta.

Bogár – Nyúl bácsi kutyája. „mifelénk a pásztorkutyák többnyire feketék" (Tv.: 65).

[126] Lázár Zsuzsanna szóbeli közlése. Interjú: 2009. augusztus 15.

2.2.1.2. Más minta alapján létrehozott kutyanavek: 6 : 6

Bartusek Géza (*Bartusek*), *Hitler*, *Ribizli*, *Sir Arthur MacKinley*, *Sumi kutya*, *Sztalin*

Bartusek Géza – Egy egész novella szól az egy kollégiumi gondnokról elnevezett, talált kutyáról.

„**Bartusek** a Ménesi úton jött fölfelé, csapongó jókedvet sugározva. Ide-oda szaladgált az úttesten, néha megállt, kilógatta a nyelvét, nagyokat lihegett, és félrefordított fejjel, sóváran bámulta a kerítésen ülő verebeket" (Ka.: 10). Így indul a novella, de a névadás magyarázatára csak később kerül sor. Többféle név szóba jön (Néró, Absolom) mire megegyeznek, hogy „legyen a neve Bartusek. **Bartusek Géza**" (Ka.: 14).

Hitler és *Sztalin* – Kutyának adni ezeket a neveket már önmagában is erős hatású. A Lenn a kútban című hangjátékban a tiltakozás szerepét fejezi ki, hogy ugyanazt a kutyát egyszer *Sztalin*-nak (a-val ejtve), másszor *Hitler*-nek hívja a gazdája.

„CSENDŐR Ha még egyszer meghalljuk, hogy Sztalin nevét ordítozza a majorban, magára vessen!

BŐDÖR Miért? Az ellenségről van elnevezve.

CSENDŐR Ne pofázzon!

BŐDÖRNÉ (nevet) De aztán amikor bejöttek az oroszok, bajban volt. Azoknak aztán magyarázhatta, hogy miért hívja **Sztalin**nak a kutyáját.

SZOTYORI Na most hívd a kutyádat, te híres!

BŐDÖR Hívom is Szotyorikám, **Hitler**, ne! Hitler, gyere ide!" (FC.: 69).

Ribizli – A Berzsián és Dideki című meseregényben Dideki virágillattal táplálkozó csodakutyája: beszél, szárnya van, repülni tud, és a síró gyerekeket megvigasztalja.

Sir Arthur MacKinley – Az Állattörténeteim egyik képzeletbeli hőse.

„Ha majd gazdag leszek, tartok egy kutyát. […] Skót juhász lesz, méltóságteljes, bozontos, már a nevét is kitaláltam: **Sir Arthur MacKinley**. Csodás kutya lesz, mindenféle mókás és nem mókás rendkívüliségekre alkalmas. És persze: írni fogok a kutyáról" (Ka.: 129).

Sumi kutya – említett kutyanév.

2.2.2. Lónevek: 4 : 6

2.2.2.1. A valóságban is létező lónevek mintájára alkotott lónevek: 3 : 5

Deres, *Kicsi*, *Madár* (egy vak ló – 3)

Madár – „Nehéz ezzel a vak lóval – mondta az apja –, de jó ló. Aztán egyszer csak a ló megállt. Az apja egy darabig biztatta, de a **vak madár** meg sem mozdult, a végén még horkantott is egyet. Az apja mérges lett, és az ostorért nyúlt. Rávágott a lóra. A hasa alá, mert a lovaknak a hasuk alja a legérzékenyebb. Madár erre ugrott egyet, és visszafelé tolta a kocsit. [az apa leszállt a kocsiról, hogy megnézze, mi a helyzet] Ezt a képet sohasem felejti el, ma is élénken él az emlékezetében, az akkori hangokkal és szagokkal együtt.[…] – Lövészárok – mondta az apja –, vissza kell fordulnunk" (Ka.: 19).

A szövegben előforduló Madár – vak madár korreláció magyarázatát adja a névadásnak.

2.2.2.2. Más minta alapján létrehozott lónevek: 1 : 1

Ló

Itt a névadás az ókori fabulák és a népi állatmesék mintáját követi. Maga az állatfajra utaló közszó szerepel tulajdonnévként. A nagybetűs írásmód és az áttételes szerepkör utal a tulajdonnéviségre. Az 2.2.4.2. csoport neveihez hasonlít, oda is be lehetne sorolni.

2.2.3. Madárnevek: 2 : 2

Lázár Ervin nagyon szerette és ismerte a madarakat. Kötetet is szentelt nekik (vö. Öregapó madarai). A Tüskés varabin című kötetben egy kivétellel (*Hertelendi Róbert*) mégsem nevezte el külön névvel őket, és nagybetűvel sem utalt rájuk (vö. Tv.: például füstifecske, macskabagoly, gyurgyalag, tövisszúró gébics, vörösbegy).

Doktor Hertelendi Róbert (seregély) – a név háromelemű (névkiegészítő + családnév + keresztnév) személynévi eredetű.

„**Doktor Hertelendi Róbert**, foglalkozására nézve seregély. Már a neve miatt a szívembe zártam…" (Tv.: 34).

Rettenetes Háromkerekű Pakuk madár (*Pakuk*, *Pakuk madár*) – lehetne akár egy gyerekjáték az inspiráló momentum. A kislány, aki mindenkit szeretett című mesében bukkan fel a Tigris és a Medve társaságában (vö. HT.).

2.2.4. Egyéb állatnevek: 26 : 32

2.2.4.1. Személynevek mintájára alkotott állatnevek: 4 : 5

Szerdahelyi Lajos (bolha), *Egér Elek* (2), *Cecil* (oroszlán), *Gerzson* (pók),

Szerdahelyi Lajos – bolha. „Nem tartozott az agresszív bolhák közé. Szolid, rendszerető, példamutató életű bolha volt. Délelőtt tízkor reggelizett, kettőkor löncs, délután némi kis sétával egybekötött szabadfoglalkozás, este a boka tájékáról könnyű vacsora. **Két nap múlva már megvolt a neve**" (Ka.: 130).

Gerzson – egy pók. „egy este mondtam neki, ha éjszaka meg találna csípni, hát nem tudom, mit csinálok vele. Gerzson erre olyan megbántottan hallgatott, hogy elszégyelltem magam. Ne haragudj, Gerzson – mondtam, s tulajdonképpen **akkor derült ki, hogy Gerzsonnak hívják**" (Ka.: 130).

2.2.4.2. Más minta alapján létrehozott és egyéni állatnevek: 22 : 27

Borz, *Csacsarkas*, *Csákó* (ökör), *Egér*, *Farkas* (2), *Hangya*, *Kecske*, *Kos*, *Majom*, *Medve* (2), *Menyét*, *Mókus*, *Nyest*, *Nyúl – Nyuszi* (3), *Őz*, *Róka* (2), *Szarvas*, *Szúnyog*, *Tigris*, *Vaddisznó*, *Vitéz* (ökör), *Zsiráf*

Az esetek többségében a névadás a fabulák és a népi állatmesék mintáját követi, csak a nagybetűs írásban tér el tőlük (vö. Pesti Gábor: A farkasról és a darúról, Péczeli József: Bagoly, héja). Az esetek többségében itt is az állatfajra utaló közszó kerül tulajdonnévi szerepbe.

Csacsarkas – képzeletbeli állat. „akkora agyarai vannak, mint egy kardfogú tigrisnek. […] Te vagy a Morvay-féle oroszlánfaló **Csacsarkas**!" (Mgy.: 44).

3 . Lázár Ervin műveiben az állatnevek a megelevenített korok és történetek természetes tartozékai. Szerepük csak epizódszerep. Hogy nevük mennyire karakteres, függ a műfajtól is. A Tüskés varabin című könyve témája és stílusa például ismeretterjesztő jellegű, ebből következően az állatok konkrét néven nevezése nem jellemző rá. Amikor prózája a líra felé hajlik, akkor jelennek meg a sajátos, költött állatnevek: *Csacsarkas*, *Rettenetes Háromkerekű Pakuk madár*, *Ribizli*.

BERZOLITÓL A MASOKO KÖZTÁRSASÁGIG
Egyéb névtípusok Lázár Ervin műveiben

Kisebb számban az egyéb névtípusok is megtalálhatók Lázár Ervin műveiben. Szerepük a korfestés, néha jellemzés és intertextuális utalás. A valóságos és a fiktív nevek megkülönböztetését itt is rendező elvként érvényesítjük. Valamennyi olyan nevet a fikció részének tekintünk, amelyet nem sikerült minden kétséget kizáróan azonosítani.

1. Valóságos nevek

1.1. Intézménynevek

1.1.1. Vállalatok, üzemek nevei:
MÁV (Magyar Államvasutak – 2), *Nemzeti Vállalat* (az állami gazdaságok elődje – 2),

1.1.2. Sportklubok és versenyek nevei:
BRSC (Budapesti Rákosmenti Sport Club), *CSMTK* (Csepeli Munkás Testedző Kör, mai jogutódja a Csepel Sport Club), *Dinamó* és a *Meteor* (egykori sportklubok);
Európa-kupa, *Európa-bajnokság*, *Világ-kupa*

CSMTK, *Meteor* – „A csapatbajnokság egyik elmaradt találkozóját bonyolították le a **Meteor** és a **CSMTK** között…” (Ka.: 92).
Dinamó – „Rábeszélték Lángot, hogy engedje az idegent kesztyűzni kicsit Feketével, a **Dinamó** nehézsúlyújával” (Ka.: 95).

1.1.3. Politikai szervezetek nevei:
DISZ (Dolgozó Ifjúság Szövetsége), *Horthy-hadsereg*
ENSZ, *Biztonsági Tanács* (2)
„az **ENSZ**-ben vagyunk, a **Biztonsági Tanács** ülésén, a delegátusok a hasukat fogva röhögnek, mert egyiküknek a hátára van tűzve egy cédula „HÜLYE VAGYOK” fölirattal, de akinek a hátára van tűzve, az nevet a legjobban, mert egy másiknak is a hátára van tűzve, de ő meg még jobban, mert ő meg azt hiszi… […] röhög a Biztonsági Tanács, Karinthy után szabadon” (Ka.: 204–205).

1.1.4. Rádió- és televízió csatornák nevei:
Budapest I., *Budapest II.* (rádió); *Duna tévé*

1.1.5. Egyéb intézménynév:
Ornitológiai Intézet (Madártani Intézet)
SZTK

1.2. Emberi alkotások elnevezései

1.2.1. Márkanevek:
1.2.1.1. Autómárkák és más gépek nevei:
Mercedes, *Opel*, *Simca*, *Skoda*, *Wartburg*, *Warsawa*; *Hoffher* (traktor), *Singer varrógép*, *Szaratov* (szovjet gyártmányú hűtőszekrény)

Hoffher – Hoffher–Schranz–Clayton–Shuttlewort traktor. A magyar ipar remeke volt a 20. század első felében.
Skoda – autó. „a járda mellé állítva egy kisuvickolt **Skoda**, szemben málladozó falú bérház" (Ka.: 138).
Warsawa – autó: „Az öreg **Warsawa** nekilendült, a sok vihart látott karosszéria berezgett. A sofőr egy aprót nyögött, hátradőlt. S szép óvatosan elemelte a kocsit az útról. […] Azóta itt keringünk a kivénhedt taxival a város fölött" (Ka.: 128).

1.2.1.2. Cigarettamárka: *Munkás* (1950 és az 1980-as évek között volt forgalomban).

1.2.1.3. Írógépmárkák: *Erika írógép* (2), *Ideál típusú írógép*

Erika írógép – Tuzsa asszony, „aki fölemelkedett hatlövetű Erika írógépe mellől…" (Ka.: 197).
Ideál típusú írógép –„Munkára! – kiáltott az író és papírt fűzött ócska, **Ideál típusú**, traktor nagyságú **írógép**ébe" (Ka.: 200).

1.2.1.4. Italmárkák: *Cinzano* (híres olasz ürmösbor), *Hubi* (Hubertus – Zwack likőr), *Martell* (konyak), *Unicum* (Zwack gyomorkeserű-likőr)

1.2.1.5. Egyéb márkanév: *Schmoll-paszta* (a két világháború között kedvelt cipőkrém volt)

1.2.2. Vonatnevek:

Wiener Walzer – Budapest–Bécs útvonalon közlekedő vonat neve. „Lehet, hogy a **Wiener Walzer** megáll Győrben?" (Ka.: 138)

1.2.3. Gyógyszernevek:

Dolor – „Á, van nálam **Dolor** – mondta a lány…" (Ka.: 90).

1.2.4. Irodalmi alkotások címei:

Anyám tyúkja (2) – Petőfi Sándor verse (Vác, 1848. február).

Elküldött a Sára – városi műdal címe.

Erdei lak – Petőfi Sándor verse. Az eredeti címe: Az erdei lak. Költői verseny Kerényi és Tompával (Eperjes, 1845. április).

Himnusz – Kölcsey Ferenc költeménye (1823).

Mennyből az angyal – karácsonyi ének.[127]

A nagy Gatsby – F. S. Fitgerald regénye (1925)

A féllábú ólomkatona (A rendíthetetlen ólomkatona), *A rút kiskacsa* – Mindkettő Hans Christian Andersen (1805–1875) meséje. Andersen hatása kimutatható Lázár Ervin művészetében.

1.2.5. Filmcímek:

Rocco (Rocco és fivérei (1960), rendezte Luchino Visconti),

1.2.6. Képzőművészeti alkotások címei:

Krisztus az Olajfák hegyén – M. S. mester alkotásának képe a nem létező Masoko Köztársaság nyugati határvonalának jeleként szerepel.

Marokszedő lány – Jobbágy Miklós (1882–?) szobra.

Táncoló lány – A Ha okos vagy, mint a kígyó című elbeszélésben egy újság lapjain fedezik fel a szobrot (Csikai Márta szobrát, amelyet egyébként 1984-ben avattak fel Csepelen). Az elbeszélő szoborra vonatkozó gondolatait Rik Wouters belga szobrász egyik művének említése indítja el. Az író, aki képzőművészeti kiállítások megnyitását is nem egyszer vállalta, szinte elemzést ad a műalkotásról: „később már világosan

[127] Márai Sándornak is van egy ugyanilyen című verse, amelyet New Yorkban 1956-ban írt.

emlékeztem rá, hogy egy felemelt láb és egy kéz harmonikus, felködlő vonala volt. De elúszott előlem pillanatról pillanatra. Pedig akkor már ott sejlett bennem a bizonyosság, hogy ez a vonal tökéletes. Egy mozdulat absztrakciója, amely kevesebb is meg több is az ábrázolt mozdulatnál. Van benne valami tünékeny, a megnyugvásnak egy olyan fajtája, amikor az ember egy bonyolult matematikapélda megoldása közben rájön a következő helyes képletre, de tudja azt is, hogy ezzel még nagyobb erőfeszítést kívánó munka elvégzése elé érkezett, és a megtalált képlet csak egy villanásnyi örömet okoz – a megnyugvás nem tökéletes, és valahogy ez a jó" (Ka.: 31).

1.2.7. Létező szakkönyvek címei:

Fényes Elek-féle helységnévtár (Magyarország geográfiai szótára I–IV. Pest: 1851)

Petőfi (Illyés Gyula monográfiája. Budapest: 1936)

Magyarország madarai – Chernel István: Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségükre I–III. Budapest: 1899

A madarak hasznáról és káráról – Herman Ottó műve (Budapest, 1901)

A természet képekben – J. Toman és J. Felix műve. Magyarul megjelent a Natura Kiadónál 1981-ben.

Természettudományi kislexikon – Bíró Gábor – Borbély Samuné – Dux Erik 1989. Természettudományi kislexikon I–II. Budapest: Akadémiai Kiadó.

1.2.8. Újságok, folyóiratok címei:

Esti Hírlap, *Népszabadság, Sport*, *Turf*

1.3. Tárgynevek

Fekete Péter – kártyajáték. A 20. század második felében kedvelt gyerekkártya volt.

Hindenburg léghajó – Több mint 245 m hosszú és 41 m széles léghajó volt. Az 1937-ben történt katasztófája vetett véget a léghajózásnak. 36 ember lelte halálát a balesetben.

Vécsey-kézigránát – Tervezője Vécsey Zoltán százados volt. 1942-ben mutatták be. Hasonlatban említett tárgynév: „A csokrot úgy tartotta, mint egy **Vécsey-kézigránát**ot" (Ka.: 142).

1.4. Növénynevek

Búzavirág, *Erdei Gyöngyköles*, *Fürtös Gyöngyike*, *Ibolya*, *Karcsú Sisakvirág*, *Közönséges Gubóvirág*, *Tavaszi Csillagvirág*, *Úritök*
Egyszerű antropomorfizációról van szó ezekben az esetekben.

2. Fiktív egyéb nevek

2.1. Intézménynevek

2.1.1. Gyárak, üzemek és egyéb intézmények nevei
Bab Berci és Rév Zoli Ecetüzeme, *Schultz–Kovásznai-féle hadianyaggyár*;
Kudarc Múzeum, *Siker Kiállítás* – a Masoko Köztársaság intézményei.

2.1.2. Cirkuszok, vidámparkok nevei:
Altamero cirkusz, *Franka Cirkusz*, *Jefferson-féle cirkusz*; *Vidám Park* (2)

2.1.3. Politikai és civil szervezetek, intézmények nevei:
Emberek Köre (elit klub), *Masoko köztársaság*, *Nagytanács*, *Szegény Dzsoni SC*, *Világhírű SC*
Emberek Köre – álarcot viselő emberek alkotják.
„– Mi értelme van ennek? – kérdezte kis szünet után Ézsaiás.
– Itt szabad vagy – mondta a férfi.
– Hogyhogy szabad?
– Megszabadulhatsz az előítéletektől, rangodtól, rangtalanságodtól, itt ember vagy. Az álarc mögött ellazíthatod különböző pózokhoz szokott arcizmaidat… eldobhatod az igazi álarcot… amit mindig hordasz. […]
– Nem látom senkinek a szemét – mondta Ézsaiás” (Ka.: 163–164).
Masoko Köztársaság – az ember belső szabadságának szimbolikus intézménye.
„Más országokkal ellentétben a Masoko Köztársaságnak alul és felül is voltak határai – nevezetesen egy rongyszőnyeggel borított hajópadló és egy koszos, hámló mennyezet. Ez azonban ne tévesszen meg senkit, magától értetődő, hogy a fent említett függőleges határokon belül a Masoko Köztársaság a Föld centrumáig, illetve az égig ér” (Hsz.: 201).

2.1.4. Oktatási szervezet neve:

Nyúlfutást Oktató Főtanfolyam

2.2. Emberi alkotások elnevezései

2.2.1. Márkanév:

BB-olaj, *Berzoli* (Bab **Ber**ci + Rév **Zoli** = Berzoli ecet),

2.2.2. Irodalmi alkotások címei:

A rétisas vijjog (finom intertextuális utalás Vas István Mért vijjog a saskeselyű? című művére),

ŐK KETTEN (egy készülő írás munkacíme, vö. Ka.: 200),

Lány énekel (műfaja ismeretlen),

Verscímek: *Az olajütő magyarok hiányosságairól*, *Én volnék? Vagy ki szuszog itt*, *Jenő azt mondta, hogy átment a labda*, *Mester, a szokásos négy lövést*, *Negyed nyolc múlt öt perccel*, *Fráter Ciprián, a madárember repülni tanul* (Pálinkós Gyurka versei), *Zajok napja* (Berzsián tervezett jobbladája), *Szerelem, szerelem*… – kezdetű jobblada.

2.2.3.Képzőművészeti alkotások címei:

Állatgondozónő (Inkey Zoltán szobrának a címe, vö. Ka.: 46), *Zászlós férfi* (szobor)

2.2.4.Újságok, folyóiratok címei:

Anyámellenes Hírlap, *Enneksekell-Annaksekell című orgánum*, *Forrólap*, *Hideglap*, *Királyok Lapja*, *Langyoslap*, *Ördögadta Vállalkozók lapja*

2.2.5. Tv-műsorok címei:

A nyár örömei, *Szerelmes földrajz*,[128] *Tarka szőttes*

[128] Az irodalomból két ugyanilyen című alkotást is ismerünk. Az egyik Tar Károlyé (Kolozsvár, 1983), a másik Szabó Zoltán, Andliába emigrált íróé. 1942-ben jelent meg először, a Nyugat kiadásában. Újabb kiadása az Osiris Kiadó érdeme (1999). A második adatot Korompay Klára bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönjük.

3. Tárgynevek

3.1. Közszói eredetű tárgynév:

Alumínium Fedő, *Bojtos Butykos*, *Burátlan Lámpa*, *Épfülű Bögre*, *Fületlen Bögre*, *Háromlábú Hokedli*, *Húsvágó Bárd*, *Kávédaráló*, *Kék Fedő*, *Konyhaasztal*, *Konyhaszekrény*, *Körömreszelő*, *Merőkanál*, *Mozsár*, *Piros Fedő*, *Tejesköcsög*

Valamennyi antropomorfizált tárgy egy felsorolás része (vö. HT.: 63). A sort a *Kettőbe Vágott Paradicsom* zárja (lásd másutt).

Kevei bácsi – egy hóember neve. Családnév és közszói elem hitelesíti a nevet, amelyet egy kislány ad.

„Mielőtt kilépett a kapun, katonásan köszönt Kevei bácsinak, aki egész éjjel ott fagyoskodott az udvaron, és tényleg olyan nagy hasa volt, mint az igazi Kevei bácsinak. Tegnap csinálták Édesapával, mert jó ragadós hó esett – faszénből tettek neki szemet, orrnak meg egy nagy sárgarépát. Csodájára járt az egész család, s Zsuzsika azt mondta rá: „**Kevei bácsi**” (Hsz.: 19).

3.2. Irodalmi eredetű tárgynév:

Aladdin lámpája – intertextuális utalás.

3.3. Találmánynév:

Palotai–Kozári–Piskó–Sós-féle ciklusrögzítő

4. Eseménynevek

Kupa-kupa, *Nagy Radzs-an-Bajjam ünnepe* (tréfából születik a név, vö. Hsz.: 121), *Óperenciás-kupa*

5. Természeti jelenség neve

Északi Salétromfény

6. Növénynevek

Kettőbe Vágott Paradicsom, *Tehuantepec* (körtefa)

„– Hova vezet? [a spárga]

– Tehuantepecbe.

Tehuantepec a körtefa volt. A kisfiú átment a körtefára, és telefonáltak egymásnak" (Hsz.: 28).
Valóságos helynév vonatkozik a körtefára. Tehuantepec város, folyó, földszoros és vasútvonal neve Mexikóban.

A bemutatott tulajdonnevek azoknak a koroknak az attribútumai, amelyeket a művek megelevenítenek. A két világháború közötti időtől egészen napjainkig, és még mindezeken túl a fantasztikum végtelenéig. Fel-felvillannak az előző fejezetekben már bemutatott lázáros névadási módok: azaz a valóság elemeinek felhasználása (*Hindenburg léghajó*, *Schmoll-paszta*), a környezetben fellelhető mindennapi tárgyak antropomorfizációja (*Háromlábú Hokedli*, *Kék Fedő*), a társadalmi és szociális környezet megelevenítése (*Hoffher traktor*, *Singer varrógép*, *Szaratov hűtőszekrény*, *Zászlós férfi*) és a képzelet szülte játékos névformák kigondolása (*Kupa-kupa*, *Nagy-Radzs-an-Bajjam ünnepe*).

A művészet különböző ágaihoz kapcsolható, egy-egy névben megmutatkozó intertextuális utalások a szövegek mélységét tágítják. Olyan emblematikus művek szerepelnek, mint *Krisztus az Olajfák hegyén*, *A nagy Gatsby* vagy a *Rocco*.

A cirkusz világa többször és többféle megközelítésben jelen van Lázár művészetében. Amolyan „jó cirkuszi neveket" talált ki – ahogy ezt az író felesége, Vathy Zsuzsa megjegyezte.[129] A személynevek mellett erre a témára utalnak az *Altamero cirkusz*, *Franka Cirkusz*, *Jefferson-féle cirkusz* nevek is. A mutatvány, a különleges teljesítmény mint téma, Kosztolányihoz hasonlóan, érdekelte Lázár Ervint (vö. A cirkusz, A tűznyelő; A Franka Cirkusz, A kisfiú meg az oroszlánok, A fázóművész).

[129] Vathy Zsuzsa szóbeli közlése. Interjú: 2009. július 10.

„MIKKAMAKKA VAGYOK.”
„HALLOTTÁL MÁR RÓLAM?”

A személynevek szövegbe ágyazódása

A személynevek szövegen belüli viselkedésének vizsgálatára Lázár Ervin meseregényeinek neveit választottuk. Ennek oka részint az, hogy ebben a műfajban, lázáros stílusjegyként szinte nyüzsögnek a nevek. Névadás szempontjából is a legizgalmasabb személynevek itt találhatók. Mindemellett a kérdéssel azért is foglalkozunk, mert kevésbé feltárt és kidolgozott területe ez a névtannak. Az irodalmi alkotásokban szereplő nevek szövegbeli létezésére, esetenként a szerkezetet is befolyásoló funkciójára kevésbé figyelnek a kutatók, leginkább a szereplők természetére, névből fakadó jellemzőire mutatnak rá. Lázár Ervin A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregényének kiemelt vizsgálatával szeretnénk igazolni a személynevek egymással összefüggő rendszerét mint műfaji és Lázár Ervin-es sajátosságot.

1. Először vegyük szemügyre a magyar névtani szakirodalomból azt a néhány tanulmányt, amely a kérdéskörrel szorosabban vagy lazábban érintkezik!

V. Raisz Rózsa (1997) miután hivatkozott Mikszáthnak Nagy Miklós által feltárt névadási gyakorlatára, kiegészítésül megvizsgálta az író egy kisregényének névanyagát és szövegbe épülését. Először felsorakoztatta A gavallérok című kisregény tulajdonneveit, majd névtípusonként tanulmányozta a makroszerkezet függvényében azt, hogy hogyan illeszkednek a nevek az adott műbe, ill. milyen narrációs szerephez jutnak. Végkövetkeztetése szerint:

1. A különféle névfajtáknak és névalakoknak „az elbeszélő szövegében és a szereplők beszédében való előfordulása nem különbözik egymástól lényegesen” (541).
2. Mikszáth névhasználatában miliőt ábrázoló szerephez jutnak a fiktív, teremtett személy- és földrajzi nevek.

Vitányi Borbála (1997) népnyelvi mezőben figyelte meg a kereszt- és becézőnevek szövegen belüli viselkedését. Tanulmánya azonban a szókészlet egy rétege, a tájszavak felől foglalkozott a kérdéssel, s a keresztnevek és becézőnevek köznevesülésének példáit mutatta be, tehát nem épített összefüggő szövegekre. Tárgyunkhoz – éppen ezért –anyaga közvetlenül nem kapcsolható.

Inspiratív gondolatokat KISS ANTAL (1997) munkájából meríthettünk. Nála vetődött fel a névgyakoriság kérdése, valamint a nevek előfordulási helyének összefüggése a szövegtagolással. Gondolataira és megállapításaira a későbbiekben még utalunk.

2. A nevek szövegbe ágyazódásának vizsgálatához először azt kell eldönteni, hogy milyen nézőpontból érdemes a kérdéssel foglalkozni. Lázár Ervin meséinek, meseregényeinek személyneveit több oldalról meg lehet közelíteni. Érdemes feltárni 1. a szerző névérzékenységét és a névadás tudatosságát, 2. a kijelölt szövegek mikro-, mezo- és makroszintjeiben a nevek funkcióját és a névháló összefüggéseit, 3. az alkotó egyéni névkezeléséből fakadó szövegbeli sajátosságokat.

2. 1. Lázár Ervin névérzékenysége

„***Ribizli*** kitámolygott a szobából, beleszimatolt az illatfelhőbe, felcsillant a szeme, kitárta a szárnyát, és a virágok fölé lebbent. Megtelt erővel, élettel.
– Jaj, ***Ribizli***, vigyázz, el ne rontsd a gyomrod! – mondta neki ***Dideki***.
És ebben a pillanatban sötét árny felhőzte el az eget.

– ***Áttentő Redáz***! – kiáltott ***Zsebenci Klopédia***, de a sötétség azon nyomban eloszlott, újra világos lett.
Értetlenül néztek egymásra, csak ***Berzsián*** mosolygott boldogan.
– Nem ***Áttentő Redáz*** volt – mondta. – Belőlem ment ki a sötétség.
– És látsz is? – kérdezte **Violin**.
Berzsián bólintott boldogan, a többiek a nyakába ugrottak.
Csak ***Sróf mester*** csóválta a fejét.

– Sose hittem volna, hogy ennyi sötétség elfér egy emberben – mormogta” (BD.: 130).

A fent idézett szövegrészlet is mutatja, hogy Lázár Ervin a névérzékeny írók közé tartozik. Állíthatjuk ezt nem csak a bemutatott részlet alapján (8 név, 10 előfordulás). Bizonyítékkal szolgált KISS ANTAL (1997) névgyakorisági vizsgálata is, amelynek alapja az 1994-es Körképből válogatott tizenhárom kortárs szerző egy-egy novellája volt. A gyakorisági értékek bemutatásához Lázár Ervintől A keserűfű című elbeszélés szolgált, amelyről megállapította KISS, hogy a 11,7 lap/név, a többiekhez képest legmagasabb arány, sokszereplős szövegre utal, vagy arra, hogy a szerzőnek külön oka is lehetett a sok név használatára. A műre és alkotójára vonatkoztatva a következőket emelte ki: „Lázár Ervin a kitelepítés elől menekülő német házaspárt segítő – szinte csak egy-egy mondatban előforduló – mellékszereplőket nem arctalan tömegként ábrázolja, hanem mindegyiket

szinte megajándékozza egy egyedítő névvel, s ezáltal a történet hitelességét fokozza" (561).

Teljes mértékben azonosulva Kiss megállapításaival és figyelve Lázár Ervin stílusjegyeire, megtoldhatjuk a fentieket azzal, hogy a személynevek jelenléte meséiben, meseregényeiben még erőteljesebbnek látszik, mint az elbeszélés vagy regény műfajában. A meseregények hősei között nincs olyan merev alá- és fölérendeltség, mint a regény fő- és mellékszereplői között. Sokkal inkább kiegészítik egymást, és az egyes epizódok történéseiben hol egyik, hol másik kerül előtérbe. Lázár Ervin olyan gyorsan váltogatja a párbeszédekben megszólalókat, hogy részint ezért, részint pedig a gyermeki befogadás természete miatt újra és újra megnevezi a szereplőket.[130] A szövegösszefüggés grammatikai kapcsolóelemei helyett is tulajdonneveket használ, vállalva akár a szöveg redundanciájának kockázatát is. Nézzünk néhány példát a jelenségre:

„– Hencegős! – ordította **Vacskamati**.

– Nagyképű! – kiáltozta **Aromo**.

Bruckner Szigfrid egyenesen így bődült el:

– Nagypofájú! –

– Kicsoda? – kérdezte **Mikkamakka**.

– **Ló Szerafin**! – bömbölték kórusban" (NKE.: 36).

„– Na tessék – mondta **Berzsián**.

– Nono – nézett rá gyanakodva **Főszakál**l.

– A bolondját járatod velünk – mondta szigorúan **Aggszakáll** –, nem akarsz a városon segíteni.

– Nem értitek, hogy nincs varázserőm – méltatlankodott **Berzsián**.

– De igenis van! Csak tagadod. **Alszakáll**, gyerünk a tanúkért! – harsogta **Aggszakáll**.

– Miféle tanúkért? – kérdezte **Berzsián**…" (BD.: 64–65).

Látható az idézett részletek példájából, hogy egyszerre és egy időben sok szereplő van jelen. Sokszor és röviden szólalnak meg. A szöveg kohézióját biztosító leggyakoribb kapcsolóelem pedig maga a tulajdonnév.

[130] Meg kell jegyeznünk, hogy Lázár Ervin írásaiban, de magánéletében is képes volt teljesen ráhangolódni a gyermeki gondolkodás logikájára. E tekintetben A. A. Milne és Antoine de Saint-Exypèry utódjának nevezhetjük.

Az alábbi táblázat Lázár Ervin meseregényeinek adatai alapján készült azzal a céllal, hogy a szerző névérzékenységét újfent, más műfajban is igazolja. A táblázat adatainak értékelésekor figyelembe kellett venni azonban, hogy nem szokványos, oldalankénti 35 vagy 36 sorról van szó, legfeljebb 30–32-ről, s a sorok hosszúsága is – a nagyobb betűméret miatt – jóval rövidebb az átlagosnál (50–52 leütésnyi a 90–100-zal szemben). Mindehhez még hozzá kellett venni azt a tényt is, hogy a gyerekkönyvek illusztráltak, tehát az oldalak verbálisan sokszor csonkák. Amikor az egész oldalon illusztráció található, természetesen, nem vettük figyelembe.

2. számú táblázat

A meseregény címe	A szöveg hossza (oldal – az egész oldalas illusztrációk nélkül)	A személynevek száma – előfordulási gyakorisága egy művön belül	Oldal/név
A kisfiú meg az oroszlánok (1964) – KO.	86	10 – 587	6,83
Berzsián és Dideki (1979) –BD.	131	16 – 1312	10,15
Gyere haza, Mikkamakka! (1980) – GyM.	75	8 – 458	6,10
Szegény Dzsoni és Árnika (1981) – DzsÁ.	62	9 – 513	8,27
A Négyszögletű Kerek Erdő (1985) – NKE.	**137**	**20 – 1565**	**11,43**
Bab Berci kalandjai (1989) – BB.	113	21 – 876	7,75

Látható, hogy nagy a nevek megterheltsége, amely a szövegek redundanciájának névben megragadható mutatója. Tudatos stílusjegynek gondoljuk, amelynek mozgatórugója a gyermekbefogadóra figyelés és tapintat lehetet.

Az írói stílus változásával nem, hiszen felnőtteknek szánt műveiben is viszonylag nagy számban nevezi el szereplőit, de a műfaj jellemzőinek kisebb vagy nagyobb mértékű

érvényesítésével lehet magyarázni az egy-egy oldalra jutó nevek viszonylag magas számát. A műfajiság itt azt is jelenti, hogy normákkal rögzített, elvárásokra építő szövegmű. A meseregény ugyanis olyan átmeneti műfaj, amelyben a mese és a regény sajátosságai keverednek. A keveredés aránya azonban alkotófüggő. Az műfaj tehát építkezik a mese és a regény specifikus részleteiből. A történetmondás linearitását és a laza epizódokból épülő, a pikareszk regényeket idéző szerkezetet a regénytől kölcsönzi, de fikciórendszere és benne a nevek rendszere inkább a meseit idézi (Lázár Ervinnél mindenképpen). Nyilvánvalóan a fikció részei pl. a *Szegény Dzsoni és Árnika* szereplői: *szegény Dzsoni, Árnika királykisasszony, Östör király, Százarcú Boszorka, Ipiapacs*, a hírhedett rabló, a sértődékeny *Rézbányai Győző, Ajahtan Kutarbani király* és a *Hétfejű Tündér*. Minél jobban közelít a meseregény a regény szerkezetéhez, annál kisebb a nevek száma és terheltsége. Ebből a szempontból A kisfiú meg az oroszlánok mutatja a legnagyobb hasonlóságot: 6,83 oldal/név. A szerző és a kiadó a meseregények közé sorolta ezt a művet. Mégis azt gondoljuk, hogy inkább úgynevezett gyerekregény. Tematikai kódja ugyanis a gyermek (Peti), logikailag pedig sokkal szorosabban kapcsolódnak az egyes fejezetek egymáshoz, mint a meseregények esetében.

A nevek terheltsége legnagyobb A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregényben. A mű cselekménye tulajdonképpen hétköznapi gyermekszereplők hétköznapi konfliktusaira épül. Nincsenek benne heroikus figurák, csak egyenrangú, okvetetlenkedő „gyerekek", akik mindenbe belekotyognak és szeretnek együtt lenni:

„**Maminti** futkosott hát körülöttünk. De nem fért a fához. Hol **Ló Szerafin** csánkjába, hol **Mikkamakka** könyökébe, hol **Szörnyeteg Lajos** hátába, hol **Nagy Zoárd** ágaiba, hol **Bruckner Szigfrid** sörényébe, hol **Aromo** oldalába, hol meg **Vacskamati** hüvelykujjába ütközött" (27). Nyolc név háromsornyi szövegben.

Lázár Ervin meseregényeinek szereplőihez szerkezetépítő és történetszervező funkciót is rendelt (vö. G. Papp 2007: 96–109). A névadás tudatosságának igazolása után térünk rá ennek bizonyítására.

2. 2. A névadás tudatossága

Lázár Ervin esetében a „névteremtésnek" kiemelt funkciója van. Egyesek szerint a név nála gyakran túlnő a történeten. Még amikor nem ad nevet, akkor is jelentésközvetítő szerepet vesz fel a név hiánya. Így történik például A fehér tigris című kisregényében a *Makos Gábor* mellé társított *fehér tigris*-sel is, aki a szereplő kettős világának egyik felét

szimbolizálja. Más esetben az is előfordul, hogy a feszültségkeltés eszköze lesz a személynév hivatalos alakjának eltitkolása. A Veréb a Jézus szívében novellának kamaszkorú címszereplőjéről megtudjuk, hogy az apja nevezte el *Verébnek*, de *Sápadtarc*-nak is hívták diáktársai. S bár a történetszövés közben több lehetőség kínálkozott volna a ragadvány- vagy álnév mögötti család- és keresztnév felfedésére (bemutatkozás, hivatalos megszólítás), Lázár Ervin mégsem teszi meg, az olvasó folyamatos elvárása ellenére sem. A név jelentésmezeje így sokkal tágabb, s a köréje simuló üres helyek intellektuális feszültséget kelthetnek a befogadóban. Az olvasó az utolsó mondatig várja a valódi név felbukkanását. Az említett példák számunkra azt is igazolják, hogy átjárhatóság mutatható ki az író felnőtteknek és gyermekeknek szánt művei világa között. Bár ezt már régóta sejtettük, az életművel való szorosabb foglalkozás óta egyre több bizonyítékát is megtaláltuk ennek.

Tagadhatatlan a tudatosság a meseregények költött nevei esetében. Vegyünk néhányat a gyermekire hangolt megoldások közül: *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon, Nagy Zoárd, Dömdödöm* (NKE), *Ripityán, Áttentő Redáz, Zsebenci Klopédia* (BD.)*, Bab Berci, Nuuszi Kuuszi, Pálinkós Gyurka* (BB.) *Százarcú Boszorka, Hétfejű Tündér, Rézbányai Győző* (DzsÁ.). Valamennyi névalak mögöttes mozgató rugója részint a játékosság, részint a mesei tartalomhoz és műfajhoz igazodás. Az író névérzékenysége tehát megmutatkozik a nevek használatának gyakoriságában és a megnevezés, ill. ennek elhagyása tudatosságában. Korábbi fejezeteinkben már bizonyítottuk, hogy a név felhasználásának és kitalálásának módja komolyan foglalkoztatta az írót.

3. Nevek és funkcióik a választott Lázár Ervin-szövegekben

Lázár Ervin meseregényeinek korpuszai szinte igénylik, hogy az egyes nyelvi összetevőket – esetünkben a személyneveket – a tágabb szövegvilág keretei között is megvizsgáljuk. Ez esetben szövegvilágon a tér- és időkijelölésekkel, a beszédhelyzet, azaz a narráció fő jellemzőivel, referenciaviszonyokkal és a deixissel jellemezhető szövegvilágot értjük. A következőkben megvizsgáljuk a szerző és hőse viszonyát, valamint a név narratológiai funkcióját.

3. 1. A szerző és hőse

Kosztolányi Dezső és mások is rámutattak arra, hogy egy-egy karakter megalkotásakor mennyire együtt lélegzik a figura az identitását jelölő névvel. Megváltoztatni önkényesen

nem lehet, de legalábbis nem célszerű. Lázár Ervin például annyira ragaszkodik egy-egy névteremtményéhez, hogy átsétáltatja egyik alkotásából a másikba. Pélául *Bruckner Szigfrid*-del először A kisfiú meg az oroszlánokban (1964) találkozhatunk. De felbukkan a Bikfi-Bukfenc-Bukferenc (1976) és a Gyere haza, Mikkamakka (1980) című művekben is. A Bab Berci kalandjaiból (1989) *Rutoldó* és *Tupakka* vándorol át a Manógyár (1993) meséinek világába. A *Hétfejű Tündér* is több szövegműnek szereplője (mese (1973) → mesefüzér (1976) → meseregény (1981)). Az áthelyezhetőségük azt is jelenti, hogy kiforrott karakterek, s az író világának fontos elemei. A név – kicsit merész állítással – szinte helyettesíti a szavakkal megrajzolt portrét. Különösen igaz lehet ez a leíró vagy beszélő nevek esetében: *Violin mester* (BD.), *Százarcú Boszorka* (DzsÁ.), *Nuuszi Kuuszi* (BB.), *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon* (NKE.)

Arra is akad példa, hogy a meseregény elején a valóságos és a mesei tér és idő összemosásával egyszerre születik meg a név és indul el a történetmondás. A valóságos tér véges és körülhatárolható, a mesei tér végtelen és belülről tágítható. A valóságos idő korlátozott és konkrét, a mesei idő végtelen és bizonytalan. Lázár Ervinnek bravúros módon sikerült a kettőt eggyé olvasztania az írói és a mesemondói narráció együtt használatával. Ilyen alkotás a Szegény Dzsoni és Árnika, de A Négyszögletű Kerek Erdő is. Most az előbbi első fejezetéből idézünk egy részletet, amelynek a valósághoz kapcsolható tér–idő dimenzióját az író és lánya, Fruzsina beszélgetése adja:

„– Írjál nekem egy mesét.

– Miről?

– A kacsakirályról meg a kacsa-királykisasszonyról.

– Két kacsáról?

– Igazából nem kacsák ám!

– Hanem?

–Valódi király meg valódi királykisasszony. Csak a gonosz boszorkány elvarázsolta őket.

– Miért varázsolta el őket?

– A **szegény Dzsoni** miatt.

– Ez a szegény Dzsoni egy angol?

– Dehogy angol! A szegény Dzsoni az a szegény Dzsoni, és kész. Nincsen neki semmije, vándorol a világban, és fütyörészik.

– És miért kellett e miatt a szegény Dzsoni miatt elvarázsolni a királyt meg a királykisasszonyt?

– Mert a gonosz boszorkány nem akarja, hogy a szegény Dzsoni feleségül vegye **Árnikát**.

– Ki az az Árnika?”

– Hát a királykisasszony, ki volna más!

– Ja, tudom már! Árnika királykisasszony, aki olyan kedves volt, hogy a mosolyától megszelídültek a farkasok meg a medvék; még a szélvihar is elcsendesedett, ha Árnika elmosolyodott. Szerette is mindenki **Östör király** lányát.

– Milyen király?

– Östör. Nem így hívják Árnika apját?

– Dehogynem. Persze hogy Östör királynak hívják.

Hegyen innen, völgyön túl, völgyön innen, hegyen túl…”(5–6).

És így tovább… ahogy a szerző és gyermeke meseírásra szövetkezik. Bár a finom áttűnések érzékelhetők, mégsem lehet teljesen szétválasztani a történetmondás terét és idejét a mesemondás terétől és idejétől. Ebben a különleges tér–idő viszonyrendszerben szerveződő szövegben mint fix pontok helyezkednek el a személynevek. Hozzájuk képest határozódik meg minden egyéb. Példánk esetében a folyamatos előre haladás követelménye szerint lépnek be újabb és újabb szereplők a meseregény világába. Helyzetük egy idő után Árnikához és szegény Dzsonihoz igazodik. Nem mellékszereplők a fogalom hagyományos értelmezése szerint, előlépésük inkább Árnika és Dzsoni jellemének kiteljesedését erősíti, illetve teszi lehetővé. Ugyanakkor a szövegvilág szerves tartozékai.

Tér–idő szerkezetben ábrázolva a következőképpen alakul a nevek egymás utáni belépése a szövegmondásba, valamint elhelyezkedésük váza is látható az ábrán:

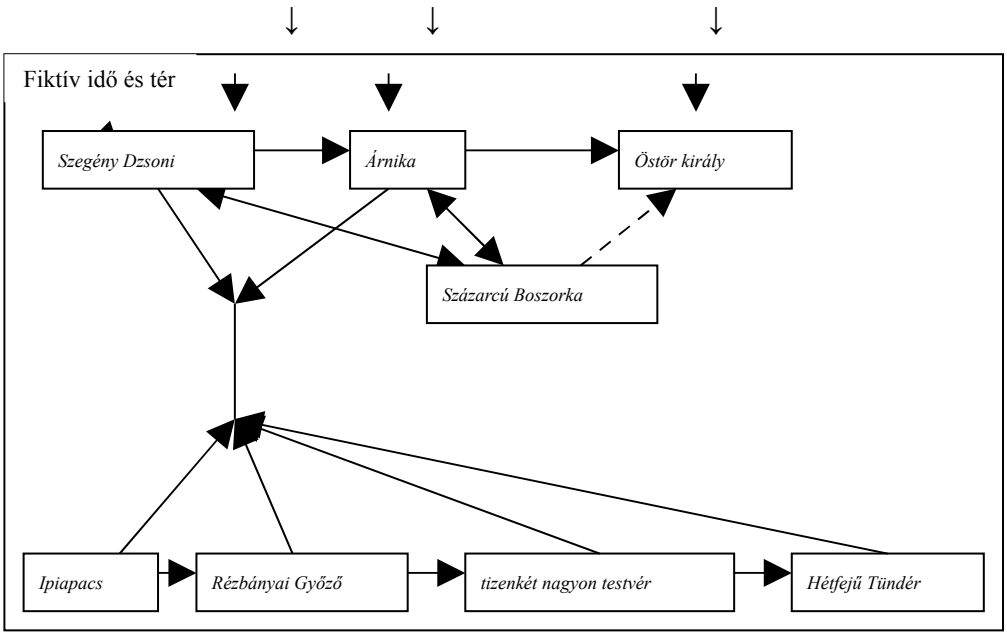

1. ábra

Az első három szereplő neve és szerepe kívülről kerül bele a mesei időbe és térbe. A többi általuk és belülről születik. A kettő köré szövődik a szövegkorpusz maga. Itt tehát olyannyira szoros a kapcsolat a nevekkel kifejezett szerepkörök és a szöveg egésze között, hogy a mű nyolc fejezetét majdnem teljesen meg lehet feleltetni egy-egy figurának. Ebből az a furcsaság is látszik, hogy nem a nevek ágyazódnak bele a szövegbe, hanem fordítva, a szöveg épül a nevek által, szinte a szöveg szolgálja a neveket.

3. 2. A név narratológiai funkciója

A név narratológiai funkciója mindhárom szövegszinten megmutatkozhat. A feldolgozás menetében a kommunikációs modellnek megfelelő logikát követjük. Valljuk ugyanis, hogy bármely irodalmi alkotás a szövegkorpusz és befogadója közötti párbeszéd interakciójában teljesedik ki. Irodalmi narratívákon belüli dialogicitásról éppúgy beszélhetünk tehát, mint ezeken kívüli, virtuális dialógusokról. Először mintegy felülről a valós–fiktív–imaginárius hármas látószögéből indulunk, majd lehajolva a mikroszintre fokozatosan közelítünk újból a szövegvilág makroszintjének összegző hálózata felé.

3. 2. 1. „Az irodalmi szöveg valóság és fikció keveredése, s ekképp magával vonja az adott és az elképzelt összjátékát.” (ISER: 21) A valós és a fikcionális szembeállítása helyett ISER kölcsönhatásról beszél, s ezt a kettőst kiegészíti az imaginárius fogalmával. Nemcsak az irodalomelmélet művelői használják ezt a fogalmi hármast, hanem a nyelvészek is vallják, hogy a szövegvilágnak mindig van kapcsolata a valósággal, és sokszor fedik is egymást. „Amint a valóságok áthelyeződnek egy szövegbe, valami más jelévé változnak.” (ISER: 23) E gondolat szerint az irodalmi szövegekben a nevek kettős fikcionáltságúakká válhatnak. Akár kitaláltak, akár valóságosak belekerülvén egy eleve fiktív szövegbe, újrafikcionálódnak. Petőfi Sándor nevének említése például „…ezt már régen megírta *Petőfi Sándor*” (NKE.: 106) a Négyszögletű Kerek Erdő lakóinak költői versenyét hitelesíti. Amikor egy szereplőt *Hüvelyk Matyi*-nak becéznek, a fikció válik hihetővé (vö. Hsz.: A csapda).

3. 2. 2. Lázár Ervin meseregényeinek szövegvilágáról megállapíthatjuk, hogy benne a nevek gyakran kapnak kohéziós, a grammatikai kapcsolóelemeket helyettesítő szerepet, következésképpen a neveket mikroszinten is meg kell vizsgálni. Ehhez a vizsgálathoz a Berzsián és Dideki utolsó, Virágkoldusok című fejezetét faggatjuk, ugyanis ebben a fejezetben mint valami tablón az összes szereplő megjelenik. Íme a példa:

„Mit csinálhat most ***Berzsián***? De ki nem mondta volna egyikük sem, mert ami igaz, igaz, más láthatatlan darazsak is döngécseltek ottan. Az egyik azt döngécselte, hogy cserbenhagyott benneteket ***Berzsián*** [–], a másik, hogy ***Berzsián*** [ő], egy semmirekellő, oktondi, széllelbélelt, fölfuvalkodott kapcabetyár. A harmadik meg, hogy megérdemli a sorsát ***Berzsián*** [–], csak savanyodjon, keseredjen, aszalódjon. A negyedik meg, hogy mégsem olyan rossz fiú az a ***Berzsián***” (BD.: 101).

Mikroszinten a szövegelem hatóköre viszonylag kicsi, s a nevek leginkább névmásokat helyettesítő szerepbe lépnek, illetve üres helyeket töltenek ki a leíró szövegrészekben, ahogy ezekre a szögletes zárójelekkel rávilágítottunk. A személyneveknek az indokoltnál gyakoribb alkalmazása jelentheti a lázári stílus tudatos redundanciáját vagy azt, hogy nála a nevek kivételezett fontosságúak.

3. 2. 3. Mezoszinten a szövegelem hatóköre közepes méretű, tehát néhány mondatnyi vagy egy-egy bekezdésnyi szövegrész. Idetartoznak a kérdés–felelet párok, elbeszélő és leíró szövegrészek értelmileg összekapcsolódó egységei. Itt is nézzünk példákat!

„Sistergett a csend, ***Berzsián*** tompa, fénytelen szeme ***Klopédiá***ra meredt.

– Ki az? – kérdezte.

– Hogyhogy ki az – rebegte ***Klopédia*** –, nem látod, hogy én vagyok.

– Isten hozott, ***Klopédia*** – mondta bizonytalanul ***Berzsián***. – Kérdezhetek valamit?

– Hát persze – mondta ijedten a lány.

– Mondd, ***Klopédia***, világos van?

– Világos? – csodálkozott ***Klopédia.*** De hiszen vakít a hó! Nézz ki az ablakon, ***Berzsián***, esik a hó!

Most szabadult ki ***Klopédiá***ból az ajtóba tervezett mondat" (BD.: 103).

A példa a dialógusbeli szövegváltásban mutatja meg a személynevek többféle funkcióját. A diskurzus résztvevői: az omnipotens történetmondó és két szereplő, s megjelenik benne a narráció és a megszólítás egyaránt. A Lázár-szövegekre egyébként is jellemző a sokszereplős dialogicitás. A szerző olyankor is személynevet használ, amikor egy-egy bekezdésen belül az anafora, katafora vagy deixis szerepét valamilyen névmás is betölthetné. Ezen a szinten kitapintható a személynevek szövegkohéziós funkciója is:

„– Még hogy ***Ribizli*** gonosz kutya?! Tudod te, mit beszélsz? Mit gondolsz, ki keresi fel a magukra hagyott, síró kisgyerekeket, ki mókázik nekik addig, amíg el nem mosolyodnak? ***Ribizli*** [Ő], ha nem tudnád. És ha egy kisgyerek elejti a vajas kenyerét, ki ügyel rá, hogy ne a vajas felére essen? ***Ribizli***, ha nem tudnád. Mi lesz szegény kisgyerekekkel ***Ribizli*** nélkül [nélküle]?" (BD.: 125).

A név redundáns szerepeltetése a gondolat zavartalan kifejtését szolgálja.

3. 2. 4. Makroszinten ragadható meg a szöveg értelemhálózata és szerkezete. A viszonyrendszert A Négyszögletű Kerek Erdő című meseregény neveinek segítségével mutatjuk be.

A meseregény felépítésére jellemző, hogy bár a történet lineárisan bontakozik ki, mégsem a mesemondás logikus előrehaladás, hanem a szereplők tartják össze a szerkezetét. A nevek rendszerén belüli csoportok pillérként tartják az építményt. Az egyes epizódok (fejezetek) közötti kohéziós elemek maguk a szereplők, illetve az általuk hordozott tulajdonnevek. Kifelé nyitott, befelé pedig zárt térben léteznek: a külső a narrációs, a belső a mesei tér. Mozgásukat – akár csak egy iskolai gyerekcsoport mozgását – egymáshoz viszonyítva lehet értelmezni.

A következő ábra mutatja a mű szereplőinek egymáshoz viszonyított helyzetét, valamint az általuk megtestesített nevek viszonyrendszerét:

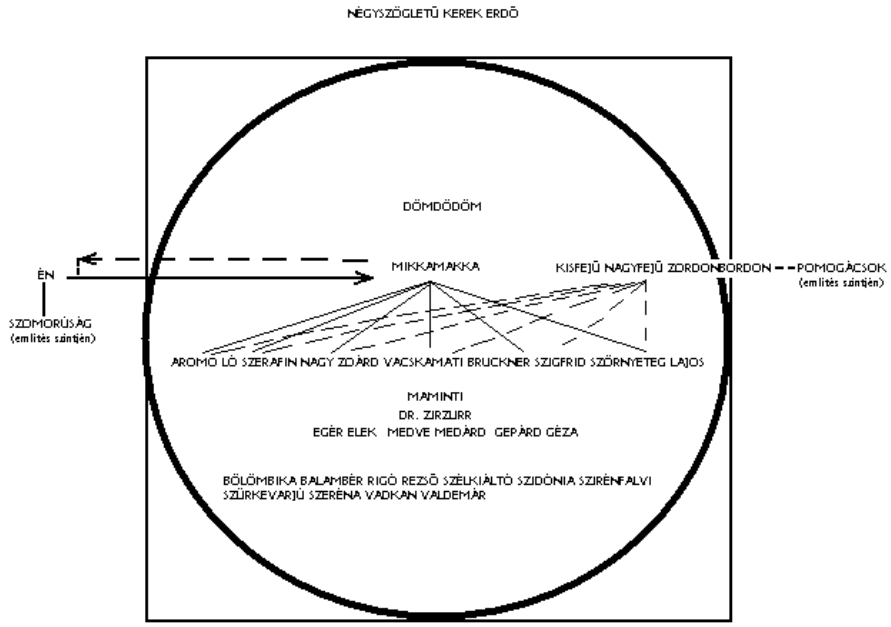

2. ábra

Mikkamakka mindenkivel kapcsolatba kerül hol szorosabban, hol kevésbé szorosan. *Dömdödöm* pedig mint egy külső szemlélő fölötte áll az egész viszonyrendszernek. Inkább csak kommentálja az eseményeket. Az egyes csoportokat a szerkezetben betöltött szerepük kapcsolja össze. A belső, kettős fikciójú világból mindössze ketten lépnek ki (*Mikkamakka* és *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon*), illetve ugyancsak két személy lép be (az elbeszélő én, aki egy kisgyereknek felel meg, gyermeki nézőpontot képvisel és *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon*), a többieknek a mesevilág végtelen jelenében ez a kizárólagos létezési formájuk és terük.

4. Végezetül a következőkben foglalható össze a Lázár-szövegek és bennük a nevek sajátos kapcsolatának jellemzői: Lázár Ervin névérzékeny író. Szövegeinek névterheltsége, a nevek sokszor redundáns szerepeltetése, a művein belüli magas tulajdonnév-használat ezt igazolta. Nevei sokfunkciósak, s a szövegkorpuszok minden szintjén kirajzolódnak. Tudatos névteremtő, s műveiben nagyobb hangsúlyt kapnak a nevek az átlagosnál. Szerkezetépítő, szövegkohéziós szerepet töltenek be a személynevek írásaiban. A történetmondást a nevek is inspirálják: név és történet harmonikusan illeszkedik egymáshoz.

„A NEVEK IGYEKEZNEK HASONLÍTANI AHHOZ, AMIT MEGNEVEZNEK."[131]

Név és stílus összefüggései

1. Már az első magyar névtudományi konferencián (1958) KOVALOVSZKY MIKLÓS felpanaszolta a névstilisztikai vizsgálatok hiányát (vö. KOVALOVSZKY 1960: 145). Az azóta eltelt időben természetesen többen és többször foglalkoztak a név és a stílus kapcsolatával, legfőképpen egy-egy konkrét alkotás ürügyén (vö. Az írói és irodalmi eredetű névadás kutatása című fejezet).

Írói nevek vizsgálatakor az egyik legfontosabb témakör. Akár elnevezi hőseit az alkotó, akár nem, mindig valamennyire tudatos döntést hoz szereplői nevéről.

„Az író általában és szükségszerűen elnevezi alakjait; ennek módja már jelzi a szerző „névérzékenységének" fokát, s kiolvasható belőle névadási gyakorlatának ösztönössége vagy tudatossága. A név az író szemében nem csupán egy általánosító szó, hanem olyan jel, amely gazdag, élő tartalom foglalata: mögötte lélek van, egyéniség, megelevenedő valóság, hangulati és fogalmi asszociációk szövevénye" – mutatott rá KOVALOVSZKY (1981: 75) a név fontosságára az alkotói folyamatban.

A név tehát választás és válogatás eredménye. Választás abban az értelemben, hogy az író elgondolkodik szereplője karakterén és ezt ruházza fel olyan névvel, amely szándékainak megfelel. Lázár Ervinnél ez a folyamat sokszor megfordul. Naplója tanúsága szerint nem egy esetben a név előbb megszületik, mint a konkrét mű, szinte ízlelgeti az író a nevet: „Csuhé Csilla?/CSUHILLA. Kicsus Grabula. A cérnaoroszlán Cérna? Pamut? Pamoszlán/PAMUPAMOSZLÁN. Durcimókus. Lif-laf-laffantyú/LIFFAN. Egybeírva Liflaf. Emike Karin (?) angyala. Pangyalka. Ez elég??? Rönközmény, rönközet. Duzma Dözmő, a földterhe betyár. Betyár? Duzma Dözmő, a földterhe tönkő/burbók" (Napló: 282). Ezek közül a nevek közül szövegbe kerültek változatlanul vagy némi módosítás után a *Kicsus Grabula*, *Pamoszlán*, *Durcimókus*, *Lif-laf-laffantyú* és a *Duzma Dözmő, a földterhe burbók*. Más példával is szolgálhatunk. Nemes Nagy Ágnest az Izabella – citadella rímpár ösztönözte a Ki lakik az utcában című verse megírására.[132]

[131] Németh László gondolata.

[132] A gyerekversek nagyon gyakran tartalmaznak neveket. Íme néhány hirtelen összeszedett példa: Panka (Móra Ferenc), Lóci és Kisklára (Szabó Lőrinc), Hajó Lajos (Tamkó Sirató Károly), Juli néni, Kati néni (Weöres Sándor), Bors néni (Nemes Nagy Ágnes), Áni Máni (Bella István), Péter (Devecseri Gábor), Babszem Eszter (Orbán Ottó).

A válogatás a létező személyek neveiből vagy a valóságos személynevek mintáját követő személynevekből való válogatást jelenti. Lázár Ervin mindkét lehetőséggel élt. Műveinek világa egy konkrét középpontra (Rácpácegres = Alsó-Rácegrespuszta) fókuszálódik. Huncut fogása – a jelzőhasználat szándékos –, hogy a valóságban is létező személyek valóságos nevei közé fiktív személyek fiktív neveit bújtatja el, vagy a korábban keletkezett fiktív nevet későbbi írásában is felhasználja.[133] Már a helynevek elemzésekor is találtunk hasonlót (vö. *Quintuquicca*). Ilyenkor egy-egy szövegrészben megszaporodnak a tulajdonnevek. Árvai Lajos és Alexander Knurok a főszereplője például a Bokszlegenda című elbeszélésnek. Fiktív személyek fiktív névvel. Alakjukat az teszi hitelessé, hogy létező tulajdonnevekkel veszi körül őket az író. Árvai, aki Biczó Lajos ugyancsak fiktív néven rejtőzködik, talán nagykanizsai versenyző, a Dinamó edzésén keresi fel a válogatott kapitányát, tudni vélik, hogy Afrikából 1950-ben jött haza. Knurokról, Árvai ellenfeléről, mint Joe Louis ökölvívó méltó utódjáról beszélnek. A tulajdonnevek keltette környezet hitelessé teszi a történetet is.

Lázár Ervin szereti saját magát is önironikusan belelopni a szövegekbe: hol nyíltan, hol áttételesen. Duzma Dözmő morgolódós, mackós, nehézkes, mégis kedves alakja csak ő lehet: „Duzma Dözmő, a földterhe burbók nyomta a földet. Jaj – mondta a föld" (Napló: 283). Olyan természetes módon járkál saját fikciós világában, mint ahogy egy alakra igazított kabátot visel az ember. Stílusa az embert szeretni akaró, jóhiszemű szemléletmódból fakad, nincs benne semmi kimódoltság, de van benne hol csipkelődő, hol szelíd humor, naiv játékosság, van benne olyan **nyelvi arckép**, amely a saját, folyton változó, lényegét tekintve azonban mégis állandó portréjával azonos. Ezzel csak azt akarjuk mondani, hogy az író viszonya saját anyanyelvéhez ugyanolyan, mint viszonya a szülőföldjéhez. Egy-egy tájnyelvi szóban (névben is) megragadható őszinte kötődés (*Lidi Kovács János*, *Dernóczi*, *Tájbel Lőrinc*) és bravúros nyelvi játékban összpontosuló folytonos megújulás (*Izombizom király*, *Lapázi Lopez*, *tünkány*). A Csillagmajor című kötetében szereplő hősök némelyike tetőtől-talpig valódi (vö. a személynevekről szóló fejezet). A név megtartása retrospektív ragaszkodás ahhoz, amit gyermekkorának tekintett. A sokszor nehezen megtalált szavak tulajdonnévvé lényegítve átsugározzák egész életművét, s annak szinte a védjegyévé, stílusjegyévé válnak: *Nagyszederfa*, *Dömdödöm*, *Illés Ézsaiás*, *Simf*.

2. „A névtudomány azáltal, hogy elemzi a tulajdonnevek […] jelentését, már alapot ad azok stiláris értékének meghatározására, és mintegy körvonalazza felhasználhatóságuk

[133] Az intertextualitásnak ezt az esetét és tartalmát a személynevekről szóló fejezetben már megvilágítottuk.

lehetőségeit.” – mutatott rá Szathmári István (1960: 192) a névtudomány és a stilisztika kapcsolatára. Büky László arra a gondolatra jutott, hogy a „névnek stílusjelenségként való vizsgálatában […] érdemes figyelni, hogy a név hogyan épül a […] szövegmű nyelvi szövetébe. Ez a beépülés ugyanis befolyásol(hat)ja a név stilisztikumát” (Büky 1989: 294). Tehát a jelentés, a szövegkörnyezet és a beszédmód együttesen hozhatják létre azokat a stiláris sajátosságokat, amelyek egy adott szerzőt jellemeznek; s ez Lázár Ervinnél a tulajdonnevekben is megragadható.

A kérdés tehát az: Hogyan és milyen eszközök révén születik meg a reális ábrázolásmód mellett az a gyermekit idéző, tudatosan Milne, Saint-Exupéry és Oscar Wilde írásnyomait követő naiv/abszurd, mágikusba hajló látásmód, amely Lázár Ervin műveinek tulajdonneveiben felragyog? *Árnika*, *Dideki*, *Hötöle*, *Passzerputh Limadogon*, *Szomorúság*, *Szőrénszőr Tejbajszán*, *Vacskamati*, *Zsiga föstő*, – mind olyan tulajdonnevek, amelyek az ember szebbik arcának kifejezői: alkalmi stílusértékeket képviselnek. *Árnika* a talpraesett, saját sorsát irányítani képes nő típusa; *Dideki* Michael Ende Momójának párja, aki kicsisége ellenére is tud hatni a világra; *Hötöle* tragikus halála ellenére is az élni akarás himnikus példája; *Vacskamati* a gyermeki ártatlanság és naivitás képviselője; *Passzerputh Limadogon Lenttipentti Kauszkó*-val együtt egy meg nem írt, barátságról szóló novella kissé avitt, divatjamúlt szimbolikus szereplője; *Szőrénszőr Tejbajszán* a maga esetlenségében is szerethető figura; *Zsiga föstő* művészete olyan elementáris erejű, hogy hatására a fehér, egyhangú világ kiszíneződik; a *Szomorúság* egyetlen szóba sűrítve teremti meg a szecesszió spleenes, édes-bús hangulatát.

Gáll István a következőképpen összegezte véleményét az író stílusáról: „Lázár Ervin külön világot teremt. Összeötvözi a népköltészet sárkányait, királyfiait az állatmesék naiv-emberi szereplőivel, az Andersen-mesék tárgyi világát a szürrealizmus szabad képzeletcsapongásával, Milne bájos okosságát a modern mesék groteszk figuráival” (1981: 231–232). Így teremt egyéni stílust.

3. Bár Lázár Ervin írói szótárából, azaz szó- és kifejezéskészletéből most csak a tulajdonnevekre koncentrálunk – ezen belül pedig elsősorban a személynevekre –, mégis arról van szó, hogy ezt a tulajdonnevek írói korpuszban betöltött szerepe alapján tesszük. Megvizsgáljuk, hogy milyen nyelvi és nyelven kívüli eljárásmódok eredményezik az egyes nevekben fellelhető stílusértékeket. Ugyanakkor Proust nyomán valljuk, hogy az írói stílus

nem technika, hanem szemléletmód.[134] Mindezek mellett tekintetbe vesszük Kovalovszky Miklós és J. Soltész Katalin gondolatait is a névről mint stílusjelenségről.

3.1. Korábbi fejezetekben már bemutattuk, mennyire kötődik a lázári próza a valósághoz. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a valóságos vagy a valóság mintája alapján választott neveknek bár nagyon erős a miliőteremtő stílushatásuk, mégis az a távolság, amely a megélt élmény és az írás idejének különbségéből születik, más dimenzióba helyezi a neveket. Egy adott társadalmi közeget és konkrét történelmi időt felelevenítő írásműben stílusérték szempontjából inkább semlegesek például a *Balog*, *Szotyori Istvánné*, *Juli*, *Csöre néni, Schmoll-paszta vagy Singer varrógép* nevek, az olvasó, a befogadó nézőpontja azonban már távlatos. Ez a perspektíva indukálja a stílushatást.

„A regényíró a személynevek megválasztásával is adhat […] helyi színezetet a munkájának" (Zolnai 1957: 44). Lázár Ervin valóságos és a valóság mintájára alkotott neveinek egy része megidézi Tolna megye lakosságának 20. század közepi összetételét: *Asztalos*-ok, *Balog*-ok, *Bartá*-k, *Bődör*-ök, *Bűtös*-ök, *Hegedüs*-ök, *Hujber*-ek, *Jósvai*-ak, *Kiss*-ek, *Mészáros*-ok, *Pintér*-ek, *Sántá*-k és *Szabó*-k mellett élnek a *Drinóczi*-k, *Hermann*-ok , *Hoffman*-ok , *Krémer*-ek , *Limperger*-ek , *Müller*-ek és *Müllner*-ek , *Pámer*-ek, *Schneider*-ek és *Schneller*-ek, *Szauer*-ek, *Szávics*-ok és *Tájbel*-ek. Főleg magyar és német családnevek keverednek ebben a világban, és néha feltűnik egy-egy szlávos név is. Ismert történeti tény, hogy az 1950-es években a Tolna megyei Györköny és Németkér sváb lakosságát kitelepítették. Lázár Ervin szívszorító novellában Pámer Konrád és Hoffman Lizi balladás történetével vállalt szolidaritást velük (vö. Keserűfű). Az író mindenféle diszkriminációra nagyon érzékenyen reagált.

A valóságos és a valóság mintájára alkotott neveknek kort és környezetet megidéző szerepük van elsősorban, ilyenkor a történet fontosabb a névnél. Előtérbe akkor kerül a név, ha a szereplő, aki viseli, valamiért pozitív vagy negatív értelemben kiemelkedik.

Ilyen alak az apa- és testvérgyilkos Forrai Lőrinc. Neve ugyanolyan ellentmondásos, mint tette. A *Forrai* hirtelen természetére utal, amelynek következményeként elköveti a szörnyű bűnt, apa- és testvérgyilkossá válik. A latin eredetű *Lőrinc* elsődleges jelentése 'Laurentum városából való', a név később bővül a 'babérkoszorúval (laurus) ékesített' jelentéssel (vö. Ladó–Bíró 1998: 87). A szereplőre inkább az eredeti tartalom illik: 'valahonnan való' átértelmezésben. Talán az sem véletlen, hogy tragikus történetét éppen egy két próféta nevét viselő embernek, Illés Ézsaiásnak meséli el, mintegy megváltást várva. A záró

[134] Karafiáth Judit (1996: 136) után másodlagos hivatkozás.

tételben benne is van ez a visszajelzés: „Illés Ézsaiást hirtelen **roskasztó szánalom** öntötte el. Azt hitte, rögtön fölugrik, visszarohan a szállóba, magához öleli azt az embert, rémületes módon magához szorítja, és vele együtt sír. Föl is ugrott, de a mozdulat félbeszakadt, mereven megállt, és szörnyű erővel tört fel belőle a kiáltás: „Mit tettél Forrai Lőrinc!" (Ka.: 73).

A doktor víkendje című elbeszélés két női hőse a városi Judit és a tanyasi Manyi. A patinás *Judit* név jelentése 'Júdeából származó nő, zsidó nő'. A *Manyi* lehet a Margit vagy a Mária becéző alakja, esetünkben inkább a Margité, bár a történetből nem derül ki. Jelentése 'gyöngy' (vö. Fercsik–Raátz 2009: 314, 342). A két nő közötti kontrasztot jól megvilágítja a doktor töprengése a két lány viszonyáról: „Néha olyan érzése támadt, tulajdonképpen gyűlölik egymást. A csiszolatlanságát affektált modor alá rejteni akaró parasztlány gyűlölte a mindenféle társaságban találékonyan mozgó, könnyed, szellemes városi lányt, a rongyokból is kitűnő ízléssel öltöző Judit meg irigykedett a kis falusi liba pénzére, jóllakásaira, robusztus egészségére" (Ka.: 88).

3.2. A költött név stilisztikai szerepe a jellemzésben és a hangulatteremtésben valósul meg. Ennek egyik legkézenfekvőbb megoldása a beszélő vagy leíró név. Kovalovszky Miklós (1934), majd később J. Soltész Katalin (1979) is a motivált, leíró neveket meglehetősen egyszerűnek, kevésbé igényes névadási eljárás eredményének tartotta. Példáik anyaga a klasszikus, jobbára felnőtteknek szánt irodalom főleg irányregényeiből, humoros alkotásaiból kerültek ki: *Maradossy*, *Nemadózy, Hamarfy* (Arany János) vagy *Hintáss Gyula* (Babits Mihály). Lázár Ervin névanyagának legkülönösebb esetei azonban a gyermekirodalomból valók. A leíró nevek illusztrálásául szolgáló adatok keletkezésének idejében a gyermekirodalom, amelyre egyébként is jellemző az effajta névadás, még gyerekcipőben járt,[135] s arra az esztétikai magaslatra, amelynek jeles példái Lázár Ervin művei, csak a 20. század 60–80-as éveiben emelkedett. Igaz, hogy a klasszikus magyar gyermeklíra és -próza névadásában ugyanúgy kimutatható az egyszerűség (vö. Sebők Zsigmond Mackó úra, később Dörmögő Dömötöre[136] vagy L. Fittler Vilma Saláta Sárája, Krúdy Gyula Madárijesztő Manója), mint amire a felnőtt irodalmi példák mutatnak. Mégis azt kell mondanunk, hogy bár ilyenekkel találkozunk a modern gyermekirodalomban, sőt Lázár Ervinnél is (*Medve Medárd*, Vadkan Valdemár), a teljes szövegvilágot tekintve mégsem ezek a jellemzők. Sokkal inkább az asszociáció munkálkodik még a leíró nevek

[135] Az önálló magyar gyermekirodalom kezdetét 1840-re teszi a szakirodalom, Bezerédj Amália *Flóri könyve* megjelenésének dátumát jelölve ki az induláshoz.
[136] A Dörmögő Dömötör már nagyszerű választás volt.

esetében is, nem beszélve a jelnevekről (*Berzsián*, *Bőbeszédű Anasztáz, Szolga Erzsébet, Vérengző Alfréd*). A jellemzés és a hangulatkeltés olyan stíluseszközeit alkalmazza Lázár Ervin, amelyek segítségével nem pusztán megnevez vagy rámutat egy-egy szereplőre. A névben megtestesülő karakter tükrözi, képviseli az alkotó világlátását, értékfelfogását, azt az attitűdöt, amely sajátja: egyszerre komoly és gyermekien naiv/abszurd. Lázár Ervin *Berzsián*-ja például akár önportrénak is tekinthető, de fölsejlik mögötte – befogadótól függően – Berzsenyi Dániel alakja is.[137] A modell után alkotott irodalmi alakok fiktív nevet kapnak, de emlékeztetnek a modellre. *Árnika* a lázári feltétel nélküli szeretet hordozója, s mint ismert gyógynövény neve rászövődik a jelentésre, és felerősítve azt, sajátos stílushatást ér el. *Ló Szerafin* a másság és az önazonosság-tudat kifejezője, s a különleges keresztnév felhívó szerepű, expresszív hatású. A szokványostól vagy átlagostól való bárminemű eltérés megértésére, elfogadására figyelmeztet.

J. Soltész Katalin szerint: „A tulajdonnevekhez fűződő asszociációs és hangulati szférában olyan stilisztikai lehetőségek rejlenek, amelyeket a legtöbb író, költő – ha nem is mindig tudatosan – többé-kevésbé kiaknáz" (1979: 152). Lázár Ervin esetében mind a tudatosság, mind az ösztönösség közrejátszott, de erős motiváló hatással bírt névalkotására közvetlen környezete, például a gyermekvilág is. A névvel való játék biztosan innen ered.

4. A stilisztikumot létrehozó jelenségek megnyilvánulhatnak 1. a név és hangalak, 2. név és jelentés, 3. név és szerkezet kapcsolatában, valamint 4. a névnek szövegbe szerkesztettségi foka alapján is. Ez utóbbi szemponttal itt nem foglalkozunk (lásd A személynevek szövegbe ágyazódása című fejezet).

Lázár Ervin műveinek egységét többször hangsúlyoztuk. A nevek stílusvizsgálatakor mégis megpróbáltunk különbséget tenni a felnőtteknek és a gyermekeknek szánt művek névanyaga között. A különbségtétel – természetesen – nem jelent alacsonyabb esztétikai minőséget. Egyszerűen arról van szó, hogy a befogadói és műfaji szempont olyan markánsan érvényesül, hogy névstilisztikai szempontból jól látható eltéréseket eredményez. Ez persze nem jelenti azt, hogy az elbeszélésekben nem bukkannak elő beszélő vagy játékos nevek (például *Szolga Erzsébet*, *Lahertiolainen Dzsongobalszurjan*). Azt sem feltételezi, hogy a mesék, meseregények szereplői ne kaphatnának a valóságot utánzó neveket (vö. *Barna Viktor*, *Kriszti királykisasszony*). A másság a névnek műfajjal összefüggő természetében és funkciójában mutatkozik meg. Az

[137] A személynevekről szóló fejezetben már utaltunk arra, hogy Lázár Ervin dolgozószobájának falán is lógott egy Berzsenyi-kép, és Fruzsina lánya nevezte el Berzsiánnak.

elbeszélések alakjainak nevei elsősorban a miliő megteremtésének eszközei, a mesék és meseregények szereplőinek nevei pedig a karakterek tartozékai.

4.1. Név és hangalak

A név hangalakjának esztétikai hatása, amelynek része a stílusérték, a jelnevekben érvényesül leginkább. Két névelem közötti harmónia vagy kontraszt létrejöhet azonos mássalhangzók vagy magánhangzók, kellemes vagy kellemetlen hangkapcsolatok és szótagok esetében, feltűnő rím, ritmus alkalmazásakor, de alliterációval is (vö. erről J. Soltész 1979: 130–131). Ezeknek járunk most utána Lázár Ervin nevei segítségével.

4.1.1. A hangoknak bizonyos akusztikai kifejező jellege van: hangélményt keltenek. Tehát a hangok vizsgálata egyben a névalak hangulatának vizsgálatát is jelenti. Személynévi és kvázi személynévi adataink közül a következő költött neveket emeltük ki adattárunkból, hogy rávilágítsunk a hangstilisztikai megoldások jelenlétére a lázári névadásban:

Anya-banya, *Aromo*, *Baramburác Bumburác*, *Bruckner Szigfrid*, *Bruckner Szilvia*, *Brwrw* (*úr*), *Brunella*, *Burbura* (*bácsi*), *Csakkincs* (*király*), *Dideki*, *Dömdödöm*, *Duzma Dözmő*, *Eszerece* (*király*), *Frukkancs*, *Hapci* (*király*), *Hapciter*, *Hiripa*, *Hiripi*, *Kicsus Grabula*, *Kikeriki*, *Kukoriku*, *Lattipa*, *Lif-laf-laffantyú*, *Maminti*, *Murmura* (*néni*), *Punk* (*tata*), *Rutoldó*, *Simf*, *Summi Sammi*, *Tiszilli*, *Tupakka, Dr. Zirzurr*

Egy részük egyalakú hangsor, amelyben a domináns hang és háttere szabja meg a hatást. Például az *Aromo* névben a mély, labiális magánhangzók uralkodnak, s belejátszik a jelentésbeli asszociáció (aroma) is a névhangulatba. Ugyancsak mélyhangrendűség jellemzi a *Rutoldó, Tupakka* manóneveket, mégis más benyomást keltenek a kemény explozivák és a tremuláns mássalhangzós környezet miatt, s ezt a hatást a laterális zöngés *l* sem tudja semlegesíteni. A magas hangszínű, kemény zárhangokat tartalmazó *Dideki* éppen ellentétes hatást vált ki a szerep szerinti jelentésével: kedves, szeretetre méltó, ártatlan kislány, akinek virágillattal táplálkozó csodakutyája van. Meg kell azonban jegyezni, hogy az illabiális, felső nyelvállású *i*-t Jacob Grimm és Wilhelm Schlegel az öröm, kedvesség és a szeretet kifejező hangjaként értékelte,[138] s ebből a megközelítésből tökéletes a fedés. A vegyes hangrendű *Lattipa*, *Maminti, Mikkamakka* nevek hangalakjában inkább a

[138] Zolnai Béla hasonlítja össze a hangokat J. Minor alapján (Zolnai 1957: 227).

névalkotás játékossága kerül előtérbe. Mint ahogy a *Summi Sammi* kételemű névben szintén a játékos megoldás hoz létre olyan hanghelyzetet (*u – a*), amely Lázár Ervin egyéni hangjátékává válik. Ha számba vesszük a nyelvünkre jellemző magánhangzókontrasztokat, mint a magánhangzó megléte vagy hiánya (*lány – leány*), az időtartam szerinti rövid – hosszú (*banya – bánya*), a nyelv függőleges mozgásának megfelelő zárt – nyílt (*szózat – százat*) vagy az ajakműködés szerinti illabiális – labiális (*veres – vörös*), nem találunk magyarázatot. Pedig a név kontraszthatást kelt egyéni, csavaros megoldásával. A kontraszt szándékos keresése hozza létre az u ↔ a szembenállást: *Summi-Sammi*. A hangokkal való játék, minden valószínűség szerint, itt ösztönös lehetett. Hangjátéknak tekinthetők még például a *Lif-laf-laffantyú*, *Tiszilli* névalakok is. Az egymás szomszédságában elhelyezkedő mássalhangzók előidézhetnek kellemes vagy kellemetlen hatást: *Bruckner Szigfrid* és *Bruckner Szilvia* kiérdemesült cirkuszi oroszlánok nevének családnévi eleme kemény hangzású. A keresztnevek eltérő jellegűek: a *Szilvia* lágyabb. Hasonló hatásúak a *Csakkincs király*, *Kicsus Grabula*, *Frukkancs* vagy a *Punk tata* és a *Simf*. A monotónia képviselője az *Eszerece király* név. Az ikerszavak mintáját követik az *Anya-banya*, *Baramburác Bumburác*, *Duzma Dözmő* és a *Burbura bácsi – Murmura néni*, valamint a *Hiripa – Hiripi* névpárok.

4.1.2.A hangutánzás az ember legősibb képessége. Amikor az írói névadás él ezzel a lehetőséggel, akkor valami ösztönöset és mágikust idéz meg. A hangutánzás nagyon gyakran kellemetlen hangzású mássalhangzó-torlódás, amelyet vagy enyhít, vagy nem a névalkotó: *Brwrw úr*, *Brunella*, *Dömdödöm*, *Hapci király*, *Hapciter*, *Kikeriki*, *Kukoriku*, *Murmura néni*, *Dr. Zirzurr*. Az effajta nevek hangzásának jelentésközvetítő szerepe van. Természetesen csak a szövegkörnyezet igazolhatja vagy cáfolhatja a sugallt jelentést: például Brwrw úr pilóta, Brunella sírós kislány, Hapci király elvárja, hogy amikor tüsszent, jó egészséget kívánjanak neki, Dr. Zirzurr fogorvos, de a kemény hangzású Hapciter név értelmezésében a szöveg nem segít.[139]

4.1.3. A belehallás jelensége Rácz Endre (1992) szerint a hangutánzás ellentéte. Lényege, hogy nem alkotunk új szót, hanem környezetünk hangjelenségeit a már meglévő szavaink segítségével érzékeljük. Mikszáth Kálmán gyakran élt ezzel az eszközzel, például a Szent Péter esernyője című regényében bemutatja a harangok feleselését, vagy a Különös házasság címűben a békák brekegése szolgál a papok hatalmának ábrázolására. A Lázár

[139] A név motivációját jelen kutatásnak sikerült föltárnia (lásd személynevek).

Fruzsina által alkotott *Dideki* név is így született. Ranschburg Jenőnek van egy gyerekverse, a Félreértés című, amelyben a szerző hasonló esetre épít. Weöres Sándor A tündér című versének „szárnyat i**géz a malac**ra” sora gyermeki belehallással a következőképpen alakul: „Szép ez a vers apu. / Mégis – kérdezi ő, tele daccal –, / mért csak a Bóbita játszik / folyton a **Géza malac**cal?”.

4.1.4. Felhasználva a belehallás jelensége műszót, ennek analógiájára azt állítjuk, hogy Lázár Ervinnél kimutatható a **belelátás jelensége** is. Véleményünk szerint ez azt jelenti, hogy az íráskép teremti meg a belőle fakadó névformát. Ehhez persze egy kicsit meg kell őrizni magunkban a gyermeki látásmódból valamennyit. A vizuális észlelési folyamatba olyan asszociáció lép be, amely a globális betűsort elemeiben is felfogja. Játékos megoldásokhoz vezetett ez a látásmód Lázár Ervinnél. A gyermekek közelsége, a gyermeknyelvi elszólások is inspirálhatták: *Áttentő Redáz* (rettentő ádáz) *Csakkincs király* (csak kincs), *Magadléna* (Magdaléna), *Ríz Tejbeg* (tejbegríz), *Zsebenci Klopédia* (zsebenciklopédia). Naplójában még akadnak olyan névalakok, amelyekkel csak kísérletezett: Kisdó Rogi Amónyus Döbbenetes Kurenill (84), Bolon Distók (99), Grafo Mánuel (123), Al Madzsem (247).

4.1.5. Feltűnő rím stíluseszközkénti használatára csak néhány példa akadt: *Kupa-kupa, Lembozó Lengubózó, Nuuszi Kuuszi, Summi Sammi*. A tiszta rímek kevésbé izgalmasak, mint az asszonáncok. Esetünkben a nyelvi játékosság eszközei inkább. A névalakok együttes hangzása, sugallt jelentése izgalmasabb hatást kelt, mint a bennük lévő rím.

4.1.6. „Az alliterációk dicséretével és idézeteivel telve vannak a stilisztikák, anélkül hogy magyaráznák, miért tetszetős vagy „eleven” a szavak egyforma kezdődése és minő hangulat jár vele” (Zolnai 1964: 83). Zolnai Bélának ez a betűrímhez szolgáló felvezető gondolata három dologra is fényt vet. Megmutatja az alliteráció megjelenési formajegyét (szókezdő, főleg mássalhangzók közvetlen ismétlődése), utal az akusztikai stíluseszköz gyakoriságára, valamint – s ez számunkra a legfontosabb – felhívja a figyelmet az alliteráció hangfestő és tartalomerősítő szerepére, s szorgalmazza jellegének feltárását: miért tetszetős és milyen hangulatot idéz fel. Ezt a stíluseszközt, amely már az orális irodalomban fontos szövegrögzítő szerepű volt, inkább a lírai művek alkotói használták és

használják ma is. A 20. század elején meginduló műnemet és műfajhatárokat feloldó folyamatok azonban nemcsak lehetővé tették a prózaírók számára ennek a járulékos ritmusalkotó eszköznek az alkalmazását, hanem segítségével – többek között – jellegzetesen emelték költői szintre a prózaszövegeket. Az írói szövegművek minimál-törekvései egyébként is kedveznek neki: minél tömörebb kifejezésmóddal minél nagyobb hatást elérni. Gyönyörű példáit ismerjük a klasszikus költészetből Kölcsey Ferenc, Babits Mihály, Juhász Gyula, Radnóti Miklós, József Attila és mások tollából. A névalkotás eszközeként azonban feltűnő, nem gyakori. Ha mégis találkozunk vele, akkor többnyire a humor vagy valamiféle különlegesség kiemelésének a megtestesítője. Az sem meglepő, hogy a verses formájú epikai művekben fordulnak elő gyakrabban, hiszen az alliteráció a vers egyik járulékos, hangminőségen alapuló ritmikai, zenei tényezője. Ilyenek például Kőmíves Kelemen, Kádár Kata (népballada), Álmosfi Árpád (Arany János: Az utolsó magyar – elbeszélő költemény), Panyó Panni (Petőfi Sándor: Panyó Panni – műballada).
Kicsit más a helyzet a gyermekirodalomban. Több szempontból is támaszkodnak az alliteráló nevekre a szerzők. Az egyik szempont a leíró, a névvel jellemet kifejező névtípus használata, a másik pedig az asszociációra, nyelvi játékra építő névalkotás. Ez utóbbi különösen jellemző a lirizált prózaszövegekre. Márpedig Lázár Ervin meséi, meseregényei (s általában az írásmódja is) kifejezetten ilyenek.

Felvetődik a kérdés, hogy ha a Zolnai által említett motivációk hozzák létre a gyermekirodalomban is az alliteráló névalakokat (például Misi Mókus (Tersánszky Józsi Jenő), Lembozó Lengubozó (Lázár Ervin), Szépszál Szakállas Adorján (Janikovszky Éva), Bárány Boldizsár (Szabó Magda), Léha Louis de Latiac (Varró Dániel), Kékvilágos Világ (Nemes Nagy Ágnes) stb.), akkor van-e sajátos, akár szociokulturális, esztétikai vagy egyéb befolyásoló tényező a névalkotáskor. Vajon a névalaknak a zeneiségében összpontosuló stílushatását, a szövegkörnyezettel összefüggő hangulati hatását nem motiválja-e olyan megfontolás, amely a befogadói korosztállyal kapcsolatos, tehát tudatosan gyermekekre figyelő alkotói folyamat része? Feltételezzük, hogy az alkotók figyelnek a befogadói körre.

„Az alliteráció szép, az alliteráció jó. Szereti is mindenki beszédünknek ezt az ősi ékességét, de legjobban talán a gyerekek.” – vallotta Nemes Nagy Ágnes (1982: 436). Majd a „humor tetejének” nevezte, felidézve a gyerekkori mondókák világát. Tudjuk, hogy egyszerű, nagyon régi[140] hangulati eszköz az alliteráció, mégis a benne rejlő játékos többlettel hatásos lehet. Ezt a stílusbravúrt elérheti a magyar hangállomány zeneiségének

[140] Vö. Kalevala, Bort,búzát,békességet.

és ritmikai töltésének segítségével, de létrehozhatja a névalak asszociálta jelentéserősítésből is. A gyermekpróza (mese, mesetörténet, meseregény) világában az alliteráció játékos hatást kelt, amelynek kiaknázása természetes módon adódik a gyermekbefogadót célzó alkotások esetében. Ugyancsak Zolnait idézve: „Az alliteráció olyan, mint a varázsvessző: hangokat fakaszt a színek és látomások szikláiból is" (1964: 85). Nem kell csodálkoznunk tehát, ha találkozunk vele pl. Szabó Magda, Nemes Nagy Ágnes vagy Lázár Ervin meséiben, meseregényeiben. A mese műfajilag is jó termőtalaja az effajta névadásnak. Az irodalmi mesék alkotói mint játékos nyelvi eszközt használják az alliterációt. Pl. *Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna, Bab Berci* vagy *Vadkan Valdemár* (Lázár Ervin).

A következő táblázat bemutatja adattárunk alliteráló személyneveit:

3. számú táblázat: Alliteráló nevek

Magánhangzós	Mássalhangzós
Egér Elek	*Bab Berci, Baramburác Bumburác*, *Borbás Böske*, *Bölömbika Balambér, Csodabruckner Csodaszigfrid, Duzma Dözmő*, *Gepárd Géza, Gyömbérgyökér György*, *Jósvai Jancsi*, *Kárpáti Károly*, *Lapázi Lopez, Lembozó Lengubózó, Medve Medárd, Parmerozpazepan Pozmerozpozipul*, *Ravasz Róka*, *Rigó Rezső, Rimapénteki Rimai* (*Péntekh*), *Summi Sammi, Szélkiáltó Szidónia, Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna, Vadkan Valdemár*

„A kifejezés a kezdő hangok szilárd vázán nyugszik. […] Az ismétlődő hang állandósult összecsengése kellemesen hangzik, mert nem érezzük véletlennek, ügyetlenségnek" (Zolnai 1964: 83). Intezívebbé teszi a tartalmat. Vannak, akik tagadják az alliteráció tartalomra utaló jellegét (például E. Riesel csupán díszítő hangelemet lát benne).[141]

Lázár Ervin alliteráló nevei egyszerűek, szerepük részint a díszítés és tartalomerősítés, részint a jellemábrázolás.

[141] Másodlagos hivatkozás. Zolnai 1964: 87.

A következőben néhány névnek megmutatjuk az alliteráció keltette stílushatását.

Csodabruckner Csodaszigfrid – Bruckner Szigfrid, a kiérdemesült oroszlán cirkuszi múltjára utal, díszítő elemként járul az eredeti névhez.
Lapázi Lopez – ellentolvajnagy, egykor tolvaj (nem ellop, hanem odavisz) nevében a tolvajlásra utaló elem a múltat idézi, kontrasztnév.
Lembozó Lengubózó – tolvaj, hajdan bohóc volt, a történetmondás idejében visszahúzódó, egy kisgyermeket örökbefogadó és nevelő öregember. Nevelt fiát annyira félti az emberektől, hogy 18 éves koráig a *Fiú* csak *Lembozó*t láthatta (begubózó > *Lembozó*). Tartalomerősítő szerepű az alliteráció.
A *Rimapénteki Rimai Péntekh* és a *Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna* nevek a nemesi névadást parodizáló megoldások.

4.2. A név és a jelentés összefüggései

Kiemelt példáink:
Áttentő Redáz, Bátor Aladár – Bátortalan Aladár, Hétfejű Tündér, *Illés Ézsaiás*, *Ipiapacs, Izombizom király, Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon*, *Lapázi Lopez, Lembozó Lengubózó, Magadléna, Mikkamakka, Nagyhajú Kopasz Tillárom, Nuuszi Kuuszi, Nyalkabalka király, Östör király, Ragyafurt, Ripityom, Simf*, *Sróf mester, Szolga Erzsébet, Szőrészőr Tejbajszán, Szörnyeteg Lajos, Vacskamati, Vérengző Alfréd, Violin, Vinkóczi Lőrénc*

J. Soltész Katalin azokat a leíró neveket, amelyekben a közszói jelentés felismerhető vagy ilyennek vélt etimológiájú, átlátszó, ill. „ráértéses” neveknek hívta (1979: 130).[142]
Az ilyen névalakok szerepe egyértelmű és egyszerű: az alakok jellemábrázolása, a humor, a tréfa kifejezése. Ha a leíró név jelentésasszociációval bővül, emlékeztető funkciót is betölt. Lázár Ervin nagy mestere volt az emlékeztető funkcióval kiterjesztett jelentésű nevek alkotásának. Az elöljáróban kiemelt nevek egy része példázza.
Mielőtt ennek bemutatására vállalkoznánk, tisztázzuk a lexikális és aktuális jelentések közötti kapcsolatok mibenlétét. Balogh Péter nyomán (Balogh 2000: 35–41) először az antonomázia jelenségét magyarázzuk meg, majd a belőle kibontakozó jelentésváltozások stilisztikumot létrehozó hatását és a leíró vagy beszélő neveket is értékeljük.

[142] Mi a leíró név terminus mellett maradunk, de néha helyettesítjük a Tolnai Vilmos alkotta beszélő névvel is.

4.2.1. Az antonomázia a jelentéstáguláson belül definiálható. Lényege szerint egy adott szó tulajdonnév mellett köznévként is megjelenik, vagy fordítva: köznév mellett tulajdonnévként. Mindkét esetben mindenképpen és „több szempontból is változást jelent a nyelvben addig betöltött szerepéhez képest" (BALOGH 2000: 35) ez az elmozdulás. A változás kifejeződhet a helyesírásban, a mondatban betöltött funkcióban és – az esetünkben fontos – szemantikai értelmezési lehetőségekben. Az alapvetően két típusú változás közül a köznév tulajdonnevesülése érdekel elsősorban bennünket. Bár a köznyelvben ebből van kevesebb, a szépirodalom nyelve, a népköltészet s főleg a gyermekirodalom névadása azonban gyakran él vele. Érdekes sajátosság, hogy az effajta tulajdonnevek legtöbbször egy jelentéssel bírnak. A poliszémia és netán a homonímia felbukkanása az egyik jelentés elhomályosulásához vezet. Az irodalmi alkotásokban megjelenő írói antonomázia különleges abban az értelemben, hogy egyéni és egyedi jelenség.

A következő táblázat adataink közül a köznév → tulajdonnév változás 25 Lázár Ervin-i példáját reprezentálja. A csoportosítás szempontja volt: az etimon természete (főnév, egyéb szófajú név), a keletkező tulajdonnév formája (tiszta formájú vagy módosított formájú). A jelenséget az egyalakú fiktív tulajdonnevek esetében érdemes megvizsgálni. Szintagmatikus kapcsolatoknál ugyanis egyéb, a szószerkezet tagjai által képviselt jelentés együttese hozza létre a tulajdonnév szemantikáját. Ezekre a szerkezeti vizsgálatnál célszerű utalni.

4. számú táblázat

Név	Az etimon alapja főnév	Az etimon alapja egyéb szófajú név	Tiszta formájú	Módosított formájú
Aggszakáll	x		x	
Alszakáll	x		x	
Árnika	x		x	
Aromo	x			x
Bendzsó	x		x	
Csillaganya	x		x	
Csodaország	x		x	
Dömdödöm		x		x
Dideki		x	x	
Fiú	x		x	
Főszakáll	x		x	
Haragország	x		x	
Hörpentő		x		x
Ipiapacs		x	x	

Kakofónia	x		x	
Kikeriki		x		x
Kukoriku		x	x	
Kupa-kupa		x	x	
Melódia	x		x	
Mufurc		x		x
Ragyafurt		x		x
Ribizli	x		x	
Ripityom		x	x	
Szomorúság	x		x	
Violin	x		x	
Összes név: 25	15	10	19	6

Látható, hogy legtöbb esetben a teremtett tulajdonnév főnévi eredetű és tiszta formájú. Egyes példákban a tulajdonság mint legfőbb jellemző válik névadóvá: a pars pro toto esetei az *Aggszakáll*, *Alszakáll*, *Főszakáll* vagy a jellemvonást kifejező *Mufurc*, *Ragyafurt*, *Szomorúság*. A felsorolás azt is igazolja, hogy bármi lehet tulajdonnév: például hangutánzó szó (*Dömdödöm*, *Kikeriki*, *Kukoriku*), gyermekmondóka és gyermekjáték részlete (*Dideki*, *Ipiapacs*), hangszer (*Bendzsó*, *Violin*), növény (*Árnika*, *Ribizli*), fogalom neve (*Szomorúság*), égitest (*Csillaganya*).

A következőkben nézzük meg néhány kiemelt példa segítségével, hogy az antonomázia milyen jelentésváltozásokat hozott létre Lázár Ervin gyakorlatában!

Árnika – gyógynövényféle; az árnika nemzetségnek közel 30 faja közül csak 2 él Európa hegységeiben. A hegyi árnika narancssárga virágú, védett növény. A virágját hasznosítják.
„Egy-egy irodalmi mű a hős alakján keresztül gyakran divatossá tesz valamely közömbös vagy az író által kitalált nevet” – mutatott rá Kovalovszky Miklós (1934: 25). Néhány példa közülük Dogonics András Etelkája, Kisfaludy Károly Tihamérja, Jókai Mór Zoltánja, Katona József Melindája, Arany János Piroskája, Vörösmarty Tündéje.
Lázár Ervin is sikeresen emeli tulajdonnévvé az árnikát *Szegény Dzsoni és Árnika* című meseregényének címszereplőjeként. *Árnika Östör* király lánya, okos, jó szándékú, gyakorlatias. Mindezek a tulajdonságai teszik kitartóvá és alkalmassá arra, hogy másokon segíthessen. *Árnika* gyógyír az emberek szívére. Tökéletes női nevet alkotott Lázár Ervin. Hangzásvilága, a hagyományokra építő növénynévi eredete (vö. *Begónia*, *Ciklámen*, *Dália*, *Ibolya, Nárcisz*, *Petúnia*, *Rózsa*, *Viola* – vö. Ladó–Bíró 1998), a pozitív tartalmú és stílusminőségű jelentése mind-mind ezt igazolja. Illik *Östör* király lányához ez a név. Nem

meglepő, hogy Lázár Ervin meseregénye nyomán került a hivatalos női nevek közé. Kálmán Béla *A nevek világa* című munkája még nem tartalmazza, de a LADÓ JÁNOS Magyar utónévkönyve már igen. Hozzátesszük SZATHMÁRI ISTVÁN észrevételét, hogy talán a név az eredeti növény okán asszociálhatja az árny főnevet is.[143]

Dideki – A név jelentését maga a szerző meséli el *Berzsián és Dideki* című meseregénye elején:

„ – Csigabiga gyere ki,
– ég a háza, Dideki!
– Kinek a háza ég?
– Hát nem érted? A Didekinek!
– Dehogynem, most már értem.” (Párbeszéd az író és Fruzsina lánya között.)[144]

A gyermeki elhallás és naiv látásmód tükröződik az állathívogató gyerekmondókából származtatott névben. Stílusértékét is az adja, hogy a befogadóban előhívódik a név etimonja. S minderre rájátszik a gyermeknyelvnek az a sajátossága, hogy a kisgyermek szavai a felnőttek által ejtett szavak kisebb-nagyobb mértékű torzításai. (Hasonlóképpen jött létre a *Mikkamakka* a Miska macskából. A nehezebben artikulálható hangkapcsolatokban a gyermek az egyszerűbb mássalhangzót hosszan ejti.)
Dideki-nek – a szerző leírásában – olyan ártatlan arca van, mint egy angyalnak: tehát ártatlan, gyermeki.

Ribizli – kellemesen savanykás piros, illetve fekete színű gyümölcs. Lázár Ervin egy fekete, loboncos állatnak, *Dideki* virágillattal táplálkozó kutyájának adta ezt a nevet. *Ribizli* az a kutya, aki felkeresi a magukra hagyott, síró gyerekeket, s addig mókázik nekik, amíg el nem mosolyodnak. Ő az, aki gondoskodik arról, hogy a gyerekek által leejtett vajas kenyér ne a vajas felére essen. Egyszer Lázár Ervin azt nyilatkozta, hogy akkor ír meséket, ha gyerekek vannak a közelében. *Ribizli* alakját is minden bizonnyal gyerekek ihlették. Az író nem szokványos kutyanevet használt. Ez a gyakorlat illik lirizált prózájához és a meseregény műfajához is.

[143] SZATHMÁRI ISTVÁN írásos megjegyzése 2007. január 12-én beadott PhD-dolgozatra.
[144] Az eljárás, mely szerint a szerző maga magyarázza meg névadási indítékát, nem példa nélküli. Rudyard Kipling is így tett a Dzsungel könyvében (1937).

4.2.2. Lázár Ervin történetszövésére jellemző, hogy meseregényeiben nem csak megnevezi szereplőit, de nagyon gyakran a név magyarázatát is megadja, sőt a nevet viselő személy élettörténetének egy szeletével is szembesíti az olvasót. Ez a beszédmód a név jelentésvilágát teszi tágassá. Meseregényeinek alakjai már-már jelszimbólumokként értelmezhetők.

Íme két példa a jelenség bizonyítására az ebből a szempontból legtipikusabb műből, A Négyszögletű Kerek Erdőből. Mindkét szövegrészlet a nevek képviselte olyan tartalmakat jelenít meg, amelyek egyben a nevet viselő egész karakterét felvázolják. Ezért viheti át az író egyik művéből a másikba őket.

Bruckner Szigfrid

„– Elsőnek ott van mindjárt Bruckner Szigfrid.

– Az kicsoda?

– Hely, micsoda nagy hírű oroszlán volt! – nézett rám Mikkamakka. Nem hallottál róla? Artista, főzsonglőr, bűvész, bohóc, balett-táncos. Versengtek érte a cirkuszok.

– Aztán?

– Aztán? – morgott Mikkamakka. – Aztán megöregedett. Meglassult, meggörbedt, meggyengült, Csak a nagy hangja maradt a régi.

– Nagyhangú?

– Az, az, nagyhangú. De bárcsak mindenki úgy lenne nagyhangú, ahogy ő! Majd meglátod.

– Hogy került ide?

– Öreg volt, nem kellett már senkinek. Rá se néztek a cirkuszigazgatók. „Mit akar ez a kivénhedt fráter?!" – azt kérdezték. Ő meg szomorkodott, csavargott, kujtorgott. Egy szép este kint ült a város szélén, potyogtak a könnyei.

– S akkor jöttél te – mondtam.

– Igen – nézett rám Mikkamakka –, mondtam már, hogy ez a dolgom. Jöttem, és elhívtam ide a Négyszögletű Kerek Erdőbe. Azóta is itt él" (9–10).

Az állatregények világát idézi meg ez a részlet. Csakhogy nem példázat, sokkal inkább valóságosnak érzett emberi történet.

Vacskamati

„Meg itt él Vacskamati is. Olyasféle szerzet, mint én – nevetett rám a macskaforma képével. – Bent él a városban, igen szerette mindenki… csakhogy…

– Csakhogy?

– Kicsit szeleburdi.

– Az igazán nem nagy baj – mondtam.

Mikkamakka elgondolkodott.

– Nem nagy. Bizonyos körülmények között nem nagy – mondta kis hallgatás után. – Na várj, elmondok egy esetet. Volt ennek a Vacskamatinak egy nagyon jó barátja, egy kisfiú. Megbeszélték, hogy délután elmennek moziba. A kisfiú nagyon boldog volt, a megbeszélt találkozóra pontosan megérkezett, még két fagylaltot is vett, egyet magának, egyet Vacskamatinak. Múlt az idő, a kisfiú álldogált a sarkon, a saját fagylaltját elnyalogatta, a másik kezében meg szorongatta Vacskamatiét. De Vacskamati csak nem jött. A fagylalt már olvadozni kezdett, csöpögött az aszfaltra. De Vacskamati csak nem jött. Elolvadt a fagylalt, már csak a lucskos tölcsért szorongatta a kisfiú, de Vacskamati csak nem jött. Mert mi történt? Elindult ugyan Vacskamati a találkozóra, de útközben találkozott egy másik barátjával, aki éppen a Vidám Parkba igyekezett. „Jaj de jó – kiáltotta Vacskamati –, veled megyek!" A kisfiút azon nyomban el is felejtette. Bementek a Vidám Parkba, hullámvasutaztak, gokartoztak, virslit ettek, táncikáltak, s egyszer csak az óriáskerék tetején Vacskamatinak eszébe jut a kisfiú. „Jaj!" – kiáltja, és már ugrik is ki, majd a lábát töri, és fut a megbeszélt helyre. A másik barátja meg nem tudja, mit gondoljon, ő is kiugrik az óriáskerékből, de akkorra Vacskamati már eltűnt a tömegben. Nagyon elszomorodott a másik barátja. Igen nehéz lett a szíve. Vacskamati meg fut a sarokra, de a kisfiú már nincs ott, csak egy szétmázolódott fagylaltpacni az aszfalton. Igen elkeseredett Vacskamati, hogy ő most ekkora bánatot okozott a kisfiúnak is meg a másik barátjának is. Hazament, sírdogált, rídogált. Aztán másnap kezdődött minden elölről. Nem múlt el nap, hogy bánatot ne okozott volna valakinek a szeleburdiságával. De legfőképpen magának, mert minden este keservesen megbánta, amit aznap rosszul csinált, és sírdogált odahaza. Akkor aztán…

– Becsöngettél hozzá – mondtam.

Be – bólintott Mikkamakka. – Elhoztam ide.

– Most is olyan szeleburdi?

– Most is – mondta Mikkamakka –, de azért majd megszereted. Mi is szeretjük mindannyian" (13–15).

Vacskamati a meseregény legzavarbaejtőbb alakja – mutatott rá Bognár Tas (1998: 227). Talán előképe lehet Milne Fülese a Micimackóból (1926). Hogy mégis másféle jellemnek

véljük, annak okai Lázár Ervin naiv szemléletmódja és az abszurditásba hajló történet aktuális felhangjai.

A bemutatott két néven kívül hasonlóképpen gazdag jelentésű még: *Aromo, Dömdödöm, Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon, Ló Szerafin, Mikkamakka* és *Nagy Zoárd*. Novelláinak szereplői közül *Illés Ézsaiás*, *Simf* vagy *Szolga Erzsébet* (vö. Személynevek Lázár Ervin műveiben című fejezet).

4.2.3. A leíró vagy beszélő nevek „alakilag beilleszkednek a családnevek rendszerébe, de közszói elemük az elnevezett alaknak olyan jellemvonására utal, amely csak magára jellemző, családjára nem." – mutatott rá J. Soltész Katalin a beszélő nevek fontos sajátosságára (1979: 159). Tehát egyrészes, illetve két- vagy többrészes (összetett) névalakok jöhetnek létre ugyanúgy, ahogy valódi névadáskor is, csakhogy funkciójuk korlátozott. Az általunk számba vett irodalmi példák megerősítik ezt a tényt: *Ragyafürt* (mesterdetektív), *Vinkóczi Lőrénc* (kocsmáros), *Szőrénszőr Tejbajszán* (szereti a tejet), *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon* (gonosz, de gyáva személy), *Zsebenci Klopédia* (cserfes és tudálékos kislány), aki a *Zsebenciék lánya.* Megjegyezzük, hogy ez utóbbi esetben a családról semmi mást nem tudunk meg, csak a narráció említi. Ez a példa sem mond ellent tehát J. Soltész Katalin megállapításának. A nevekben olyan közszói jelentés emelkedik tulajdonnévi funkcióba, és vonatkozik egyetlen egyedre, amely jelentés rámutat a megnevezett szereplő külső és/vagy belső tulajdonságára, esetenként foglalkozására, vagy ismert tartalmakra asszociálódik.

Lázár Ervin meseregényeinek, mesenovelláinak szereplői kirajzolják a beszélő nevek funkionális-szemantikai szempontú csoportjait. A beszélő név jelölhet külső vagy belső tulajdonságot, foglalkozást, hangalakja finoman asszociálhat szimbolikus tartalmat.

Külső tulajdonságot emel ki:

Aggszakáll, Főszakáll, Alszakáll (városi tanácsnokok: három fehér szakáll) – nevük metonimikus rész–egész viszonyon alapul (BD.).

Nuuszi Kuuszi – langaléta ember, akinek a szél fütyülte a nevét: nuuuuuuszikuuuszi-kuuuszinuuuuuuuszi (a névadás alapja a hasonlóság). (BB.)

Százarcú Boszorka – „Mert százféle alakban tudott megjelenni. Kutya vagy denevér képében, még darázs is tudott lenni, ha akart. És az emberi alakot is úgy váltogatta, mint más a zokniját. Ha akarta, szép volt, ha akarta, csúnya, ha akarta, fiatal vagy éppenséggel öreg" (DzsÁ.: 14).

Belső tulajdonságot emel ki:

Bőbeszédű Anasztáz – „mint a neve is mutatja, mindig beszélt. Álltában, ültében, bánatában, örömében, ingben, nagykabátban – egyszóval talán még álmában is, mindig csak beszélt és beszélt és beszélt” (Hk.: 16)

Hapci király – annyira félt a náthától, hogy országában nem volt szabad tüsszenteni. „Jaj volt annak, aki Hapci király országában eltüsszentette magát. Azon nyomban hosszú lándzsákkal felfegyverzett poroszlók fogták körül, és elindult a náthamenet. […] Így kísérték a birodalom széléig, és ott – hipp-hopp – átzsuppolták a határon” (Hk.: 5).

Sírós Frukk – állandóan bömbölt. „ Vernyákolt – ver-ver-ver, nyervákolt – nyer-nyer-nyer, utujkázott – tuj-tuj-tuj,óbégatott – ób-ób-ób” (Mgy.: 32).

Vérengző Alfréd – már csodagyerekként hóhért kiáltott. „Na gyerünk csak, álljon elő a hóhér. Előállt. Pallossal, csuklyában, ahogy illik. Feketén, vörösen. És láss csodát, a gyerek elvigyorodott, most láthatta, aki odanézett, hogy foggal született, mint a táltosok, […] beszélni még nem tudott, csak intett kinyújtott tenyérrel, és a legokosabb tudornokra mutatott. Nyissz, a hóhér lefejezte a legokosabb tudornokat. A gyerek visított örömében” (Hk.: 18).

Áttentő Redáz – rosszarcú alak, hétpróbás gazembernek látszik, aki tele van sötétséggel (BD.).

Foglalkozásra utal:

Vinkóci Lőrénc – szörpárus, vinkó és lőremérő (BD.).

Hangalakja szimbolikus tartalmat asszociál:

Berzsián – költő (Lázár Ervin-alteregó / Berzsenyi Dániel, BD.).

Szolga Erzsébet – az egyik regényalak neve, akinek az egész szerepköre egyfajta szolgálat, mások, főleg *Makos Gábor* életének egyengetése. A név rögtön elképzelhetővé teszi az alakot, de csak egyoldalúan, vázlatosan. Kiemel vagy felnagyít valami szembeötlő vonást. Az író így fogalmazta ezt meg említett regényében: „egyáltalán azon is csodálkozott, miért nem tudta már a bemutatkozás előtt, annyira magától értetődően volt Szolga Erzsébet a szőke lány" (19).

A név mint a képzelet tárgya:

„Forrai Lőrinc" – olvasta a fiú, és egy alacsony termetű, barna, kiálló csontú, áhítatos durvára faragott embert képzelt maga elé. De Forrai Lőrinc nem ilyen volt" (Ka.: 67).

A névre való ráismerés gesztusa is megfogalmazódhat általa:

„Meg az a csöppike kis Bernadettem… Most már úgy örülök, hogy Bernadett lett… Eleivel mindig elfelejtettem a nevét. De most már tudom, van egy olyan szent is" (FC.: 65).

A felemelkedés vágya tükröződik a névvariánsokban:

„– Ne mondja nekem, hogy Katica!

– Hát mit mondjak? Katóka? Tinka?

– Katalinnak hívnak.

– Katalin, Katalin. (Nevet.) Jól megurasodtál ott a városban… Katalin (Nevetgél.)" (FC.: 95).

Gyermek és felnőtt között zajló évődés tárgya is lehet:

„– Apu – mondta Viki és a kis Zoli utánamondta: Apu.

– A nevemet kérdeztem – mondta tettetett szigorral.

– Sós László – mondta Viki.

– Tévedés. Edison vagyok.

A kislány nevetett, a felesége elnézően, kedvesen csóválta a fejét, és finom ujjú, törékeny kezével megsimogatta László karját" (Ka.: 62).

A név valaminek a nyomatékosítására is szolgálhat:

„Távolítsák el a kutyát fél órán belül. Ez nem cirkusz. Különben bajok lesznek. **Ez úgy igaz, mint ahogy Bartusek Géza a nevem**" (Ka.: 14).

4.2.4. Kovalovszky Miklós bizonyos műfajokhoz kötötte a beszélő nevek szerepeltetését, rávilágítva arra a megfigyelésére, hogy „a beszélő név tartalmi szegénysége és változatossága alkalmas a típus-megszemélyesítésre” (Kovalovszky 1934: 38). Ilyen műfajok a mese, a romantikus eposz, a regény különböző alműfajai (lovagregény, irányregény) és bizonyos humoros, szatirikus hosszabb-rövidebb műfajok. A beszélő név mint naiv jellemző eszköz gyakori például a népmesékben (*Babszem Jankó, Együgyű Péter, Kapott János, Okos Zsófi, Erősmindaszél királyfi, Fanyűvő, Hegyhordó, Jóleltaláló, Nemtudomka, Világszépasszony* – vö. Balázs 1983: 30–40) vagy karikatúra jellegű műfajokban (*Tipptopp* és *Lipitylotty* szeleburdi gavallérok – a példák Csokonai Vitéz Mihály: Özvegy Karnyóné és a két szeleburdi című művéből valók.)

A paródia műfaja máig használja a beszélő neveket: Slíz Mariann mutatta be például Bogdán Szabolcs kitűnő Leslie L. Lawrence-paródiájának (*Sindzse zabszeme*) beszélő neveit: *Hadibaka Kutatomuki* – japán hadnagy*, Phil O’ Dendron, Rod O’ Dendron* – ikerfiúk*, Bo Yong* – az utat mutató szerzetes, *Ihajla Csuhajlova* mulatozni szerető etnográfusnő (vö. 2003: 293–294). De a romantikus irányregényekben is találkozhatunk velük elsősorban mellékszereplők neveként egy-egy zsánertípust megtestesítve.

Mondhatnánk azt is, hogy reneszánszát élik a beszélő nevek a névadás nem hagyományos területein (például zenekarok, klubok, művészek nevei), illetve a posztmodern irodalomban (vö. Tolcsvai Nagy 1996: 319–325 és Slíz 2003: 291–301). A tréfa Lázártól sem állt messze. Paródiát ugyan nem írt, de olyan nevek, amelyek megnevettetik az olvasót, vannak szép számmal: *Anyáellenes Hírlap*, *Bátortalan Aladár*, *Hörpentő* nevű szörpentő, *Kaltzimnói* Jeges Diderik, *Kökörcsin Laji*, *Ríz Tejbeg*.

4.2.5. A beszélő név típusa tudatos választás következtében jön létre. A névadónak tehát nagyon alaposan végig kell gondolnia a név és leendő viselőjének tartalmi összetartozását. Az összefüggés persze nemcsak jelentésbeli lehet, hanem asszociatív is. Lázár Ervin *Sróf mester*-e vagy *Ragyafúrt* nevű szereplője nevében hordozza jelentését s a belőle fakadó jellemvonását is: ezermester, illetve furfangos eszű. De a *Dr. Zirzurr* vagy a *Brwrw úr* hangutánzó nevek asszociáció alapján utalnak fogorvosra, illetve valamilyen jármű (esetünkben repülőgép) vezetőjére. Az asszociációs kapcsolat ennél tágabb is lehet, mint például a kontaminációval létrehozott *Hétfejű Tündér* név esetében. Viselőjéről egyszerre gondolhatunk a gonoszságra és a jóságra. A hétfejűség konvencionálisan a népmesei gonosz sárkányhoz tapad, a tündérséghez pedig a jóság tartalma. Lázár Ervin ezt a

kettősséget bravúrosan a szereplő jellemének változásával olvasztja egységbe, s így felelteti meg egyiket a másiknak, vagy fordítva.

4.2.6. Az egyoldalú jellemzés eszközének tartott beszélő nevek egy része Lázár Ervin névadási gyakorlatában árnyaltabbá válik. Vegyük például a *Szőrénszőr Tejbajszán* nevet – „Ő maga azt állította, azért nevezik így, mert egy mongol herceg unokája, más mindenki meg azt állította, azért, merthogy olyan szőrös, és a bajsza gyakran tejes. Ugyanis ez az ember szerette a tejet" (BD.: 50). A meseregénybeli magyarázat jól mutatja a név kézenfekvő, külső tulajdonságokra utaló jelentésén túl (csupaszőr ember tejes bajusszal) a szereplő által vágyott különöst is, amelyet a név hangzása megerősít.

4.2.7. A beszélő név sajátos fajtája a kontrasztnév, amelynek jelentése ellentétes viselőjének egyéniségével (*Lapázi Lopez* – ellentolvajnagy, aki nem lop, hanem visz; *Violin* – fülrepesztő zenész; *Sróf mester* – furfangos ezeregymester, aki mindent tönkretesz). Hatása ereje a meghökkentésben lakozik. A konvención alapuló jelentést játékos fordulattal a névalkotó a feje tetejére állítja. Így válik izgalmassá a név megfejtése az irodalmi szöveg befogadása folyamatában.
„Annak érdekében, hogy fantasztikus értelemben előnyössé tegyük a szavakat, deformálhatjuk őket. Ezt teszik a gyerekek is, játszásdiból, s ennek a játéknak nagyon komoly szerepe van, mert felfedezik a szavakban rejlő lehetőségeket, uralkodhatnak rajtuk, szokatlan svédcsavarokra kényszerítve azokat" (Rodari 2001: 27).

4.3. Név és szerkezet

Mindenekelőtt utalunk Kiss Antalnak (1997) arra az észrevételére, hogy Lázár Ervin szívesen adott hőseinek a valóságos névszerkezetnek megfelelő (családnév+keresztnév), kételemű neveket. Vizsgálatunk szerint is ebből van a legtöbb. Miután az egyelemű nevekről már elég sokat szóltunk más vonatkozásokban (név és hangalak vagy név és jelentés összefüggése), s a szerkezet szempontjából kevésbé érdekesek, itt a két- és háromeleműeket választottuk elemzésünk tárgyául.

4. 3. 1. A kételemű nevek legtermészetesebben személyekre vonatkoznak: *Áttentő Redáz, Bab Berci, Barna Viktor, Nuuszi Kuuszi, Pálinkós Gyurka, Rév Zoli, Rézbányai Győző, Summi Sammi, Szőrénszőr Tejbajszán, Szörnyeteg Lajos, Vinkóci Lőrénc, Zsebenci*

Klopédia. Stílusértékük a létrehozásuk módjában gyökerezik. A felsorolt nevek többsége humoros stílusárnyalatú, amely a hangzásból (pl. *Bedebunk Sária vagy Summi Sammi*), a jelentésből (pl. *Pálinkós Gyurka, Szőrénszőr Tejbajszán* vagy *Vinkóci Lőrénc*), a tréfás grammatikai megoldásokból (pl. *Áttentő Redáz* vagy *Zsebenci Klopédia*) fakad.

Amikor az író a hagyományos családnév+keresztnév formát választja alakjainak, akkor tulajdonképpen megerősíti a nem emberi világ emberi vonásokkal felruházásának szándékát is. Nagyon ősi eszköze ez az irodalomnak. Gondoljunk csak a fabulák Aiszóposztól induló példázatos állatalakjaira, s a belőle kinövő parabolikus jelentésvilágú állatregények figuráira (lásd Kipling, Jack London, Szürke Bagoly (Grey Owl), Louis Pergaud, Eric Knight, Felix Salten, Carel Čapek, Elisabeth Barrett-Browning, Hans Fallada vagy a magyar Fekete István gyermek- és ifjúsági irodalom körébe is beletartozó művei).

A kételemű neveknek ez a formája tehát nem személyekre vonatkozóan is személyszerűvé teszi a szereplőt. Már ez a tény önmagában is stílusérték hordozója: *Bruckner Szigfrid*, *Bruckner Szilvia, Láz Jenő, (doktor) Kis János*, *Bölömbika Balambér, Egér Elek*, *Nagy Zoárd* (vö. kvázi személynevek).

Kételemű névként kezeljük azokat az alakokat is, amikor a tulajdonnévi formához elő- vagy utótagként köznévi elem járul, például *Dr. Zirzurr* (fogorvos)*, Brwrw úr* (Nem tudjuk a valódi nevét. Bab Berci hallja a név helyett ezt a hangsort. (Az író végig megtartja a titkot.) *Östör király, Sróf mester* (ezeregymester)*, Utolsó Szaurella* (de nevezik *XIII. Szaurellá*nak vagy *Brontoházi Szaurellá*nak is – gonosz uralkodó). Itt a hangutánzói eredetben vagy a modoros megoldásban keresendő a stílusérték. A költött nevek eleve nagyon expresszívek.

A kételemű személynevek egy része tulajdonnévi előtag és közszói utótag szintagmatikus viszonya (például *Bözsi néni, December tábornok, Zsiga föstő, Östör király, Sróf mester*), és ennek variánsa, amikor hasonló funkcióval a közszói elem megelőzi a tulajdonnévit (például *kis Dzsoni* (< *Dzsoni* fia) vagy *Első Ezredes, Dr. Zirzurr* fogorvos).

4. 3. 2. A háromelemű neveket csekély előfordulásuk miatt mind számba vettük: *Ajahtan Kutarbani király, Doktor Kassai Péter, doktor Kis János, Kaltzimnói Jeges Diderik*, *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon, Nagyhajú Kopasz Tillárom*, *Rettenetes Háromkerekű Pakuk* (madár), *Rimapénteki Rimai Péntekh* és *Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna*, *Világhódító Felületes Ervin*.

Közülük kettőnek valósághitelesítő stilisztikai funkciója van: *Doktor Kassai Péter és doktor Kis János*. Az első név *A kisfiú meg az oroszlánok* apafigurája. A második azonban egy idegen, világutazó oroszlán neve.

A mesevilágra hajlanak az *Ajahtan Kutarbani király* és a *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon* nevek. Az első csak említés szintjén szerepel, s így megfelel a valami idegen, távoli benyomást keltő hatásnak, amely azonban erős hangulati értéket képvisel. A *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon* azonban a *Négyszögletű Kerek Erdő* félelmet keltő lakója. Nevének ellentétes jelentésű első két tagja kifejezi ellentmondásos jellemét (erőszakos és gyáva). A *Zordonbordon* névelem felvett szerepének névbe kódolása: félelmet kelteni. Az erdőlakók végül leleplezik és elkergetik.

Jellemábrázolás a szerepe a *Kaltzimnói Jeges Diderik*, *Rimapénteki Rimai Péntekh*, és a *Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna* neveknek. A *Kaltzimnói Jeges Diderik* névben diszparát elemek kerülnek egymás mellé. Az idegen és magyar melléknevek összegyúrása komikus hatást kelt (örökké fázik). A nevek hosszúsága vizuálisan is expresszív.

4.3.3. Érintenünk kell a névpárok kérdését is. A történeti névkutatás nem egy ilyen esetet ismer, például a Roland–Oliver névpár (vö. KOROMPAY 1978). De említhetünk még nevezetes irodalmi eredetűeket: Éneás és Didó, Trisztán és Izolda, Romeo és Júlia, Csongor ésTünde. Lázár névpárjainak egy része hasonló az említettekhez, vagyis a hozzájuk kapcsolódó történet okán tartoznak össze (*Berzsián – Dideki*, *szegény Dzsoni – Árnika*). A többi azonban csak nyelvi játék (*Árger úrfi – Áresz kisasszony*, *Bátor Aladár – Bátortalan Aladár*, *Egyik király – Másik király*, *Hiripi – Hiripa* valamint a névnélküli *várkisasszony – várkisember*).

5. Lázár Ervin stílusjegyei neveiben is kitapinthatók. A nevek halmozása, a valóságos és költött nevek keverése, a névjelentés dominanciája különösen meséiben, meseregényeiben, a humor és a játékosság jelenléte a nevekben egyben stílusának jellemzői is. Az anyag és a téma olyan bő, hogy akár egy egész könyvet lehetne írni belőle. Ebben a fejezetben igyekeztünk a legfontosabb sajátosságokra összpontosítani.

BEFEJEZÉS

Lázár Ervin (1936–2006) a magyar szépprózа egyéni hangú és szemléletmódú képviselője. Ahogy nagyon gyakran ő maga is vissza-visszaidézte gyermekkorának emlékeit, vagy a valóságosat átálmodta valamiféle mágikusba, vagy ahogy néha kurtán-furcsán egy hirtelen mozdulattal véget vetett a történetmondásnak, de nem a történetnek magának, hasonlóképpen részleteiben és egészében tekintünk vissza neveinek világára.

1 . Művei alapvetően a Tolna megyei Alsó-Rácegrespusztához, gyermekkorának fontos helyszínéhez és élményforrásához kapcsolódnak. Írt regényt is, de az igazi műfaja a novella, mese és meseregény volt. Mindent a gyermekkora felől közelített meg, s még Budapestet is Rácpácegreshez – így nevezte a pusztát, ahol felnőtt – közelítette, illetve elbeszéléseinek stílusát a meseihez igazította. A valóság és a szürreális egybejátszása teremti meg műveinek sajátos stílusát, s ezért nevezi a szakirodalom a mágikus realizmus képviselőjének.

Az értekezés Lázár Ervin névadási gyakorlatát vizsgálja regénye, elbeszélései, meséi és meseregényei alapján. Az a kettősség, amely a valóság és a fantasztikum finom szövedékét jelenti, megmutatkozik névadásában is. Műveinek alapvetően kétféle befogadói csoportja van: felnőtt olvasó és gyermekolvasó. A felnőtteknek szánt írásaiban a neveknek kitapintható életrajzi referenciája van. Megelevenednek Tolna megye általa ismert tájai és alakjai. Olyan erős ez a kötődés, hogy a nevek kirajzolják azt a nagyvilágba belesűrített kisvilágot, amelyről a tapasztalatokat gyermekkorában gyűjtötte össze az író. Meséinek és meseregényeinek neveit főleg a szerző környezetében élő, elsősorban saját gyermekei inspirálták. Ezeknek a neveknek a mintái kisebb mértékben visszavezethetők a magyar népmese neveihez, nagyobb részben azonban Lázár Ervin saját névköltései. Névalkotásában épített a hagyományokra, a nyelvből fakadó játékos megoldásokra, a gyermeki gondolkodás logikájára és a gyermeknyelvi sajátosságokra.

2. Lázár Ervin onomasztikai rendszerének feldolgozása, az írói és irodalmi eredetű névkutatás áttekintése után történhetett meg. Szükség volt az írói névadásban használatos fogalmak ellenőrzésére, esetenként újragondolására, valamint a jó példák megismerésére. Mindeközben az is kiderült, hogy nem mindig lehet használni a már jól bevált, kipróbált névtípusokat. Arra vállalkoztunk, hogy egy olyan írói onomasztikont hozzunk létre, amelyben a nevek úgy találják meg a helyüket, olyan magától értetődően illeszkednek bele

a rendszerbe, hogy csak kevés bizonytalanság marad. A valóság és a fikció mesteri összekeverésének voltunk tanúi névadási gyakorlatának vizsgálata során. A rendszert, amelyet rá szabva szándékoztunk végiggondolni, csak akkor és azután tudtuk felállítani, miután erre a fontos különbségtételre felfigyeltünk. Legnehezebb annak a logikai szálnak a megtalálása volt, amelyre a személynevek különböző csoportjait felfűzhettük.

3. Lázár Ervin műveiben előforduló névtípusok elemzésének sorrendjét nem számszerű előfordulásuk, hanem az a logika kívánta, mely szerint először a helyet kell behatárolni, azután nézhetjük meg, hogy kik népesítik be. Az írónak a dolgozat címében is idézett gondolata – „én Alsórácegresből vagyok" – jelenti a földrajzi helyet, de ugyanakkor jelenti a közösségi élményeket, barátságokat, azt az egyszerre konkrét és irreális teret, amely életének és művészetének központja volt. A helynevek vizsgálata a névanyag gazdagságán túl azt eredményezte, hogy felfigyelhettünk a tulajdonnevek különös használatára. Lázár a sok, nem magyar helynév sűrített, szinte futamszerű alkalmazásával megteremtette a lehetőségét annak, hogy a viszonylag kis és ismert világba belecsempésszе az egész nagyvilágot. A népmesék tér- és időkezeléséhez hasonlóan belülről tágította a teret és időt. A valóságban is létező helynevek mellett egykorvolt, mára már elpusztult helyeket éppúgy említ, mint a képzeletével megálmodottakat. Úgy hitelesíti a kitalált helynevet, hogy valóságos helynevek közé keveri.
A helynevek vizsgálata megerősítette azt a tényt, hogy erős életrajzi referenciák működnek Lázár írásművészetében. Külső határokat, fix pontokat és a képzelet segítségével belső határtalanságot és fantasztikumba hajló, illanó tereket képviselhetnek.

4. A névrendszer legnagyobb számban személyneveket tartalmaz. Lázár Ervin névérzékeny és a névadásban eredetiséget tükröző onomaturg volt. Ezt sikerült igazolni. Fontos volt számára a név: a névtelenség eszközét – néhány kivétellel – jobbára csak az említett szereplőknél alkalmazta. Külön figyelmet szenteltünk az író saját nevéhez való viszonyulásának.
A személynevek tárgyalása – a nehézségek ellenére – a fogalomhasználat újragondolását, esetenként kiegészítését és új fogalmak bevezetését eredményezte. Kiszélesített tartalommal szerepeltettük a kvázi személynév terminus technikust, és bevezettük az írói neveknél sikeresen alkalmazható költött név kategóriát. Ez utóbbi jelentéskörébe vontuk azokat a személyneveket, amelyek eltérnek a hagyományos mintáktól. Funkciójukban nem, de formavilágukkal a művészi alkotói folyamatba illeszkednek inkább. A lázári

onomasztikon első kísérlet egy jól használható, logikus rendszer működtetésére. Az ítéletet róla később, további hasonló kutatások után lehet kimondani. Mindenesetre a névrendszer egyes elemeinek adatait célzottan, más szempontok figyelembevételével is (például grammatikai megoldások) tovább lehet vizsgálni.

5. Az állatnevek csoportosítása megmutatta, hogy ebben a névtípusban nem nagyon tér el az író a hagyományos mintáktól. Felelevenítette a fabulák és népi állatmesék névadási gyakorlatát. A vidéki élet természetes környezetébe beletartoztak a ház körüli és a közeli tájak állatai. Leginkább epizódszerepek alakjai. Egy részüket a kvázi személynevek csoportjába soroltuk, amelyet a művekben betöltött szerepkörük igazolt.
Az egyéb nevek csoportját intézménynevek, emberi alkotások nevei, tárgynevek és eseménynevek alkotják.

6. A vizsgálat kitér a név és stílus összefüggéseire, valamint a nevek szövegbeli szerepének lázári sajátosságaira. Megállapítottuk, hogy a tulajdonneveknek nemcsak a történetmondásban van szerepük, hanem a szerkezet fontos összetartó elemei is egyben. A költött nevekben megmutatkozott az író játékos kedve, fantáziája és humora.
Az írói neveket nehéz egzakt módon vizsgálni. A művek alapján összeállított adattár segítségével mégis kísérletet tettünk konkrét író konkrét névrendszerének felállítására.

7. A vizsgált szövegkorpusz összesen 1388 névadatot tartalmaz. Ennek az 1388-féle névnek nagyon magas az entropikus értéke.

5. számú táblázat

	Adat		Előfordulás	
Helynevek				
H. összesen	349	25%	546	29%
Személynevek				
Sz. összesen	856	62%	1116	60%
Állatnevek				
Á. összesen	50	4%	66	4%
Egyéb nevek				
E. összesen	133	10%	139	7%
Összesen	1388		1867	

A táblázat adatainak tanulmányozásából kiderül, hogy legnagyobb százalékban a személynevek fordulnak elő. Megjegyezzük, hogy ebben a 60 %-ban a névnélküli alakok is szerepelnek. Az 1867 előfordulás azt jelenti, hogy a nevek 1,3 %-a úgynevezett vándorló név. A bevezető gondolatok között már megemlítettük a lázári alkotásfolyamatnak azt a sajátosságát, hogy ugyanaz a szereplő nevével együtt több és többféle műfajú írásban felbukkan.

Lázár Ervin teljes valójával kötődött *Rácpácegres*-hez. Ebben az emlékekből, álmokból és a valóságból szőtt világban a nevek múltat idéznek, jövőt jósolnak, ráismerést ígérnek és megnevettetnek.

Hivatkozott irodalom

Ádám Anikó 1992. Kosztolányi a nevekről. Összeállítás Kosztolányi írásaiból. In: A név hatalma. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 3–4: 389–99.

Akadémiai beszélgetések 2006. február 11.: Irodalom, film és valóság. Beszélgetés Lázár Ervinnel. http://www.mmakademia.hu/ab/9/902.php (2009. 09. 15)

Alföldy Jenő 2002. (M)irigység. Adalékok egy Vörösmarty-drámahős névetimológiájához. *Forrás*: 3. sz.

Alföldy Jenő 2007a. A szeretet lángelméje. Lázár Ervin (1936–2006). *Kortárs* 2. sz.; http://www.kortarsonline.hu/0702/alfoldy.htm (2009. 09. 14.)

Alföldy Jenő 2007b. Teljes égbolt a szűkebb haza fölött. Lázár Ervin írói világa. *Hitel május:* 95–113.

Aradi Gabriella 1991. Kosztolányi Dezső, Pacsirta. MND. 93. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. 63–72.

Bahtyin, Mihail 2004. *A szerző és a hős*. Ford. Patkós Éva. Budapest: Gond-Cura Alapítvány.

Bakonyi Dóra 2008. A szereplők tulajdonneveinek fordítási kérdései a Harry Pootter-kötetekben. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 519–527.

Bakos József 1974. Gárdonyi és a nevek. *Magyar Nyelvőr* 98: 424–439.

Balázs Géza 1983. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben II.* Budapest: MND. 30. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége.

Balázs Géza 1984. Tallérossy Zebulon lányai. *Névtani Értesítő* 9: 140–141.

Balázs Géza – Várkonyi Ildikó 1987. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben III.* MND. 72. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége.

Balázs Géza – Barati Antónia – Wolosz, Robert 1989. *Tulajdonnevek a magyar népmesékben IV.* MND. 80. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége.

Balogh Lajos – Ördög Ferenc szerk. 1989. *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján.* MNyTK. 183. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.

Balogh Péter 2000. Az antonomázia: Kapcsolatok az aktuális és lexikális jelentés között. In: Gecső Tamás szerk. *Lexikális jelentés, aktuális jelentés.* Budapest: Tinta Könyvkiadó. 35–41.

Bárczi Géza [1958] 2001. *A magyar szókincs eredete.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Bárczi Géza 1960. Elnöki megnyitó az I. Névtudományi Konferencián. In: Mikessy Sándor szerk.: *Névtudományi Vizsgálatok*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 5–16.

Bayer Béla 1980. Nevek, helynevek, földrajzi nevek Tamkó Sirató Károly gyermekverseiben. *Magyartanítás* 23: 258–260.

Belényi Dániel 2001. Megjegyzések *A Gyűrűk Ura* névanyagához (Helynevek). *Névtani Értesítő* 23: 96–106.

Bence Erika 2008. A nevek jelölte metaforikus tér Gion Nándor *Testvérem, Joáb* című regényében. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 527–533.

Benkő Loránd 1949: *A régi magyar személynévadás.* Különnyomat a Magyar Népkutatás Kézikönyvéből. Budapest: Néptudományi Intézet.

Benkő Loránd 1970. Névtudományunk helyzete és feladatai. *Nyelvtudományi Értekezések* 70: 7–16.

Bényei Tamás 1997. *Apokrif iratok. Mágikus realista regényekről.* Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.

Boda I. Károly – Porkoláb Judit 1997. A mitológiai nevek szerepe a költői önkifejezésben (költői szókészletvizsgálat számítógépes program segítségével). MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 524–529.

Boda I. Károly – Porkoláb Judit 2008. A tulajdonnevek (személynevek) vizsgálata Orbán Ottó *A kejföljancsi jegyese* (1992) és *Kocsmában méláz a vén kalóz* (1993–94) c. köteteiben. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 533–539.

Bognár Tas 1998. *Elemzések a gyermek- ésifjúsági irodalom körében. Regények, meseregények.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Bukovics Ildikó 1983. Állatnevek Fekete István műveiben. Magyar Névtani Dolgozatok 38.

Büky László 1989. A személynevek stílushatása a költői nyelvben. In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc szerk.: *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi*

konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján. (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.) MNyTK. 183. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 294–297.

Büky László 2008. Személynevek felbontása és felépítése a költői nyelvben. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 540–548.

Csánki Dezső 1897. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

Demény Károly szerk. 2009. *A Nagyszederfa új hajtása. Emlékezések a Lázár Ervin Emléknapokon*. Sárszentlőrinc: Lázár Ervin Baráti Kör.

Eco, Umberto 1995. *Hat séta a fikció erdejében.* Ford. Schéry András, Gy. Horváth László. Budapest: Európa Könyvkiadó.

Fábián Pál – Szathmári István – Terestyéni Ferenc 1974. *A magyar stilisztika vázlata.* Budapest: Tankönyvkiadó.

Fábián Zsuzsanna 1998. Az olasz névtani kutatások új fórumai: a Rivista Italiana di Onomastica (RIOn) és az Associazione di Onomastica e Letteratura (O & L). *Névtani Értesítő* 20: 122–124.

Fábián Zsuzsanna 2000. Egy új olasz névtani folyóiratról: il Nome nel testo. *Névtani Értesítő* 22: 158–159.

Farkas Tamás 2003. A házassági névviselés új szabályozásához. *Magyar Nyelvjárások* XLI: 133–142.

Farkas Tamás 2005. Új tagozatok a Magyar Nyelvtudományi Társaságban. *Magyar Nyelv* 101: 122–123.

Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 1997. *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevekről.* Budapest: Korona Kiadó.

Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfi keresztnevek.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Fehér Krisztina 2003: A ragadványnevek funkcionális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 41: 155–166.

Gáll István 1981. Nem mese a mese. Lázár Ervin. In: Uő. *Hullámlovas*. Budapest: Kozmosz Kiadó. 229–233.

Genette, Gérard 1992 [1987]. A szerzői név (Le nom d'auteur). Ford. Saly Noémi. *Helikon* 38: 523–535.

B. Gergely Piroska – Hajdú Mihály szerk. 1997. *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai* I-II. (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.) MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete.

Grodziński, Eugeniusz 1980. Proper Names, Common Names and Singular Descriptions. *Onoma* 14: 10–15.

Hajdú Mihály 1974. *Magyar becézőnevek (1770–1970).* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Hajdú Mihály szerk. 1991. Dolgozatok az írói névadásról I. *MND*. 93. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége

Hajdú Mihály 1992. Az írói névadás magyar bibliográfiája. *Helikon* 38: 536–550.

Hajdú Mihály 1997. A tulajdonnév mint szófaji kategória. *MNyTK*. 209: 471–477.

Hajdú Mihály 1998. A tulajdonnév „meghatározása". *Névtani Értesítő* 20: 5–12.

Hajdú Mihály 1999. A személynevek közszói elemeiről. *Névtani Értesítő* 21: 274–280.

Hajdú Mihály 2002. *The History Onomastcs. A névtudomány története.* In: Nyirkos István szerk.. Debrecen – Helsinki: *Onomastica Uralica* 2: 7–45.

Hajdú Mihály 2003. *Általános és magyar névtan.* Budapest: Osiris Kiadó.

Hegedűs Attila 1997. Mi a tulajdonnév? *Névtani Értesítő* 19: 5–8.

Hegedűs Attila 1999. Mi a tulajdonnév? (II.) *Névtani Értesítő* 21: 314–7.

Heltaine Nagy Erzsébet 1997. Nevekből kinövő líra – a Sinka-versek személynevei. MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 552–560.

Heltainé Nagy Erzsébet 2008. Jelentésspecifikáció és képiség a sinkai névvilágban. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 548–556.

Hoffmann István 2007: *Helynevek nyelvi elemzése*. Második kiad. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Horváth Katalin 2008. Etimológia – onomasziológia – névelmélet. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 557–564.

Horváth Mária 1959. Sárszeg. Adalékok az írói (irodalmi) helynévadáshoz. *Magyar Nyelvőr* 83: 423–428.

Iser, Wolfgang 2001. *A fiktív és az imaginárius. Az irodalmi antropológia ösvényein.* Ford. Molnár Gábor Tamás. Budapest: Osiris Kiadó.

Juhász Dezső 2008. Zárszó a VI. Magyar Névtudományi Konferencián. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai I. 647–649.

Kálmán Béla 1966. Megjegyzések az irodalmi helynévadáshoz. *Magyar Nyelvőr* 90: 150–151.

Kaposi József 1985. Egy Jókai-regény személynevei. *Névtani Értesítő* 10: 127–131.

Karafiáth Judit 1996. A névalkotás mint világalkotás. *Filológiai Közlöny* 2. sz.: 136–41.

Kéfer Piros 2001. Irodalmi névadás Jókai Mór: *Az új földesúr* című művében. *Névtani Értesítő* 23: 81–91.

Keöves Ferenc 2006. „A fantázia is valóság…" Interjú a 70 éves Lázár Ervinnel. *Május:* 79–83. http//fk.uw.hu/79.pdf (2009. május 18.)

Kiss Antal 1997. Személynevek használata novellákban. MNyTK. 209. Budapest–Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 561–564.

Kocsor Erika 1992. Nomen est omen. *Helikon* 3–4. sz.: 369–370.

Komáromi Gabriella 1990. *Elfelejtett irodalom. Fejezetek XX. századi ifjúsági prózánk történetéből 1900–1944*. Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó.

Komáromi Gabriella 1998. *A gyermekkönyvek titkos kertje. Tanulmányok, esszék, kritikák.* Budapest: Pannonica Kiadó.

Komáromi Gabriella 1999. *Gyermekirodalom*. Budapest: Helikon Kiadó.

Komáromi Gabriella 2002. A kutatás dilemmái. *Tiszatáj* dec.: 38–52.

Komáromi Gabriella 2006. Hol az a varázsvirág? Lázár Ervin halálára. *Csodaceruza* 6. sz.: 4–5.

Komáromi Gabriella 2007. „Ki lehet ez a Titrik Ilona?". *Élet és Irodalom* 51: 43. sz. (okt. 26.).

Komáromi Gabriella 2008a. Tájélmény családfával: „Részlet egy készülő Lázár Ervin-monográfiából". *Új Dunatáj* 4. sz.: 36–56.

Komáromi Gabriella 2008b. Párhuzamos történetek Lázár Ervin életművében. *Fordulópont* 39: szeptember: 12–27.

Komáromi Gabriella 2009a. „Iskoláim egykoron" Vándorévek. *Új Dunatáj* 1. sz.: 23–35.

Komáromi Gabriella 2009b. A Nagyszederfától a fővárosig. Kézirat.

Komáromi Gabriella – Rigó Béla 2009. 1955: Szövegek metamorfózisa és vándorlása a gyermekirodalomban. 1–19. http//irodalom.elte.hu/villanyspenot/index.php/1955:_Sz%C3B6vegek_metamorf…
(2009. május 4.)
Koncz Tamás 2008. Gondolatok Lázár Ervin *Napló*járól. *Szépirodalmi Figyelő* 1. sz.: 67–73.
Kornyáné Szoboszlai Ágnes 1992. Realitás és fikció az irodalmi (írói) névadásban. *Névtani Értesítő* 14: 69–74.
Kornyáné Szoboszlai Ágnes 1995. Tulajdonnevek Németh László regényeiben és társadalmi drámáiban. *Névtani Értesítő* 17: 37–44.
Kornyáné Szoboszlai Ágnes 1997. Játék a nevekkel. Németh László névadási indítékairól. MNyTK. 209. Budapest–Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 541–549.
Kornyáné Szoboszlai Ágnes 1999. A tulajdonnév hiányáról Németh László irodalmi (írói) névadása ürügyén. *Magyar Nyelvjárások* 37: 305–309.
Kornyáné Szoboszlai Ágnes szerk. 2000. „Megvolt a keresztelő is” Dolgozatok Németh László irodalmi névadásáról. Debrecen: *A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai* 75.
Kornyáné Szoboszlai Ágnes 2008. Magyarország antonomáziája Petőfi költészetében és prózájában. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 564–570.
Korompay Klára 1987. *Középkori neveink és a Roland-ének*. *Nyelvtudományi Értekezések* 96. Budapest: Akadémiai Kiadó.
Korompay Klára 1999. Nevek hiánya, nevek sérülése. *Névtani Értesítő* 21: 290–293.
Korompay Klára 2008. Középkori kultúra és irodalmi eredetű névadás: A Trisztan-regény nevei a középkori Magyarországon. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 387–394.
Kovalovszky Miklós 1934. *Az irodalmi névadás*. MNyTK. 34. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
Kovalovszky Miklós 1956. Krúdy Gyula és a nevek. In: Bárczi Géza–Benkő Loránd szerk. *Pais-Emlékkönyv. Nyelvészeti tanulmányok.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 526–533.

Kovalovszky Miklós 1960: Néhány téma…. In: Mikesy Sándor (szerk. Pais Dezső közreműködésével): *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Kovalovszky Miklós 1970. Az író és a nevek. *Nyelvtudományi Értekezések* 70: 167–171.

Kovalovszky Miklós 1977. Ady és a nevek. *Magyar Nyelvőr* 101: 288–301.

Kovalovszky Miklós 1981. Író és névhangulat. MNyTK. 160. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 75–77.

Kovalovszky Miklós 1991. Nevek holdudvarában. *Névtani Értesítő* 13: 7–14.

Kovács Erika 1997. Személynevek vizsgálata Németh László korai novelláiban. MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 549–551.

Kovács Éva 1989. Személyek és nevek korai Csáth-novellákban. In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc szerk.: *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján.* (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.) *MNyTK*. 183. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 300–303.

Ködöböcz Gábor 2008. „Mindent a gyerekkorom felől tudok csak megközelíteni”. *Szépirodalmi Figyelő* 1. sz.:61–67.

Krüger, Dietlind 1997. Zur Rolle von Eigennamen im sorbischen Kinder- und Jugendliteratur. *Namenkundliche Informationen* 71–72: 113–119.

Kutasi Zsuzsanna 1991. Jókai Mór, Egy az isten. MND. 93. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. 47–56.

Labádi–Bertényi Gizella 1997. Cholnoky László névadásáról. *Névtani Értesítő* 19: 51–67.

Labádi–Bertényi Gizella 1998. Cholnoky László névadásáról. *Névtani Értesítő* 20*:* 82–93.

Laczkó Krisztina 1996. A mai asszonynévhasználat Budapesten. *Magyar Nyelvőr* 120: 161–167.

Ladó János – Bíró Ágnes 1998. *Magyar utónévkönyv.* Budapest: Vincze Kiadó Kft.

Latchinian, Adelheid 1997. Namen, Namenswechsel und Namenlosigkeit in Michail Bulgakovs Roman „Master i Margarita”. *Namenkundliche Informationen* 71–72: 144–158.

Lázár Ervin 2007. *Napló.* Szerk., jegyz. Ács Margit. Budapest: Osiris Kiadó.

Leopold Györgyi én. A csillagmajori mesemágus. http://www.sulinet.hu/tart/ncikk/cc/0/5666/lazarervin.html (2009. 06. 03.)

Magyarlaki Józsefné 1989. Kosztolányi névválasztása novelláiban. MNyTK. 183. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 303–306.

Marosi Teréz 1983. Tulajdonnevek a magyar népmesékben. MND. 13. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége.

Marton Mária 2007. *Mese Lázár Ervinről*. Szeged: Könyvmolyképző Kiadó.

Máté Jakab 1993. A névtudomány helye a nyelvészeti diszciplínák rendszerében. *Névtani Értesítő* 15: 228–232.

Mezey Katalin 2006. Mese az alsórácegrespusztai vajda fiáról. *Kortárs* 4. sz.; http://www.kortarsonline.hu/0604/mezey.htm (2009. 09. 22.)

Mikesy Sándor 1957. A szavajárási nevekhez. *Magyar Nyelv* 53: 185–187.

Mikesy Sándor 1959. Írói névadás – irodalmi névadás. *Magyar Nyelv* 55: 110–112.

Mikesy Sándor 1964. Levélszekrény: Mikesy Sándor írja. *Magyar Nyelv* 60: 256.

Milne, Christopher 1996. *Róbert Gida emlékei. A Milne-ház lakói.* Ford. Kiss Marianne. Budapest: Írás Kiadó.

Mizser Lajos 1982. Állatnevek Fekete István műveiben. *Névtani Értesítő* 4: 42–45.

Nagy Gabriella 1999. A nagy mesélő valódi és fiktív életrajza. Néhány alaptézis a Lázár Ervin-művek megközelítéséhez. *Új Forrás* 8: http://www.jamk.hu/ujforras/9908_10.htm (2008. 10. 14.)

Nagy Hajnalka 2005. Névrombolás – nyelvteremtés. Ingeborg Bachmann prózájáról. *Tiszatáj* 59: 11. szám: 102–114.

Nagy Miklós 1987–1988. Mikszáth írói névadása. *Irodalomtörténeti Közlemények*: 449–454.

Nagy Miklós 1999. Kárpáthy Zoltántól Topándi Samuig. Egy fejezet Jókai írói névadásának történetéből. *Névtani Értesítő* 21: 293–299.

Nagy Miklós 2001a. A *Midas király* írói névadása és a kortárs Jókai-regények. *Névtani Értesítő* 23: 92–95.

Nagy Miklós 2001b. Az írói névadás Jókai késői regényeiben. *Irodalomtörténeti Közlemények* 4. sz.: 554–562.

Nemes Nagy Ágnes 1982. Gyertya, gyufa, gyámpénztár. In: Uő. *Metszetek. Esszék, tanulmányok.* Budapest: Magvető Könyvkiadó. 436–437.

Nemes Nagy Ágnes 1987: *Látkép gesztenyefával.* Budapest: Magvető Kiadó.

Ónagy Zoltán én.: Írók a teraszon. Isten Éltesse Lázár Ervint! http//onagy.zoltan.terasz.hu/index.php?id=1320 (2008. 10. 17.)

Origo 2004: http://www.origo.hu/vendegszoba/szorakozas/20040121lazar.html (2008. 10. 17.)

Ördög Ferenc – Végh József 1981. *Tolna megye földrajzi nevei*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Pais Dezső 1960. Szempontok Árpád-kori személyneveink vizsgálatához. In: *Névtudományi vizsgálatok.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Pál Melinda 2000. Pál Melinda beszélget Lázár Ervinnel. „A legjobb szívű behemót". *Beszélő*, szeptember–október.

Papp Ágnes Klára 1995. Köznév és személynév határán. (98 Benedek Elek-mese névanyagának vizsgálata). *Névtani Értesítő* 17: 45–53.

G. Papp Katalin 2003. Gyémántmesék-e a Gyémánt mesék? Krúdy Gyula Gyémánt mesék című kötetének stílusvizsgálata. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 38: 430–437.

G. Papp Katalin 2007. Azonosságok és különbözőségek a magyar népmese és az irodalmi mese névadási szokásaiban. *Névtani Értesítő* 29: 151–159.

G. Papp Katalin 2008. Személynevek szövegbe ágyazódása Lázár Ervin meseregényeiben. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 588–597.

Parrott, Jeremy 2004. *Change all the names. A critical onomasticon of characternyms in the works of Samuel Beckett.* [Változtass meg minden nevet! Samuel Beckett onomasztikon] Szeged: The Kakapo Press.

Pászti Zsuzsanna 2006. Tulajdonnév és köznév, jelnév és szónév határterületeinek vizsgálata Fekete István állatnevei alapján. *Névtani Értesítő* 28: 121–127.

Pethő József 2000. „Aki az igazi nevünkön nevez végre…" Krúdy Gyula írói névadása a *Szindbád megtérése* című kötetben. *Névtani Értesítő* 22: 97–103.

Pethő József 2008. *Szabó Szindbád* és társai. A névadás szerepe a Krúdy-stílus iróniájában. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 597–603.

Pompor Zoltán 2008. *A hétfejű szeretet. Hagyomány és újítás Lázár Ervin elbeszélő művészetében.* Budapest: Kiss József Könyvkiadó.

Propp, Vlagyimir Jakovlevics 1995. *A mese morfológiája.* 2. javított kiadás. Ford. Soproni András. Budapest: Osiris–Századvég.

Raátz Judit 2003. *Acél* vagy *Zserald*? Az újonnan anyakönyvezhető férfineveinkről. *Névtani Értesítő* 25: 181–184.

Rácz Endre 1992. A belehallás jelenségéről. *Nyelvtudományi értekezések* 134. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Rácz János 2001. Kutya van a kertben. *Magyar Nyelvőr* 125: 419–436.

Rácz Judit 1991. J. R. R. Tolkien, A Gyűrűk Ura. In: Hajdú Mihály szerk. *Dolgozatok az írói névadásról* I. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. 13–19.

Raátz Judit 2003. Acél vagy Zserald? Az újonnan anyakönyvezhető férfineveinkről. Névtani Értesítő 25: 181–4.

V. Raisz Rózsa 1997. A nevek szövegbe épülése egy kisregényben. (Mikszáth: A gavallérok) MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 536–541.

Rigolot, FranÇois 1977. *Poétika és onomasztika. Bevezetés.* (*Poétique et enomastique*) Ford. Sári Andrea. *Helikon* 38: 348–361.

Rodari, Gianni 2001. *A képzelet grammatikája.* Budapest: PONT Kiadó.

Ronen, Ruth 2005. *Fikcionális entitások, hiányos létezők.* In: Szabó Erzsébet – Vecsey Zoltán szerk. 2005. *Ki volt Sherlock Holmes? Tanulmányok a nevek szemantikájáról.* Ford. Szabó Erzsébet. Szeged: Klebelsberg Kuno Egyetemi Kiadó. 163–181.

Schwarz, Wolfgang F. 1997. Onomastica fantastica. Namen als Kompositionsmittel bei Karel Čapek: „Krakatit". *Namenkundliche Informationen* 71–72: 133–143.

S. Sárdy Margit 1997. Személynevek a jövőben. Névadás a mai magyar sci-fi írók műveiben. MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 565–575.

N. Sebestyén Irén 1956. A régi magyar Nëmvagy, Mavagy védőnevek és a nap–levő-féle szerkezetek uráli előzményei. In: Bárczi Géza – Benkő Loránd szerk. *Pais-Emlékkönyv. Nyelvészeti tanulmányok.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 637–641.

Simon Márta 1991. Móricz Zsigmond, Árvácska és Pillangó. MND. 93. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. 73–95.

Slíz Mariann 2006. A beszélő nevek mint a posztmodern eszközei. *Magyar Nyelvőr* 130: 290–301.

J. Soltész Katalin 1958. Az irodalmi helynévadás. *Magyar Nyelvőr* 82: 50–61.

J. Soltész Katalin 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

J. Soltész Katalin 1982. Arany János névvilága. *Magyar Nyelvőr* 106: 281–293.

J. Soltész Katalin 1988. Krúdy Gyula névadása. *Magyar Nyelvőr* 113: 452–464.

Solymossy Sándor 1927. Névmágia. *Magyar Nyelv* 23: 83–99.

Stoyan, Hajna – H. Spinner, Kaspar–Németh Mária 1998. *Moderne deutschsprachige Kinder- und Jugendliteratur.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Szabics Imre 1992. A nevek szimbolikus jelentései a középkorban. *Helikon* 3–4. sz.: 369–370.

Szablyár Eszter 2005. Dömdödöm, Robinson és Kálvintéri Lajos. Beszélgetés Lázár Ervinnel. *Könyvhét* 1–2. sz.: 15.

Szabó Erzsébet – Vecsey Zoltán szerk. 2005. *Ki volt Sherlock Holmes? Tanulmányok a nevek szemantikájáról.* Szeged: Klebelsberg Kuno Egyetemi Kiadó.

Szabó Zoltán 2002. Az egyéni stílus mint szöveg feletti struktúra. In: Andor József – Benkes Zsuzsa – Bókay Antal szerk. *Szöveg az egész világ. Petőfi Sándor János 70. születésnapjára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 463–468.

Szathmári István 1960. Névtudomány és stilisztika. In: Mikesy Sándor szerk. Pais Dezső közreműködésével. *Névtudományi vizsgálatok.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Szathmári István 1997. Szenczi Molnár Albert és a nevek. MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 530–535.

Szikszainé Nagy Irma 1994. *Stilisztika*. Budapest: Trezor Kiadó.

Szilágyi Ferenc 1989. Az irodalmi névadás Szabó Magda műveiben. In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc szerk.: *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján.* (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.) MNyTK. 183.: 306–313. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.

K. Szoboszlay Ágnes 1992. Realitás és fikció az irodalmi (írói) névadásban. *Névtani Értesítő* 14: 69–74.

Szopos András 2000. Nevek és arcok Tamási áron színjátékaiban. *Névtani Értesítő* 22: 91–97.

Szunyogh András – Gyutai Zsuzsanna szerk. 2006. *Jobbladák Lázár Ervin hetvenedik születésnapjára. Szívbéli cimboráktól.* Budapest: Novella Könyvkiadó.

Takács Edit 1999. Karinthy Frigyes írói névadása a *Tanár úr kérem* című írásában. *Névtani Értesítő* 21: 281–287.

Takács Judit 2001. Keresztnévből származó állatnevek. *Magyar Nyelvjárások* 39: 159–164.

Takács Szilvia 2005. A nevek mágiája. *Névtani Értesítő* 27: 248–256.

Terestyéni Ferenc (1959). Tájszói eredetű személynevek Vörösmarty eposzaiban. *Magyar Nyelv* 55: 226–231.

Tolcsvai Nagy Gábor 1996. A tulajdonnév jelentéstanáról egy névcsoport kapcsán. *Magyar Nyelvőr* 120: 319–325.

Tolcsvai Nagy Gábor 1997. *Posztmodern névadás. (A névjelleg változása)*. MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 600–606.

Tóth Valéria 2008. Beszámoló a XXIII. Nemzetközi Névtudományi Kongresszusról. *Névtani Értesítő* 30: 217–222.

Tüskés Tibor 2000. Három nemzedék. *Jelenkor* június: 614–616.

Tverdota György 1989. József Attila névvarázselmélete. In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc szerk.: *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján.* (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.) MNyTK. 183.: 386–389. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.

Urbán Ernő 1956. Az irodalmi névadásról. *Magyar Nyelvőr* 80: 198–202.

Vácziné Takács Edit 2008. Névadás, névhasználat, névváltoztatás Vámos Miklós *Apák könyve* című regényében. In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 614–621.

Vámos Miklós 1974. Jókedvemről. *Új Írás* 14: június: 110–111.

Várnai Judit Szilvia 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben.* Budapest: TINTA Könyvkiadó.

Vancsisin Márta 1991. Arany János, A nagyidai cigányok. MND. 93. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége. 40–46.

Varjas Endre 1972. Az ember nélkülözhetetlen tigrise. Lázár Ervin: A fehér tigris. *Új Írás* XII.: 124–127.

Vendégszoba 2004. január 21. Egyszer csak író lettem. Internetes beszélgetés Lázár Ervinnel.

http//www.origo.hu/vendegszoba/szorakozas/20040121lazar.html (2008. 10. 17.)

Vincze László 1984. A XV. nemzetközi névtudományi kongresszusról. *Névtani Értesítő* 9: 115–119.

Vincze László 1994. A 18. Nemzetközi Névtudományi Kongresszusról. *Névtani Értesítő* 16: 132–135.

Vitányi Borbála 1981. Személynévadás Tömörkény István műveiben. Magyar Névtani Dolgozatok 11.

Vitányi Borbála 1983. Justh Zsigmond írói névadása. Magyar Névtani Dolgozatok 50.
Vitányi Borbála 1989. Juhász Gyula névadási motívumairól. In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc szerk.: *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján.* (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.) MNyTK. 183.: 313–317. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
Vitányi Borbála 1997. Keresztnevek és becézőnevek népnyelvi mezőben. MNyTK. 209: 181–6.
Voigt Vilmos 1985. A magyar mesei tulajdonnevek kis onomasztikája. *Névtani Értesítő* 10: 116–27.
Voigt Vilmos 1997. Új eredmények a magyar folklorisztikai névtudományban. MNyTK. 209. Budapest – Miskolc: Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete. 519–524.
Voigt Vilmos 1999. A mese neve. *Fordulópont* 4. sz.: 5–11.
Vörös Ferenc 1998. Adalékok Mikszáth *A jó palócok* című elbeszéléskötetének személynévhasználatához. *Névtani Értesítő* 20: 55–64.
Wolosz, Robert 1993. *Tulajdonnevek a magyar balladákban, gyermekmondókákban és archaikus imákban.* Budapest: MND. 117. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége.
Zlinszky Aladár 1927. A névvarázs. *Magyar Nyelv* 23: 100–109.
Zolnai Béla 1957. *Nyelv és stílus.* Budapest: Gondolat Kiadó.
Zolnai Béla 1964. *Nyelv és hangulat.* Budapest: Gondolat Kiadó.
Zsilák Mária 2008. Beszélő nevek Závada Pál regényeiben. (*Jadviga párnája,* 1997; *Milota,* 2002; *A fényképész utókora,* 2004.) In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó szerk.: *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.* (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.) Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 639–645.

Interjúk

Lázár Zsuzsanna 2009. augusztus 15. Beszélgetés Lázár Zsuzsannával Lázár Ervin névadási szokásairól. Kérdező: G. Papp Katalin.
Tóth Márta 2009. augusztus 27. Beszélgetés Tóth Mártával Lázár Ervin névadási szokásairól. Kérdező: G. Papp Katalin.

VATHY ZSUZSA 2009. június 10. Beszélgetés Vathy Zsuzsával Lázár Ervin névadási szokásairól. Kérdező: G. PAPP KATALIN.

Szépirodalmi hivatkozások

Ambrus Judit (vál.): Gyermekversek. A magyar költészet kincsestára 96. Budapest: 2001. Unikornis Kiadó.

Ámi Lajos meséi I–III. Új magyar népköltési gyűjtemény XIII: Gyűjtötte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Erdész Sándor. Budapest: 1968. Akadémiai Kiadó.

T. Aszódi Éva (váll): Cini-cini muzsika. Óvodások verseskönyve. Második kiadás. Budapest: 1982. Móra Ferenc Könyvkiadó.

Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág I–III. Budapest: 1987–1989. Móra Kiadó – Téka Könyvkiadó.

Boldozsár Ildikó: Boszorkányos mesék. Második kiadás. Budapest: 2008. Móra Könyvkiadó.

Ifj. Gaál Mózes: Mildi meséi. Budapest: 1984. Minerva. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Illyés Gyula: Puszták népe. Ebéd a kastélyban. Budapest: 1970. Szépirodalmi Könyvkiadó.

Kökény kisasszony. Magyar írók meséi. Válogatta Ratzky Rita. Budapest: 1988. Kossuth Könyvkiadó.

Krúdy Gyula: Gyémántmesék. Budapest: 2003. Holnap Kiadó.

Lázár Ervin: Az aranyifjítószóló madár. Ámi Lajos meséi. Budapest: 2001. Osiris Kiadó.

Lesznai Anna: A kis pillangó utazása Lesznán és a szomszédos Tündérországban. Budapest: 1978. Móra Könyvkiadó.

Mészöly Miklós: Alakulások. Budapest: 1975. Szépirodalmi Könyvkiadó.

Mészöly Miklós: Mesék. Budapest – Pozsony: 1998. Jelenkor Kiadó–Kalligram Könyvkiadó.

A. A. Milne: Micimackó. Micimackó kuckója. Ford. Karinthy Frigyes. Budapest: 1975. Móra könyvkiadó.

Móra Ferenc: Úri kalap. Válogatott elbeszélések. Budapest: 1977. Móra Könyvkiadó.

Ranschburg Jenő: Gyerekségek. Budapest: 2002. Saxum Kiadó.

Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen. Muhi Andris és a pacák birodalma. Budapest: 2003. Magvető Kiadó.

Források és rövidítésük

Bb. = Lázár Ervin: *Bikfi-bukfenc-bukferenc.* Budapest: 1976. Móra Könyvkiadó.

BB. = Lázár Ervin: *Bab Berci kalandjai.* Budapest: 2002. Osiris Kiadó.

BD. = Lázár Ervin: *Berzsián és Dideki.* Budapest: 2006. Osiris Kiadó.

Csm. = Lázár Ervin: *Csillagmajor.* Budapest: 2005. Osiris Kiadó.

DzsÁ. = Lázár Ervin: *Szegény Dzsoni és Árnika.* Budapest: 2006. Osiris Kiadó.

FC. = Lázár Ervin: *A Franka Cirkusz. Hangjátékok.* Budapest: 2006. Osiris Kiadó.

Ft. = Lázár Ervin: *A fehér tigris.* Budapest: 1998. Osiris Kiadó.

GyM. = Lázár Ervin: *Gyere haza, Mikkamakka.* Budapest: 1980. Móra Ferenc Könyvkiadó.

Hsz. = Lázár Ervin: *Hét szeretőm.* Budapest: 1994. Századvég Kiadó.

Hk. = Lázár Ervin: *Hapci király.* Budapest: 1998. Osiris Kiadó.

HT. = Lázár Ervin: *A Hétfejű Tündér.* Budapest: 1977. Móra Könyvkiadó.

Ka. = Lázár Ervin: *Kisangyal.* Budapest: 2002. Osiris Kiadó.

Ko. = Lázár Ervin: *A kisfiú meg az oroszlánok.* Budapest: 1978. Móra Ferenc Könyvkiadó.

Kz. = Lázár Ervin: *A kalapba zárt lány.* Budapest: 2008. Osiris Kiadó.

Lsz. = Lázár Ervin: *Egy lapát szén Nellikének*. Budapest: 1969. Szépirodalmi Könyvkiadó.

Mgy. = Lázár Ervin: *A manógyár.* Második, új mesékkel bővített kiadás. Budapest: 2002. Osiris Kiadó.

NKE. = Lázár Ervin: *A Négyszögletű Kerek Erdő.* Budapest: 2005. Osiris Kiadó.

Tv. = Lázár Ervin: *Tüskés varabin. Állattörténetek.* Budapest: 2004. Osiris Kiadó.

Summary

Ervin Lázár (1936-2006) is a characteristic representative of Hungarian fiction.The world of his works is connected to Alsó-Rácegrespuszta in Tolna county, which is a significant location and source of experience for him. He also wrote novels, but his real genre were the short story, the tale and the tale-novel. He approached everything from the point of view of his childhood. He approached even Budapest to Rácpácegres – this is how he called the wasteland where he grew up – and he matched the syle of his stories to his tales. The coincidence of reality and the surrealist gives his works their unique style, that is why he is called the representative of magic realism.

This dissertation examines Ervin Lázár's rutine of eponymy by/on the basis of his novels, short stories, tales and tale-novels. The dichotomy, which means the delicate tissue of reality and the bizarre, can be detected in his eponymy. His works have basically two types of recipients: the adult-reader and the child-reader. The landscape and the figures of Tolna county, which he knew, come to life. So strong is this bondage that the names depict that little world which is packed into the great world of which the writer collected his experiences in his childhood. The names in his tales and tale-novels were inspired by people in his neighbourhood, first of all his own children: what is more, the writer considered his daughter, Fruzsina his co-author. The models of these names can be traced back to the names of the Hungarian folk-tale to a lesser extent, but to a greater extent they come from Ervin Lázár's own fabling of names. When forming a name he relied on playful solutions which originate from the language, on the logic of children's thinking and the characteristics of children's language.

After the survey of the research of the writer's name and names of literary origin, the approach to Ervin Lázár's system of onomatics begins with the author's sensibility for names and with the introduction of his relationship to his own name. This is followed by the analysis of the name-types appearing in the author's works: place names, people's names, animals' names, names of institutions, names of man-made products, names of subjects and of events. The research entertains the connections between name and style, as well as the 'lazarian' characteristics of the role of names within the text.

The result of the research is that we can mention Ervin Lázár among the writers who are sensitive to names and show authenticity in their eponymy. It is hard to analyse a writer's names in an exact way. With the help of a repertory based on his works, we have tried to set up a particular system of names of a particular writer.

Zusammenfassung

Ervin Lázár (1936-2006) ist ein charakteristischer Repräsentant der ungarischen schöngeistigen Prosa. Die Welt seiner Werke verbindet sich grundlegend mit dem Ortschaft Alsó-Rácegrespuszta, im Komitat Tolna, prägender Ort und Erlebnisquelle seiner Kindheit. Er hat auch Romane geschrieben, aber seine bevorzugte Gattung ist die Novelle, das Märchen und der Märchen-Roman. Er hat sich an alles aus der Sicht seiner Kindheit herangewagt, sogar Budapest an Rácpácegres – so nannte er die Puszta, wo er herangewachsen war – beziehungsweise er passte seinen Stil seinen Märchen an. Das Aufeinandertreffen der Wirklichkeit und des Surrealistischen schafft den eigenartigen Stil seiner Werke, deshalb wird er von der Fachliteratur als Vertreter des magischen Realismus genannt.

Die Abhandlung untersucht die Praxis der Namensgebung von Ervin Lázár auf Grund seines Romans, seiner Novellen, Märchen und Märchen-Romane. Jene Dualität, welche das Gefüge der Wirklichkeit und des Phantastischen bedeutet, zeigt sich auch in seiner Namensgebung. Seine Werke haben zwei Arten von Empfängergruppen: der erwachsene Leser und das Kind als Leser. In seinen Werken für Erwachsene haben die Namen eine fühlbare Referenz zur Autobiographie. Die von ihm gekannten Landschaften und Personen des Komitats Tolna werden lebendig. So stark ist diese Bindung, dass die Namen die in die große Welt kondesierte kleine Welt umreißen, über die der Schriftsteller die Erlebnisse in seiner Kindheit gesammelt hat. Die Namen seiner Märchen und Märchen-Romanen wurden grundlegend von den in seinem Umfeld Lebenden – vor allem von seinen Kindern – inspiriert: Seine Tochter, Fruzsina hat der Autor sogar für seinen Mitverfasser gehalten. Die Muster dieser Namen können bis zu einem geringeren Maße auf die Namen der ungarischen Volksmärchen zurückverfolgt werden, in einem höheren Maße sind sie aber von Ervin Lázár gedichtete Namen. In der Namensbildung baute er auf spielerische Lösungen, die aus der Sprache entspringen, auf die Logik der kindlichen Denkweise und auf die Besonderheiten der Kindessprache.

Nach der Übersicht der Namensforschung schriftstellerischen und literarischen Ursprungs, beginnt die Aufarbeitung des onomastischen Systems von Ervin Lázár mit der Vorstellung der Namenempfindlichkeit des Schriftstellers und mit dem Verhältnis zu seinem eigenen Namen. Dem folgt die Analyse der Namenstypen, die in den Werken des Autors vorkommen: Ortsnamen, Personennamen, Tiernamen, Namen von Institutionen, Namen von Menschenwerken und Namen von Objekten und Ereignissen. Die

Untersuchung geht auf die Zusammenhänge des Namens und des Stils, sowie auf die „lazarische“ Besonderheiten der im Text vorkommenden Rollen der Namen.

Das Ergebnis der Arbeit ist, dass Ervin Lázár als ein namenempfindlicher und bei der Namensgebung Originalität aufweisender Schriftsteller erwähnt werden kann. Die Namen von Schriftstellern kann man nur schwer auf einer exakten Art und Weise prüfen. Mit Hilfe einer Sammlung von Daten anhand von seinen Werken haben wir trotzdem einen Versuch gewagt, das konkrete Namenssystem eines konkreten Schriftstellers aufzuzeigen.

ADATTÁR

Az adattár négy csoportban ábécé-rendben tartalmazza a névadatokat. Első alakja maga a név, utána következnek a név változatai, a sort a forrásjelölés zárja.

Nem vettük figyelembe a helyesírási változatokat. Ugyanakkor a névváltozatok közé esetenként belevettünk nem tulajdonnévi formákat is. Ezek többnyire az eredeti név aurájához tartoznak, például *Lif-laf-laffantyú, közönségesen csak Fincike* vagy *Sróf, az ezeregymester*.

Helynevek

Név	Névváltozat	Forrás
Adalbert		Hsz.
Afrika (2)		Ka.
Alsó		Mgy.
Alsóház (2)	Alsó	Csm.
Alsóküsmöd		Hk.
Alsópél		Hsz.
Alsórácegres (16)	Alsó, Alsó-Rácegrespuszta, Egerespuszta, Egeres	Csm., Hsz., FC.
Amerika		Ko.
Amerika (4)	USA	Ka., Hsz.
Anglia		Hsz.
Antwerpen		Ko.
Apatin		Ka.
Apponyi birtok (2)		Csm., Ka.
Arany Kerék		Ko.
Árusok utcája		Mgy.
Attila utca		Ft.
Atubia		BB.
Ausztrália		Hsz.
Bajza utca		Ka.
Bakony (2)		Csm.
Baktalórántháza		Hsz.
Balaton (6)		Csm.
Balokány-liget		Ka.
Baltimore		Ka.
Bárány utca		Hsz.
Baranya (2)		Csm., Lsz.
Barátság-forrás		Hsz.
Barranquilla		BB.
Bátorszék		FC.
Bécs		Ka.
Név	Névváltozat	Forrás

Belgium		Csm.
BELSPED-telep		Hsz.
Berciháza	Babháza	BB.
Berlin (3)		Ka., FC., Ko.
Bikács (2)		Csm., Hsz.
Bogota		Mgy.
Borzási-kastély		Ft.
Boszorkánydomb		Hsz.
Brüsszel		Ka.
Bucuresti		Ka.
Bucsecs		Hk.
Buda (2)		Csm., FC.
Budai út		Hsz.
Budai-külváros		Ka.
Budapest (3)		Ka.
Bujumbura		Mgy.
Cannes		Ka.
Cape Town		Ko.
Cece		Csm.
Chicago		Ko.
Cincinnati	Cincin	Hsz.
Ciudad Bolivar		Ka.
Cucuta		BB.
Czuczor utca		Ka.
Csarnikot		Hk.
Csarnok tér		Ka.
Csepel		Ka.
Csetény-domb		Csm.
Csodaország (3)		HT., DzsÁ.
Csomolungma		Hk.
Csordakút		Hsz.
Csőtönyi-dűlő	Csőtönyi-domb	Hsz.
Csúnya		Tv.
Debrecen		Lsz.
Dél Keresztje		Hsz.
Dél-Amerika (2)		Ka., Hsz.
Delhi		Ko.
Déli-sark (2)		Hsz., Hk.
Delphi		Hsz.
Don		Hsz.
Dorog		Csm.
Dorogi-sziget (2)		Csm.
Dráva (2)		FC., Tv.

Név	Névváltozat	Forrás

Duna (10)		Csm., Ka., FC., Hsz., NKE., Bb., Tv.
Dunaföldvár		Csm.
Dunántúl		Tv.
Duna-part		Hsz.
Eger vára		FC.
Elek-major		Hsz.
Elysée-palota		Ka.
Eperjes		FC.
Erkel utca		Ka.
Erőmű		FC.
Erzsébet-domb (3)		Csm., Hsz.
Északi-hegység		Ft.
Északi-sark		Hk.
Európa (3)		Hsz., Mgy., Ko.
Fehérvár (3)		Csm., FC.
Fekete Tó		HT.
Fekete-tenger		Ka.
Felső		Mgy.
Felsőhavi út		Ka.
Felsőrácegres (3)	„Főső”, Felső	Csm., Mgy.
Fent		Mgy.
Ferenctornya		Hsz.
Fiastyúk		Hsz.
Fonyód		Hsz.
Föld (3)		Hsz., HT.
Fölsőház (2)		Csm.
Garaspuszta		Ka.
Garmospuszta	Garmos	Hsz.
Gáz utca (2)		Hsz.
Gázgyár		Hsz.
Gellérthegy		Ka., Hsz.
Gellérthegy (2)		Ka.
Génia	Ifigénia	Hsz.
Gent		Csm.
Gergely utca		Ka.
Göncölszekér (2)	Göncöl	Hsz.
Gyönk (2)		Csm.
Győr		Ka.
Györköny		Csm.
Hamarászó (4)		Csm., FC.
Hangulat		Hsz.
Haragország		DzsÁ.
Havi-kápolna		Ka.
Név	Névváltozat	Forrás
Hegyhát utca		Hsz.

Helsinki		Ka.
Himalája		Hsz.
Hobart (2)		Ko., Bb.
Hodász		Hsz.
Holdfényes Barlang		HT.
Honolulu		Ko.
Hörpentő		BD.
Hősök tere		Ka.
Igar		Csm.
Iharos		Ka.
India		Hsz.
Isaszeg		Mgy.
Isztambul		Ka.
Ivren		Hsz.
Ivry		Bb.
Jamaica (2)	Jamaika, Maika	Csm., Ka.
Jangce-folyó		Bb.
Jézus Szíve		Hsz.
Jupiter		Hsz.
Kakofónia		BD.
Kálvin tér		Mgy.
Kamaraerdő		Hsz.
Káplányos		Hsz.
Káposztástanya		FC.
Kaszaország		Hk.
Katmandu		Hsz.
Kelenföld		Ka.
Kelenföldi pályaudvar		Hsz.
Keleti		Ka.
Keleti-Alpok		Mgy.
Kilimandzsáró (3)		Mgy., Bb., Hk.
Kis utca		FC.
Kiserdő		Ka.
Kiserzsébet		Hsz.
Kisgerőcz sor		Ka.
Kissarok (11)		Csm., Hsz
kisteleki magasles		Ft.
Kisszékely		Csm.
Kodály körönd		Ka.
Komló		Hsz.
Kőbánya		FC.
Körösztfa-dűlő	Körösztfa	Hsz.
Körút (4)		Ka., Hsz.
Név	Névváltozat	Forrás
Közép-Európa		Ka.
Középső		Mgy.

Középsőház (2)		Csm.
Kreml		Ka.
Kszénia		Hsz.
Kuala Lumpur	Lumpur	Hsz.
Kútvölgy		Ka.
Kutyakaparó (2)	Kutyakaparó csárda	FC., Hsz.
Laci bolt		Mgy.
Laosz		Ko.
Lelle		Hsz.
Lengyelország (2)		Csm.
Lent		Mgy.
Levendula utca		Ko.
Levente tér		Hsz.
London		Mgy.
Lónyay utca		Csm.
lőrinci torony		Csm.
lőrinci út		Csm.
Lövölde utca (2)		Csm., Hsz.
Madagaszkár szigete		Hsz.
Magaslati út		Ka.
Magyarország (5)		Ka., FC., Tv.
Magyaróvár		Csm.
Makk Bika (2)		Ka., Hsz.
Mányoki porta		Csm.
Márga utca		Hsz.
Margitsziget (2)	Sziget	Hsz.
Mars		Hsz.
Marseille		Ka.
Mátyás templom		HSz.
Mátyás utca		Ka.
Mauritánia		Mgy.
Melódia		BD.
Ménesi út		Ka.
Menton		Ka.
Mezőszentgyörgy		Ka.
Milánó		Ka.
Miskolc		Csm.
Miszla		Csm.
Mohács (3)		Ka., Tv.
mohácsi kikötő		Csm.
Mohendzsodáro		BB.
Mongólia		Mgy.
Név	Névváltozat	Forrás
Monte-Carlo		Ka.
Montreal		Ko.
Moszkva		Ka.

Nagy Nyugalmas Erdő		Tv.
Nagykanizsa		Ka.
Nagy-rét		NKE.
Nagysarok (10)		Csm., Hsz.
Nagyszederfa (6)		Csm., Mgy.
Nagyszékely		Csm.
Nagyvelim		FC.
Négyszögletű Kerek Erdő (5)		HT., BB., NKE
Németkér		Csm.
Németország		Csm.
Nepál	Nepáli Királyság	Ko., Hsz.
Népköztársaság útja		Ka.
New York (2)		Ka.
Nizza (2)	Nice	Ka.
Norvégia		Mgy.
Nyírparasznya	Parasznya	Hsz.
Nyírség		Lsz.
Nyugati		Hsz.
Ohájó		Ka.
Óhegy utca (5)		Ka., Hsz.
Ókút		Hsz.
Óperenciás-tenger		Mgy.
Orfeum		Hsz.
Orgona utca		Ko.
Orosháza		Ka.
Osaka		Ka.
Otaniemi		Csm.
Ödön-puszta		Hsz.
Ökörállás		Hsz.
Ökörállási tanya		Hsz.
Ördög-sziget		Hsz.
Öreg utca		FC.
Öreghegy		Csm.
Pálfa (2)		Csm.
Paphegy (6)		Csm.
Párizs (3)		Ka., Mgy.
Párizs–Lyon		Ka.
Parlament		Ka.
Pataj		Lsz.
Pécel		Tv.
Név	Névváltozat	Forrás
Pécs (2)		Hsz., FC.
Peru		Ko.
Pest (10)		Ka., FC., Hsz., Lsz.
Petneháza		Hsz.

Petőfi-ház		Csm.
Pipacs		Hsz.
Plélavrador tenger		Hsz.
Polgárdi		Lsz.
Popocatépetl		BB.
Praha		Ka.
Provence		Csm.
Quintuquicca		BB.
ráadási lejáró (5)	ráadási út, lejáró, ráadási bejáró	Csm.
Rácpácegres (20)		Csm., Hsz., FC., Mgy., HT., Tv., BB.
Ráday-kastély (2)		NKE.
Rák-köd		BB.
Rákóczi út (2)		Ka.
Rákos-patak		Mgy.
Rimapéntek		BB.
Rohadtsarok (2)		Mgy., Tv.
Rókus kápolna		Ka.
Rongy-fennsík		Hsz.
Sarkantyús		Hsz.
Sárkány Szálloda	a Sárkány	Ft
Sárkányország		Hk
Sárszentlőrinc (12)	Lőrinc	Csm., Ka., Tv.
Sárvíz		Csm.
Sárvíz-híd (2)		Csm.
Séd		FC.
Selyem utca		Hsz.
Simontornya (2)		Csm.
Singapore		Ko.
Sió (9)		Csm., Ka., FC., Hsz.
Sió ártere		Csm.
Sió-híd (2)		Csm.
Sió-part		Csm.
Sió-parti legelő		Csm.
Sióra dűlő		Csm.
Sligovica		BD.
Soroksár		FC.
Stockholm		Hsz.
Svájc		Hsz.
Svédország		Ko.
Név	Névváltozat	Forrás
Szabarpuszta		Ft
Szabaton (3)		Csm., Ka., Hsz.
Szárd		Lsz.
Szekeresbogáncs (2)		Hk.
Szekszárd		Hsz.

Széljárta Fák tere		BB.
Széna tér		Hsz.
Szentbalázs		Hsz.
Szeretet-kút		Hsz.
Szibéria		FC.
Sziget		Csm.
Sziklás-hegység		Hsz.
Szitás utca		Mgy.
Szlamkapuszta		Ka.
Szovjetunió		Csm.
Sztálinváros		Ka.
Sztambul		FC.
Szugla		FC.
Takla-Makán sivatag		Hsz.
Tamási		Ka.
Tananarivo		Hsz.
Tanganyika		Ko.
Tejút (2)		Hsz., HT.
Templom tér		Ft
Tokio (3)		Hsz., Ko., Ka.
Tolna (2)		Csm.
Tömpe hegység		Hsz.
Tussaudné panoptikuma		Ka.
Tündérország		Ka.
Tüskés		Tv.
Tűzmúzeum		Hsz.
Újbuda		FC.
Uránia mozi		Hsz.
Uzd		Csm.
Üveghegy (3)		Mgy.
Vác		Hsz.
Váci utca		Ka.
Vaja		Hsz.
Valparaiso		Ko.
Vámház körút		Ka.
Varjas út		Ka.
Vásártér (2)		FC., BB.
Vendégfogadó a Nagy Madárhoz		Hsz.
Név	Névváltozat	Forrás
Venezuela		Ko.
Ventimilia		Ka.
Verebély-puszta		Hsz.
Vérmező		Ka.
Vezseny		FC.
VILÁGVÉGI FALU		Mgy.

Vitéz-tanya		Csm.
Vódli tanya (2)		Csm.
Völgység		Csm.
Warsawa		Ka.
Yaounde		BB.
Zala		Lsz.
Zanzibar		Ko.
Zaragoza		Lsz.
Zugló		Hsz.
Zürich		Ka.

Személynevek

Név	Névváltozat	Forrás
a betű		Ka.
á betű		Ka.
a bolond gróf		Ka.
a bolond gróf felesége		Ka.
a bolond kútásó		Hsz.
a bűvész		Hsz.
a cigányasszony		Ka.
a cipész (2)		Hsz.
a cirkuszos		Csm.
a csapos		Ka.
a csillagfiú		Hk.
a csillagtalan arcú ember		Ka.
a doktor		Ka.
a fater		Hsz.
a fehérszakállú		Ka.
a férfi (7)	Férfi, Férfi I., Férfi II.	Hsz., Ka., FC.
a férj (2)	Férj	Ka., FC.
a fiú (5)	Fiú, Fiú I. (tízéves), Fiú II. (hatéves)	Hsz., FC., Bb.
a főjegyző fia		Ka.
a földesúr		Ka.
a fűszeres		HT.
a grófgyerek		Csm.
a gyerek (3)		Ka., FC.
a gyolcsinges		Csm.
a hentes		HT.
a hóhér		Hk.
a kaposvári lány		Lsz.
a kékinges		Hsz.
a kisebbik fiú		Hsz.
a kisfiú		HT
a kislány		HT.
a kocsis		Ka.
a koldus		Hk.
a kövér nő		Ka.
a kujtorgó (3)	a csavargó	Csm., FC.
a lány (7)		Kz., Ka., FC.
a legény		HT.
a lyuk		HT.
a madárfejű		Ka.
a magas		Ka.
a nagyobbik fiú		Hsz.
a nő (4)		BB., Hsz., Ft., FC.
Név	Névváltozat	Forrás

a párttitkár		Ka.
a piros arcú katona	a katona	Ft.
a Pista kisebbik fia		Csm.
a plébános	a pap	Ka.
a poroszló		BB.
a presszósnő		Hsz.
a rendőr		Ka.
a Sárkány Szálloda főportása	a portás	Ft.
a segéd	a gyerek, a kisinas	Csm.
a sofőr		Ka.
a sűrűszemöldökű		Ka.
a szamárfülező manó		Ka.
a szegedi férfi		Lsz.
a szegény molnár		HT.
a szögletes orrú lány		Ka.
a szőke férfi	a szőke	Ks
a szőke fiú		Csm.
a szőke lány		Hsz.
a tarka szakállú festő		HT.
a tűznyelő		Csm.
a vadász		HT.
a várkisasszony		Hsz.
a várkisember		Hsz.
a városi		Ka.
a virágárus		HT.
a vöröshajú lány		Ka.
a zokni		HT.
a zongoralehangoló		Hsz.
a zöldséges		HT.
Aba		Hsz.
acélos-akaratos férfi		Hsz.
Adrien		Ft.
Aggszakáll		BD.
Aglája grófnő	Aglája	Csm.
Ágnes		Hsz.
Ágota		Ka.
Ajahtan Kutarbani király (2)	Ajahtan Kutarbani	DzsÁ., HT.
Aksz László		Csm.
Al Capone	kölyök, Hüvelyk Matyi	Hsz.
alabalás		Hsz.
Alajos úr		Ka.
Albert		Hsz.
Alexander Knurok	Knurok	Ka.
Név	Névváltozat	Forrás
Alfa		FC.

Álmos Palkó	Palkó	HT.
Alszakáll		BD.
Amarilla (2)		Hk., FC.
Ámi Lajos		Hk.
Ánimán (2)		Ka.
Anna	Annamária	FC.
Anszur		Csm.
Anya (9)		Hsz., Lsz., FC., Csm., HT.
Anya-Banya		Hk.
Apa (11)		Csm., FC., Hsz., Lsz., Mgy., Tv., HT., Ka.
Apali Szabó Jóska		Csm.
Arabella	valami Bella, a repülő tündér	Ko.
Aradi		Ka.
Arai		Csm.
Arc		Ka.
Áresz kisasszony (2)		Ka.
Árger úrfi (2)		Ka.
Árnika		DzsÁ.
Aromo (5)	a fékezhetetlen agyvelejű nyúl	Bb., HT., GyM., NKE.
Áron		Mgy.
Árvai Lajos	Árvai, Biczó Ferenc, Feri	Ka.
Arvalis		Hsz.
Asztalos Benjámin		Hsz.
Áttentő Redáz		BD.
az adminisztrátor		Ka.
az angyal		Csm.
az asszony	a néni	Csm.
az első vevő		Bb.
az erdei tanító felesége		Ka.
az esőköpenyes		Ka.
az idegen (2)		Ka., Hsz.
az ifjú gróf		Ka.
az igazgató		Ko.
az inas		Csm.
az intéző úr		Csm.
az író (3)		Ka., FC., Mgy.
az öreg	Timur Lenk, Kis nevezi így	Hsz.
az öreg (3)	Öreg, Öregapád, Öregapó	Hsz., FC., Tv.
az öreg gróf		Ka.
az öregasszony (6)		Ft., Ka., Hsz., FC.
az öregasszony anyja		FC.
az öregasszony férje		FC.
Név	Névváltozat	Forrás
az udvari bolond		Hk.
az újságos		HT.

az üzletvezető		Ft.
Bab Berci	Berci	Bb.
Babó Titti (3)	Titti	Ka., HT.
Bácski Ferenc	a fővadász, Ferenc, Bácski	Ft.
Bácskiné	Karola	Ft.
Bajza		Hsz.
bákász		Mgy.
Bálám		Hsz.
Balog (2)	a vén Balog	FC., Csm.
Balog Junci		Csm.
Balogné (5)	Balog körösztanyátok	Csm., FC.
Baltazár		Ko.
Bán		FC.
Bandi		Lsz.
Bandita		Hsz.
Bánó Gellért	Gellért	Ka.
Bánó Gellért anyja		Ka.
Barabás Ignácné született Holtyán Örzse	Holtyán Örzse	Csm.
Barabás Juci		Csm.
Baramburác Bumburác		Mgy.
Barát		Hsz.
Barna Viktor	Viktor	Ko.
Báró		Ka.
Barta bácsi		Csm.
Barta gyerek		Csm.
Barta Ignác	Ignác	Ka.
Barta Miska		Csm.
Barta néni		FC.
Bartalosné		Csm.
Bartáné (Barta Miska anyja)		Csm.
Bartusek Géza		Ka.
Bátor Aladár		Ka.
Bátortalan Aladár		Ka.
Bayer Pubi	Bayer	Ka.
Bazsarózsa Mária		Mgy.
Bébic		Ka.
Bedebunk Sária		Bb.
Bederik Duri (3)		Csm.
Beke		Hsz.
Beleznay		Hsz.
Bendzsó (2)		Csm., Hsz.
Név	Névváltozat	Forrás
Berczelly		Csm.
Berki		FC.
Bernadettem (2)		FC., Csm.

Bertha		Ka.
Berzsenyi		FC.
Berzsián	Börzsián	BD.
Béta		FC.
Bicléder (2)		Csm., Hsz.
Biczó		Hsz.
Biczó Ferenc		Ka.
Bittó		Hsz.
Bódis Miska	a vörös Bódis Miska	Ka.
Bodonyi kosárfonó (2)	Bodonyi mester	Csm.
Bodrog		Hsz.
Bodvári professzor	Bodvári, Pista bácsi	Ka.
Bogatir Ábrahám		Ka.
Bokros		Ka.
Boldogságos Szűzanya		FC.
Borbás		Hsz.
Borbás Böske		FC.
Borbás Mihály	Mihály	Ka.
Borbély Laci		FC.
Borszéki Miki	a lengyel pap	Ka.
Borz Ödön		Ka.
Botos Sanyi	a szeplős, a szeplős fiú, Botos	Hsz.
Bőbeszédű Anasztáz	Anasztáz	Hk.
Bődör		FC.
Bődör elvtárs	Bődör, Gyula	Csm.
Bődörné	Mariska néni, Bődör néni, Maris	FC.
Bölömbika Balambér (2)		HT., NKE.
Bőrbajcú Kiss József		Csm.
Bősz		Hsz.
Bözsi néni		Tv.
Bözsike	a knégelman	Ka.
Bretz Edgár	Atya	Hsz.
Bruckner Szigfrid (6)	Csodabrucner Csodaszigfrid, Szigfrid, a kiérdemesült cirkuszi oroszlán, nagyhírű oroszlán	NKE., Ko., GyM., HT.
Bruckner Szilvia	Szilvia	Ko.
Brunella		HT.
Brwrw úr		Bb.
Burbura bácsi		Mgy.
Bush		Ka.
Búvó Gyík		Hsz.
Név	Névváltozat	Forrás
büfésnő		FC.
Bűtös		Ka.
Bűtös Lajosné (4)	Juliska néném, Bűtösné	Csm.
Bűtös Mariska	Mariska	Csm.

Bűtös Rózsika	Rózsika, Rózsikám	Csm.
Cink Rozi		Ka.
Csakkincs király		HT.
Családfő		Hsz.
Császár Ferencné	Császárné	Csm.
Császár Ferkó	Ferkó, Ferkóm	Csm.
Csenterics		Ft
Csepregi	Rozika édesapja	Ka.
cserkesz		HT.
Csermák Jóska		Csm.
Cseténé		Ka.
Csík Ferenc		Csm.
Csillaganya		Hk.
Csiszi		FC.
Csokonai Vitéz Mihály	Mihály, Csokonai Vitéz	Ka.
Csorba Győző		BD.
Csótár Rozál	az öreganyja, Rozi néném	Csm.
Csömcsöm (Krémer)	Csömcsöm, Józsi	Hsz.
Csörcsil		FC.
Csöre néni		Hsz.
Csurka István (Csurka)		Csm.
Csurmándi (2)	Csurmándi elvtárs	Csm.
Csütörtök		Hsz.
Dárius		FC.
Déli Szél		Mgy.
Delta		FC.
Demeter (2)		Mgy.
Demeter nagymamája		Mgy.
Dernóci		Csm.
Dideki		BD.
Dobó István		FC.
Doktor Kassai Péter	Karsai, doktor úr, Peti édesapja, Apa	Ko.
doktor Kis János		Ko.
Dosztojevszkij		Csm.
Dömdödöm (5)		Bb., GyM., HT., NKE.
Dr. Jychoda		FC.
Dr. Zirzurr (2)	Doktor Zirzurr, fog- és agyarbarát	Bb., NKE.
Drinóczi	öreg Drinóczi	Csm.
Drinóczi	Dernóczi	Csm.

Név	Névváltozat	Forrás
Drinóczi	Pista, Pistuka, Pistukám, Drinóczi kolléga	FC.
Drinóczi anyja		FC.
Drinóczi apja		FC.
Drinócziné	Klárika	FC.

Dudus		FC.
Durcimókus		Mgy.
Duzma Dözmő (5)	Dözminger Duzminger, a földterhe burbók, Duzma úr	Mgy.
Dzsoni (2)	szegény Dzsoni, a világ legszabadabb embere, Dzsoni, kis Dzsoni	DzsÁ.
Édi		Ka.
Edison		Ka.
Egek Ura		Bb.
egy elegánsan öltözött úr		Ka.
egy fehér virág		Ka.
egy férfi		Ft
egy hajdani ezredes özvegye	Az ezredesné	Ft
egy hosszú úr		Ka.
egy kövér hölgy		Hsz.
egy kövér úr		Hsz.
egy másik fiú		Csm.
egy overallos		Hsz.
egy öreg manó		Csm.
egy öregember		Hsz.
egy pávaszerű nő		Ka.
egy rendőr	az őrmester	Ko.
egy taxisofőr a Kiskunságból		Ka.
egy úrféle	az idegen, az ördög, Sátán, bájgúnár	Csm.
Egyalvó		HT.
Egyik király	Egyik	HT.
El Greco		Csm.
Elek Csibi		Csm.
Elemér		Csm.
Első Ajtó		Hk.
Első Ezredes		Hk.
Erika		Hsz.
Ernő		Ka.
Ervin bácsi		Csm.
Erzsi		Ka.
Erzsike (2)		Csm., Hsz.
Északi Szél		Mgy.
Név	Névváltozat	Forrás
Eszerece király		HT.
Eszter		Hsz.
Esztike		FC.
Éva	Évike	Hsz.
Fájdalom		Hsz.
Fánika		Bb.
Farkas		Hsz.

Fartus Ilona		Ft.
Fehér		FC.
Fejér Julianna		Csm.
Fekete		Ka.
Feleség		FC.
fenyő-férfi	fenyő-apa	Hsz.
Fercsikém (2)		Csm., FC.
Ferdeszájú Márika	Kovács Ilona hivatalosan	Ka.
Ferencke		Hsz.
Feri (3)	Ferike, Feri bátyád	FC., Lsz.
Ferkó (3)		Csm., Ka., FC.
Fodor tanító		FC.
Forrai Lőrinc	Forrai	Ka.
Főbérlőnő		FC.
Főhadnagy		FC.
főkadőr		Hsz.
Földessy Ödön (2)	unokatestvérem, Ödink	Csm.
Főnök (3)		Ft., FC.
Fördős		Ka.
főrentona		Hsz.
Főszakáll		BD.
Francis Scott Fitzgerald	Fitzgerald	FC.
Friász		Ka.
Fried úr		Hsz.
Frukk (6)	Sírós Frukk, Frukkancs, Frukkuska	Mgy., Ka., HT.
Fruzsi		FC.
G. pedagógus házaspár		Csm.
Gabriella		Ko.
Galló		FC.
Gamma		FC.
Gaucsó		FC.
Gazdag Pisti (2)		Csm.
Gebauer		Ka.
Geier	Geier szaktárs, Lajos bátyám	FC.
Gepárd Géza (2)		HT., NKE.
Geszter		Ka.
Géza		Ka.
Név	Névváltozat	Forrás
Géza bácsi	Géza	Ka.
Gizi (2)	Gizike, Gizikém	Csm., FC.
Gonosz		Ka.
Gorbacsov		Ka.
gr. Zagyfalvy Sándorné sz. gr. Heybarth Isztiméria	Isztike, a grófnő	Csm.
Greifeistein	"Rábestán"	Csm.
Gundrum		Hsz.

Gutenberg		Ka.
Gyalogh		Hsz.
Gyalogh Laci	Gyalogh	Hsz.
Gyenese István		Ka.
Gyetvai		Ka.
Gyömbérgyökér György		Ka.
György		HT.
Győri		FC.
Győri Zsiga		Csm.
Gypsi Tom		Ka.
Gyula		Csm.
Gyula	Bődör Gyula	FC.
Gyurcsányi	Gyurcsányi úr	FC.
Gyurcsányiné		FC.
Gyuri (3)	szurokvitéz, Gyulus	HT., FC., Hsz.
Gyuszi (2)	Halász Gyula, Gyuszika	Hsz., FC.
Gyuszkó		Tv.
Gyuvi (2)		Csm., Ka.
Hadik gróf		Csm.
Hadzsit		Csm.
Halál (2)		Csm., Hsz.
Halász Gyula		Hsz.
Halmai		Hsz.
Handel Editke		Ka.
Hapci király		Hk.
Hapciter (2)		Ka.
Harangi Imre		Csm.
Haraszti egy		Ka.
Haraszti három		Ka.
Haraszti kettő		Ka.
Háromalvó		HT.
Hatala (Hatala István)		Csm.
Hatalvó		HT.
Hegedűsné		Ka.
Helen Mayer		Csm.
Hercegnő		Lsz.
Név	Névváltozat	Forrás
Hérics	az öreg Hérics, az öreg	Ka.
Herman Ottó		Tv.
Hermann	Hermány	Csm.
Hermann Pisti		Csm.
Hermina kisasszony		Csm.
Hétalvó		HT.
Hétfejű Tündér (3)		HT., DzsÁ.
Hétfő		Hsz.
Hilda	a kis Hilda, Hildácska	Ka.

Hiripa (2)		Ka.
Hiripi		Ka.
Hitler		FC.
Hoffman Lizi	Pámer Konrád felesége, Lizi	Csm.
Holczer Mária néni		Hsz.
Hötöle (2)	Isten átka	Csm., Hsz.
Hufftlesz Kati		Csm.
Hujber Gyula (4)	Gyula	Csm.
Hujberné		Csm.
Hüvelyk Matyi	kölyök	Hsz.
Ibi		Hsz.
Ibrahim		Ka.
Icuka (2)	Mester Ignác felesége, Mester Ignácné	Csm., FC.
Ikarosz		Hsz.
Ili néni		Csm.
Illés		Ka.
Illés Ézsaiás (7)	Ézsaiás, Ézsike, Illés, Parmerozpazepan Pozmerozpozipul, Illés úr, Assisi Szent Ferenc	Hsz., Ka.
Ilon		Lsz.
Illyés Gyula		Csm.
Imre		FC.
Inkey Zoltán	a kis Inkey, Inkey, Zolti	Ka.
Ipiapacs	a hírhedett rabló, hírhedett középcsatár	DzsÁ.
Isten (6)	Krisztus	Csm., FC.
Iza	Iza néni	Ka.
Izolda	Méri	Hsz.
Izombizom király		HT.
Jäger		FC.
Jaksa		Hsz.
Jancsi		Csm.
jancsiszög-gyerek		Hsz.
Janikovszky		Ka.
Név	Névváltozat	Forrás
járókelő I.		FC.
járókelő II.		FC.
Jehova		FC.
Jelcin		Ka.
Jenci		Hsz.
Jesse Owens		Csm.
Jézus Krisztus (2)	Jóisten	Ka., Hsz.
Jó		Ka.
Joci		Ka.
Jodo		FC.

Joe Louis		Ka.
Jolán		Hsz.
Joli		Hsz.
Joli nővér	Jolika nővér	FC.
Jóska		Hsz.
Jósvai István		Csm.
Jósvai Jancsi (5)	János, Jani	Csm.
Jósvainé (2)		Csm.
József Attila		Ka.
Józsi		FC.
Jozsó		Tv.
Judit		Ka.
Juli (3)		HT., Ka.
Kabóca		Ka.
káderos		FC.
Káin		Ka.
kalapos, magas férfi		Ka.
Kállói		Ka.
Kaltzimnói Jeges Diderik	Diderik, igazi neve Ólacs Óknub, Mester	Mgy.
Kanizsai		Ka.
Kántorné		Ka.
Káptalan János	Káptalan főhadnagy, Káptalan	Ft.
Kárász Iván		Ka.
Karcsikám		FC.
Karesz		Ka.
Kari		Hsz.
Karinthy		Ka.
Kárpáti		Ft.
Kárpáti Károly		Csm.
Kasznár Pali		Hsz.
Katalin (2)	Katica lánya, Borbély Katica, Katóka, Tinka, Barbé Katica	FC., Hsz.
Kati		Hsz.
Név	Névváltozat	Forrás
Katica		FC.
Katóka	Kati	Hsz.
Katunci (2)		Csm.
Kedd		Hsz.
Kék		HT.
Kelecsényi őrnagy		Ft.
Keleti Szél		Mgy.
Kemény Laci		Hsz.
Kerecsen Pistike		Ka.
Kerényi Frigyes	Christmann Frigyes	FC.
Keserű Laci		Csm.

Keserű Pisti		Csm.
Keszi Imre	Imre	Ka.
Keszi-Hajós		Hsz.
Kétalvó		HT.
Kherim Jade (2)		Lsz.
Kicsus Grabula		Mgy.
Kikeriki		BD.
Kio		Csm.
Király Ernő		Ka.
Király Kis Miklós	Miklós	Hk.
Kis (3)	Parmerozpazepan Pozmerozpozipul görög trónkövetelő, Big Dzson Ajlesz, szénben utazó nagykövet, Kis elvtárs	FC., Hsz.
Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon (3)		BB., GyM., NKE.
Kisgerőcz András	Kisgerőcz, Andris	Ka.
Kisgyura		Ka.
Kisjézuska	Kisjézus	Csm.
Kiss István uraság		Csm.
Kiss József	Bőrbajcú Kiss József	Csm.
Kiss sógor		Csm.
Kiss tekintetes (2)	Kiss István uraság	Csm.
Klárika		BB.
Kobak		Hsz.
Kobrák (2)	az öreg Kobrák	Csm.
Kobrák bácsi		Hsz.
Kobrák Mihály	az öreg	Csm.
kolléga		FC.
Komlóssy Keresztély		Hsz.
Konkoly Bütyök		Hsz.
Konkoly Margit		Hsz.
Kórós		Hsz.
Kósa		FC.
Név	Névváltozat	Forrás
Kósa gyerek		FC.
Kovács		Csm.
Kovács Ilona	Ferdeszájú Márika	Ka.
Kovács János		Ka.
Kovács János (Lidi Kovács János)		Hsz.
Kovács Pisti		HT.
Kozári	Kozári elvtárs	Ka.
Köbcsi		Ka.
Kökörcsin Laji	a feketefejű	Ka.
Kölcsey		FC.
Kővári		Hsz.

Kránicz Jancsi		Csm.
Kránicz Lajos		Csm.
Kránicz Manci		Csm.
Kránicz Sándor		Csm.
Krémer Jopi	Krémer	Hsz.
Kriszti királykisasszony		Mgy.
Krisztina		Lsz.
Krisztus		Hsz.
Kukica hercegnő		Mgy.
Kukoriku		BD.
Kulinyi doktor		Lsz.
Kun Szilárd		Csm.
Kutas elvtárs	Kutas	Hsz.
Laci		Ka.
Lahertiolainen Dzsongobalszurjan (2)	Dzsongobalszurjan úr	Hsz., Ka.
Lajoska		Hsz.
Láng mester	Láng	Ka.
lángelméjű föl- és kitalálnok		Mgy.
Lapázi Lopez	L. L.	BB.
Lattipa	Lattipa királykisasszony	Mgy.
Láz Jenő		Ko.
Lázár István	L. E. nagyapja, Fülönfüggős	Csm.
Lembozó Lengubózó		BB.
Lenttipentti Kauszko (2)		Ka., FC.
Leonardo da Vinci		Hsz.
Lestyán Sándor		Ft.
Lif-laf-laffantyú	közönségesen Fincike	Mgy.
Limperger		Ka.
Ló Szerafin (5)		HT., BB., GyM., NKE.

Név	Névváltozat	Forrás
Lófej (2)		Csm., Hsz.
Lulu		Hsz.
Maff		Mgy.
Magadléna		BB.
Magda (2)		Ka.
Makorjan nevű örmény		Ft.
Makos Gábor	Gábor, Gáborka,Gábor bácsi	Ft.
Mami		Hsz.
Maminti (4)		HT., BB., NKE.
Manyi		Ka.
Mányoki Erzsébet	Erzsike, Erzsébet nénéd	Csm.
Mányoki István		Csm.
Marci		HT.
Margit (2)	Margit néni, Margitka	FC., Hsz.

Margitka		Ka.
Margó		Ka.
Mária		Ka.
Márika		BB.
Marilla		Hk.
Mariska néni (2)	Mariska, Jósvainé, Mariska néném	Csm.
Mariskám		FC.
Márkus Bertalan	a nagyfülű Márkus Bertalan	Ka.
Martin Luther King		Ka.
Martincsák Illés	Illés	Ka.
Másik király	Másik	HT.
Második Ajtó		Hk.
Második Ezredes		Hk.
Második Rákóczi Ferenc		FC.
másországi király (2)		HT.
Maul		Hsz.
Medve Medárd (3)		HT., NKE.
Melczer Hugó	Melczer	Ka.
Melinda		Hsz.
Mérnök (2)	Szittya nevű mérnök	FC.
Mester Ignác	Ignác	Csm.
Mészáros Ferkó		Csm.
Mészáros Juliska		Csm.
Mihály (2)	egy bizonyos Mihály, Barta	Csm.
Mikkamakka (10)		HT., BB., GyM., NKE.
miniszter		FC.
Mirkó		Hsz.
Misa		Ks
Misi		FC.
Név	Névváltozat	Forrás
Miska		Hsz.
Miska úr		Hsz.
Miskéri		Hsz.
Miszlai Pista bácsi (2)	Pista bácsi	Hsz.
Mitterand		Ka.
Molnár Jopi	Jopikám	Csm.
Molnár Tibor		Csm.
Mosonyi Gyula	Bivaly, Mosonyi	Ka.
Mózes		FC.
Mufurc		Mgy.
Murmura néni	Burbura néni	Mgy.
Muzsik		FC.
muzsikus		FC.
Müller		FC.
Müllner		FC.
Nagy Jenő		Hsz.

Nagy László		Hsz.
Nagy Medve		Hsz.
Nagy Zoárd (4)		HT., BB., NKE.
Nagybabó		Ka.
Nagyhajú Kopasz Tillárom		HT.
Nagyi		HT.
Nagypapa (2)		Tv., HT.
Náni		Ka.
Négyalvó		HT.
Nelli	Nellike, Aranyvirág	Hsz.
Nurap		Csm.
Nuuszi Kuuszi	gólyalábú, szögletes vállú meszelőnyél,	BB.
Nyalkabalka király		HT.
Nyéki		Hsz.
Nyeszege		Csm.
Nyugati Szél		Mgy.
Nyúl bácsi		Tv.
Ófirencia kisasszony	anglasz nyelvtudor	Ka.
Okos mama		Ka.
Onassis	Papadopulosz	Hsz.
Onyiscsenkó		Ka.
operatőr		FC.
Orvos		FC.
Öcsi		Hsz.
Ödönke	Födönke, Edönke,Mödönke, Hödönke,Nödönke, Tödön	HT.
Ördög Lőrinc		Hsz.
Név	Névváltozat	Forrás
Ördögh Laci		Hsz.
Öreg		Csm.
öreg koldus		Hsz.
Östör király		DzsÁ.
Ötalvó		HT.
Őze Lajos		Csm.
Paavo Nurmi		Csm.
Pácegresi (3)		Mgy., HT.
Pákolitz István		Csm.
Pálinkós Gyurka		BB.
Pallasz Athéné		Csm.
Palotai	Palotai elvtárs	Ka.
Pámer Konrád	Kuni	Csm.
Pamoszlán		Mgy.
Panna-feleségem		Ka.
Papi		Hsz.
Papp Laci (2)	Laci	Csm.

Papp Zoli		Csm.
Paraszt		FC.
Parmerozpazepan Pozmerozpozipul		Ka.
Passzerputh Limadogon (2)		Ka., FC.
Patai Józsi		FC.
Paulinyi		Ka.
Péli Rozika	Rozika	Csm.
Péntek		Hsz.
Péter		Ft.
Peti	Petike	Ko.
Petőfi (8)	Petőfi Sándor, Sándor, Petőfi, Petrovics Sándor	Csm., FC., Hsz., Ka., NKE.
Petya		Hsz.
Picasso		Ka.
Pincér		FC.
Pintér	Szurkos Gyuri	FC.
piperés-puccos nő		Hsz.
Piskó	Piskó elvtárs	Ka.
Pista		Csm.
Pisti (2)	Pisti gyerek, Pistikám	FC., Ka.
Pisti gyerek		Csm.
Pistikánk	Szotyori István	Csm.
Portás		FC.
Porteleki Juliska		Csm.
Prérikutya		Hsz.
Priger András (5)	András	Csm.
Név	Névváltozat	Forrás
Priger Jancsi		Csm.
Priger Jóska		Csm.
Prométheusz		Hsz.
Punk tata		Hsz.
Rácegresi (3)		Mgy., HT.
Radám Lajos		Hsz.
Radibenc (2)		Ka.
Ragyafurt		BD.
Rajczy-Rasztovics		Csm.
Rajcsányi		Csm.
Rajkovics		Hsz.
Rákosy Gergely		Csm.
Ravasz Róka		Hsz.
Ray Ferkó	Ray	Ka.
Rédey	Ferenc	FC.
rendező		FC.
Rév Zoli		BB.
Rézbányai Győző	Győző	DzsÁ.

Rezes Bandika		HT.
Rezsenke	Rezső, Dezső, lelenc	Csm.
Riba szaktárs	Lalikám	Hsz.
Rigó Rezső (2)		HT., NKE.
Rilla		Hk.
Rimapénteki Rimai Péntekh		BB.
Rinya		FC.
Ripityom		BD.
Rita		Ka.
Ríz Tejbeg	a norgol óriás	Mgy.
Roberto		Ko.
Romákné		FC.
Ronaldó		Csm.
Rozika		Ka.
Rózsika		Hsz.
Rutoldó (2)		Mgy., BB.
Ryk Wiuters		Ka.
Samu		Ka.
Sándor		FC.
Sándor bácsi	tsz-elnök, Sándor	Ka.
Sándor bátyám		Tv.
Sánta Feri		Csm.
Sánta gyerek		Ka.
Sanyi (4)		Ka., FC., Hsz.
Sanyika		FC.
Név	Névváltozat	Forrás
Sápadtarc	Prérikutya	Hsz.
Sára (2)		Csm., FC.
Sárga		HT.
Sárika		Hsz.
sárkányember		Hk.
Sátán		Lsz.
Schábel		FC.
Schneider Iván		Hsz.
Schneider Miklós	Schneider Miki, Schneider, Snejdikém, Snecli	Hsz.
Schneller úr	Sneli	Hsz.
Schubert Gyuszi		FC.
Sebestyén		Ka.
Simf (9)	a füst, Második Rákóczi Ferenc	Ka., Hsz.
Simfné		Hsz.
Simi		FC.
Sivár	Családfő	Csm.
Skóbala		Ka.
Skóbala mamája		Ka.

Snejdikém		Hsz.
Sneli		Hsz.
Sólyom tanító úr		Hsz.
Sós apja		Ka.
Sós felesége		Ka.
Sós László	László, Sós elvtárs	Ka.
Sróf mester	az ezeregymester	BD.
Stepulov		Csm.
Stregovác (2)		FC., Hsz.
Summi Sammi		BD.
Szabó Laci		Csm.
Szabó Pálné született Lázár Erzsébet		Csm.
Szabóné		Csm.
Szalai		Lsz.
Szarvaspataki	Rudi úr	Hsz.
Szauer őrnagy		Ka.
Szávics úr (2)		Hsz.
Százarcú Boszorka	Százarcú, mamika, Boszorka	DzsÁ.
Szeip Gyuri		Csm.
Szekeres	Szekeres József, Szekeres elvtárs	FC.
Szekeres elvtárs		Ka.
Szélkiáltó Szidónia (2)		HT., NKE.
Széni nagyságos	Polixénia	Csm.
Szepesi		Csm.
Név	Névváltozat	Forrás
Szeplő Szepi	a legkisebb szeplő	HT.
Szeplő Sziszi		HT.
Szerb Mihály	Miska úr, Szerb, Misi	FC.
Szerb nagybátyja		FC.
Szerda		Hsz.
Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna (2)	Szürkevarjú Szeréna, Szeréna	HT., NKE.
Szolga Erzsébet	Erzsébet, Erzsike, kiscica	Ft.
Szombat		Hsz.
Szomori		Ka.
Szomorúság (2)		BB., NKE.
Szondi		FC.
Szotyori (2)		Csm., FC.
Szotyori István (4)	István	Csm.
Szotyori Istvánné (5)		Csm.
Szőrénszőr Tejbajszán	Tejbajszán	BD.
Szörnyeteg Lajos 5)	Lajoskám, Lajos	HT., BB., GyM., NKE.
Sztalin (2)		FC., Csm.
Szunyogh		FC.
Szurkos	Szurkos Gyuri	FC.

Szűcs Lajos (3)	a kovács, Gépész úr	Csm.
Szűr István		Ka.
Tájbel Lőrinc		Csm.
Takács Károly		Csm.
Talit		Csm.
Télapó (2)	a másik	Ka., Hsz.
Teremtő		Csm.
Teta néni		Hsz.
Tibi (2)	a traktoros	Csm., Ka.
Tiborc		Hsz.
Tiktak		Hsz.
Timur Lenk		Hsz.
Tiszilli (2)		Ka.
titkárnő		FC.
Tombor		Csm.
Tompa		FC.
Tóni		Csm.
Tóth		FC.
Tömör		Ka.
Törjék Jóska		Csm.
Töttösi Jancsi		Csm.
Tropkó úr	Troparin a becsületes neve	Hsz.
Tupakka (3)		BB., Csm., Mgy.
Tusikám (2)		Csm.
Név	Névváltozat	Forrás
Tündér Tercia		Hk.
tünkány, boszondér		BB.
Tüzes Nyíl		Hsz.
Tyutyusz		Hsz.
Tyzsa asszony (2)		Ka.
Úristen	Réder úr	Hsz.
Úristen (5)	Uram, Uramisten	Csm., Ka., FC., Hsz.
Utolsó Ajtó		Hk.
Utolsó Szaurella	a Bronto családból, Brontoházi Szaurella, 13., de Utolsó	BB.
Uzon Gáspár	Gáspár	Hsz.
Vacskamati (7)	a nagy, egyetemes, világméretű csaló	HT., GyM., BB., NKE.
Vadkan Valdemár (2)		HT., NKE.
Vali		Lsz.
Varga Julcsa	Virágszemű, Julcsa	HT.
Vasárnap		Hsz.
vasutas		FC.
Vay Ádám bácsi	Vay Ádám kuruc generális	Hsz.
Velencei		Ka.
Vendég	Második Rákóczi Ferenc	FC.

Veréb	Sápadtarc	Hsz.
Vérengző Alfréd	Első, vagyis V. A.	Hk.
Veres Péter		FC.
Vérhalomkői		Hsz.
Verocska		Ka.
Vezér		Ka.
vezető		FC.
Vica néni		Tv.
Vicuska		FC.
Viczina		FC.
Vidróczki		BB.
Viki	a kis Viki	Ka.
Világhódító Felületes Ervin		Csm.
Vincze	Vincze bácsi	FC.
Vincze Jenő bácsi		FC.
Vinkóci Lőrénc		BD.
Viola nővér		Lsz.
Violin mester	a fülrepesztő zenész, csudazenész	BD.
Vitéz János		Bb.
Vizsó		Ka.
vőfély		FC.
Yusa		Csm.
Név	Névváltozat	Forrás
Zeusz		Csm.
Zolika	Zoli	Ka.
Zombory Ödön		Csm.
Zongorista		FC.
zöld lific		Mgy.
Zsanpierr	a vitéz cserépkapitány	Mgy.
Zsebenci Klopédia	Zsebenci leány, a Klopédia, Klopédia, Zsebenciék locska-fecske lánya	BD.
Zsiga föstő		Mgy.
Zsigula (2)		Ka.
Zsó		Hsz.
Zsófi		Ka.
Zsoli-mackó	Zsoli	Hsz.
Zsuzsanna	Zsuzsa néném	Csm.
Zsuzsi	Ferkó testvére	Csm.
Zsuzsika (2)		Mgy., Hsz.

Állatnevek

Név	Névváltozat	Forrás
Bartusek Géza	Bartusek, Néró, Nérókám, Absalom	Ka.
Bobi		Hsz.
Bodri		Tv.
Bogár (2)	Nyúl bácsi kutyája	FC., Tv.
Borz		HT.
Burek	Mackó kölyke	Tv.
Cecil		Ko.
Csacsarkas		Mgy.
Csákó		Tv.
Deres		FC.
Doktor Hertelendi Róbert	Robi, Doktor Hertelendi	Tv.
Egér		HT.
Egér Elek (2)		HT.
Farkas (2)		HT.
Gerzson		Ka.
Gyöngyös (4)		Csm., HT., Tv.
Hangya		HT.
Hitler		Ka.
Kecske		HT.
Kicsi		Tv.
Kos		HT.
Ló		HT.
Mackó		Tv.
Madár (3)		Ka., FC., Tv.
Majom		HT.
Medve (2)		HT.
Menyét		HT.
Mókus		HT.
Nyest		HT.
Nyúl (2), Nyuszi		HT.
Őz		HT.
Pajtás		Tv.
Rettenetes Háromkerekű Pakuk	Pakuk madár	HT.
Ribizli		BD.
Róka (2)	Róka koma	HT.
Sajó		Tv.
Sió		Tv.
Sir Arthur MacKinley		Ka.
Sumi kutya		Ka. , HT.
Szarvas		HT.
Név	Névváltozat	Forrás

Szerdahelyi Lajos		Ka.
Sztalin		FC.
Szúnyog		HT.
Tigris		HT.
Tisza		Tv.
Tücsök (2)		Csm., Tv.
Ügyes (4)		Csm., Hsz., Tv.
Vaddisznó		HT.
Vitéz		Tv.
Zsiráf		HT.

Egyéb nevek

Név	Névváltozat	Forrás
A féllábú ólomkatona		Hsz.
A madarak hasznáról és káráról		Tv.
A nagy Gatsby		FC.
A nyár örömei		BD.
A rétisas vijjog		FC.
A rút kiskacsa		Hsz.
A természet képekben		Tv.
Aladdin lámpája		BB.
Állatgondozónő		Ka.
Altamero cirkusz		Ko.
Alumínium Fedő		HT.
Anyám tyúkja (2)		HT., NKE.
Anyámellenes Hírlap		Ka.
Az olajütő magyarok hiányosságairól		BB.
Bab Berci és Rév Zoli Ecetüzeme		BB.
BB-olaj		Csm.
Berzoli		BB.
Bojtos Butykos		HT.
BRSC		Ka.
Budapest I.		Csm.
Budapest II.		Csm.
Burátlan Lámpa		HT.
Búzavirág		HT.
Cinzano		Hsz.
CSMTK		Ka.
Dinamó		Ka.
DISZ		Ka.
Dolor		Ka.
Duna tévé		Csm.
Elküldött a Sára		FC.
Emberek Köre		Ka.
Én volnék? Vagy ki szuszog itt		BB.
Enneksekell-Annaksekell című orgánum		Ka.
ENSZ, Biztonsági Tanács (2)		Ka.
Épfülű Bögre		HT.
Név	Névváltozat	Forrás

Erdei Gyöngyköles		HT.
Erdei lak		FC.
Erika írógép (2)		Ka.
Esti Hírlap		Ka.
Északi Salétromfény		Hsz.
Európa-bajnokság		Ka.
Európa-kupa		DzsÁ.
Fekete Péter		Ko.
Fényes Elek-féle helységnévtár		Ka.
Forrólap		Ka.
Franka Cirkusz		FC.
Fráter Ciprián, a madárember repülni tanul		BB.
Fületlen Bögre		HT.
Fürtös Gyöngyike		HT.
Háromlábú Hokedli		HT.
Hideglap		Ka.
Himnusz		FC.
Hindenburg léghajó		Csm.
Hoffher		Csm.
Horthy-hadsereg		FC.
Hubi		FC.
Húsvágó Bárd		HT.
Ibolya		HT.
Ideál típusú írógép		Ka.
Jefferson-féle cirkusz		Ko.
Jenő azt mondta, hogy átment a labda		BB.
Karcsú Sisakvirág		HT.
Kávédaráló		HT.
Kék Fedő		HT.
Kettőbe Vágott Paradicsom		HT.
Kevei bácsi		Hsz.
Királyok Lapja		Mgy.
Konyhaasztal		HT.
Konyhaszekrény		HT.
Körömreszelő		HT.
Közönséges Gubóvirág		HT.
Krisztus az Olajfák hegyén		Hsz.
Kudarc Múzeum		Hsz.
Kupa-kupa		DzsÁ.
Langyoslap		Ka.
Lány énekel		FC.
Név	Névváltozat	Forrás
Magyarország madarai 1899		FC.

Marokszedő lány		Ka.
Martell		Ft.
Masoko Köztársaság		Hsz.
MÁV (2)		Ka., Hsz.
Mennyből az angyal		Hsz.
Mercedes		Ft.
Merőkanál		HT.
Mester, a szokásos négy lövést		BB.
Meteor		Ka.
Mozsár		HT.
Munkás		Hsz.
Nagy Radzs-an-Bajjam ünnepe		Hsz.
Nagytanács		Hsz.
Negyed nyolc múlt öt perccel		BB.
Nemzeti Vállalat (2)		FC., Csm.
Népszabadság		Ka.
Nyúlfutást Oktató Főtanfolyam		BB.
Opel		Csm.
Óperenciás-kupa		DzsÁ.
Ornitológiai Intézet		Hsz.
ŐK KETTEN		Ka.
Ördögadta Vállalkozók Lapja		Ka.
Palotai–Kozári–Piskó–Sós-féle ciklusrögzítő		Ka.
Petőfi		Csm.
Piros Fedő		HT.
Rocco		Hsz.
Schmoll-paszta		Hsz.
Schultz– Kovásznai-féle hadianyaggyár		Ka.
Siker Kiállítás		Hsz.
Simca		Hsz.
Singer varrógép		Csm.
Skoda		Ka.
Sport		Ka.
Szaratov		HT.
Szegény Dzsoni SC		DzsÁ.
Szerelem, szerelem…		BD.
Név	Névváltozat	Forrás
Szerelmes földrajz		Csm.
SZTK		Hsz.
Táncoló lány		Ka.

Tarka szőttes		FC.
Tavaszi Csillagvirág		HT.
Tehuantepec		Hsz.
Tejesköcsög		HT.
Természettudományi kislexikon		NKE.
Turf		Csm.
Unicum		Hsz.
Úritök		HT.
Vécsey-kézigránát		Ka.
Vidám Park (2)		BB., NKE.
Világhírű SC		DzsÁ.
Világ-kupa		DzsÁ.
Warsawa		Ka.
Wartburg		Csm.
Wiener Walzer		Ka.
Zajok napja		BD.
Zászlós férfi		Ka.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

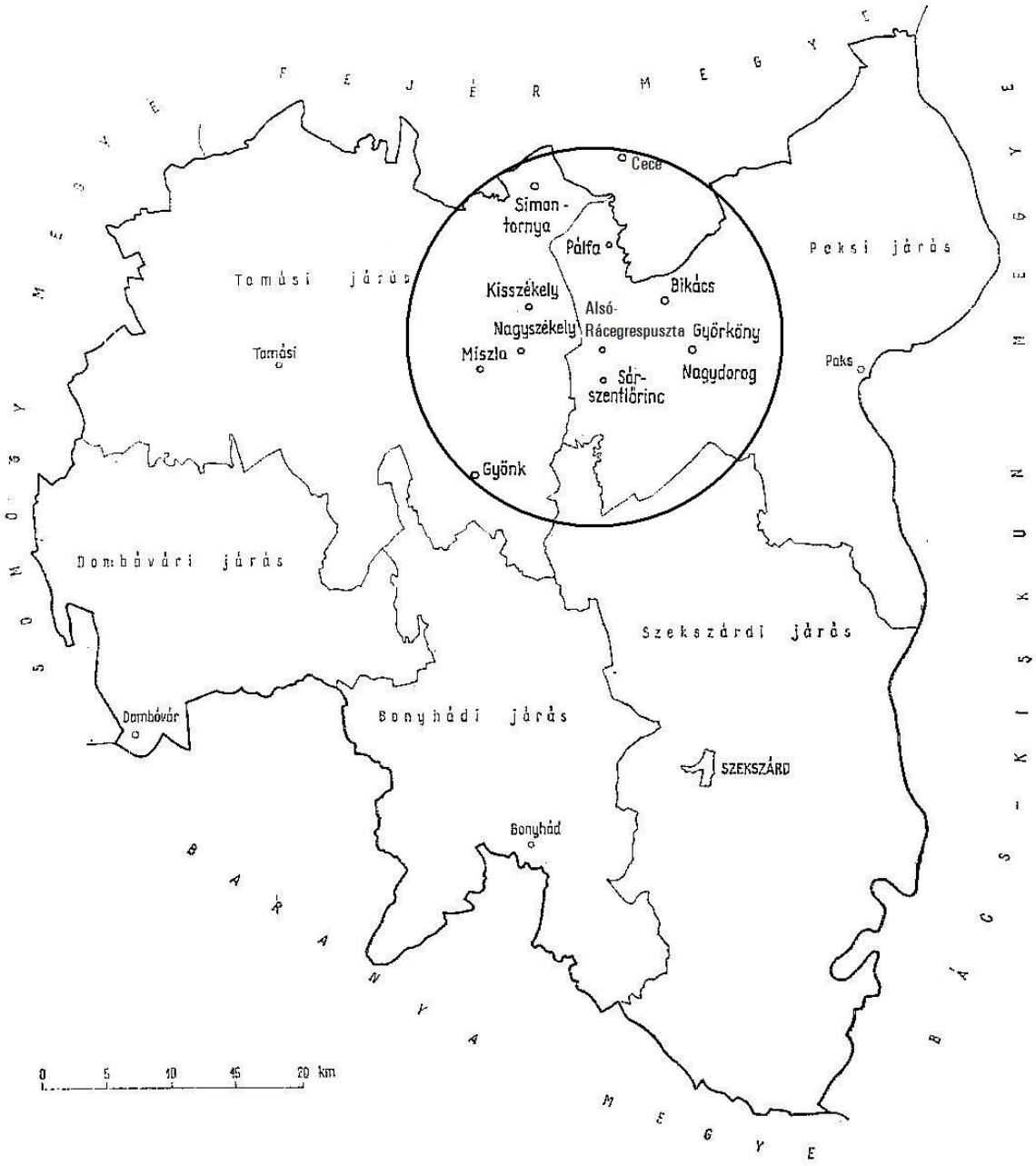

2. számú melléklet

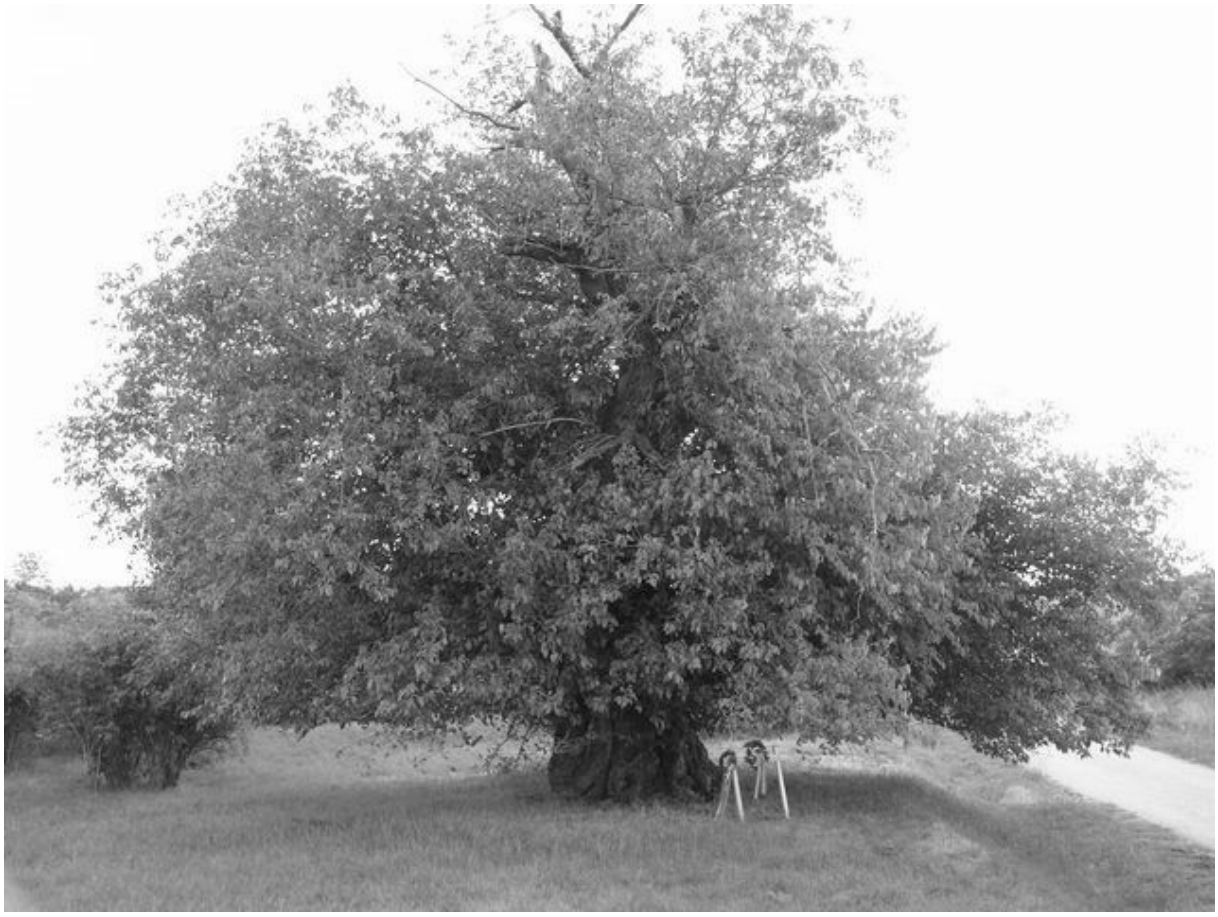

A Nagyszederfa

3. számú melléklet

Kérdőív

Kedves Tanuló! Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő* című meseregényének szereplőiről kérdezlek meg. Kérlek, válaszolj őszintén! A véleményedre vagyok kíváncsi. A válaszaidat egy tudományos előadáshoz és dolgozathoz szeretném név nélkül felhasználni.

Köszönöm a segítségedet: Gecsey Sándorné Kati néni

I.

1. Életkorod: ……..éves

2. Nemed: fiú lány

II.

A megfelelő választ húzd alá!

1. Hallotál-e Lázár Ervinről? igen nem
2. Olvastál-e bármit Lázár Ervintől? igen nem
3. Neked olvasott-e valaki tőle mesét? igen nem
4. Láttál-e a televízióban Lázár Ervin mesefeldolgozást? igen nem

III.

Írd le a véleményedet röviden!

1. Milyennek képzeled a következő szereplőket? Mit gondolsz, kik ők?
    - *Mikkamakka*:

……

……

……

……

- *Bruckner Szigfrid*: …..

  ……

  …..

  ……..

  ……

  …..……

- *Ló Szerafin*:

……..……..

……..

……..

……

- *Aromo*:

……

……

……

……

- *Vacskamati*:

……

……

……

……

- *Nagy Zoárd*:

……

……

……

……

- *Szörnyeteg Lajos*:

……

……

……

……

- *Dömdödöm*:

……
……
……
……

- *Maminti*:

……
……
……
……

- *Gepárd Géza*:

……
……
……
……

- *Vadkan Valdemár*:

……
……
……
……

- *Szirénfalvi Szürkevarjú Szeréna*:

……
……
……
……

- *Rigó Rezső*:

……
……
……
……

- *Medve Medárd*:

……
……
……
……

- *Vacskamati virágja*:

……
……
……
……

- *Dr. Zirzurr*:

……
……
……
……

- *Kisfejű Nagyfejű Zordonbordon*:

……
……
……
……

Dátum: 2008. ……